

3 1761 07064268 1

DD
145
086
1912

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM
EX
MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
RECUSI.

OTTONIS DE SANCTO BLASIO
CHRONICA.

47

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1912.

Verlag der Hahnschen Buchhandlung in Hannover u. Leipzig.
SCRIPTORES RERUM GERMANICARUM
UND FONTES IURIS GERMANICI ANTIQUI
 IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS SEPARATIM EDITI.

Zur gefälligen Beachtung! Vollkommene Neubearbeitungen, durch welche die in der Folio-Ausgabe herausgegebenen Stücke kassiert werden sollen, so dass nur die Oktav-Ausgaben benutzt werden dürfen, sind:

1. * **Vitae sancti Bonifatii archiep. Moguntini.**
 Der grössere Teil des Inhalts steht nicht in der Folioserie.
2. * **Annales Mettenses priores.**
 In der Folioserie steht nur eine spätere Uebersetzung des Werkes, die ohne Benutzung der jetzt bekannten (Berliner) Handschrift gedruckt ist.
3. * **Einhardi Vita Karoli Magni. Edit. sexta.**
4. **Nithardi Historiae. Ed. tertia.**
5. * **Annales Bertiniani.**
6. * **Annales Xantenses et Annales Vedastini.**
7. **Vita Anskarii et Vita Rimberti.**
8. **Gesta abbatum Fontanellensium.**
9. **Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon.**
10. **Annales Hildesheimenses.**
11. * **Lamperti monachi Hersfeldensis opera.**
 Der Schluss der Vita Lulli steht allein hier, fehlt in SS. XV, 1.
12. * **Vita Bennonis II. episcopi Osnabrugensis.**
 Der in der Folioausg. SS. XII herausgegebene Text ist durch massenhafte Fälschungen entstellt.
13. * **Ottonis Episcopi Frisingensis Chronica. Ed. altera.**
14. * **Ottonis et Rahewini Gesta Frederici I. imperatoris. Ed. tert.**
15. * **Ottonis de S. Blasio Chronica.**
16. * **Helmoldi Cronica Slavorum. Ed. alt.** Die hier beigegebenen Versus de vita Vicelini et Sidonis epistola sind bisher nicht in den MG. herausgegeben.
17. * **Gesta Federici I. imperatoris in Lombardia.**
 Der darin herausgegebene Bericht Ex Iacobi Aquensis Ymagine mundi steht nicht in der Folioausgabe.
18. * **Chronica regia Coloniensis.**
 Was S. 300—302 u. 316—369 steht, ist in der Folioserie nicht herausgegeben.
19. **Annales Marbacenses.**
20. * **Iohannis Codagnelli Annales Placentini.**
21. * **Monumenta Erphesfurtensia saec. XII—XIV.**
 Die Abschnitte S. 525—602 und S. 693—810, sowie S. 6—14, 25—33 stehen nicht in der Folioausgabe.

Die einzelnen Bänden vorgesezten Sterne sollen bezeichnen, dass die früheren Ausgaben derselben in der Folioserie am wenigsten den heutigen Anforderungen genügen.

Nur in dieser Sammlung, nicht in der grossen Scriptores-Serie, sind herausgegeben:

1. **Iohannis abb. Victoriensis Liber.**
 Bisher war nur die zweite Rezension (B) in ungenügender Weise herausgegeben, während diese Ausgabe auch den ersten Entwurf (A), vom I. Buch mehrere Rezensionen enthält.
2. **Alberti de Bezanis Cronica.**
 Hier zum ersten Mal herausgegeben. Die Chronik war bis jetzt unbekannt, es wusste auch fast Niemand von ihrer Existenz.
3. **Chronicon Moguntinum.**

Sehr bedeutend im Text oder in der sachlichen Bearbeitung verbessert sind folgende Bände, so dass sie allein oder doch notwendig neben der Folio- oder Quart-Ausgabe benutzt werden müssen:

1. **Ionae Vitae sanctorum.**
2. **Annales regni Francorum et Annales qui dicuntur Einhardi.**
3. **Annales Fuldenses.**
4. **Reginonis abbatis Prumiensis Chronicon.**
5. **Liudprandi episcopi Cremonensis opera omnia. Ed. altera.**
6. **Widukindi Rerum gestarum Saxoniarum libri tres. Ed. quarta.**
 Der darin im Anhang herausgegebene Libellus de origine gentis Swevorum steht nicht in der Folioserie.
7. **Wiponis Gesta Chuonradi II. ceteraque quae supersunt opera. Ed. alt.**
 Enthält S. 78—81 einiges, was nicht in der Folioausgabe steht.
8. **Richeri Historiarum libri IIII. Ed. altera.**
9. **Annales Altahenses maiores. Ed. altera.**
10. **Brunonis de bello Saxonico liber. Ed. altera.**
11. **Vita Heinrici IV. imperatoris. Ed. tertia.**
12. **Carmen de bello Saxonico** ist nur aus der Folioserie abgedruckt, aber Conquestio Heinrici IV. imp. darin S. 24—28 steht nicht in der Folioserie.
13. **Adami Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum. Ed. altera.**

~~P~~
~~HCG~~
~~III~~

Monumenta
in Germaniae
Historica

SCRIPTORES

RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS

RECUSI.

v. 47

OTTONIS DE SANCTO BLASIO
CHRONICA.

559846
31.3.53

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1912.

OTTONIS
DE SANCTO BLASIO
CHRONICA.

EDIDIT
ADOLFUS HOFMEISTER.

ACCEDUNT EX CHRONICA UNIVERSALI
TURICENSI EXCERPTA.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1912.

DD
145
086
1912

HOC TOMO CONTINENTUR:

	<i>Pag.</i>
<i>Praefatio</i>	VII—XXV
§ 1. <i>De auctore Chronicae</i>	VII—IX
§ 2. <i>De eruditione auctoris et fontibus et ratione</i> <i>Chronicae</i>	X—XV
§ 3. <i>Quo tempore Chronica conscripta sit</i>	XV—XVI
§ 4. <i>Qui Chronica usi sint</i>	XVI—XVII
§ 5. <i>De codicibus Chronicae</i>	XVII—XXII
§ 6. <i>De editionibus Chronicae, et qui de ea egerint</i>	XXIII—XXV
<i>Ottonis de Sancto Blasio Chronica</i>	1—88
<i>Ex Chronica universali Turicensi saeculo XIII. exeunte</i> <i>conscripta excerpta</i>	89—115
<i>Addenda</i>	116
<i>Index nominum</i>	117—136
<i>Index rerum et verborum</i>	137—150

PRAEFATIO.

§ 1. *De auctore Chronicae.*

Chronica, quam hic edimus, Chronicae Ottonis Frisingensis in iis codicibus recensio C Welfice interpolatae, quos in Ottone Frisingensi edendo C 3 et C 4 signavimus, ita subiuncta est, ut libri septimi capitibus posterioribus hic illic mutatis, transpositis, decurtatis, post c. 33 (numeratum 28. vel 26¹) ad sua auctor continuo sub capitum numeris 29 — 80 (vel 28¹ — 79) transiret, vix ulla distinctione facta. Quam continuationem in Sueria scriptam esse, cum multa diligenter et diserte hanc regionem spectantia in ea posita inveniantur², viros doctos non fugit, neque ullum dubio locum esse, quin ad S. Blasii in Nigra Silva monasterium potissimum pertineat, inde, quod c. 4. Conradus III. rex a. 1152. Friburgi hospitatus esse dicitur, quippe quo loco a. 1152. Ian. 12. diplomate dato Sanblasianis praeposituram Ochsenhausen confirmavit³. P. Scheffer-Boichorst sagaciter evicit⁴.

- 1) Scilicet in codice 2, ubi numerus 27 deest. 2) Cf. ex gr. c. 21, p. 29 sq.: Preter hec multorum nobilium, qui heredibus carebant, predia donatione vel precio acquisivit, utpote . . . . . multorumque aliorum in aliis regionibus, que nobis incerta sunt. Hec enim in sola Almannia acquisierat; Thomae, 'Die Chronik des Otto von St. Blasien' p. 5 sqq.; c. 30. p. 43. l. 9 sqq., de milite Hierosolymis strenue agente, quem Sicrum fuisse alibi accepimus. 3) Stumpf, 'Reichskanzler' II, nr. 3598. De monasterio S. Blasii cf. F. X. Kraus, 'Die Kunstdenkmäler des Grossherzogtums Baden' III. 'Kreis Waldshut', Freiburg i. B. 1892, p. 68 sqq.; P. Lindner, 'Monasticon metropolis Salzburgensis antiquae, Salzburg (Kempten) 1908, p. 511 sqq.; I. Enderle, 'Studien über den Besitz des Klosters St. Blasien von den Anfängen bis zum 14. Jh.', dissert. Freiburg i. B. 1909. De monasterio Ochsenhausen cf. H. Hirsch, 'Studien über die Privilegien süddeutscher Klöster des 11. und 12. Jh.', 'Mitteilungen des Instituts für Oesterreich. Geschichtsforschung', 'Erg. - B.' VII, p. 555 sqq. 4) 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XI, p. 488, n. 5. ad p. 487.

Auctor Otto monachus quidam de S. Blasio fuit. Cuius nomen codicum nullus nisi 2 servavit¹. Quod testimonium per se minime spernendum auctoritate Naucleri confirmatur, ex quo iam pridem auctoris nomen a posterioribus interdum non bene in dubium vocatum Urstisius eruit².⁵ Nam Nauclerus, cum non pauca vel ex ipso Chronicae autographo vel ex eius apographo satis diligenter facto et ab iis, quae exstant, diverso desumpsisset, haec interdum expressis verbis Ottoni de S. Blasio adscripsit³: ut scribit Otho de sancto Blasio⁴ (l. II, generatio 39); Haec Otho de S. Blasio in continuatione chronicae Othonis Frising.⁵ (ib.); Idem scribit Otho de sancto Blasio in supplemento Chronicae Othonis Frisingensis⁶ (gen. 40); ut refert Otho de S. Blasio⁷ (ib.); haec Otho de S. Blasio⁸ (ib.).

Auctorem medio aevo a paucis adhibitum⁹ et Cas-¹⁵ paro I. Molitoris abbati S. Blasii ex Nauclero, ut videtur, obiter cognitum¹⁰ posteriores S. Blasii viri litterati iusta causa non suadente eundem atque Ottonem I. abbatem a. 1222. electum, a. 1223. Iul. 21.¹¹ mortuum fuisse putaverunt¹². Neque enim quicquam de eo nisi nomen in co-²⁰ dice 2 et apud Nauclerum servatum constat.

1) *Infra* p. 3, n. *; p. 88, n. *. 2) *In praefatione editionis principis*, Germ. hist. ill. I (1585), p. 196. 3) 'Memorabilium omnium aetatis et omnium gentium chronici commentarii', Tubingae, opera Thomae Anshelmi Badensis, 1516, fo. 190^v. 191^r. 201^v. 203^r. 203^v. Cf. ²⁵ *infra* p. XVIII. Haec cave ne confundas cum Chronica S. Blasii, (vel ad S. Blasium) quam Nauclerus ad a. 1360. 1372. in partes vocat (l. II, gen. 46, fo. 257^r. 259^r), de qua cf. Th. F. A. Wichert, 'Iacob von Mainz und das Geschichtswerk des Mathias von Neuenburg', Königsberg 1881, p. 236 sqq. 311 sqq. 4) *Ex* c. 18. 19, *infra* p. 22, l. 10 sq. 5) *De* ³⁰ *clade Romanorum Tusculana*, c. 20. 6) *De nuptiis Heinrichi VI.* a. 1186, c. 28. 7) *Ex* c. 38, p. 59, l. 1—3. 8) *Ex* c. 41, p. 66, l. 7. 9) *Infra* p. XVI sq. 10) Cf. *infra* p. XVIII. 11) Ita, XII. kal. Aug., Ann. necrol. S. Blasii, MG. Necrol. I, p. 330, et titulus sepulchralis in Caspari abbatis Libro originum (cod. S. Pauli) f. 197^r, sed 12. kal. Iunii Caspar ³⁵ abbas in textu suo ibidem (et ita etiam in titulo sepulchrali codex Karlsruh.); ad d. XI. Kl. Aug. 'Marie Magdalенаe', Liber Annalium (Anniversariorum) saec. XVI. sub Casparo abbate scriptus (cod. S. Pauli membr. XXV. c. 33, f. 35^v); X. Kal. Augusti M. Gerbert, Hist. Nigrae Silvae II, p. 50. et Ussermann, Germaniae sacrae prodromus II, p. 449. ⁴⁰ 12) *Ex*. gr. Stanislaus Wülberz, S. Blasii archivarius († a. 1755), in Analectis ad historiam San-Blasianam t. I etc., cf. F. I. Mone, 'Quellen-sammlung der Badischen Landesgeschichte' I, p. (68); M. Gerbert, Hist. Nigrae Silvae II, p. 50; Ussermann, Germ. sacrae prodr. II, p. 449. Quos moderni secuti sunt, velut Chr. F. Stälin ('Wirtembergische Ge- ⁴⁵ schichte' II, 1847, p. 9), Böhmer, Wilmans, Wattenbach, Thomae, Kohl, F. X. Kraus, Giesebrecht, Schulte (apud Wetzer et Welte, 'Kirchen-

Nec maiore iure iidem Ottoni I. abbati alium librum tribuerunt, quem sub Ottonis a Sancto Blasio nomine ex Io. Heroldi auctoritate Urstisius attulit et e codice quodam Vindobonensi chartaceo bibliothecae Caesariae a se exscriptum et domi cum membranaceo, forte autographo codice, qui in incendio monasterii a. 1768. periit¹, collatum esse Gerbertus tradit². De quo Urstisius l. c. haec habet: Eundem porro Sanblasianum et alia quaedam elucubrasse, Io. Heroldum, civem Basiliensem *φιλάρχαιον*, testem producere possum, qui in epistola quadam ad Casparem primum S. Blasii abbatem scripta, et in neglecta multarum chartarum farragine abs me reperta, sic scribit: 'Pervenit ad manus nostras liber, hoc titulo: *Ottonis a sancto Blasio Chronica prima*. Libri series omnes sacrae historiae genealogias, ad Timotheum Titumque Pauli discipulos usque figuris pulchre distinguit. Opus sane et elegans et non contemnendum. Exordium eius sic sonat: *Considerans historiae sacrae prolixitatem, necnon et difficultatem*³, etc.'. Cuius libri apographum Ussermannus etiam in monasterio S. Blasii vidit, sed, cum figuris ut plurimum constaret, chronicam aeri incisam sistere operae pretii non putavit⁴.

Cum de codicibus '*Chronicae primae*' certius nihil eruere potuerimus, in dubio relinquamus oportet, utrum nostri Ottonis an alterius eiusdem nominis monachi opus fuerit. Certe alius Otto, nisi error et confusio quaedam nominis intercedit, fuit, quem ab incarnatione Domini usque ad a. 1332. pauca litteris mandasse Caspar I. abbas⁵ eumque secuti Gerbertus⁶ et alii tradunt.

³⁰ *lexikon*', ed. 2, IX, col. 1183), H. Hurter (*Nomenclator literarius theologiae catholicae* II, p. 127); paululum dubitanter Gundlach. Non vidi (Columbani Reglin) *Librum originum monasterii S. Blasii in Sylva nigra*, Waldshut, Joh. Bapt. Walpart, 1716.

1) 'quo continebatur D. Ottonis a S. Blasio chronica I. omnes
³⁵ sacrae historiae genealogias figuris ab origine orbis usque ad Timotheum et Titum Pauli discipulos continua serie distinguens', Gerbert., *Hist. Nigrae Silvae* II, p. 152. 2) *Hist. Nigrae Silvae* II, p. 50. 3) Quae cum ad verbum cum Petri Pictaviensis *Epitoma historiae sacrae convenire videret*, Wattenbäch Ottonis librum inde abbreviatum esse coniecit,
⁴⁰ in praefatione ad translationem Horstii Kohl p. VII, n. 1. 4) *Germ. sacrae prodr.* II, p. 451. 5) Cf. F. I. Mone, '*Quellensammlung der Badischen Landesgeschichte*' I, p. (75). II, p. 56. 6) *Hist. Nigrae Silvae* II (1788), p. 152, qui talem Ottonis librum '*iam deperditum*' desiderari adnotavit, cf. etiam I (1783), p. 185.

§ 2. De eruditione auctoris et fontibus et ratione Chronicæ.

Auctorem in litteris præcipue theologicis adprime eruditum fuisse probant ea, quæ de causa Gilberti Pictariensis Bernhardum Clarerallensem secutus¹ deque celeberrimis sæculi XII. et XIII. ineuntis magistris Parisius, ubi et ipsum nostrum studio vacasse forsitan conicere liceat, legentibus exposuit², quæ ad historiam, ut ita dicam, litterarum enucleandam non parvi momenti sunt. Quæ quicumque diligenter reputaverit, Ottoni nostro libros Petri Lombardi et Petri Manducatoris, Petri cantoris, Alani, Prepositini, Humberti quoque Mediolanensis, de quo nostræ ætatis auctores tacent, tritos fuisse non negabit. Bernhardi Clarevallensis in Cantica sermones ipse diserte in partes vocavit³ nec minus expresse ad Gesta Friderici, quorum partem a Rahewino conscriptam sub Ottonis Frisingensis nomine laudavit⁴, lectorem remisit, quæ in breve compendium non sine magnis et mirandis erroribus redacta primæ libri sui partis, idest capitulum 1—11. 14⁵, fundamentum fecit. Ad Ottonis Frisingensis Chronicam non semel respexit⁶.

Sed quibus auctoribus nisus ea quæ sequuntur ab anno circiter 1160. incipiens rettulerit, adhuc incompertum est. Neque enim iis assentiendum esse puto, qui nostrum eodem, quo et Annales imperiales Argentinenses (in Annalibus q. d. Marbacensibus servati) libro usum esse coniecerunt⁷ neque

1) c. 4, p. 5; cf. c. 2, p. 4. de Abaelardo. 2) c. 12, p. 13 sq.; c. 40, p. 64 sq. 3) c. 4, p. 5. 4) c. 13, p. 14: sicut in Gestis Friderici imperatoris ab Ottone Frisingensi episcopo plenarie describitur. Recensione B noster usus esse videtur. Nam et ea quæ in recensione A (A*) desunt, habuisse (cf. c. 11, p. 12. et G. Frid. III, 47; c. 9. et G. Frid. III, 20, p. 191, n. **; c. 13. et G. Frid. IV, 60 sqq.) et a recensione C recedere (cf. c. 8, p. 9, l. 22: ipso gladio evaginato; G. Frid. III, 10, p. 177, l. 26, ed. B. de Simson: [prope C] exerto gladio videtur; cf. B. de Simson, 'N. Archiv' XXXVI, p. 712, n. 5. Cum c. 20, p. 26. fortasse conferri potest Appendix ad Rahewinum, in solis codicibus B 1. B* servata, a. 1168, p. 349 sq. 5) Cf. etiam c. 15. 16. Vincentii Pragensis Annales eum vidisse vix quisquam serio contendet; cf. c. 11. 14. 6) Ex. gr. c. 26, p. 37, l. 20 sq.; c. 28, p. 39; c. 29, p. 41, l. 6 sqq.; c. 37, p. 56; cf. etiam c. 20, p. 27, l. 1 sq.: Mediolanenses . . . mutatione rerum animati; c. 41, p. 65 sq.; c. 31, p. 44, l. 20 sq. (Otto Fris. Chron. VII, 34, p. 367, l. 21 sq.); c. 16, p. 20, l. 2 sq.: desolatam sua presencia Germaniam (Ottonis Fris. Chron. VII, 29, p. 355, n. 6; G. Frid. II, 43, p. 151, l. 22 sqq. II, 51, p. 158). 7) Thomae p. 16 sq.; Giesebrecht, 'Gesch. der dt. Kaiserzeit' VI, p. 294; F. Graef, 'Die Gründung Alessandrias', dissert. Berlin 1887, inter

eum historias Welficas Weingartenses¹ adhibuisse pro certo statuerim, quamquam esse non abnuo, quae, ut has nostro, etsi certe non admodum expilatas, tamen cognitae fuisse credamus, adducere nos possint². Cui opinioni forsitan
 5 suffragari videatur, quod noster Ottonis Frisingensis exemplar Welfice alteratum, quod in monasterio Weingartensi vel Zwifaltensi factum esse putamus, habuit³.

Sed ut paucis hic summam rei absolvam, nullam continuam narrationem scriptam deficiente Rahewino nostro
 10 praesto fuisse apud me constat, immo praeter breves fortasse notas vel notulas hic illic libris Sanblasianis vel alterius affinis ecclesiae adspersis, quales ex. gr. Annales S. Blasii et Engelbergenses⁴ et Annales S. Georgii in Nigra Silva habemus⁵, iam de Friderici I. rebus gestis⁶ non semel ea
 15 potissimum in usus suos convertit, quae ab iis, qui ipsis rebus interfuerunt, vel ipse audivit vel ab aliis audita accepit. Inter quos ministeriales et nobiles Alemanniae cum imperatoribus Staufensibus Alpes indesinenter transgressos

theses in fine annexas. Contra quos cf. H. Kohl in praefatione translationis p. IX; W. Gundlach, 'Heldenlieder' III, p. 316, n. 1; H. Bloch, 'Die elsässischen Annalen der Stauferzeit' p. 126 sqq.

1) Historiam Welforum Weingartensem cum continuatione Stain-
 gademensi et ex Chronicorum Hugonis (codicis 2) et Honorii continuationi-
 bus Weingartensibus (ed. L. Weiland, MG. SS. XXI) praecipue Hugonis
 25 continuationem codicis 2. 2) Cf. ex. gr. c. 21, p. 30 sq. (cf. c. 32 in.):
 Hug. cont. cod. 2, SS. XXI, p. 478, l. 34 sqq.; c. 24, p. 36, l. 13 sqq.:
 Hug. cont., p. 475, l. 17 sq.; c. 30, p. 42, l. 27 sqq.: Hug. cont., p. 475,
 l. 23 sq.; c. 44, p. 70, l. 18 sqq.: Hug. cont. cod. 2, p. 479, l. 19 sqq.
 3) Cf. praefationem meam in Ottonis Frisingensis Chronicam, Hanno-
 30 verae et Lipsiae 1912 (SS. rerum Germanicarum), p. XXII. 4) De
 quibus cf. H. Bresslau, 'N. Archiv' XXVII, p. 131, n. 6. 5) Qui-
 buscum noster convenit ex. gr. c. 7, p. 7, l. 26 (A. Engelb. a. 1155: F.
 rex imperator efficitur, et Romanorum plures in bello occiduntur);
 c. 13 in., p. 14, c. 18 in., p. 20, c. 21 in., p. 28 (A. Engelb. a. 1159);
 35 c. 21, p. 31, l. 3—4 (A. Engelb. a. 1181: filium suum Heinrichum natu
 maiorem etc.; A. S. Georgii a. 1184: Heinrichus vero eorum aetate
 maior); cf. etiam c. 24 in., p. 35 (A. Engelb., S. Georgii a. 1179);
 c. 24, p. 36, l. 2 (A. S. Georgii a. 1178); c. 35, p. 51, l. 18 sqq. (A.
 Engelb. a. 1187); e contra c. 35, p. 52, l. 4—6. aliter atque A. Engelb.
 40 a. 1187, SS. XVII, p. 280. traditur. Quos ex parte saltem ei innotuisse
 iam affirmare vix temerarium videtur. Sed in c. 23, p. 33 sq. librum
 aliquem scriptum adhibitum esse I. Haller, 'Archiv für Urkunden-
 forschung' III (1911), p. 316 sqq. probasse mihi non videtur. 6) Huc
 45 a vero quam maxime recedens et rhetorice veteris cuiusdam scriptoris
 imitatione plus recto exornatum. Cf. etiam de prima Mediolani dedi-
 tione a. 1158, c. 11, p. 12 sq.

primos fuisse vix est, quod expresse dicatur. Quo factum est, ut de rebus in Italia gestis multa haud parvi pretii hic posita inveniantur¹. De Heinrici VI. bellis in Apulia et Sicilia gestis quae exposuit, nonnulla optime enarrans, plura foedissime confundens, multa praepostera tradens, inter cetera² relatione hominis cuiusdam comperisse videtur, qui a. 1196. cruce accepta in Italiam migravit et, postquam cum Heinricho marscalco de Kalden prope Cataniam apud Paternonem rebelles Siculos mense Maio vel Iunio a. 1197. prostravit, in Terram Sanctam profectus fortasse, cum reverteretur, mortuo imperatore, ab Apulis vel Siculis mala passus est³.

Epistolis quoque interdum usus esse potest, velut Fulconis de Norvilleio presbyteri gesta c. a. 1195—1202. ex epistola quam Bertoldus de Usenberg Heinricho de Veringen custodi, postea (a. 1202.) episcopo Argentinensi misit, fusius exposuit⁴. Nec minus cartas etiam vel diplomata in usus suos convertisse videtur⁵.

Ceterum nonnulla ad Constantiam⁶ et Coloniam⁷ aliquo modo redire ut negari, ita accuratius diffiniri non po-

1) Huc etiam spectat illud c. 11, p. 12, l. 2 sq.: de cuius nomine dicitur adhuc Wernheri markia. 2) Etiam de ingressu Panormitanae urbis a. 1194. facto ab iis qui interfuerunt Otto certior factus esse videtur, c. 40, imprimis p. 62, l. 28—p. 63, l. 1. 3) c. 42, p. 68. de odio Transmarinorum in peregrinos a. 1197: sicut ab his, qui eidem expeditioni interfuerunt, audivimus, et post pauca: Heinricho rege eorum, ut fertur, in id ipsum consenciente, et p. 69. de morte eiusdem Heinrici: ut fertur, et antea p. 67. de inani castri Toron obsidione: Nam, sicut fertur, quidam de militibus Templi a paganis corrupti peccunia. Cf. c. 39, p. 60 (cf. etiam infra p. XIV, l. 1—4); c. 45, p. 72. 4) c. 47, p. 76: Igitur pauca de pluribus, sicut Bertoldus de Osinberc Hainrico custodi Argentinensis ecclesie de Veringin, postea eiusdem ecclesie episcopo, transcripsit, qui his interfuit, in medium producentes declarabimus, et supra p. 75: ut veraci relatione comperimus, p. 76: sicut percepimus ab his, qui interfuerunt. Argentinae Sanblasiani a. 1211. curiam habuerunt, Enderle, 'Studien über den Besitz des Klosters St. Blasien' p. 66, et saeculo XII. exeunte Arnoldus de Argentina unus ex senioribus nostris inter fratres vita et moribus illustres invenitur in Libro constructionis monasterii ad s. Blasium III, 13, F. I. Mone, 'Quellen-sammlung der Badischen Landesgeschichte' IV, 1, p. 111. 5) Cf. ex. gr. supra p. VII, l. 14 sqq.; c. 28, p. 40, l. 5 sqq. de curia Mediolanensi a. 1186 (amnestia . . . in eternum mansura stabilitur); fortasse etiam c. 40, p. 62, l. 28—p. 63, l. 1. 6) c. 7, p. 7, l. 32 sq.; c. 10, p. 10; c. 27, p. 39; c. 44, p. 71. 7) c. 7, p. 7, l. 32; c. 16, p. 19, de Tribus Magis, qui in corrupti et quasi adhuc vivi in singulis de precioso metallo sarcophagis in eadem ecclesia actenus reservantur (cum his cf. Ann. Isingrini mai. a. 1160, SS. XVII, p. 314, l. 37 sq.: quorum corpora adhuc, ut ipse,

test, nisi quod ex relatione scripta hausta esse vix videntur. Quem auctorem secutus Friderici I. expeditionem Hierosolymitanam descripserit, non constat¹. A contribulibus qui interfuerunt de hac aliisque rebus in Terra Sancta gestis non
 5 pauca accepisse², imprimis de Acconitanæ civitatis diuturna obsidione et tandem expugnatione et de Richardo I. rege Anglorum Leopoldoque VI. duce Austriae³, de quibus etiam fama celeberrima docente certior fieri potuit, peculiaris traditio ei suppetiisse videtur⁴. De Constantinopolitana civi-
 10 tate a. 1204.⁵ capta a Martino abbate Pairisiensi Alsatiæ vel eius comitibus obiter edoctus fuisse videtur; sed Guntheri Historiam Constantinopolitanam adhibitam esse A. Pannenburg perperam contendit⁶. De Conrado cancellario, episcopo Wirzburgensi a. 1202. peculiare quoddam audivit⁷. Curis
 15 Augustensi et Wirzburgensi a. 1209. Ianuario et Maio ab Ottone IV. tunc rege habitis auctorem ipsum vel potius abbatem eius interfuisse putaverim⁸. De itinere Ottonis Italico ea magis, quæ ante susceptum iter rex se gesturum esse pronuntiaverat, quam quæ re vera gessit, referre videtur⁹.
 20 Quibus ipse auctor rebus interfuerit quosve homines vel quæ loca ipse viderit¹⁰, vix certo modo definiri potest. Sed recordari libet posteriore sæculi XII. parte inter fratres S. Blasii versatum fuisse Iringum, qui omnes paene orientis et occidentis terras et insulas circumierat et inter cetera
 25 etiam Siciliae saepe urbes Catinam et Syracusam sanctarum

dum venissem Coloniam, aspexi, integra, utpote balsamo condita); c. 31, p. 45; c. 33, p. 48, l. 4. Cf. etiam c. 20, p. 26, n. 1, et alibi, ubi noster cum Chronica regia Coloniensi, quam eum vidisse nemo contendet, convenit.

- 30 1) *Ipsum itineri interfuisse ex c. 34, p. 49, l. 28: nostris equo Marte eis congregi cupientibus non efficitur. Paucis, quibus ad Historiam q. d. Peregrinorum propius accedit, locis nihil evincitur; cf. ex. gr. c. 31, p. 45, l. 4 sqq., et Hist. Peregr. p. 54 (504): Imperator . . . edicto prohibuit, ut nemo pedes, nemo usibus armorum minus ido-*
 35 *neus, nullus etiam, qui ad minus in biennium sumptus itineris habere non posset, peregrinationis viam secum arriperet, quoniam ad tam laboriosam expeditionem magis impedire quam ex-*
pedire vulgus imbellis et debile consuevit. 2) Cf. ex. gr. c. 30, p. 43, l. 9 sqq. (supra p. VII, n. 2). 3) Cf. etiam infra
 40 p. XV, n. 4. 4) c. 36, cf. c. 38. *Nota Pisanorum non semel in hac re operam laudari; c. 33, p. 48, l. 9; c. 36, p. 53, l. 19.* 5) *Quod anno 1205. tribuit (c. 49), quo anno Martinus abbas Pairisiensis in patriam rediit.* 6) *'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XIII, p. 330 sq. Cui suo iure restitit Thomae p. 23 sqq. Cf. infra p. XIV,*
 45 *n. 3 fin.* 7) c. 42, maxime p. 68. 8) c. 50, p. 83 sq.; c. 51, p. 85 sq. 9) c. 52. 10) *De Parisiensi, Coloniensi civitatibus ex. gr. cogitari potest; cf. supra p. X. XII, n. 7.*

Agathae et Luciae sepulchris insignes visitavit¹. Cuius S. Agathae ecclesiae Catinensis a. 1197. propter rebellionem civium et episcopi igni traditae etiam noster diserte mentionem facit².

Ea, quae noster aut solus aut aliter ac ceteri tradit, 5 ut in adnotationibus, utrum recte an perperam dicta essent, quam brevissime explicarem³, nec minus, ubi in temporum computatione erratum esset, ut ostenderem, studui. De auctoris librique indole in universum bene b. m. R. Wilmans ita egit: 'Res inter sacerdotium et imperium gestas laudanda 10 integritate refert, neque vehementissimum pontificiae partis studium, quo veteres Sanblasiani agebantur, apud Ottonem umquam reperies, econtra ipsum potius ex verbis c. 22. spretoque in ignominiam cesaris pontifice Calixto⁴ a caesarianorum partibus stetisse coniceres, nisi c. 23. eundem a Fri- 15 derico constitutum antipapam scismaticum appellaret⁵. At de Germanico imperio semper magna sensisse videtur⁶. In enumerandis annis, quibus singulae res gestae sint, saepissime erravit, ex quo interdum factum est, ut ex falsis computationibus etiam falsa argumentaretur'⁷. Sed deficientibus 20 saeculo XII. posteriore et XIII. ineunte uberioribus fontibus liber Ottonis, quem a Staufensium parte stetisse vix est, quod moneam, haud parvi pretii est, etiamsi non semper omnia, quae noverat, litteris mandare ei visum est, sive ne fidem suam incredibilia narrando suspectam redderet⁸, sive 25 alia quadam causa intercedente⁹: cuius narratio, ut iterum

1) Liber constructionis mon. ad s. Blasium III, 21, Mone, 'Quellensammlung der Badischen Landesgeschichte' IV, 1, p. 114.
 2) c. 39, p. 60. 3) Quibus pauca addere libet. P. 1, l. 18. Adala perperam imperatricis nomine insignitur. Ad c. 7, p. 7, l. 21. cf. Epist. Frid- 30 erici imperatoris ad Ottonem Frisingensem p. 2, l. 6 sq.: in valida manu Longobardiam intravimus (sed cf. p. 5, l. 1 sq.). P. 66, l. 12 (c. 41) primus Heinrich VI. imperatoris ex Italia reditus a. 1191. cum secundo a. 1195. confunditur. P. 81, l. 2 sqq. (c. 49) auctor peregrinos a. 1202—4. terrestri itinere profectos esse perperam putare videtur. 4) P. 31, l. 16. 35 5) P. 34, l. 27. 6) Cf. ex. gr. c. 15, p. 18, l. 13 sqq.; c. 26, p. 37, l. 19 sqq.; c. 32, p. 47, l. 25: Romana potencia Germanicaque fortitudine; c. 34, p. 50, l. 25 sqq.; c. 35, p. 52 sq.; c. 36, p. 55, l. 3 sqq.; c. 43; c. 45, p. 71. Ut Teutonicos plurimis locis laudibus extulit, ita Anglicam perfidiam (c. 36, p. 55, l. 6) et Graecam astutiam (c. 32, 40 p. 47, l. 25; cf. praeter Rahew. G. Frid. IV, 20, p. 193. etiam Vergil. Aen. II, 152: dolis instructus et arte Pelasga; Iuvenal. sat. X, 174: Graecia mendax) detestatus est; cf. etiam c. 34, p. 49, l. 21. de soldano Iconiensi: barbarus et Scita perfidissimus. Cf. etiam Thomae p. 14 sq. 7) Cf. c. 33. et 34. et saepius. 8) c. 38, p. 58, l. 26 sqq. 9) De 45 turpi Conradi ducis Sueviae morte tacet, solo facto excepto, c. 44, p. 70. l. 19, cf. c. 37, p. 57.

Wilmansii verbis utar, 'hoc etiam prae se fert, quod stilo satis culto conscripta est'. Elocutionem suam maxime secundum celeberrima exempla hae aetate trita, Hegesippum dico vel Iosephum, Sallustium, alios, in quibus indagandis labor adhuc non inefficax fortasse ponendus erit¹, sed etiam secundum ipsum Ottonem Frisingensem et Rahewinum moderatus est, ex quibus ea, quae maxime ad rem facere videbantur, adnotavi.

§ 3. Quo tempore Chronica conscripta sit.

Quo tempore Chronica nostra composita esset, viri docti paululum dubitaverunt. Nam cum Ottonem I. abbatem auctorem fuisse putarent, hunc postremis demum vitae suae annis librum conscripsisse et a. 1223. morte praeventum usque ad finem non perduxisse quidam coniecerunt², cum aliter explicari non posse, cur in a. 1209. scribendi finem fecisset, crederent. Cui opinioni, cum Ottonem abbatem auctorem fuisse evinci non posse ostenderimus, omne fundamentum ereptum esse iam patet; quae etiam ex ipsa libri indole commendari vir recte videtur. Neque enim, qui consuetudinem auctoris diligentius spectaverit, ullo modo sibi persuadebit fieri potuisse, ut auctor, si a demum 1222. vel 1223. Chronicam conscripsisset, Beatricem Ottonis IV. sponsam³ a. 1212. immatura morte praereptam esse, Fridericum II. in regem a. 1212. sublimatum, a. 1220. in imperatorem consecratum imperium stirpi suae revindicasse et maxime Zaeringensium genus, quorum non minus quam Staufensium⁴ et Welforum saepe mentio fit quique S. Blasii advocati erant, in Bertoldo V. duce a. 1218. mortuo exstinctum esse, quo casu monasterii advocatia ad regnum rursus devoluta est, incidenter adnotare neglexisset. Itaque Chronicam, in qua nullius rei, quae post Ottonem IV. imperatorem coronatum evenit, mentio fit, iam a. 1209. exeunte vel ineunte a. 1210, antequam novum inter papam et imperatorem discrimen oreretur, compositam esse apud nos constat⁵.

1) Lucanum et Vergilium novit. Cf. etiam Thomae p. 10 sq.
 2) Thomae p. 9; H. Kohl in praefatione translationis p. VII; Giesebrecht 'DKZ.' VI, p. 294. 3) Cf. praecipue c. 51. 4) Etiam duces Austriae, Staufensium consanguinei, saepius commemorantur. De necessitudine, quae inter S. Blasii monasterium et monasteria regionis Orientalis intercesserit, cf. A. Hauck, 'Kirchengeschichte Deutschlands' III³, p. 871. 5) Ita H. Bloch, 'Die elsässischen Annalen der Stauferzeit' p. 126. Quod etiam W. Gundlach, 'Heldenlieder' III, p. 322. magis probat. Wattenbach, 'DGQ.' II⁶, p. 285. rem iniudicatam relinquere videtur.

Quae certo non per longum temporis spatium paulatim, sed uno, ut ita dicam, calamo perscripta est. Nam c. 3. post mortem Friderici I. ducis Austriae a. 1198, c. 7 (p. 8, l. 25) post mortem Ottonis I. ducis Baioariae a. 1183, c. 10. et c. 46. post mortem Philippi regis a. 1208, c. 24 (p. 36, l. 11) post mortem Heinrici Leonis a. 1195, c. 42 (p. 67, l. 6) post imperialem Ottonis IV. coronationem a. 1209¹, c. 45 (p. 72, l. 15) complures annos post Heinrici VI. imperatoris mortem scriptum est. Contra c. 30.² ante Friderici II. expeditionem transmarinam a. 1228—29. 10 scriptum esse patet.

§ 4. Qui Chronica usi sint.

Ottonis de S. Blasio Chronica medii aevi temporibus non multum in usu fuit, et nisi in regione Suerica paene incognita fuisse videtur. Si tempora solum spectas, fieri 15 potuit, ut in Annalium Marbacensium postrema retractatione (Neuburgi, si Blochium sequimur) adhiberetur. Cui opinioni cum forte suffragari videatur, quod in illo monasterio coder quidam Ottonis Frisingensis recensiois C exscriptus est³, non tam praecise quam Bloch⁴ restiterim, quamquam certi 20 quicquam diffiniri vix potest. Neque certius ut negari, ita affirmari potest Burchardum Urspergensensem⁵ et S. Galli monachos⁶ Chronicam nostram legisse ex eaque paucissima

1) Et, ut mihi quidem videtur, Ottone IV. superstite († a. 1218. Maii 19). 2) P. 43, l. 23 sq.: ipsaque regio iam per multos annos 25 paganis subdita gemit. Cf. etiam c. 35 fin., p. 53. 3) Cf. praefationem meam in Ottonis Frisingensis Chronicam p. LII. 4) 'Die dsässischen Annalen der Stauferzeit' p. 128. Quod ratum habuerunt O. Holder-Egger, 'N. Archiv' XXXIV, p. 247, K. Hampe, 'Zeitschr. f. d. Geschichte des Oberrheins' LXIII ('N. F.' XXIV), p. 357, in du- 30 bium vocavit H. Simonsfeld, 'Histor. Vierteljahrschrift' XII (1909), p. 417. 5) Ad Ottonem de S. Blasio c. 33, p. 48 sq. inter cetera referre potueris, quod Urspergensis a. 1192. de Tusculo diruto habet, SS. XXIII, p. 363, l. 43 sq.: Pro qua re imperatori improperatum est a multis. Ceterum cf. ex. gr. c. 18, p. 21, l. 3 sqq., et c. 19 in.: Chron. 35 Ursperg. a. 1165, p. 355; c. 21, p. 30 sq.: Chr. Ursperg. a. 1176, p. 358, l. 29 sqq.; c. 26, p. 37 sq.: Chr. Ursperg. a. 1181, p. 358. 6) Cf. Conradus de Fabaria Contin. casuum S. Galli c. 9, ed. G. Meyer von Knonau, 'Mittheilungen zur vaterländischen Geschichte' XVII ('N. F.' VII), St. Gallen 1879, p. 150 sq. (= c. 7, SS. II, p. 168): Unde ac- 40 cidit, ut maiori pro parte principes Suevie Philippum sibi regem, acsi tutorem fratruelis adhuc infra annos degentis, eligerent, in Sicilia sub tutoribus constituti, et Otto de S. Blasio c. 45, p. 71, l. 16, et p. 72, l. 4 sq., c. 46, p. 73, l. 2 sqq.; ib. p. 152: in civitate Babinberch prestolante rege, quoadusque universus colligeretur exercitus, flebothomizatus 45 ibi requievit etc., et Otto de S. Blasio c. 50, p. 82, l. 12 sqq.; Notae S. Galli

INDEX CAPITULORUM.

- 1^a. Quod Bernhardus abbas Clarevallis exhortatione sua plurimos ad iter Ierosolimitanum^b accendit.
2. Cûnradus^c rex Iherosolimam proficiscitur. Petri quoque Baiulardi scripta dampnantur.
3. De repatriacione Cûnradi^c regis.
4. De morte Cûnradi^c regis et synodo celebrata^d Remis.
5. Fridericus rex creatur. Eugenius papa et successor eius Anastasius et Bernhardus^e abbas Clarevallis^f vita decedunt^g. Adrianus^h suscipit pontificatumⁱ.
- 6^k. De contentione H[einrici] ducis Saxonum et H[einrici]^l ducis Noricorum.
7. De diversis pugnis F[riderici]^m regisⁿ et consecratione eius.
8. De discordia domini pape et imperatoris.
9. De reconciliatione domini apostolici et cesaris.
10. De repudiacione^o imperatricis^p Adale.
11. Imperator F[ridericus] contra Willelhumum^q militem instaurat Mediolanumque expugnat.
12. De diversis auctoribus, qui eisdem diebus claruerunt.
13. Adriano papa mortuo scisma in ecclesia exoritur Romana.
14. De rebellionem Mediolanensium.
15. Imperator F[ridericus] contra^r Mediolanenses cum exercitu proficiscitur.
16. De obsidione et expugnatione Mediolani.

30 a) *Hi numeri a me additi sunt. Codices indicem sine ulla distinctione immediate capitulis libri VII. Chronicæ Ottonis Frisingensis subiungunt (cf. illic p. 33, l. 34 sq.), præmissis numeris XXVII. corr. XXVIII. usque ad XLVII. corr. XLVIII. (cf. infra p. 2, n. e.) in 1, omissis in 2.* b) Iherosol. 2, et sic sæpius. c) Contr. 2. d) celebrato 1. e) Bernardus 2. f) clareuali 1. g) decederunt 2. h) *perperam novum caput (XXXII. corr. XXXIII.) incipit 1.* i) XXIII. corr. XXXIII. add. 1. k) *abhinc* 35 *(XXXIII. corr. XXXV.) numeri in 1 uno maiores sunt.* l) He. 1. m) F. in loco raso 1. n) regis om. 2. o) repudiacione 1. p) *impris corr. imperatricis 1.* q) Willelhumum 2. r) *contra eadem manu in loco raso 1.*

17. Imperator F[ridericus] iam tertia vice Italiam^a ingreditur.

18^b. De pugna ducis Welf et^c palatini de^d Tuingin.

19. De regressu imperatoris ab Italia^a et recon- 5
ciliatione ducis et palatini.

20. Cesar quarta iam vice Italiam^a intrat Romam-
que expugnatam devastat^e.

21. De possessionibus et divitiis Friderici im-
peratoris. 10

22. De constructione Alexandriae.

23. De obsidione Alexandriae.

24. Alexander papa scismate sedato sedem obtinet
apostolicam conciliumque^f cogit Lateranense.

25. De rege Yconii et obitu Alexandri pape suc- 15
cessoreque eius Lucio.

26. De curia apud Magunciam celebrata.

27. Lucius papa vita decedit eique Urbanus
succedit.

28. De nuptiis Heinrici regis. 20

29. Wido Ierosolimorum^g succedit.

30. Saladinus rex crucem dominicam cum Iheroso-
lima capit regemque eius abducit.

31. Imperator F[ridericus] cum filio equivoco crucem
peregrinationis accepit. 25

32. Cesar F[ridericus] filio H[einrico] regalibus
traditis Iherosolimam proficissitur^h.

33. Clemens successor Urbani et Gregorii obit
eique Celestinus succedit. H[einricus] rex coronatur.
Constantinopolis expugnatur. 30

34. Tamen Christianus exercitus patitur, Iconium
capitur.

35. De morte F[riderici] imperatoris eiusque filii
eiusdem nominis.

36. De expugnatione Accaron. 35

37. Imperator H[einricus] Ytaliā cum exercitu
intrat.

38. De captivacione Richardi regis Anglorum.

39. Imperator Henricus secunda vice Alpes trans-
cenditⁱ. 40

a) yt. 2. b) numerus omissus, sed littera D colore caeruleo picta 1. c) et alio atramento supra lin. suppl. 1. d) dtuingin 2. e) hic desinunt capitula in 1; ea quae sequuntur solus habet 2. f) ita scripsi; consiliumque 2. g) supple rex vel plures voces. h) ita 2. i) ita emendavi; ascendit 2.

40. Imperator H[einricus] Palernum in dedicionem accipit. Alanus, Prepositinus, Petrus magistri claruerunt.
 41. De repatriacione H[einrici] imperatoris.
 42. De tercia expedicione transmarina.
 5 43. Imperator Heinricus tercia vice Ytaliā in-
 greditur.
 44. De nuptiis Phylippi fratris Heinrici imperatoris.
 45. De morte Heinrici imperatoris.
 46. De Celestino papa vita decedente. Innocencius
 10 substituitur. Phylippus rex creatur.
 47. De quodam sacerdote miracula crebra faciente.
 48. Innocencius papa Phylippum collaudat in
 regem.
 49. Qualiter a Christianis destructa sit Constan-
 15 tinopolis.
 50. De occisione Phylippi regis simulque promotione
 Ottonis.
 51. Qualiter filia Phylippi regis desponsatur Ottoni
 regi.
 20 52. De consecracione regis Ottonis.

*SS. XX, p. 304. *1 a. *. Anno dominice incarnationis M^oC^oXLVI. sum-^{1146.}
 mus^b pontifex Eugenius ecclesie transmarine paterne con-^{G.Fr.I,35-4}
 dolens multos ad Ierosolimitanum iter accendit ac venerabili
 Bernhardo^c Clarevallensi abbati onere predicationis vice sui
 25 imposito ex omnibus mundi partibus cismarinis innumera-
 bilem exercitum coadunavit. Venerabilis itaque pater Bern-
 *p. 305. hardus^d indutus virtute *Spiritus ex alto¹ ad iniunctum sibi^{Luc. 24, 49.}
 predicationis officium non segniter accingitur virtuteque verbi
 omni gladio ancipiti penetrabiliori², miraculorum comitante^{Hebr. 4, 12.}
 30 incomparabili gratia, totam Galliam et Germaniam peragravit
 et ad expeditionem transmarinam innumerabiles accendit.

*) *Eadem manu in margine add.* 2: Hactenus Otto Frigi-
 sensis (!) episcopus. Abinde Otto de Sancto
 Blasio.

35 a) *numeri capitulorum secundum Urstisium; XXIX. et sic deinceps usque ad*
 LXXX. 1; 28. *et sic deinceps usque ad 79. 2; nam uterque codex ea quae sequuntur*
immediate Ottonis Frisingensis Chronicae libro VII. subiungit, cf. illic p. 366, l. 25.
 b) *summis corr. alio atram. summus 1.* c) Bernardo 2. d) Bernardus 2.

1) *Luc. 24, 49: quoadusque induamini virtute ex alto.* 2) *Hebr. 4,*
 40 *12: Vivus est enim sermo Dei et efficax et penetrabilior omni gladio*
ancipiti.

1147. 2. Anno dominice incarnationis M^oC^oXLVII. Cōn-
 radus^a rex mortuo fratre suo Friderico Swevorum duce filio
 40—42. 46. 47. 62. 63. <eius>^b eiusdem nominis ducatum concessit ac pariter cum ipso
 cruce peregrinationis accepta Hierosolimam adiit. Preterea
 Welf^c dux, Henricus^d Noricorum dux et multi alii nostra- 5
 rum parcium principes et episcopi cum innumerabili diverse
 condicionis exercitu eandem viam aggressi per Ungariam et
 Greciam iter arripiunt, ac Francorum regi Ludewico^e cum
 multis principibus sue gentis illuc tendenti consociantur.
 In itinere itaque multa pericula passi plurimisque diverso 10
 modo consumptis Cūnradus^a rex cum suis mari emenso
 1148. Ptolomaidam applicuit, ac inde itinere terreno Ierosolimam
 veniens cum maximo tripudio a patriarcha¹ et rege² et
 universis civibus suscipitur. Post hecque Ludewico^e Fran- 15
 corum rege cum reliqua parte exercitus pari honore sus-
 cepto contra Sarracenos procinctum movent. Regione itaque
 paganorum diversis modis igne ferroque profligata³
 Damascum obsidione cingunt ipsamque urbem, paganis pro-
 posse resistantibus, toto nisu impugnant. Itaque pagani
 vim Christianorum non sustinentes condiciones militibus 20
 Templi mediantibus pro velle principum statuunt, sicque
 obsidione soluta exercitus Christianorum discessit ac
 Ierusalem veniens cum triumpho suscipitur⁴.

G. Fr. I, 50.

- His^f diebus Petrus Baiulardus prava de Trinitate sen-
 ciens contrariaque catholice fidei dogmatizans heresim 25
 Arrianam⁵ resuscitare molitur. Contra quem venerabilis
 abbas Bernhardus^g, velud^h contra ecclesie hostem, insurgens
 viva voce scriptisque ipsum magnifice convincens hereticum
 1140. probavit scriptisque eius synodaliter examinatis ab apostolico
 et dampnatis ipsi de cetero silentium inposuit. 50
 1148. 3. Anno incarnationis dominice M^oC^oXLVIII. Cōn-
 radoⁱ rege repatriante Henricus^k Noricorum dux, filius
 Leopaldi⁶, sororius Henrici^k imperatoris, frater Cōnradiⁱ
 1149. regis, filiam imperatoris Constantinopolitani⁷ prius sibi in

a) Cōnradus. 2. b) eius *supplevi*; om. 1. 2. c) Welfo 2. d) Henr. 2. 35
 e) Ludewico 2. f) Hūs 2. g) Bernardus 2. h) velut 2. i) Cōnradus. 2. k) Henr. 2.

1) Fulchero. 2) Balduino III. 3) *Ad voces cf. c. 11, p. 11, l. 12; c. 15, p. 18, l. 2; c. 18, p. 21, l. 6; c. 20, p. 27, l. 10; c. 34, p. 50, l. 6 sq.*
 4) *Econtra humilem et non bonum exitum expeditionem accepisse auctor apud Ottonem Fris. Gest. Frid. I, 65. legere potuit.* 5) Sabellianus hereticus 40
iudicatus est Abaelardus Suessionis a. 1121, G. Fr. I, 49. Sed cf. G. Fr. I, 50. 6) Leopaldi III. (IV.) marchionis Austriae. 7) Theodoram Comnenam filiam Andronici sebastocratoris, fratris Manuelis I. imperatoris;

itinere desponsatam in matrimonium accepit et ex ea Leopaldum, patrem Leopaldi ducis Orientalis et Friderici fratris sui, qui trans mare obiit¹, ducem serenissimum^a, genuit. Hic Henricus^b dux bello cum Ungaris habito
5 victor extitit ipsosque de terminis suis, multis ex eis occisis, gladio fugavit².

4. Anno dominice incarnationis M^oCLII. Chūn-1152.
radus^c rex moritur, eodem videlicet anno, quo hospitatus^{(Febr. 15).}
est in civitate Friburgensi^{d. 3}, Spiramque^{e. 4} deportatus
10 obsequiis^f regalibus sepelitur, anno regni sui XV⁵.

Hiis^g temporibus Eugenius papa⁶ synodum episco-1148.
porum Remis^h congregavit, cui ipse presidens multaque^{Bernh. Clar.}
prava corrigens inter cetera librum Gisilbertiⁱ Pictaviensis episcopi suspectum eo presente⁷ examinavit, in quo super verba
15 Boecii de Trinitate, sana quidem et catholica, male commentatus est, hoc modo: 'Pater est veritas, id est verus; Filius est veritas, id est verus; Spiritus sanctus est^k veritas, id est verus. Et hi tres simul non tres veritates, sed una veritas, id est unus verus'. Que expositio pape ceterisque episcopis perversa visa est omninoque suspecta,
20 quia secundum Augustinum⁸ Deus^l non nisi ea magnitudine magnus est, que est quod ipsem, et non nisi ea veritate verus est, que est quod ipse, alioquin illa erit maior magnitudo vel veritas, qua Deus magnus vel verus est, quam ipse; quod fateri absurdissimum est. Hanc expositionem venerabilis abbas Bernhardusⁿ in libro suo super Cantica canticorum, capitulo LXXXI.⁹ sic correxit: *Pater est verus, id est veritas; Filius est verus, id est veritas; Spiritus sanctus est^o verus, id est veritas.* Sicque verbis tantum

a) s^enissimū 1; strenuissimum Urstis. b) Henr. 2. c) Conr. 2. d) Friburgensi Ussermann, perperam. e) -que om. 1. f) ita 1. 2, cf. infra c. 27, p. 38, l. 29; exequiis Urstis. g) His 2. h) Remis om. 1. i) sigilberti 2. k) est om. 1. l) D₁ (= dicitur) 2. m) est add. Ussermann. n) Bernardus 2. o) est om. 1.

C. Neumann, 'Griechische Geschichtschreiber und Geschichtsquellen im 12. Jahrh.', Leipzig 1888, p. 68 sq. De tempore nuptiarum, quas Ann.
35 Palid. 1148, SS. XVI, p. 83, ante adventum in Terra Sancta ponunt, cf. W. Bernhardi, 'Konrad III.', p. 656, n. 4.

1) Die 16. April. 1198. 2) Minime, sed die 11. Sept. a. 1146 (Cont. Zwettl. I, MG. SS. IX, p. 538) inter Leitham et Fischam fluvios ab eis plane devictus est, G. Fr. I, 33. 3) Die 12. Ian. a. 1152, Stumpf,
40 'Reichskanzler' II, nr. 3598, Friburgi monachis S. Blasii praepositorum Ochsenhausen confirmavit. 4) Eodem modo errant Ann. Veterocell., SS. XVI, p. 42, et Cron. Minor, Monumenta Erphesfurtensia, ed. Holder-Egger (SS. rer. Germ.), p. 638, l. 15. Conradus rex Bambergae et mortuus et sepultus est. 5) Immo XIV. 6) Bernh. Clarev. In Cantica
45 serm. 80, nr. 8; cf. Otto Fris. G. Fr. I, 52—61. 7) Cf. G. Fr. l. c. 8) Augustinus De Trinitate V, 10, 11, quem auctor ex Bernhardo l. c. nr. 7 attulit. 9) Immo LXXX, nr. 8.

Bernh. Clar. transpositis sanus est intellectus. Idem liber¹ in nonnullis locis a vera fide visus est discrepare et ideo synodaliter reprobatus et dampnatus est, episcopo libri ipsius auctore humiliter consenciente ipsumque ore proprio dampnante². Sicque solutum est concilium^{a.3}.

5

1152. 5. Anno dominice incarnationis M⁰C⁰LIII. Fridericus

(*Mart.* 4). dux Swevorum mortuo Cōnrado^{b.*} a principibus rex creatus

G. Fr. II, 1. nonagesimus IIII^{us} ab Augusto regnavit. Eugenius

(*Iul.* 8). papa obiit, cui Anastasius^c successit. Eodem anno pie

G. Fr. II, 10. memorie beatissimus Bernhardus^d *abbas Clarevallensis^e, 10

doctor egregius ac multorum monasteriorum pater⁴, XIII. *p. 306.

Aug. 20. Kalendas^f Septembris migravit ad Dominum. Ana-

1154. stasius papa obiit, cui Adrianus^g successit, in ordine

(*Dec.* 3). centesimus sexagesimus.

1154. 6. Anno dominice incarnationis M⁰CLIIII. Hein- 15

G. Fr. II, 7. ricus dux Saxonie, filius avunculi Friderici regis, filius

9. 11. 42. 43. Heinrici^h ex filia imperatorisⁱ Lotharii⁵, ducatum Noricum

55, cf. I, 45. sui iuris hereditate paterna affectans cum Heinrico^h, filio

Leopaldi, patruo Friderici regis, qui eundem ducatum bene-

ficii loco a rege Cōnrado^b acceperat, toto nisu contendit, 20

Heinrico^h non minore ambitione sibi resistente. Quorum

litem Fridericus rex sedare cupiens — utrumque enim linea

1156. consanguinitatis tangebatur — consilio principum taliter dif-

(*Sept.* 17). finivit^k, ut marchia Orientalis, que prius ducatu Norico

iure beneficii subiucuit, a ducatu seiuncta per se consistens 25

*) 1 alia manu in marg. add.: patruo suo.

a) consilium 2. b) Chūnr. 2. c) IIII. alia manu superscr. 1. d) Ber-

nardus 2. e) Clarevallensis om. 2. f) K. 1; kl 2. g) IIII. alia manu superscr. 1.

h) Henr. 2. i) -is alia manu suppl. 1. k) ita 1. 2; definitum est Urstis.; definivit

Wilmans.

30

1) Cf. *Bernh. Clar.* l. c. nr. 8. 2) *Bernh. Clar.* l. c. nr. 9. Sed minime Giselbertum ipsum ipsiusque liberos a papa et episcopis damnatos esse constat; immo liber quorundam discipulorum eius a magistro ipso reprobatus publice scissus est; cf. B. Geyer, 'Die Sententiae divinitatis', Münster 1909, p. 48 sqq. (Baeumker - Hertling - Baumgartner, 'Bei- 35 träge zur Gesch. der Philosophie des Mittelalters' VII, 2—3). 3) Finita demum synodo Remensi a prudentioribus et vicinioribus ad hoc retentis causae Giselberti finem datum esse ex *G. Fr.* I, 58. constat; cf. etiam (*Joh. Saresb.*), *Hist. Pontif.* c. 11, *MG. SS.* XX, p. 525. 4) Vita S. Bernardi lib. V. auct. Gaufrido c. 2, 15, *MG. SS.* XXVI, p. 120: 40 Bernardus, Clarevallensis cenobii primus abbas, aliorum quoque amplius quam 160 monasteriorum pater, 3. (lege 13.) Kal. Sept. inter filiorum manus obdormivit in Christo. 5) Gertrudi. Cf. *Otto Fris. Chron.* VII, 25. 26; *G. Frid.* I, 19.

nulloque respectu iuris duci^a Bawarie subiacens ducatus *G. Fr. II, 5*
iure et nomine constaret hocque Heinricus filius Leopaldi
principis iure et ducis nomine et honore sublimatus^b con-
tentus esset, ducatu Norico Heinrico duci Saxonie cedente¹.
5 Ad hoc utroque consenciente lite decisa, qui prius marchio,
dux Orientalis deinceps dictus est. Sicque Heinricus
fratrueis Welfonis² ducatu Bawarie et Saxonie potitus
hereditatem paternam consequitur.

7. Anno dominice incarnationis M^oCLV. Fridericus 1157.
10 rex contra ducem Polanorum^{c. 3} procinctum movens regionem *G. Fr. III, 1—5.*
ipsius armata manu ingressus est transitoque preter spem
quodam fluvio⁴ cum exercitu regione devastata ipsum ad
dedicionem coegit ac censum iam per aliquod^d annos
neglectum reddere compellens et expeditionem Italicam^e
15 ipsi indicens omnimodam subiectionem sacramento sibi firmari
fecit. Quo promisso omnimodis frustratus est. Nam post
regressum regis periurus effectus nec expeditioni interfuit
nec cetera, que sacramentis firmaverat, custodiens iram denuo
regis promeruit. Eodem anno dispositis pro voluntate 1154.
20 sua in Gallia et Germania rebus universis Fridericus rex *G. Fr. II, 1
12, 16—38.*
contracto ex omnibus regni visceribus exercitu⁵ validissimo
procinctum movit in Italiam^e. Ubi multis pro libitu con-
summatis omnibusque rebellibus subactis Terdonam, que sola
restabat, obsidione cinxit expugnatamque cepit et destruxit.
25 Exin ad Urbem tendens Romanis resistentibus Urbe arcetur,
quos forti aggressionem in brevi expugnans, multis occisis⁶,
favente sibi^{*} apostolico, Urbem ingreditur, ab eoque con-
secratus imperatoris et augusti nomen XC^{us} IIII^{us f} ab
Augusto sortitur, Romanis interim sedicione mota cum 1155.
30 exercitu imperatoris confligentibus. Tandem fugatis et victis *(Iun. 18).*
et ad dedicionem coactis, omnibusque ibidem bene dispositis,
suadentibus Coloniensi archiepiscopo⁷ et Hermannno Con-
stanciensi episcopo et quibusdam^g aliis principibus, ad
ulteriora contra Willelhum^h filium Rogerii⁸, qui Apuliam

35 *) 1 alia manu in marg. add.: Adriano IIII°.

a) duce alia manu corr. duci 1. b) sublimatus om. 2. c) colan. alia manu
corr. Polan. 1. d) aliquot 2. Urstis. e) ytal. 2. f) XC^o V^o. 2. g) quibus 2.
h) -lle- eadem manu supra lin. 1; Willelhum 2.

1) Cf. 'Privilegium minus' quod dicitur, MG. LL. Constit. I,
40 nr. 159, p. 221 sq. 2) Cf. G. Frid. IV, 46, ed. tertia p. 287, l. 1.
3) Boleslaum IV. 4) Oder. 5) Ad voces cf. infra c. 20, p. 22, l. 15 sq.
6) Haec fabulosa. 7) Arnaldo II. 8) G. Frid. II, 11.

usurpato regio nomine tenebat, progredi disposuit. Sed ab aliis dissuasus hoc in posterum differens ad Cisalpina¹ *G. Fr. II,* revertitur. In quo itinere insidias a Veronensibus passus, 39—41. ipsis non impune talia licere necessario iratus sic ostendit. Ponte enim eius iussu ad transponendum exercitum per 5 Attasim fluvium a Veronensibus navibus compactis structo, quidam^a Albericus² ex ipsa civitate et aliunde latronum manu in^b immensum conflata preparatis quibusdam natatilibus instrumentis in superioribus fluminis insidias tendit, ut parte exercitus fluvium transeunte ipsi eisdem^c instrumentis 10 compage navium dissoluta reliquam partem exercitus citra remanentem pugna invaderent. Sed sicut conatus eorum in vanum, sic eventus cessit in periculum. Machinati enim, ut dictum est, ubi statuerant imperatorem invadere, ipse iam copiis ex toto fluvio transpositis progressus fuerat iam- 15 que cum omni exercitu ad Alpes tendebat. Illi itaque per notum sibi compendium precurrentes^{d. 2} in angustis^e Alpium, parte exercitus iam progressu^{f. 3}, imperatorem cum reliquis offendunt ac, nisi pecunia se redimat, viam sibi intercludi belloque congredi minantur. Imperator itaque, ut semper 20 et ubique imperterritus, tale pactum cum latronibus imperatorem^g inire dedecorosum existimans et hoc protestans cum exercitus^h parte que substititⁱ restabat ac se ad configendum modis omnibus preparavit. Igitur Otto palatinus de Witisbach^k senior, pater Ludewici¹ ducis⁴, qui postmodum 25 Bawarie dux effectus est⁵, lectis de exercitu strennuis, valle girata, hostibus insciis, signo relecto, montana ascendit ipsosque a tergo signo dato cum clamore invadens in precipitium compulit. Sicque omnibus morti datis captos ex eis XII precipuos imperatori tradidit. Ex quibus XI patibulo 30 suspensis, uno dimisso, qui reliquos illaqueaverat, imperator per vallem Tridentinam triumphans gloriose repatriavit iamque Alpius transmissis exercitum ad propria remisit⁶.

a) quibusdam corr. quidam 1. b) in om. 2. c) ei⁹dem, ut videtur, alia manu corr. eisdem 1. d) precurrentes 2. e) angustis Urstis. f) ita 1. 2, sed 35 alia manu corr. progressa 1. g) imperatoz alia manu corr. -torem 1. h) -s alia manu suppl. 1. i) restabat substitit legendum esse videtur. k) Winlisbach 2. l) Ludwici 2.

1) Transalpina *G. Frid. II*, 37. 2) *Seriem rerum, quam in Ottonis Fris. G. Frid. invenit, auctor turbavit.* 3) *Imperator iam 40 antea apud Anconam exercitum dissolverat, G. Frid. II*, 38, non nisi quibusdam principum ei adhuc adherentibus. 4) *A. 1183 — 1231.* 5) *A. 1180; infra c. 24.* 6) *V. supra n. 3. Cf. G. Frid. II*, 41, p. 150, l. 1 sq.: Inde, multis se ad propria dispergentibus domicilia etc.

*p. 307. 8. Anno dominice incarnationis M^oC^oL^oVI^o epi-1156.
 scopus Lundoniensis^a.¹ cum quodam alio episcopo collega^{G. Fr. III,}
 suo² a Romana curia recedens ac^b per Burgundiam repa-
 triando iter faciens a quibusdam capitur rebusque omnibus
 5 denudatus lucri gratia³ in custodiam mittitur, dissimulante
 imperatore querimoniamque pro hac re parvipendente. Qua
 de causa dominus^c apostolicus legatos suos⁴ ad imperatorem 1157.
 misit. Qui Bisuntum^d, ubi generalem curiam tunc temporis
 (Oct.)
 imperator habebat, venientes litteras apostolicas imperatori
 10 coram principibus representant, in quibus pro dissimulata
 captivazione Lundoniensis^a episcopi redargutus^e imperium
 de manu apostolici se recepisse admonetur. Quo audito
 imperator et omnes presentes principes maxima indignatione
 accensi, quod quasi iure beneficii sub hominio cesarem impe-
 15 rium a se suscepisse papa gloriaretur, et cum clamoris
 maximo strepitu in legatos invecti vix manibus temperabant,
 indignum ducentes tali contemptu Romanos gloriari. Unus
 autem legatorum quasi pro apostolico loquens stolidissime
 his ita respondit: 'Si ergo a domno^f apostolico non habet,
 20 a quo habet?' Quibus verbis commotus Otto palatinus de
 Witolinsbach^g, qui gladium maiestatis imperatori astans
 tenebat, ipso gladio evaginato impetu in cardinalem facto
 vix ab^h imperatore retentus est, quin exicio cardinalem
 dederit. Tandem multis iniuriis impetiti a conspectu cesaris
 25 eliminantur divertendique ad episcopia vel cenobia questus
 gratia occasione omnino interdicta via regiaⁱ Romam reverti
 iubentur. Qui reversi apostolico iniuriam sibi irrogatam
 conqueruntur seque vix mortem evasisse protestati sunt.
 Imperator autem missis litteris in omnes regni terminos
 30 cunctis principibus irrogatam imperio a papa et a Romanis
 calumniam conquestus est et ulcisci dedecus imperii summ-
 opere nititur.

a) Lundoniensis 2. b) a 2. c) domn^o alio atram. mut. domin^o 1; don^o 2.
 d) bisuntum alio atram. mut. bisuntium 1. e) redagutus 1; redarguitur 2. f) domno
 35 alio atram. mut. domino 1; dono 2. g) Wintilisbach 2. h) ipso add. Ussermann.
 i) recta via Rahew. G. Frid. III, 10, ex quibus hunc locum emendavit H. Kohl; sed cf.
 infra p. 46, l. 24.

1) Eskillus archiepiscopus Lundensis. De tempore cf. H. Simons-
 feld, 'Jahrbücher des Deutschen Reiches unter Friedrich I.' I, p. 498, n.
 40 2) Alexander papa III. ad Arnulfum episc. Lexov., Jaffé-Löwenfeld,
 Reg. Pont. nr. 10 627 (1. April. 1160): Archiepiscopus namque et epi-
 scopos a sede apostolica redeuntes in ignominiam et detrimentum
 ecclesiae plerumque capi turpiter et inhoneste praecepit eosque fecit
 carceris custodiae mancipari (sc. Fridericus imperator). 3) Tit. 1, 11.
 45 1. Petr. 5, 2: turpis lucri gratia. 4) Rolandum, postea Alexandrum III.
 papam, et Bernhardum presbyteros cardinales.

1158. 9. Anno ab incarnatione Domini M^oC^oLVIII^o a
G. Fr. III, 17. principes^b verentes, ne controversia inter regnum et sacer-
 docium in inmensum^c conflata rem publicam involveret
 exicio, apostolicum per episcopum Babinbergensem^{d, 1} et
 alios Romam directos² eadem de causa conveniunt et, 5
 ut imperatorem litteris mitioribus^e et aliis nunciis de notabili
 priorum litterarum arrogancia se excusans placaret, dant
G. Fr. III, 18—22. consilium³. Apostolicus autem audiens nuncios cesaris, can-
 cellarium⁴ videlicet et Ottonem palatinum, Italiam^f intrasse
 negociaque imperii potenter disponere — nam conventus 10
 imperatorios absque imperatore, immo curias si dici^g fas
 est, cum episcopis Italie^f, qui XV numero quodam conventu
 congregati erant, et cum aliis Italie^f principibus cele-
 brabant⁵ —, timensque superventurum cesarem salutifero
 eorum consilio consensit ac supplicibus litteris cum condigna 15
 salutacione per idoneos^h legatos⁶ de obiectis se excusans
 mediantibus principibus cesarem placavit et a priori indig-
 natione revocatum animequiorem reddidit. Sicque impera-
 toris ira contra Romanos excitata ad tempus quievit.
1153. 10. Circa hec tempora Fridericus imperator gene- 20
(Martio). ralem curiam cum maxima principum frequentia apud
 Constanciam habuit ibique coram Hermanno episcopo⁷
 in choro Constanciensi uxorem suam, filiam marchionis⁸
 de Vohiburch, Adalamⁱ nomine, causa fornicationis
 sepius infamatam⁹ repudiavit eique postmodum filiam 25
 Reginoldi^k principis ac excellentissimi comitis Burgundie^l,
G. Fr. II, 48. nomine Beatricem, superduxit. Ex hac Beatrice genuit¹⁰

a) M^oC^oLVIII^o 2. b) princeps *corr.* principes 2. c) in- *alia manu superscr.* 1.
 d, -g- *alia manu suppl.* 1. e) minoribus 1. f) *ital.* 2. g) dici si curias *signis*
transposita, ita ut curias ante dici si collocandum videatur, 1. h) i- *superscr.* 1; yd. 2. 30
 i) Adalam 2. k) Reginoldi 2. l) -d- e *corr.* 1.

1) *Eberhardum II.* 2) *Perperam.* Commonitionem dilecti
 filii nostri Heinrici Baioariae et Saxoniae ducis *laudat Hadrianus in*
epistola excusatoria ad imperatorem data, G. Frid. III, 23, Eberhardi
episcopi Babenbergensis operam pro concordia imperii et sacerdotii 35
Heinricus cardinalis, alter posteriorum papae legatorum, in epistola ad
ipsum data, Gest. Frid. IV, 22. 3) *V. epistolam episcoporum Teu-*
tonicorum ad Hadrianum, G. Frid. III, 17. 4) *Reinaldum de Dassel,*
postea archiepiscopum Coloniensem. 5) *G. Frid. III, 20 (21):* occurrenti-
 bus eis . . . archiepiscopis Ravennate et Mediolanense et de suffraganeis 40
 eorum 15 episcopis necnon comitibus etc. 6) *Heinricum presbyterum*
et Hyacinthum diaconum cardinales. 7) *G. Frid. II, 11:* per aposto-
 licae sedis legatos. 8) *Diepoldi II.* 9) *Chron. Montis Sereni, MG.*
SS. XXIII, p. 149: propter notam adulterii; *G. Frid. II, 11:* ob vin-
 culum consanguinitatis. *Cf. Simonsfeld l. c. p. 156 sqq. 167 sqq.* 10) *Cf.* 45
infra c. 21 fin.

Fridricum^a ducem Swevie, Henricum^b imperatorem, Conradum^c ducem, Ottonem comitem^d Burgundie^e, Philippum^f regem, qui omnes in brevi perierunt¹.

11. Anno incarnationis dominice M^oC^oLVIII. Fri- 1158.
 5 dericus imperator^g contra Willelhum^h, Rogerii filium, invasorem Apulie, Calabrie, Sicilie^{i.2}, expeditionem instaurans a Mediolanensibus rebellantibus multis iniuriis affectus in ipsos arma convertit et per vallem Tridentinam³ secundo *ib. III, 26. 27.*
 in Italiam^k exercitum duxit ac ad plana perveniens precipue
 10 Papiensium⁴ et Cremonensium⁴ ope Italico^k exercitu admodum roboratus⁵ Mediolanenses hostes pronunciavit totaque Liguria *ib. III, 29—32.*
 igne ferroque profligata⁶ Cremenses Mediolanensium fautores 1159.
 obsidione cinxit multisque diebus diversisque modis attritos¹ *G. Fr. IV, 47. 48. 67—73.*
 tandem per condicionem suscipiens, ut vite donati provincia
 15 cederent, civitate tradita ipsam funditus evertit ac deinde⁷ 1160.
 contra Mediolanenses aciem direxit. Itaque signis contra 1158.
 Mediolanum^m erectis imperatore nesciente mille de exercitu milites instructissimi contraⁿ Mediolanum^o se proripientes^p *G. Fr. III, 33—36.*
 cives ante portas ad bellum ordinatos offendunt. Quos incaute aggredientes alacriter a civibus suscipiuntur, pugnaque
 20 *p. 308. *conserta multis hinc inde occisis milites cesariani pre paucitate sui vim civium non ferentes fugam ineunt. Quo peccato militum cesar iratus^q a vindicta vix se continuit ac^r interdicta tali presumptione in posterum, militibus data
 25 venia, urbem obsidione undique vallavit. Cecidit in hac congressione ex parte cesaris Egebertus^s comes de Butin^t *(Aug. 5).*
 et alii plures. Itaque cives cesaris industria undique artati fortiter resistunt ac illatum sibi dampnum viriliter recompensantes portis sepius erumpunt patratisque hinc et inde
 30 preclaris facinoribus, multis hinc inde^u occisis, non sine maximo exercitus dampno portis recipiuntur. Quadam enim *G. Fr. IV, 43.*
 eruptione cum cesarianis, ubi^v Italicis^k militibus obsidebantur,

a) Fridricum 2. b) Henr. 2. c) Cōnr. 2. d) comitem 1. e) burgunnie 1.
 f) Philippum 2. g) imperator om. 1. h) Wilhelmum 2. i) Syclie 2. k) yt. 2.
 35 l) adtritos, -d- erasum 1. m) mediolanum 2. n) coram 2. o) Mediolanenses, -a- in loco raso, alterum -s alio atram. suppl. 1, qui sequens se omittit. p) prorumpentes, -ūp- in loco raso 1. q) ita 1. 2; irritatus Urstis. r) et 2. s) Eggebertus 2.
 t) butin radendo et alia manu mut. bitingō 1. u) hinc "multis" iñ 1. v) ubi om. 2.

1) A. 1191, 1197, 1196, 1200, 1208. 2) Potius contra Graecos,
 40 qui Wilhelmi fines invaserant, ut G. Frid. habent. 3) Qua via imperator Italiam intraverit, expressis verbis non designatur G. Frid. III, 26.
 4) Cf. G. Frid. III, 44. 5) Cf. etiam G. Frid. III, 39. 6) Ad voces cf. supra p. 4, n. 3. 7) Immo antea. Nota etiam in sequentibus auctorem Cremensem et priorem Mediolani obsidionem confudisse.

1159. congressi Wernherum^a Italicum^{b.1} marchionem prestantissimum cum multis aliis occiderunt², de cuius nomine^c dicitur adhuc Wernheri markia³. Ex ipsis autem civibus 5
 1158. cottidie multi passim machinis⁴ et congressionibus perimebantur, ac diversa sorte pessundati multis malis atterebantur. Cives itaque cesaris impetum non sustinentes — arta quippe obsidione omnibusque bellicorum instrumentorum machinis⁴ impugnatos admodum attriverat — condiciones pacis, 10
 mediante Friderico duce de Rotinburch, Heinrico^d duce Bawarie^e et Saxonie⁵, Bertolfo^f duce Zaringe^g, necnon et rege Boemie^{h.6}, ab imperatore querunt multoque auri pondere imperatrici collato necnon infinita pecunia imperatori vix impetratam tali modo accipiunt. Imperatore ad impetrata, ut iam dictum est, vix assensum dante, pace data dies statuitur⁷, qua cives dediticiiⁱ se suaque omnia 15
 in manus cesaris contraderent sicque obtentu principum gratiam eius invenirent. Qua veniente imperator procul a civitate per IIII^{or} ferme miliaria Latina secessit ibique tribunali ambiciosissime instructo cum frequentia principum resedit, cuncto exercitu per turmas suas tractu 20
 longissimo^k a civitate usque ad locum^l tribunalis extento^s totiusque militaris glorie apparatu decentissime instructo. Via itaque per medium exercitum usque ad imperatorem civibus patefacta, primo procedit archiepiscopus⁹, sacerdotalibus^m indutus¹⁰, nudis pedibusⁿ, cum omni clero 25

a) Werhnerum 2. b) yt. 2. c) nomine a scriba in marg. suppl. 1.
 d) Henr. 2. e) primum -a- e corr. 1. f) super -f- alio atram. superser. d 2.
 g) Zaringe alia manu mut. Zaringie 1. h) Bohemie 2. i) dediticii 2, sed certo legendum est dediticii (et infra p. 18, n. a dediticias), ut paret p. 25, n. a; post cives sequitur d erasum et spatium vacuum trium vel quatuor litterarum 1. k) longissimo 2. 30
 l) log 1. m) sacerdotibus 2. n) pedib; alia fortasse manu corr. pedibus, -is in loco raso, sequentibus circiter 11 litteris erasis, ubi fortasse scriptum erat sagis induti exertis 1.

1) Anconae G. Frid. IV, 48. 2) Mors Wernheri II. marchionis in Cremae, non Mediolani obsidione evenit. 3) Anconitana marchia. W. 35
 4) Haec magis ad Cremae quam ad priorem Mediolani obsidionem pertinent. Sed cf. Vincent. Prag. a. 1158, MG. SS. XVII, p. 674. 5) Perperam; nam Henricus Leo priori Mediolani obsidioni non interfuit. Sed a. 1160. in deditioe Cremensium intercessit, G. Frid. IV, 70. 72, quae auctor turbavit. 6) Wladislao II. Mediolanenses primo regem Boemiae ducemque Austriae, dehinc mediantibus 40
 illis alios principes convenisse G. Frid. III, 47. tradunt. 7) Vinc. Prag., SS. XVII, p. 674, l. 35. 8) Cf. Vinc. Prag., SS. XVII, p. 674, l. 50: licet tentoria imperatoris a portis Mediolanensium satis fuerint remota, processio tamen illa a predictis portis usque ad tribunal imperatoris durabat. 9) Othertus. 10) Cf. Vinc. Prag., 45
 SS. XVII, p. 674, l. 46 sqq.; prelati crucibus G. Frid. III, 48.

et ceteris ordinibus ecclesiasticis, simili¹ habitu, lugubri^{G. Fr. III, 48.} facie reliquias sanctorum gestantes. Post hos consules aliarumque dignitatum barones cum omnibus libere conditionis^a ordinibus, nudis pedibus, sagis induti², exertis gladiis collo impositis. Post hos servilis conditionis cum omni vulgo torque^b collo innexo eadem via suo quisque ordine venientes pedibus imperatoris provolvuntur seque maiestatis reos verbis et gestibus profitentur³. Principibus ergo pro eis supplicantibus subiectioneque omni-
 10 moda sacramentis firmata, imperator ad misericordiam flec-
 titur ipsosque vite et civitati pristinisque honoribus^c redditos de malis peiores — sicut in sequentibus ostendemus — reddidit, sicque soluta obsidione cum exercitu discessit.

12. His diebus Petrus Lombardus et Petrus Man-
 15 ducator apud Parisius magistri insignes claruerunt multa-
 que ecclesie profutura conscripserunt. E quibus Lombardus librum Sententiarum IIII^{or} distinctionibus ordinatum confecit⁴, in prima distinctione de Trinitate^d,
 que Deus est, subtilissime tractans, in secunda de crea-
 20 tione rerum primordialium, in tercia de incarnatione verbi, in quarta de sacramentis ecclesiasticis. Preter hec^e Apostolum⁵ necnon Psalterium per^f continuas glosas luculenter admodum exposuit Deoque digna conversatione degens apud Parisius vita decessit⁶. Alter vero, 1160.
 25 Manducator⁷ scilicet, conversatione et studio huic non dispar, librum Scolastice Hystorie utilissimum confecit a principioque Geneseos incipiens Pentateuco^g librum Iosue Iudicumque et Ruth continuavit libroque Regum Paralipomenon includens cum ultimis Ysaie^h Tobiamⁱ
 30 complectitur transmigrationeque cum morte Godolie et visionibus Danielis descripta Esdram, Hester, Iudit librumque Machabeorum diligenter prosequitur. Exin

a) condiciones *alia manu corr.* -nis 1. b) torq̄; ; erasum 1. c) -que
 add., sed erasum 1. d) -tati corr. *alia manu* -tate 1. e) in *secunda manu supra*
 35 *lin. add.* 1. f) per om. 1. g) Pentateucos 1. h) Ysaie 2. i) Thobiam 2.

1) humili habitu *G. Frid. III, 48.* 2) abiecta veste *G. Frid. l. c.* 3) Cf. *Vinc. Prag., SS. XVII, p. 675, l. 5 sqq.* 4) Cf. *M. Grabmann, 'Die Geschichte der scholastischen Methode' II (1911), p. 359 sqq.* 5) *Pauli epistolas. Cf. H. Denifle, 'Die abendländischen Schriftausleger bis Luther über "Iustitia Dei" und "Iustificatio"', Mainz 1905, p. 56 sq.* 6) *Die 20. Iulii a. 1160 (potius quam 1164). Fuit episcopus Parisiensis a. 1159—1160.* 7) *Vel Comestor (sc. librorum), Trecensis, qui cancellarius ecclesiae S. Mariae Parisiensis a. 1164—1178. occurrit.*

Iosephum secutus a Iohanne Hircano usque ad regnum Herodis nativitatemque Christi hystoriam deducit euan-
gelioque complexo in Actibus apostolorum opus totum
concludit, obscura queque dilucidans^a, ambigua certa
faciens, tradicionesque Hebraicas cum incidenciis hysto-
riarum notas faciens ecclesiasticarum tradicionum di-
versas species inducit. Preter hec librum sermonum
mira subtilitate composuit¹, in quo preter alia utilia
moralitatem mentibus legencium miro modo inculcavit.

G. Fr. IV, 52.

*13. Anno dominice incarnationis M^oC^oL^oIX^o Adriano

10

1159. papa mortuo factum est scisma in electione, quibusdam Oc-

*p. 308

(Sept. 1).

tavianum cardinalem, Victorem vocatum, eligentibus, aliis
Rōlandum cancellarium, Alexandrum dictum, intronizanti-

ib. IV, 60 sqq.

bis. Divisis itaque tali scismate cardinalibus, novem numero
in parte Victoris, undecim² in parte Alexandri consistentibus, 15

res ad imperatorem refertur. Qui habito principum consilio
ab ipsisque^b tale scisma maiestate imperatoria sedandum
esse data sententia generalem curiam omnibus regni prin-
cipibus ad ineundum pro statu^c ecclesie concilium^d Papie
in epiphania^e Domini^{f. 3} indixit^g. Missisque litteris suis 20

omnibus cismarinis regibus, utpote regi Ungarie, Anglie,
Dacie et omnibus regibus Hyspanie^h, ut episcopos suo-
rum regnorum ad hoc concilium^d pro instantiⁱ ecclesie
necessitate dirigerent, rogavit⁴ datoque conductu^k utrique¹
electo cum partibus^m suis ambos adⁿ concilium^d citavit⁵. 25

Extant diverse ad diversos utriusque partis de hac causa
epistole, suum queque pars electum canonizare cupien-
cium, sicut in Gestis Friderici imperatoris^o ab Ottone
Frisingensi episcopo⁶ plenarie describitur. Igitur ex

G. Fr. IV,
74—82.

omnibus mundi partibus ecclesiasticorum^p et secularium 30
principum personis cum infinita multitudine clericorum, lai-

a) delucidans 2. b) -que om. 1. c) stratu corr. statu 2. d) consilium 2.

e) epyphania 2. f) Domini om. 1. g) edixit, e- alia manu suppl. 1. h) Hisp. 2.

i) statu alia manu mut. status 1. k) coeductu 2. l) utroque 2. m) electo cum
parti- in loco raso 1. n) ad supra locum rasum 1. o) -is alia manu suppl. 1. 35

p) ita Muratori, Ussermann, Böhmer; ecclesiasticarum 1. 2.

1) Cf. L. Bourgain, 'La chaire française au XIIe siècle', Paris 1879,
p. 122 sq. 2) XIV G. Frid. IV, 62. 3) in octava epiphaniae G. Frid.
IV, 65. 66. 4) Extat epistola Heinricho II. regi Angliae directa,
MG. LL. Constit. I, nr. 183, p. 254 sq. In epistolis a Rahewino receptis
imperator ipse se omnes episcopos imperii sui et aliorum regnorum,
Franciae videlicet, Angliae, Hispaniae atque Ungariae, evocasse dicit,
G. Frid. IV, 65. 66. 5) Extat epistola Rolando cancellario (Alexandro
papae III.) directa G. Frid. IV, 65. 6) Potius a Ragewino Ottonis
continuatore. W.

corum, nobilium sive ignobilium, ad hanc curiam Papiam *G. Fr. I. c.*
 confluentibus, concilio^a ab episcopis habito, exclusis primum 1160.
 cum imperatore laicis, Octavianus^b qui et Victor cum sua *(Febr.).*
 parte iudicio istius concilii^c se presentavit seque iudicium
 5 ecclesie humiliter subire profitetur^d. Rulandus^e autem qui
 et Alexander cum sua parte se canonice, utpote a maiori
 et saniori parte, electum affirmans¹ nec summum ponti-
 ficem a laico citari omnesque ipsius iudicio subiacere et
 ipsum a nemine iudicari debere contestans huic concilio^a se
 10 absentavit nec responsales aliquos pro se destinavit. Cuius
 absentacione concilio presidentes permoti electionem do-
 mini Victoris canonicam iudicantes Alexandro reprobato ipsum
 in summum pontificem favente imperatore omnibus presenti-
 bus receperunt omnique obediencie reverencia ei exhibita,
 15 pedibus eius utpote apostolici cum oblationibus osculatis,
 concilium solvitur, ascendentique equum imperator strepam
 pro sacerdotali reverencia tenens se fautorem et auctorem^f
 promocionis ipsius ostendit. Alexander autem cum ma-
 iori parte cardinalium vim cesaris non sustinens Urbe
 20 cessit² ac in partes Apulie, Calabrie et Sicilie³ aposto-
 lica nichilominus utens auctoritate se contulit fautores-
 que Victoris cum concilio Papiensi detestans⁴ in potes-
 tate Willelmi^g regis Sicilie mansit aliquamdiu.

14. Anno ab incarnatione Domini M^oCLX. Frid- 1158.
 25 ricus imperator convocatis omnibus Italicis^h baronibus ge- *(Nov.).*
 neralem curiam apud Roncaliam cum maximo principum *G. Fr. III, 53.*
 conventu celebravit ibique renovatis antiquis legibus novas
 de suo promulgavit ac diversis imperii negociis expeditis
 iura disuetaⁱ in consuetudinem reduxit et, quo iuris genere
 30 civitates Italice^k subiacerent imperio, iudicialiter exquisivit. *IV, 1—10.*

a) consilio 2. b) Octovianus 2. c) consilii 2. d) -i- alio atram. in loco
 raso 1. e) Röl. 2. f) sequuntur circiter 7 litterae erasae 1. g) Wilhelmi 2.
 h) yt. 2. i) ita 1. 2; desueta Urstis. k) ytalie 2.

1) Cf. *epist. Alexandri, G. Frid. IV, 61.* 2) *Iam multo ante*
 35 *concilium Papiense a. 1159. Sept., paulisper tantum a. 1161. Iun. Romae*
moratus. 3) *Perperam. Anagninae et Terracinae aliisque patrimonii*
Romani locis Alexander moratus est, dum a. 1161. Dec. exeunte nave
conscensa, Ianuae aliquamdiu moratus, a. 1162. Mart. exeunte in Fran-
ciam navigaret, unde a. 1165. Nov. Romam reversus inde ab a. 1167.
 40 *diutius in regno Siciliae apud Beneventum exulavit.* 4) *Iam a. 1159.*
Sept. 27. Terracinae Victore anathemate percusso (Jaffé-Loewenfeld,
Reg. pont. nr. 10587) Alexander a. 1160. Mart. 24. Anagninae impera-
torem omnesque Victoris adiutores sollemniter excommunicavit, Jaffé-
Loewenfeld, Reg. pont. nr. 10628.

G. Fr. I. c. Quod a principibus et legum dominis^{a.1} diligenter examinatum generali omnium sententia adiudicatur omnia regalia civitatum, utpote monetas, telonea^b, navigia, necnon et dignitates potestatum^c, consulum, iudicum ad ius spectare imperii electasque a civibus² ad has dignitates personas⁵ de manu imperatoris iure beneficii easdem suscipere nec

G. Fr. IV, 7.8. sine eius consultu susceptas deponere. In hac etiam curia iam per multa tempora oblivioni et neglectui datos ad XXX^a milia talentorum annuos redditus imperio acquisivit^d.

Preterea vectigalia antiquitus constituta necnon exacti-¹⁰ ones pro imperii necessitate exigendas^e in rationem cesaris, ubi, quando et a quibus et quomodo tractentur,

G. Fr. IV, 13. decretum est et edicto confirmatum. Ad que promul-
23 sqq. ganda et instituenda nuncii imperiales³ per Italiam destinantur, inter quos precipui cancellarius, Otto palatinus de¹⁵

Witilinsbach^f, Wido comes Blanderanensis⁴, Gozwinus^g comes fuerunt. Qui peragratis^h eadem de causa pluribus

1159. civitatibus⁵ Mediolanum venerunt convocatisque in concionem civibus decreta imperialia pandunt^{i.6} et ad hec

(Ian.)

ib. exequenda constanter insistent. Cives, utpote talium in-²⁰ sueti, edicta imperialia spernunt expulsisque cum dedecore legatis rebellionem toto nisu denuo moliuntur. Igitur legati vix fuga elapsi ad imperatorem redeunt suam iniuriam rebellionemque Mediolanensium referunt ipsumque ad ulciscendum summopere incitaverunt. Qui nil moratus igno-²⁵ miniam imperii principibus conquestus militem instaurat contraque Mediolanum procinctum movens igne ferroque cuncta demolitur. Liguribus itaque pro posse resistentibus, cesar

G. Fr. IV, 51. *inito cum Papiensibus consilio ipsos ad rapienda Mediola-^{*p. 310.} nensium in pascuis peccora inmisit, se cum lectissimis³⁰ militibus in insidiis collocans⁷. Papienses itaque ad raptum

a) dn̄is alio atram. corr. dn̄is 1. b) tenolonea corr. telonea 1; thelonea 2.
c) postestates 2. d) aquisivit 1. e) ita 1. 2; lege exigendae. f) W̄itilinsbach 2.
g) super -o- locus rarus et -z- in loco raso 1. h) peragrās, ut videtur, corr. peragratis 2.
i) pandit 1; panderunt 2.

1) Bulgaro, Martino, Iacobo, Hugone Bononiensibus cum aliis. Cf. F. C. de Savigny, 'Geschichte des Römischen Rechts im Mittelalter', ed. 2, III (1834), p. 170 sq. 205. 2) Aliter G. Frid. IV, 9; cf. Constitutio pacis, ib. IV, 10, MG. LL. Constit. I, nr. 176, c. 5, p. 246. 3) Nuntii imperatoris Vinc. Prag. a. 1159, SS. XVII, p. 676, l. 15. 25, 40 cf. p. 675, l. 52. 4) Comes Blanderatensis nominatur G. Frid. IV, 23, sed non inter legatos imperatoris, de quorum tamen numero fuit secundum Vinc. Prag. l. c. p. 675, l. 55. Praenomen Wido habet ex. gr. G. Frid. III, 45. 5) Ita Vinc. Prag. l. c. p. 676, l. 1; cf. G. Frid. IV, 23. 6) Cf. Vinc. Prag. l. c. p. 676, l. 9. 7) Cf. Vinc. Prag. l. c. p. 677, l. 17 sqq. 45

peccorum effusos eaque abigentes^{a. 1} totis viribus Medio- *G. Fr. IV, 51.*
lanenses insecuntur, cesaremque ordinatis legionibus ex in-
sidiis erumpentem incidunt^b, eique necessitate cogente bello
congregiuntur. Cuius impetum ferocitatemque Teutonicorum ²
in acie non ferentes, multis occisis, quingentis^{c. 3} de nobili-
oribus captis, fugam ineunt et se in civitatem receperunt.
Sicque imperator victoria potitus magnifice de Mediolanensi- ^{1159.}
bus triumphavit⁴, ac castellum Trecense, ubi presidia eorum *(Iul. 15.).*
fuerant, aggressum expugnavit captisque vel occisis castellanis ^{1158.}
suos inibi collocavit⁵. Ligures itaque^d, cesare exinde digre- *(Iul.).*
diente, civitate effusi expugnatum castellum funditus destru- *G. Fr. IV, 37.*
unt captisque cesarianis Latinos tormentis adactos occidunt, ^{1159.}
Teutonicis reservatis⁶. *(Apr.).*

15 Anno dominice incarnationis M⁰C⁰LX⁰I. Fride-
ricus imperator vires imperii omnibus Ytalicis in Medio-
lanensibus ostensurus coacto in unum exercitu ad futu-
rum certamen se modis omnibus preparavit^e missisque ^{1159.}
ad Cisalpina litteris⁷ ex omnibus imperii finibus auxilia
contraxit. Rex quoque Ungarie⁸ cohorte^f militum cum
20 sagittariis cesari missa exercitum ampliavit. Itaque ex
diversis regnis et regionibus exercitu coadunato primo
in auxiliarios Mediolanensium arma convertit ac Placen-
tinos in multitudine turrium suarum confidentes⁹ obsi-
dione cinxit fortique aggressionem expugnatam, turribus
25 universis deiectis, civitatem ipsam solo coequavit¹⁰. Exin

a) abigentib; corr. abigentes 1. b) inciderunt 2. c) quingentes alia manu
corr. -tis 1. d) itaque om. 1. e) ppavit 1. f) co- superscr. eadem manu 1.

1) Iam enim predam abigere coeperant *G. Frid. IV, 51.* 2) Cf.
infra c. 20, p. 24, l. 2; c. 23, p. 33, l. 1 sq.; c. 35, p. 53, l. 1; E. Dümmler, 'Über
30 *den furor Teutonicus', in 'SB. der Akad. der Wiss. Berlin' 1897, p. 119;*
F. G. Schultheiss, 'Geschichte des deutschen Nationalgefühles' I (1893),
p. 221 sqq. 3) 600 imperator ipse in epist. ad Albertum episc. Frising.,
G. Frid. IV, 51; cepit milites trecentos Gesta Federici I. imp. in Lomb.
ed. Holder-Egger, p. 37, (SS. rerum German.). 4) Cf. *Vinc. Prag. l. c.*
35 *p. 677, l. 26.* 5) *Hoc perperam hic insertum est.* 6) *Quod re vera ante*
cladem supra relatam factum est. 7) *Similia Rahewinus Gesta Frid.*
IV, 28. ad a. 1159. tradit. Sed vere anni 1161. non pauci principes milites
trans Alpes duxerunt. 8) *Geisa II. a. 1158. quingentos 'Sarracenos' misit,*
Vinc. Prag., SS. XVII, p. 667, l. 15 sqq.; plures promisit a. 1159, G.
40 *Frid. IV, 24. Quo a. 1161. Maii 31. mortuo imperator cum Ladislao II.*
rege frustra de eadem re egit; Burch. epist. ad Nicol. abb. Siegburg.,
Sudendorf, Registrum II, p. 137. 9) Cf. *ex. gr. Iudith 9, 6: con-*
fidentes . . . in multitudine bellatorum; ib. v. 9: qui confidunt in mul-
titudine sua. 10) *Haec fabulosa. Rahew. G. Frid. IV, 11. Placentiae*
45 *vallum et turres ex sententia iudicum curiae imperialis a. 1158. destructa esse*
tradit; cf. ib. IV, 31; MG. LL. Constit. I, nr. 206, p. 287 (a. 1162. Maio).

- ad Mantuanos divertens cunctis ad eos pertinentibus igne ferroque profligatis¹ ipsos ad dedicionem coegit² omnesque civitates Mediolanensibus faventes simili modo aut dediticias^a fecit aut funditus evertit novamque Lau-
 1158. dam³ inter Mediolanum et Placenciam ad receptionem 5
 (Aug. 3). exercitus a fundamentis edificavit et in ea sedem belli⁴ contra Mediolanenses constituit. Igitur Mediolanenses undique bello videntes se impeti futuris cladibus idoneos omnimodis se preparant, fossatis, muris, turribus ac diversis missilium machinis, armis ac ciborum ad ferendam 10 obsidionem necessariis civitatem suam tota^b industria muniunt seque ad resistendum summo nisu instruxerunt, sed inaniter. Nam animositatem cesaris pondusque imperii ferre non prevalens contra impetum fluminis conari⁵ esse periculosum maiestatique non cedere stultum Mediolanum civitas egregia^c, caput Ligurie⁶ totiusque flos 15 Ytalie, funditus eversa liquido demonstravit.
1159. 16. Anno incarnationis dominice M^oCLXII^o impera-
 cf. G. Fr. trix comitante eam Cōnrado^d Augustensi episcopo necnon 20 et Welfo dux multique nostrarum parcium nobiliores cum milicia transalpinantes imperatori⁷ coniunguntur^e, coactoque in unum corpus toto exercitu et ad C milia pugnatorum
 1161. computato Mediolanum denuo obsidione cingitur ac diversis machinis tota industria impugnatur. Cives autem necessitate cogente — nichil quippe necessitate pugna- 25 tius^{f.8} — pro patria, pro parentibus, pro liberis et uxoribus, postremo pro vita⁹ sepius audacissimis erumpentes incursibus fortiter resistunt, missilibus^g insuper sagittis iaculis de propugnaculis^h hostes arcentes. Cesar autem dispositis undique contra incursus eorum presidiiis 30

a) ita scripsi; dediticias 2; dedi, sequente spatio raso unius litterae 1; dedi Urstis.; cf. p. 25, l. 11. b) ita 2; totam 1; cf. infra c. 16, l. 24; c. 20, p. 23, l. 25. c) eggia 1. d) Cōnr. 2. e) coniug. 1. f) pugnacius 2. g) -ssi- supra lin. 1. h) propign. corr. alia manu propugn. 1.

1) Ad voces cf. supra c. 2, p. 4, l. 17; infra c. 18, p. 21, l. 6; 35 c. 20, p. 27, l. 10. 2) Haec fabulosa. 3) Ad Adduam fluvium sitam a Lauda vetere ex oriente. 4) Lucan. Phars. II, v. 394: Haec placuit belli sedes; infra c. 36, p. 55, l. 13. 5) Eccli. 4, 32: nec coneris contra ictum fluvii; cf. Otto Fris. Chron. II, 24, p. 94. A. Otto, 'Die Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten der Römer', 40 Leipzig 1890, p. 139 sq. 6) Cf. G. Frid. II, 13, ed. de Simson p. 114. 7) Qui in obsidione Cremae constitutus erat. Seriem rerum auctor turbavit. 8) Cf. Hegesipp. De bello Iud. III, 9 (allatum G. Frid. II, 21, p. 124): Nulla enim res promptiorem bello militem reddit quam necessitas proeliandi et praeruptum periculum; Sall. Catil. 58, 19: necessitudo, 45 quae etiam timidos fortes facit. 9) Cf. Sall. Catil. 58, 11: nos pro patria, pro libertate, pro vita certamus.

ipsos diversis missilium machinis, balistis, arietibus om-
 nique telorum genere aggreditur, militibus in conspectu
 cesaris pro gloria, honore, premio, ambicione, ostentatione
 alacriter pugnantibus, multis hinc inde passim procum-
 5 bentibus. Tandem diversis attriti^a cladibus miseri cives^{1162.}
 dextras petunt ac^b multis modis iram cesaris sedare
 temptantes nullo modo nisi hac sola condicione pro-
 ficiunt, scilicet ut traditis armis civitatem^c relinquentes
 egrediantur^d, vita tantum rebusque necessariis, licet
 10 exiguis^e, sibi indultis. Quo pacto accepto cum maximo
 luctu egressi hostibus civitatem relinquunt ac sub oculis
 dilecta menia omnimodis destrui^f conspiciunt. Ingressus^{(Mart. 26).}
 enim imperator cum toto exercitu immensa ac ditissima
 spolia in ecclesiasticis thesauris aliisque rebus preciosis
 15 diripuit¹, reliquiisque sanctorum, quibus hec civitas
 egregie nobilitata fuit, per ecclesias collectis ac cum
 magna reverencia asportatis, tres Magos, qui^g cum mu-
 neribus stella duce Christum in cunabulis adoraverunt²,
 inibi inventos Reginoldo Coloniensi episcopo, qui in hac
 20 obsidione cum sua milicia precipue claruit, dono dedit³,
 quos venerabilis pontifex^h ad Cisalpina transferens Co-
 loniensi ecclesie intulit hisqueⁱ patronis totam Ger-^{1164.}
 maniam illustrans^k universam Teutonicorum gentem
 magnifice nobilitavit. Incorrupti enim et quasi adhuc
 25 vivi in singulis de precioso metallo sarcophagis⁴ in eadem
 ecclesia actenus^l reservantur. Igitur cesare, ut pre-
 scriptum est, Mediolanum ingresso, muro diruto, turribus^{1162.}
 *p. 311. deiectis, totam civitatem a^m fundamentis evertit^m.⁵ ac
 omnimodis inhabitabilem⁶ reddens igne postremo reli-
 30 quias omnino consumpsit divisisque in IIII^{or} partes civi-
 bus, regione inculta ipsis ad inhabitandum concessa,
 IIII^{or} eos oppida edificare iussit ipsosque, ut dictum est,
 per partes divisos eaⁿ incolere fecit. Igitur confecto
 bello Ligurico imperator principibus grates pro industria

35 a) atti 1. b) a. 2. c) civitatem om. 1; urbem rel. *Urstis*. d) -a- et -ur
 in loco raso 2. e) exigs, ¹ alia manu in loco raso 1. f) destrui 1. g) qui alia
 manu superscr. 1. h) quos ven. pontifex a scriba in marg. suppl. 1. i) Isque 2.
 k) -ll- e corr. 1. l) actenus alia manu mut. hactenus 1; hactenus 2. m) evertit
 versu exeunte om. 1. n) eos 2.

40 1) *Deut.* 3, 7: spolia urbium diripuimus. 2) *Matth.* c. 2.
 3) *A.* 1164; cf. *R. Knipping*, 'Die Regesten der Erzbischöfe von Köln'
II, nr. 804. 4) *In una arca magnificentissime ex auro et gemmis*
elaborata. 5) *Ad vocem cf. infra c. 18, p. 21, l. 10.* 6) *Ex gr.*
Ierem. 48, 9: civitates eius desertae erunt et inhabitabiles.

1162. referens militibusque^a dona pro meritis liberaliter largiens nobili triumpho repatriavit ac multis diebus desolatam sua presencia Germaniam cum inestimabili tocus exercitus tripudio demum revisit ac aliquamdiu cis Alpes manens, colloquia diversa in diversis regni locis pro negociis imperii cum principibus habens, cuncta pro libitu bene disposuit ac iudicia exercuit.

1163. 17. Anno dominice incarnationis M^oC^oLXIII. Fridricus^b imperator tercia vice, sed sine instructu bellico, Italiam^c ingreditur inibique^d, sicut et in Germania, diversis placitis cum Italicis^e baronibus per loca habitis negocia^e imperii iudicialiter exercuit ac per aliquod^f tempus cum eis quietus permansit¹.

1164. 18. Anno dominice incarnationis M^oC^oLXIII. Victore uno pontificum Rome² defuncto^g, Pascalis^h ab hiisⁱ, a quibus et Victor prius electus est, substituitur, Alexandro adhuc sedente^k.

Eodem³ anno Hugo palatinus de Tuingin⁴ tres latrones, quorum duo sui homines erant, tercius ducis Welfonis, apud Moringin⁵ capiens, suos¹ abire permisit, suspenso illo, qui Welfonis erat. Pro quo Welf^m iunior permotus maxima indignatione in palatinum exarsit et igne ferroque acceptam iniuriam ulciscitur. Palatinus itaque a duce artatus ad Fridricumⁿ ducem de Rotinburch, filium Cōnradi^o regis, se contulit auxiliumque eius contra Welfonem nanciscitur^p. Igitur Welf^q Bertoldo duce de^r Zaringin^s in adiutorium ascito ac ab utroque summo studio exercitu congregato contra palatinum et ducem Fridricum^t procinctum movent ipsosque apud Tuingin^u invadunt, a quibus non segniter

a) militib⁹; corr. a scriba militib⁹; 1. b) in marg. alia manu add. I⁹ 1; 30
Fridricus 2. c) yt. 2. d) in- a scriba superscr. 1. e) -a in loco raso 1. f) aliquot 2. g) defuncto 2. h) Paschalis 2. i) his 2. k) cedente 2. l) alterum -s alia manu superscr. 1. m) Welfo 2. n) Fridericum 2. o) Cōnradū corr. radendo -radi 1; Cōnr. 2. p) prius -c- e corr. 1. q) Welf 2. r) de om. 2. s) ita 2; Zir. corr. Zer. 1. t) Frider. 2. u) prius -n- alia manu superscr. 1. 35

1) Mense Octobri a. 1163. Italiam ingressus imperator mense Octobri a. 1164. trans Alpes reversus est. 2) Immo Luccae, die 20. April. 1164. 3) Fortasse iam a. 1163. Cf. Hist. Welf. Weingart. c. 30. 4) Qui Elisabetham, filiam Rudolphi comitis de Bregenz et sororis Welfonis senioris, in matrimonio habuit; Walteri Hist. Marchtel. c. 6, SS. XXIV, p. 665. 5) 'Möhringen auf den Fildern' teste L. Schmid, 'Gesch. der Pfalzgrafen von Tübingen', 1853, p. 77, qui disertius de hoc bello disputavit. W. S. Adler, 'Herzog Welf VI. und sein Sohn', Hannover 1881, p. 67 sqq. W. de Giesebrecht, 'Gesch. der deutschen Kaiserzeit' VI, p. 439. 454. 6) Aliisque multis, Hist. Welf. c. 30. 45

excipiuntur cum expeditis militibus, consertaque pugna¹ 1164.
 duces a palatino fugantur, captis de eorum exercitu² (Sept. 5).
 nongentis³ militibus. Quo infortunio filii^a Welf senior
 inflammatus militem instaurat venienteque Bertoldo duce 1165.
 5 cum milicia sibi in adiutorium cunctis rebus palatini
 igne ferroque profligatis⁴ castrum Chelmunz obsedit ac
 post aliquod^b dies expugnatum funditus destruxit. Exinde^c
 ad castrum Hildratshusin⁵ divertens simili modo ex-
 pugnatum destruxit ac inde per Gilstin^{d. 5} transiens
 10 turres ecclesie pro castello munitos^e a fundamentis ever-
 tit⁶. Deinde^f castrum Wilare obsidione circumdedit.
 Ubi aliquantis per moratus castrum forti aggressionem cap-
 tum destruxit omnibusque palatini prorsus igne con-
 sumptis dimisso duce Bertolfo cum victoria in Sweviam
 15 rediit. Interim dux Fridericus de Rotinburch^g educto 1166.
 Boemico exercitu⁷ Welfonem insequitur ac apud Gaizi- (Ian.).
 burron morantem prima noctis vigilia de repente facto
 incursu Welfonem expergefatum cum suis in castrum
 Ravensburch^h fugavit. Sed non inpune cessit eis hec
 20 temeritas. Nam quidam de nobilissimis Boemicisⁱ ba-
 ronibus a Heinrico de Landisberch in ipso impetu oc-
 ciditur inibique cum maximo planctu a suis sepelitur,
 succensisque quibusdam Welfonis territoriis ad propria
 revertuntur.

25 19. Anno incarnationis dominice M^oC^oLXV. auditis 1164.
 per principes in Cisalpinis partibus regni devastationibus (Oct.).
 Fridricus^k imperator ex Italia¹ regreditur⁸, eiusque
 iussu⁹ dimissis a palatino captivis militibus Welfonis

30 a) ita recte Naucerus (et etiam Urstis.); filius 1. 2. b) aliquot 2. c) Exin 2.
 d) gistim 2. e) ita 1. 2; munitas Urstis. f) Dein 2. g) Rotinburch 2. h) Ra-
 vensburch 2. i) Bohemicis 2. k) Fridricus 2. l) yt. 2.

1) Die 5. Septembr. 1164; Schmid l. c. p. 82. W. Cf. Walteri
 Hist. Marchtel. c. 5, SS. XXIV, p. 665. 2) Quem in duobus milibus et
 ducentis armatorum et eo amplius fuisse Hist. Welf. c. 30. tradit. 3) Item
 35 Hist. Welf. c. 30 fin.; Flores temporum a. 1165, SS. XXIV, p. 239.
 4) Exeunte anno 1165. W. Cf. Hist. Welf. c. 31. Ad voces cf. supra
 c. 2, p. 4, l. 17; c. 15, p. 18, l. 2; infra c. 20, p. 27, l. 10. 5) De
 Hildrizhausen et Gültstein Hist. Welf. tacet. 6) Ad vocem cf. supra
 c. 16, p. 19, l. 28. 7) Inter epiphaniam (Ian. 6) et purificationem
 40 sancte Marie (Febr. 2) Hist. Welf. c. 31. 8) A. 1164. Nov. 1. Ulmae
 curiam habuit, ubi Welfo dux cum filio et Fridericus et Bertholdus
 duces aderant; Stumpf nr. 4035. 9) Item Ann. Isingrimi mai. a. 1165,
 SS. XVII, p. 315, l. 1; Chron. Ursperg. a. 1165, SS. XXIII, p. 355;
 Flores temporum a. 1165, SS. XXIV, p. 239 sq.; aliter Hist. Welf. c. 31 in.

1166. generalis^a curia in quadragesima^{b.1} apud Ulmam principibus indicitur. Quo Welf dux cum^c fratruele suo Heinrico duce Saxonie et Bawarie et Bertolfo duce de Zaringin ac multis aliis terre maioribus perveniens ab imperatore honorifice^d cum filio suscipitur, ac palatino, 5 ut sine omni condicione in manus ipsorum se tradat pro iniuria ipsis illata aut^e regno cedat, ab imperatore iubetur. Qui tribus vicibus coram duce Welf² in terram corruens, ipso suscipere dedignante, tandem receptus capitur captusque in exilium Reciam Curiensem ad castrum 10 Nuinburch transportatur³. Sicque Welfone placato^f imperator inde digreditur.
1166. *20. Anno incarnationis dominice M^oCLXVI. Fridericus imperator sedata, ut dictum est, principum controversia ac bene dispositis in Germania rebus, ex omnibus regni visceribus congregato exercitu Alpes iam IIII^a vice transcendens⁴ procinctum movit in Italiam⁵ inde- 15 que Appenninum transiens⁵ ac per Tusciam⁵ exercitum ducens in markiam Anconianam^h divertit et Anconam urbem rebellem obsidione cinxit. Interea Regi- 20 noldus Coloniensis archiepiscopus antea⁶ pro negociis imperii ab eo digressus, dum cum sua milicia rediret ad cesarem, in castrum Tusculanense iuxta Romam aliqua tractaturusⁱ divertit. Quod ab exploratoribus Rome compertum, Romani tota urbe effusi et ad triginta milia 25 armatorum^k computati archiepiscopum in castro in ignominiam cesaris obsidione de^l repente concludunt. Quod imperatori Ancone^m nunciatum⁷, convocatis principibus, utrum archiepiscopo dimissa Anconiana obsidione subveniendum esset necne, consuluit, quod quibusdamⁿ prin- 30
- (Mart.).
(Maio ineunte).
(Martio in.).
(Maio).
(Maii 27).
- *p. 312.

a) genalis 2. b) XL 1; XL 2. c) 1 (= in) 1. d) honorice 1. e) aù 1. f) placato om. versu exeunte 2. g) yt. 2. h) Anconianam alia fortasse manu mut. Anconitanam 1; Anchonianam 2. i) tracturus corr. alio atram. tractaturus 1. k) ita 2. Naclerus; pugnatorum 1. l) de radendo mut. & (= et) 1. m) Anconie 1; Anchone 2. n) a ante quibusdam suppl. Urstis.

1) In feria tertia capitis ieiunii (idest die Martis post diem cinerum [= Mart. 15]?) sed cf. Stumpf nr. 4066, d. 8. Mart. a. 1166) Hist. Welf. c. 31. 2) Iunior secundum Hist. Welf. c. 31 fin. 3) Post annum et dimidium, Welfone iunior a. 1167. mortuo, liberatus est; Hist. Welf. c. 31 fin.; Flores temp., SS. XXIV, p. 240. 4) Exeunte mense Octobri 1166. W. 40 5) Minime. 6) Imola mense Martio ineunte ab imperatore dimissus, ut una cum Christiano archiepiscopo Maguntino, qui primum Januam adiit, per Tusciam Romam versus progrediretur; Vinc. Prag. a. 1167, SS. XVII, p. 683. 7) Ea quae sequuntur a vero quam maxime abhorrent; cf. Thomae p. 35; C. Varrentrapp, 'Erzbischof Christian I. 45 von Mainz', Berlin 1867, p. 30 sqq.

cipibus et maxime laicis sinistram famam de obsidione 1167.
 solvenda metuentibus dissuadetur. Hac dissuasione princi-
 pum egregius archiepiscopus Maguncie Christianus ac-
 census indigneque ferens, quod laici principes se suosque
 5 compares ita parvipensos periculo relinquerent, convo-
 catis suis omnibus et aliis, quos prece vel^a precio potuit
 adipisci, quingentos milites et sariandos^{b. 1} octingentos²
 ad bellum instructissimos coadunavit, sicque contra Ro-
 manos versus Tusculanum ad liberandum archiepiscopum
 10 iter flectit. Quo perveniens locatis ex opposito illorum
 castris³ Romanos ea die tantum ad quietem exercitus (*Maitt* 29).
 sui pro pace per internuncios interpellat, virtutem libe-
 ralitatis antiquorum Romanorum eis ad memoriam re-
 ducens, per hoc postulata ab eis adipisci existimans.
 15 Ipsi autem in his et in aliis omnibus antiquis omnino
 dissimiles se nolle acquiescere postulatis respondent, sed
 ipsum omnemque eius exercitum volucris celi et bestiis
 terre in escam super faciem terre ea die se daturus⁴
 arrogantissime minantur et sic dimissa obsidione triginta
 20 milia pugnatorum⁵ contra quingentos⁶ milites Teutoni-
 cos in aciem deducunt. Archiepiscopus autem tali re-
 sponso ab eis recepto nequaquam territus — nec enim
 inexpers fuit ante laborum⁷ — suos quamvis respectu^c
 illorum paucissimos, sed tamen admodum exercitatos ad
 25 bellum promissis, minis, tota industria hortatur et, ne
 spem in fuga ponant, utpote a patria et exercitu^d im-
 peratoris quantum ad fugiendum remotissimi, sed genuine
 fortitudinis sue et innate hostium ignavie⁸ memores pro

a) l' e corr. 1. b) Caesarianos Urstis. c) respectu om. 2. d) exercitui 2.

- 30 1) *Vel sariantes i. e. servientes, unde Francogallis 'sergeants d'armes'; mercenarii milites (cf. Reginus I, 32 [G. Frid. III, 35]), qui ab aliis historicis hanc rem narrantibus 'brabançons' dicuntur. Vide Ficker, 'Reinold von Dassel' p. 110. Cf. infra c. 43. W. A. Schultz, 'Das höfische Leben zur Zeit der Minnesinger' II² (1889), p. 198.*
 35 2) Cum 500 fere sariantibus *Chron. regia Colon. ed. Waitz, p. 117.*
 3) *Apud Montem Porcium.* 4) *Ierem. 19, 7: dabo cadavera eorum escam volatilibus caeli et bestiis terrae; 16, 4: non sepelientur, in sterquilinum super faciem terrae erunt . . . et erit cadaver eorum in escam volatilibus caeli et bestiis terrae.* 5) *Item (plus de triginta milia) Anon. Laud., SS. XVIII, p. 651, cf. Epist. Reinaldi, Sudendorf, Registrum II, p. 148; 40 000 Reinoldus l. c. p. 147, alii; cf. Giesebrecht 'DKZ.' VI, p. 464.* 6) *Cf. Anon. Laud., SS. XVIII, p. 651.*
 40 7) *Vergil. Aen. I, v. 198: neque enim ignari sumus ante laborum, ubi Otto Fris. G. Frid. II, 40, ed. de Simson p. 148, inexpertes pro enim ignari praebet.* 8) *Cf. Ottonis Fris. Chron. VII, 20 in.*

1167. vita totis viribus decertent^{a. 1}, exhortando magnanimiter concionatur. Videns autem milites Teutonica animositate² alacres — nam hortatu eius insuperabilis quodammodo alacritas menti eorum incidit — acies ordinat^b et, qui primi committant, qui consertos hostes a latere irrum-³ pant^c, qui subsidia pondere prelii³ laborantibus ferant, semet ipsum ad ferenda cum lectissimis subsidia collocans, ordinanter disponit^d. Et sic signis erectis extensisque in longum cohortibus Deo spem suam committens contra Romanos ad bellum procedit. Archiepiscopus¹⁰ autem Coloniensis cum castellanis et suis omnibus, qui ad trecentos⁴ milites bene armis instructos erant^e computati, ad subveniendum se modis omnibus preparavit et in castro usque ad congressionem silenter delituit⁵. Igitur bello commisso fractisque primitus militari con-¹⁵ cursu lanceis res gladiis agitur⁶, sagittariis partis utriusque sagittis lucem diei in modum nivium obtenebrantibus. Et ecce Coloniensis cum expeditis militibus castello erumpens Romanos a tergo invadit eisque fortiter cedendo instat, sicque bello ante et retro circumdati undi-²⁰ que impugnantur. Romanis itaque tantum multitudinis inpressione pugnantibus, Christianus episcopus cum subsidianis^f aciem illorum a latere irrupit eosque mediotenus dividens tribus in locis artificialiter disiunctos cecidit. Itaque multis occisis, pluribus captis Romani²⁵ superati fugam ineunt ac Urbem versus a victoribus insecuti cruentissima cede mactantur. Presules itaque militibus a cede revocatis ad locum belli redeunt ac cum maxima leticia triumphantes noctem illam duxerunt. Mane facto Romani ad tollenda cadavera³⁰ occisorum ad locum belli properantes per presules immissis in eos militibus fugantur⁷ reversique ad Urbem vix evadunt. Tandem missis ad presules nunciis, ut amore sancti Petri et respectu christianitatis eis mortuos

a) decertent, ⁴ alio atque, in loco raso 1. b) ita Wilmans; ordinat 1. 2. 35
c) -e irru- in loco raso 1. d) disposuit 2. e) computati erant 2. f) ita 2; subsidianis *Nauclerus*; subsidionis *mut.* suis 1.

1) *Sall. Cat.* 58, 11, *supra* p. 18, n. 9. 2) *Cf. supra* c. 14, p. 17, l. 4; *infra* c. 23, p. 33, l. 1 sq. 3) 1. *Reg.* 31, 3: totumque pondus praelii verum est in Saul. 4) 140 *Chron. regia Colon.* 40 *ed. Waitz*, p. 117 (106 *Epist. Reinaldi, Sudendorf, Registrum II*, p. 147). 5) *Cf. Oberti Ann. Ian. a.* 1167, SS. XIX, p. 74, l. 31: insidias Romanis posuerunt; *Romoald. Salern. Ann., ib.* p. 436, l. 22: positis insidiis. 6) *Cf. Sall. Cat.* 60, 2: pila omittunt, gladiis res geritur. 7) *Cf. Gotifr. Viterb. Gesta Fridr.* c. 26, v. 617: tumulanda vetant (*sc. agmina*). 45

p. 313. *suos tollere liceat, suppliciter obsecrant. Quod a pre- 1167.
sulibus hac condicione est concessum, scilicet ut occi-
sorum vel captivorum eo prelio numerum ex sua parte
computantes sub attestazione iurisiurandi ipsis scripto
5 presentarent et sic demum pace data mortuos suos ad
sepulturam tollerent. Qua computatione facta invenerunt
occisorum seu captivorum de suis hoc prelio numerum
ad quindecim milia¹ dataque licencia cadavera occi-
sorum demum cum maximo eiulatu tollentes sepelierunt.
10 His auditis apud Anconam cesar et omnis exercitus,
Ancona dediticia^a facta, soluta obsidione contra Urbem
cum copiis tendunt ipsamque forti aggressionem impug-
nantes invadunt^b. Cives itaque superiori bello exhaustis^c (*Iul. 24*).
viribus enervati inprimis utcumque menia defendentes,
15 cesari totis viribus Urbem irrumpenti maxima suorum
clade accepta cedunt^d et ad ecclesias et ad queque mu-
nita confugiunt et precipue ad Sanctam Mariam ante
Sanctum Petrum et ad ecclesiam beati Petri, quam ca-
stelli vice munierant, congregati denuo pro posse resi-
20 stunt. Milites autem cesaris ecclesias armata manu
aggressi valvas ecclesie beati Petri *in securi et ascia deie-* Ps. 73, 6.
cerunt ipsamque ductore Fridrico^e de Rotinburch infesta
signa usque ad altare ferente occisione multorum pol-
luerunt², sed et ecclesiam beate Marie igne succedentes, (*Iul. 29*).
25 profligatis occisione sive captivatione inibi repertis, multa
rapientes spolia profanaverunt, ut bene illud psalmiste
ad litteram impletum esse videatur: *Quasi in silva lig-* Ps. 73, 5. 6. 7.
norum securibus^f exciderunt ianuas eius in id^g ipsum, in
securi^h et ascia deiecerunt eam. Incenderunt igni sanc-
30 *tuariumⁱ tuum in terra, polluerunt tabernaculum nominis*
tui. Facta est hec irruptio Urbis^k per Fridricum
cesarem in Iulio mense, anno ab incarnatione Domini
M^oCLXVI.³ Cesar itaque hac utinam non consecuta
victoria potitus, coronata imperatrice⁴, ab Urbe recedit, (*Aug.*).

35 a) dediticia 2. b) invadunt om. 1. c) exhausti et, et alia ut videtur manu
in loco raso 1. d) cederunt 2. e) Fridr. 2. f) securibus om. 1. g) id om. 1.
h) in securi om. 1. i) seu 1. k) Urbis om. 2.

1) *Supra novem milia Romanorum cesa, quinque milia et amplius*
capta esse Reinaldus ipse (Sudendorf, Registrum II, p. 147; cf. Chron.
40 *regia Colon.) tradit; fere 9 milia caesos, captos fere tria habet Appen-*
dix ad G. Frid. a. 1168; ultra duo milia interfecti, plus de tribus mille
capti Anon. Laud., SS. XVIII, p. 652. 2) Quae, nescio an perperam,
in dubium vocavit Giesebrecht, 'DKZ.' V, p. 546. VI, p. 468 sq. 3) Rec-
tius 1167. W. 4) Die 1. Aug. 1167. W.

1167. statimque pestilencia tactum exercitum pene omnino ex-
 (Aug.) tinxit. Nam a maioribus incipiens, iuxta^a illud Eze-
 Ezech. 9, 6. chielis: *A sanctuario meo incipite*¹, primo in morte princi-
 pum grassatur consumptoque in principibus capite dein^b
 in reliquum corpus desevit^c dira pestis. Nam Reginoldus⁵
 archiepiscopus Coloniensis² et^d Eberhardus Ratisponensis³
 et Gotefridus^e Spirensis^{f.4} episcopi obierunt. Preterea
 in partibus Tuscie dux Fridricus de Rotinburch^{g.5} filius
 Cōnrad^h regis, Berengerusⁱ princeps de Sulzbach⁶, et
 antea^{k.7} apud Sienem Welf¹ iunior Welfonis ducis filius, 10
 cum aliis principibus, comitibus^m, liberis principumque
 ministerialibus, cum multitudo vulgi de exercitu hac
 pestilencia tacti occubuerunt. Ossa itaque Welfonis in
 Alemanniam translata a patre Welfone duceⁿ cunctis-
 que ipsius terre maioribus apud Staingadin^{o.*} cum 15
 maximo planctu reconduntur necnon et Fridrici ducis^p
 de Rotinburch simili modo apud Hebera⁸ tumultantur.

*) 1 ad Staingadin manu quae Liutoldi de Reginsberg videtur in
 marg. add.: monasterium Premonstratensis ordinis
 Augustensis diocesis, quae 1 a ante Staingadin in textum 20
 recepit.

a) iuxta 2. b) dein 1, sed — post additum videtur. c) desaeviit Urstis.
 d) et om. 1, sed ante et post Eberhard⁹ littera signumve erasum, ⁹ alio atram. addi-
 tum est. e) Gohefr. 2. f) ultimum -s alia manu suppl. 1. g) Rotinburch 2.
 h) Cōnr. 2. i) Beringerus 2. k) ita 1 (ana). 2; haec vox nūc corrupta esset, dubi-
 tarit Wilmans. l) Welfo 2. m) comittibus 1. n) duce om. 1. o) stangadin 2.
 p) duces corr. ducis 1. 25

1) Similiter Chron. regia Colon. p. 118. 2) Die 14. Aug. 1167. W.
 3) Die 24. Aug. 1167, Necrol. mon. super. Ratisbon., MG. Necrologia II,
 p. 343; diem 31. Iulii habet Necr. Weltenburg., ib. p. 377. 4) Die 30
 28. Ianuarii secundum Necrol. Spir., ed. Reimer in 'Zeitschr. f. d. Gesch.
 d. Oberrheins' XXVI (1874), p. 419, quod propter Stumpf nr. 4085.
 4088. ad a. 1168. referendum esse videtur. 5) Obiit [secundum Necr.
 Ebracense] die 19. Aug. 1167; cf. [Chr. F.] Stälin, 'Württemberg Gesch.'
 II, p. 101. W. 6) Gebhardi II. comitis filius, Conrad III. regis 35
 et Manuelis I. imperatoris Graecorum leviri; obiit d. 21. Aug. 1167, in
 monasterio Kastel sepultus; cf. J. Moritz, 'Stammreihe und Geschichte
 der Grafen von Sulzbach', in 'Abhandl. der Akad. der Wissensch.
 München' I, 2 (1833), p. 272. 7) Error nostri. Nam Welf iunior,
 teste Necrologio Weingartensi, [quocum septem alii conveniunt, MG. 40
 Necrol. I, p. 228. 236. 85. 126. 204. III, p. 114. 128] demum 2. Idus
 Septembris (1167) [12. Sept.; diem 11. Sept. habent Necr. Zwickalt. et
 tres alii, MG. Necrol. I, p. 260. 26. 49. 136], ergo post Fridericum de
 Rotinburch mortuus est. W. Nota simili errore mortem Welfonis in
 Necrologio Petrishusano saec. XII. diei 11. Augusti adscriptam esse. 45
 8) Ubi etiam mater eius Gertrudis regina a. 1146. sepulta est.

Videntes itaque^a Mediolanenses^b vires augusti in exter- 1167.
minio^c exercitus concidisse, mutatione rerum animati,
presente augusto in sua vicinia^d ex omnibus quibus
dispersi erant locis congregati, ad ruinas urbis sue con- (April. 27).
5 versi sunt ipsamque totis nisibus ac sumptibus reedifica-
verunt¹. Imperator vero morte suorum quamvis saucia-
tus admodum, tamen ignominiam talem a Mediolanensi-
bus^e sibi exhibitam ex necessitate temporis non dissi-
mulavit, sed per episcopatum ipsorum transiens cuncta
10 igne ferroque profligavit². Ipsi vero iniurias suas ulcisci (Sept.)
cupientes imperatorem ad montana tendentem armati
insecuntur³. Apprehendens^f itaque imperator obsides,
quos ab eis acceperat, dum Mediolanum eorum civitatem^g
subverteret, eosque^h in locis diversis suspendi precepit⁴. 1168.
15 Quos cum cesarem insequentes invenissentⁱ suspensos, (Mart. 9).
nimio terrore perculsi, unusquisque cadaver cari sui cum
lamento reducens, cesarem insequi omiserunt. Veniens (Mart.)
igitur imperator^k in civitatem Susam⁵, que sita est in
ingressu Alpium, fraude civium occidi temptabatur. Ipse
20 autem ab hospite suo premonitus dolos eorum sic evasit.
*Ipsa enim nocte, cum mane ad mortem querendus esset
*p. 314. a civibus, militem quendam sibi similem, nomine Hart-
mannum de Sibineich^{1.6}, in lecto suo collocari fecit et

a) autem 2. b) Mediol. 2. c) alterum -i- alia manu superscr. 1. d) vi-
cina 1. e) Medialan. 2. f) apprehēdes 1. g) ciuitē 2. h) -que erasum 1.
i) suspensos invenissent 2. k) i pat* 1. l) Sibeneich 2.

1) Immo iam antea die 27. April. 1167. Mediolanum restitui
coeptum est; Gesta Fed. I. imp. in Lomb., ed. Holder-Egger (SS. r.
Germ.), p. 61. 2) Cf. Gesta Fed. I. imp. in Lomb. p. 61; Anon.
30 Laud., SS. XVIII, p. 656. Ad voces cf. supra c. 2, p. 4, l. 17; c. 15,
p. 18, l. 2; c. 18, p. 21, l. 6. 3) D. 11. Novembr. a. 1167. imperator
a Mediolanensibus fugatus est, Ioh. Saresb. ep. nr. 228, Migne Patrol.
Lat. CIC, col. 259; cf. Anon. Laud. p. 657. 4) Cf. Oberti Ann.
Ianuens. a. 1167, SS. XVIII, p. 75, l. 21. Sed re vera unum Zilium
35 de Prando obsidem de Brixia iuxta Sauxiam imperator suspendit, G.
Fed. I. imp. in Lomb., ed. Holder-Egger (SS. r. Germ.), p. 62; cf.
Ann. Brix., SS. XVIII, p. 813; Ioh. Saresb. ep. nr. 244, col. 282 sq.
5) Ita etiam Gotifr. Viterb. Gesta Frid. v. 771 sqq.; Ioh. Saresb. ep.
nr. 244, col. 282. 6) Har(t)mannus camerarius noster de Siwenheich
40 occurrit in charta Friderici I. imp. d. d. 27. Ian. 1153, Würdtwein,
Nova Subsidia dipl. VII, p. 161 [Stumpf nr. 3658]; quod huic narra-
tioni a nostro solo relatae fidem aliquam facit. W. Idem occurrit
a. 1154. Febr. 3. inter ministeriales (Hartman de Sibenheich) et a. 1157.
Iun. 25. et Nov. (Hartmannus camerarius), Stumpf nr. 3681. 3772,
45 'Mitteil. d. Inst. f. Oesterr. Geschichtsforschung' X, p. 296; fortasse
etiam a. 1177. Aug. 17., Stumpf nr. 4212 (Hartimannus camerarius).

1168. ipse in habitu servi¹ cum duobus² aliis egressus est.
 (Mont. 1.) Mane autem facto cives venientes imperatorem quere-
 bant et, responso accepto a cubiculariis eum dormire,
 moram non patientes fores effringunt^a ipsoque non in-
 vento cognoverunt eum effugisse^b. Dissimulata itaque 5
 ira propter metum imperatoris elapsi exercitum abire^c
 permiserunt. Sicque evadens imperator transmensis^d
 Alpius exercitum morte, morbo omnique miseria con-
 fectum in patriam reduxit. Et cum post hec in Italiam^e

1174. rediisset, predictam civitatem Susam funditus evertit³. 10
 (Sept. 30.)

1168. 21. Anno dominice incarnationis M^oCLXVII. Pa-
 schali papa defuncto^{f.4}, Calixtus ab his, a quibus prius
 Pascalis^g et Victor, substituitur, Alexandro in potestate
 1168. sui iuris adhuc consistente. Eodem tempore Fridri-
 cus imperator^h reversus ad Cisalpina totam terram et 15
 universam substantiam Fridriciⁱ ducis de Rotinburch^k, di-
 tissimi videlicet^l in possessione prediorum principis⁵,
 fratruelem sui, hereditaria successione possedit ac multo-
 rum baronum possessiones postmodum in suam pote-
 statem contraxit⁶. Welf vero dux orbatus herede 20
 in amisso filio *tactusque dolore cordis intrinsecus* Heinri-
 cum ducem Saxonie et Bawarie fratruelem suum in here-
 dem ascivit ab eoque pro hoc^m quantitatem pecunie
 exigens, dum consequi putat, frustratur promissis. Dux
 enim Henricusⁿ quorundam pravorum consilio Welfo- 25
 nem iam grandævum cito moriturum presagens argentum
 pro constituto dare distulit. Pro quo Welf^o iratus im-
 peratori^p Fridrico^q sororio^r suo, recepta^s ab^t eo prius

Gen. 6, 6.

a) efringunt 2. b) efugisse 1. c) abire — exercitum (l. 8) a scriba alio atram.
 in marg. suppl. 1. d) transmensis mut. eodem atram. transcensis 1. e) yt. 2. 30
 f) defuncto 2. g) Pascalis 2. h) i pat^r 1. i) Frider. 2. k) Rotinburch 2.
 l) ita 2; fidel¹ 1. m) pro hoc om. 2. n) Henr. 2. o) Welfo 2. p) ultimum -i
 in loco raso 1. q) Frider. 2. r) super Fridrico alia manu primo et super sororio
 alio atram. superscr. filio sororis 1. s) ita 1. Naclerus (qui ab eo prius pro libitu
 suo om.); accepta 2. t) prius ab eo 2. 35

1) Cf. Chron. Ursperg. a. 1175, p. 357, l. 42 sq.; assumpto habitu
 servientis, quasi ut alicuius magni viri procuraret hospitium Ioh. Saresb.
 ep. nr. 244, col. 283. 2) solo socio comitatus Gotifr. Viterb., Gesta
 Frid. c. 30, v. 776; cum aliis quinque servientibus noctu egressus est
 Ioh. Saresb. l. c. 3) Cf. Gotifr. Viterb. G. Frid. c. 32, v. 859 sqq.; 40
 Gesta Fed. I. imp. in Lomb., ed. O. Holder-Egger (SS. r. Germ.)
 p. 62; Ann. Plac. Gib., SS. XVIII, p. 462; diem habet Boso, V. Alex-
 andri III, Liber pontif. ed. L. Duchesne II, p. 427. 4) A. 1168.
 die 20. Septembris. W. 5) Cf. Ann. Egmund., SS. XVI, p. 466;
 Hist. calam. eccl. Salzbr. c. 7, B. Pez, Thes. anecdot. noviss. II, 3, col. 212 : 45
 qui ipsi imperatori adhuc vivens potentia et opibus formidini exitit.
 6) Cf. Chron. Ursperg. a. 1168, SS. XXIII, p. 356, l. 6 sqq.

pro libitu suo^a peccunia, primo beneficiis scilicet ducatu Spoleti, markia^b Tuscie, principatu Sardinie ipsi resignatis, omnia predia sua ipsi contradidit eaque usque ad terminum vite pluribus aliis additis^c recepit¹.
 5 Simili modo Rōdolfus comes de Phullendorf, sororius comitis^d Rōdolfi de Bregancia², omnia predia sua heredis loco imperatori tradidit³. Pro hiis^e imperator Alberto comiti^f de Habisburc^g, qui filiam⁴ comitis^h Rōdolfiⁱ in matrimonio^k habebat, concessit Turicensem comitatum
 10 et advocatiam Sechingensis ecclesie⁵ cum prediis conquisitis de Biedirtan^{1.6}. Preter hec multorum nobilium, qui heredibus carebant, predia donatione vel precio acquisivit^{*.7}, utpote illius⁸ de Swabeggi^m, de Warthusinⁿ, de Bibra et^o de Horningin^p et^o de Swainhusin^q et^o
 15 de Biedirtan et^o de Lenziburch⁹ et de Werde¹⁰, multo-

*) 1 alia manu saec. XIII. in marg. add.: Nota hic, quod Fr(idericus) I^{us} imperator multas possessiones imperio acquisivit.

a) suo om. 2. b) marchia 2. c) abditis 1. d) comittis 1. e) his 2.
 20 f) comiti radendo ut videtur corr. ex comitti 1. g) Habisburch 2. h) comittis radendo corr. comitis 1. i) Rōdolfi 2. k) matrimonii alia manu corr. -io 1.
 l) Birdirtan 2. m) Suabeggi 2. n) Warhusin 2. o) et erasum 1. p) Zormgin 2.
 q) prius -i. supra lin. 1.

1) Cf. Hist. Welf. Cont. Staingad., SS. XXI, p. 471. Beneficia
 25 Italica Welfo c. a. 1173—75. resignasse, cf. Hist. Welf. l. c. et Muratori, Antiquit. Ital. IV, col. 167 sq., de patrimoniis Teutonicis ante a. 1179. cum imperatore convenisse videtur, cf. 'Württemberg. UB.' II, nr. 419, p. 204 sq. (a. 1178. potius quam 1179, Dec. 25); Adler, 'Herzog Welf', p. 79 sq. 92 sq. 130 sq. 2) Qui socer Hugonis II. palatini
 30 comitis de Tübingen erat; cf. supra p. 20, n. 4. 3) Iisdem fere verbis Chron. Urspr. a. 1168, p. 356, l. 8 sq. Rudolfus comes de Pfullendorf a. 1180. Ierosolimam petiit et se perpetualiter sancti sepulchri servitio dicavit, SS. I, p. 71 ('Mitteil. z. vaterl. Gesch. (St. Gallen)' XIX, 'N. F.' IX, p. 323); sed iam ante a. 1170. Maii 15. advocatiam Curiensem
 35 Friderico filio imperatoris resignaverat, cf. Stumpf nr. 4113. 4) Itam. Cf. H. Steinacker, Regesta Habsburgica I, nr. 72. 5) 'Das Habsburgische Urbar, herausgeg. von R. Maag' I, p. 56 sq., n. 3 ('Quellen zur Schweizer Geschichte' XIV). Comitatum Turicensem et advocatiam Sechingensem comites de Lenzburg tenuerant. 6) Ibidem p. 13. A. Schulte,
 40 'Geschichte d. Habsburger in d. ersten 3 Jahrh.', Innsbr. 1887, p. 98. 7) Cf. Chr. Fr. Stälin, 'Württembergische Geschichte' II, p. 242 sq.; H. Niese, 'Die Verwaltung des Reichsgutes im 13. Jahrh.', Innsbruck 1905, p. 44—46. 8) Adelgozi, qui fuit advocatus Augustae, Chron. Urspr. a. 1168, p. 356, l. 9 sq. 9) Ulrico IV. et Arnaldo IV. consobrinis comi-
 45 bus ultimis stirpis a. 1173. Ian. 5. et a. 1172. Sept. 5. mortuis imperator a. 1173. Febr. 20. Lenzburgi erat, Stumpf nr. 4141. Cf. infra p. 31, n. 1. 10) Manegoldus IV. ultimus inter a. 1147. et 1156. obiit, cui ex parte

rumque aliorum^a in aliis regionibus, que nobis incerta sunt. Hec enim omnia in sola^b Almannia^c acquisierat.

1157. Preter^d hec Burgundiam^e ingressus terram socii sui Reginaldi comitis^f, qui iam obierat¹, in dicionem suam redegit² ac regnum Burgundie cum archisolio^g Arelatensi^{h, 3}, quod duces de Zaringinⁱ quamvis sine fructu tantum honore nominis iure beneficii ab imperio iam 5
1156² diu tenuerant⁴, a Bertolfo duce extorsit, prestitis sibi trium episcopatum advocatia cum investitura regalum, scilicet Lausannensis^k, Genovens, Sedunensis⁵. 10

Supradictorum etiam et aliorum, quorum predia in ius cesaris cesserant, omnia beneficia, que ab ecclesiasticis principibus, episcopis vel abbatibus, sub hominio habuerant, filiis suis prestari faciens⁶, potestative¹ possedit liberosque suos^m omnes litteris adprime erudiri faciens 15
eos facultatibus reddituum, excellenciis dignitatum perⁿ sortitas provincias delegaliter sublimavit⁷. Nam Fridrico, qui secundus natus erat filiorum⁸, ducatu Swevie^o cum hereditate Welfonis⁹ et prediis Rödolfi^p comitis^q de Phullendorf¹⁰ concesso, Cōnrado^r vero dignitatibus, 20

a) aliorumque *radendo* corr. aliorum 1. b) -a alia manu supra locum rasum 1.
c) Alemannia 2. d) ita 1. 2; Post *Ussermann*; Deinde Burg. *Nauclerus*. e) burgundia a scriba corr. burgundia 1. f) comitis 1. g) archisoliū 2. h) arelentensi 2.
i) Zaringem corr. -gen 2. k) Lausennensis 2. l) ita 1; potetati ue 2; pacative *Urstis*. m) suosque *radendo* corr. suos 1. n) per a scriba *superscr.* 1. o) Suevie 2. 25
p) Rüdolfi 2. q) comittis 1. r) Cūnr. 2.

Fridericus comes palatinus (de Wittelsbach) successisse videtur; A. Steichele, 'Das Bisthum Augsburg, historisch und statistisch beschrieben' III, 1852, p. 698 sqq.

1) Iam a. 1148. mortuus est. Cf. *G. Frid.* II, 48. 2) *G. Frid.* 30
III, 12; sed iam a. 1156. exeunte negotia sua se in Burgundia magnifice composuisse imperator Wibaldo scripsit, ep. nr. 448, *Jaffé Bibl. I*, p. 580. 3) Cf. *infra* p. 31, l. 2; *G. Frid.* III, 12; *Gotifr. Viterb. Panth.* XXIII, c. 15, SS. XXII, p. 221; *S. Hirsch, 'Jahrbücher des Deutschen Reichs unter Heinrich II.'* I, p. 379, n. 5. 4) *G. Frid.* 35
I, 9. II, 48. *Wibaldi ep. nr.* 383, *MG. LL. Constit. I*, p. 199. 5) Tres civitates inter Iurum et montem Iovis, Losannam, Gebennam et N. *G. Frid.* II, 48. De tempore huius conventionis non constat, nisi eam inter a. 1156. et 1158. factam esse. 6) Cf. *ex. gr.* *Stumpf* nr. 4166. 40
4167; *A. Boss, 'Die Kirchenlehen der Staufischen Kaiser', dissert.* 40
München 1886; *H. Niese l. c.* 7) Cf. *id.* quod *Ann. Pegav. de curia Wormatiensi* a. 1179. Ianuario habent, SS. XVI, p. 262. Ad ea quae sequuntur cf. *infra* c. 32, p. 46, et n. 5. 8) Quod num recte dictum sit, diiudicari non potest; cf. *P. Scheffer-Boichorst* in '*Mitteil. d. Instituts für Oesterreich. Geschichtsforschung*' XI, p. 635 sqq. (= '*Gesammelte* 45
Schriften' II, p. 384 sqq.). Cf. *supra* c. 10, p. 10 sq. 9) *Welf senior grandaevus* demum anno 1191. die 15. Decembris *Memmingae* obiit. *W.* 10) *Supra* p. 29, n. 3.

beneficiis et prediis Fridrici^a ducis de Rotinburch ditato, Ottone archisolio Arelatensi cum Burgundia^b, Reinaldi avi sui terra, sublimato¹, Heinricum^c, qui prior natus erat², regem post se designavit³, Phylippo^d adhuc infantulo. Preter^e hec omnia res ecclesiarum ab episcopis vel abbatibus sibi concessa^f vendicans sub iure hominii multa amore filiorum contraxit, quibus singulos cum delegata sibi dignitate admodum ditavit.

p. 315. *22. Anno dominice incarnationis M^oC^oLXX^o Medio- 1168.

lanenses animum imperatoris sepius experti ipsumque pro presumptione reedificate civitatis sue nimium metuentes omnibus Italie^g civitatibus confederati preter Cumanos, Papienses, Cremonenses⁴ cum aliquibus civitatibus sibi faventibus, qui cum imperatore senesciebant, ad futuram imperatorie ultionis cladem se modis omnibus preparabant spretoque in ignominiam cesaris pontifice Calixto, Alexandro pape iam diu exuli obediencia firmata ipsoque in apostolicum suscepto subiciuntur ac territorium Palense⁵ fossatis firmissimis et profundissimis cingentes, (Maii 1). adductis electis ex omnibus sibi favencium civitatum burgensibus in hanc colonis⁶, civitatem firmissimam, utpote paludibus undique circumdatam, non procul a Vercellis Alexandriam Alexandri pape nomine nuncupatam construxerunt ipsamque cibariis omnibusque^h ad futuram obsidionem necessariis habundantissime confertam ad sustinendam imperii vim ac decontra vires tocius Italie^g demonstrandasⁱ studiosissime munierunt. Imperator itaque his^k compertis eis^l non impune talia licere dignum necessariumque existimans undique contracto validissimo exercitu quinta iam vice Italiam^g ingreditur 1174.

a) fridrici (!) 2. b) burgūnia a scriba corr. burgūdia 1; bugundia 2. c) Henr. 2. d) Phil. 2. e) Post. 2. f) concessa alia manu corr. concessas 1, et ita Urstis. g) yt. 2. h) omnib; a scriba corr. omnibusque 1. i) ita Urstis.; demonstrandam 1. 2. k) hiis 2. l) -s alia manu suppl. 1.

35 1) Cf. Böhmer, *Acta imperii* p. 151 (Stumpf nr. 4516, a. 1189. April.). Cui etiam bona Lenzburgensia cesserunt; cf. Stumpf nr. 4505 (a. 1188. Nov. 22); W. Merz, 'Die Lenzburg', *Arau* 1904, p. 38 sq. 2) Cf. p. 30, n. 8. 3) Mense Iunio 1169. in conventu Bambergensi, qui die 15. Augusti sequente Aquisgrani ab archiepiscopo Coloniensi 40 Philippo coronatus est. W. 4) Cremonenses cum Mediolanensibus faciebant; Bosonis Vita Alexandri III, Liber Pontificalis ed. L. Duchesne II, p. 418 sq. 5) ad villam, quae vocatur Roboretum, ib. Cf. F. Graef, 'Die Gründung Alessandrias', diss. Berlin 1887, p. 40, n. 6. Alexandria derisorie 'Palea' appellabatur; SS. XXXI, p. 167, n. 5; 45 Romoald. SS. XIX, p. 440. 6) Homines Gamundii (Gamondo), Marinci (Marengo), Bergolii (Bergoglio) aliarumque quattuor vel quinque istius regionis villarum a Lombardis adiuti Alessandriam condiderunt,

confluentibusque ad eum civitatibus auxiliariis procinctum Alexandriam versus movit ipsamque civitatem obsidione cinxit.

1174. 23. Anno dominice incarnationis M^oCLXXI. ob-
 sessa est civitas. Hec obsidio nulli priorum comparanda 5
 tum loci municione, tum civium resistencium atrocitate,
 tum militum cesarianorum oppressione et occisione, tum
 temporis diuturnitate¹. Nichil enim calamitati et peri-
 culis ydoneum hic defuit, nichil patrandis in alterutrum
 immanissimis facinoribus impediens fuit. Nam cesare 10
 forinsecus balistis, arietibus, missilibus^a omnique telo-
 rum genere ac diversis machinarum instrumentis, turri-
 bus insuper ligno compactis civitate^b supereminentibus
 admotis, impositis militibus et sagittariis^c, fortiter urbem
 inpugnante, oppidani^d non minori virtute et industria 15
 similium machinarum instrumentis illatum sibi dampnum
 recompensantes^e magnanimiter vindicabant ac sepissime
 ordinatis agminibus portis erumpentes cesarianis gladio-
 tenus congrediebantur, sepe repentinis incursibus maxima
 patratris audacia hostes adoriebantur. Interea Medio- 20
 lanenses et Veronenses conflato ex civitatibus sibi faven-
 tibus exercitu cum cesare in obsidione civitatis posito
 congredi statuerunt, ut et his, qui obsidione premebantur,
 oportune concurrerent^f et rursus ab eis adiuti facilius
 1175. imperatorem superarent. Quo comperto cesar obsidionem 25
 (April 13). solvit et a civitate recedit^g, quoniam eam superare ne-
 quivit. Cives enim turres ligneas, quas cesar ad ex-
 pugnationem ipsorum fecerat, cum armatis desuper con-
 sistentibus per suffossionem bis^h deiectisⁱ igni concre-
 marunt^k magnumque ex hoc detrimentum exercitui^l in- 30
 tulerunt. Cesar itaque omnem reliquum apparatus,
 quem ad expugnacionem ipsius civitatis fecerat, scilicet
 talpas, vulpeculas, ericios, cattsos² — talibus enim cen-
 sentur nominibus — exuri precepit venientique exercitui
 obviam processit, ut ante videlicet cum eis congredieretur, 35
 quam cum Alexandrinis coniungerentur. Cum itaque

a) missilib; , -il- e corr. 1. b) ciuitatē 2. c) sagittariis 1. d) super opida
 linea alio atram. perducta del. alia manu superscr. obsessi 1. e) recompensantes
 corr. recompensantes 1. f) concurrēt alio atram. corr. concurrēt 1; concurrent 2.
 g) recessit, -ssit alio atram. in loco raso 1. h) ita 1. 2; his deiectis, igni Urstis. 40
 i) desuper ictis, super del. 1; fortasse deiectas legendum. k) concremarēt, sed -e-
 eodem atram. expunctum 1. l) alterum -i alia manu superscr. 1.

1) Duravit a die 27. Oct. a. 1174. usque ad diem 13. April.
 a. 1175. 2) A. Schultz, 'Das höfische Leben zur Zeit der Minne-
 singer' II² (1889), p. 406 sqq.

iam ad invicem propinquassent, Italici^a Teutonicorum 1175.
metuentes audaciam¹ missis ad principes nunciis cesarem
de pace rogabant, se suaque omnia dedentes. Cesar
igitur paci^b studens eos in gratiam recipere statuit.
5 Ipsi igitur se suaque omnia in manus cesaris offerentes
<se^c> dediticios rursus ostendunt. Principibus igitur pro
eis supplicantibus subiectioneque omnimoda sacramentis
firmata in gratiam imperatoris recipiuntur². Cesar igitur (April. 16).
cum exercitu Papiam se recepit, Italici^a ad sua^d loca
10 remeantibus. Rege³ vero Boemie* cum suis repatriante
imperator^e cum consiliariis suis cepit tractare, quomodo
civitates, quas in gratiam receperat, disponderet, ut im-
perialia decreta conservarent, diffinitoque^f consilio nun-
cios suos ad hec promovenda direxit. Mediolanenses 1176.
15 itaque videntes exercitum cesaris defluxisse rursus re-
bellare presumunt⁴. Imperator igitur angustatus legatos
in Germaniam pro supplemento exercitus direxit simul-
que ad Heinricum avunculi sui filium, ducem Saxonie
et Bawarie, ut Clavenne ad colloquium sibi occurreret^g,
20 venientique obviam procedens⁵, ut periclitanti imperio
*p. 316. *subveniret, plus quam imperialem deceret maiestatem⁶,
humiliter efflagitavit**. Dux itaque Heinricus^h, utpote

*) 1 add. in marg. manu quae videtur Liutoldi: De rege
Boem(ie) multa per anticipationem dicta sunt, quia
25 nondum fuit rex, sed dux.

**) 1 add. in marg. manu quae videtur Liutoldi: Dicitur, quod
se pedibus eius provolverit⁷.

a) yt. 2. b) pace corr. paci 1. c) se om. 1. 2; cf. infra p. 39, l. 5 sq.
d) loca sua 2. e) ipat' 1. f) diffinitoque Urstis. g) occurreret' 2. h) Henr. 2.

30 1) Cf. supra c. 14, p. 17, l. 4; c. 20, p. 24, l. 2. 2) Apud Montem-
bellum; cf. MG. LL. Constit. I, p. 339 sqq. 3) Immo Udalrico duce (de
Brünn), fratre Sobieslai II. ducis Boemiae. 4) A. 1176. Ian. 31. Placen-
tia rectores Mediolani, Brixiae, Placentiae, Veronae, Paduae, Mantuae,
Parmae, Mutinae, Bononiae foedus iuramento renovaverunt; C. Vignati,
35 'Storia diplomatica della lega Lombarda', Milano 1866, p. 276 sqq.
5) De hoc colloquio, quod a. 1176. Clavennae factum esse videtur,
postremus auctores collegit et recensuit I. Haller, 'Der Sturz Heinrichs
des Löwen', in 'Archiv für Urkundenforschung' III (1911), p. 303 sqq.
6) Cf. Lucan. Phars. VII, v. 378 sq.: Imperii salva si maiestate liceret,
40 volverer ante pedes. 7) Ita Gisleb. Chron. Hanon. c. 54, ed.
L. Vanderkindere, Brux. 1904, p. 94; Arnoldi Lub. Chron. II, 1 fin.;
Chron. Montis Sereni a. 1180, SS. XXIII, p. 157, l. 31; Ann. Stad.
a. 1177, SS. XVI, p. 348; cf. Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 357;
'Sächs. Weltchronik' A. B. c. 325, MG. Deutsche Chron. II, p. 229.

1176. solus ad subveniendum imperio hoc tempore potencia
 et opulencia idoneus^a, Gossilariam^b ditissimam Saxonie
 civitatem iure beneficii pro donativo ad hoc expeciit¹.
 Cesar autem tale beneficium sibi invito extorqueri igno-
 miniosum existimans minime consensit. Pro quo Hein- 5
 ricus^c iratus ipsum in periculo constitutum recedens
 reliquit. Imperator vero Papiam regrediens ipsos et
 Cremonenses² cum Cumanis toto studio ad bellum in-
 gruens confortavit. At illi congregata milicia hostes
 alacriter prestolantur^d. Igitur Wormaciensis episcopus³ 19
 cum aliis baronibus de inferioribus Reni^e partibus in
 Ytaliā transiens cum instructa milicia cesari coniun-
 gitur, ordinataque acie hostibus ex adverso cum infinito
 exercitu consistentibus — nam ad C milia⁴ pugnatorum
 (Maii 29). computabantur — bellum committitur^{f. 5}, fretis Italicis 15
 multitudine⁶, cesare autem pericia cum fortitudine. Ita-
 que cesarianis alacriter preliantibus ac iam de victoria
 sperantibus, acies Brixiensium in insidiis ad subsidium
 collocata repente erupit⁷ exercitumque cesaris a latere
 irrumpens disiunxit ipsumque multis captis vel occisis 29
 fugere coegit. Ligures itaque nobili victoria potiti
 fugientes^g cesare vix evadente persecuntur spoliisque
 egregie ditati Mediolanum cum triumpho revertuntur.
 Capti sunt hoc bello preter alios de Cumanis fere quin-
 genti multique^h de Teutonicis. Quo infortunioⁱ cesar 25
 accepto in civitatibus sibi subditis se recepit. Mortuo^s
 interim Calixto papa scismatico episcopi Germanie de
 concordia imperii et sacerdocii imperatorem allocuntur
 voluntateque ipsius diem apud Venecias condixerunt,
 datoque conductu^k pape Alexandro veniendi ad colloquium, 30

1177.

Jul. — Sept.).

a) idoneus 2. b) Gossilariam, prius -i- alio atram, expunctum 1. c) Henr. 2.
 d) prestolabantur 2. e) Rheni 2. f) comittitur 1. g) -s erasum 1. h) multis-
 que 2. i) secundum -i- superscr. 1. k) gdcū 1.

1) Cf. *Ann. Marbac. qui dic. a. 1180, ed. H. Bloch (SS. rerum Germ.)* p. 52. Cf. etiam *Stumpf nr. 4183, a. 1175. Nov. 20., ubi Eckehardus praepositus Goslariensis occurrit; F. Güterbock, 'Der Friede von Montebello', dissert. Berlin 1895, p. 118.* 2) Quod erratum esse videtur. 3) *Conradus II. electus, qui a. 1176. mense Octobri Novembri pacto Anagnino subscripsit; MG. LL. Constit. I, p. 353.* 4) Milia bis sena (12000) *Gotifr. Vit., Gesta Frid. v. 991, SS. XXII, p. 329.* 5) *Apud Legniam die 29. Mai. 1176. W.* 6) *Sall. Iug. 13, 3: fretus multitudine militum.* 7) *Immo alibi Brixienses ab imperatore fugati esse traduntur; sed cf. Ann. Pegar., SS. XVI, p. 261: undique insidiis collocatis repente super eos irruunt.* 8) *Minime.*

mediante Christiano Maguncienti^a episcopo et Cōnrado^b 1177.
Salzburgensi^{1.*} cum ceteris episcopis, sacerdocium et imperium concordatur, quibusdam episcopis scismaticis sedes suas propter^c honorem imperatoris obtinentibus, quibusdam vero propter iusticie censuram cedentibus. In hac etiam compositione Mediolanensibus treuge XIII² annorum donantur, ipsis omnes captivos reddentibus. Hiis^d diebus beatus Thomas Cantuariensis^e archiepiscopus a rege Anglorum^f Heinrico^{g.**} multis iam diebus sede sua pro iusticia pulsus, ab eodem occisus in^h confessoris 1170.
et martiris morte faciem matris ecclesie decoravit. (Dec. 29).

24. Anno dominice incarnationis M^oCLXXII. i 1179.
Alexander papa sedato scismate sedem apostolicam obtinens concilium, quod Lateranense dicitur, congregavit, in quo scismaticos officio privatos deposuit. Imperator vero in Germaniam redire disponens Italicorum fidei se credere non audebat, sed missis nunciis ad Bertoldum^k ducem de Zaringen^l peciit, ut in Ytaliā cum exercitu sibi occurreret, ut eo securius transalpinaret³. Quo veniente per montis Iovis⁴ angustias regressus in Alemanniam venit⁵. Itaque memor contemptus a duce Hainrico^g apud Clavennam sibi exhibiti^m in ipsum vehementissime exarsit et, quod Italicis hostibus rei publice 1178.
(Oct.).

*) 1 alia manu saec. XIII. ex. in marg. add.: maxime autem Wicmanno Hildesheimensi⁶.

**) 1 alia manu in marg. add.: Iste fuit avunculus⁷ Ottonis postea imperatoris, quae 1a in textum recepit.

a) Maguntinensi 2. b) Chûnr. 2. c) propter honorem — quibusdam vero (l. 5) om. 1, ubi post prius quibusdam initio scripta erant ū pp (= vero propter), sed linea rubra perducta del. d) His 2. e) prius -i- alia manu superscr. 1. f) anglo24 corr. anglo24 1. g) Henr. 2. h) in om. 2. i) ita 2; M^oCLXXVII, -V- alia manu suppl. 1. k) Beltoldum 2. l) Zaringin 2. m) ita Urstisius; exhibito 1. 2; sibi exhibito bis scriptum, iterum del. 1.

1) Conradus de Wittelsbach card. episc. Sabinensis demum pace Venetia composita archiepiscopatum Salzburgensem accepit. 2) Immo saec. 3) Haec ad a. 1168. potius referenda esse collatis Gotifredi Viterb. Gestis Frid. c. 30. W. de Giesebrecht 'DKZ.' VI, p. 552. coniecit. 4) Immo per montem 'Mont Genève'; cf. Stumpf nr. 4254. Unde Arelatum primo, post S. Egidium petiit. A. 1168. imperator per Montem Cenisium (per Montem Iovis perperam Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 357, l. 41) Alpes transiit. 5) Die 31. Oct. 1178. Spirae erat, Stumpf nr. 4271, ubi principes ei occurrerunt, Arnold. Lubic. II, 10, die 11. Nov., ut videtur, Ann. Pegav., SS. XVI, p. 262. 6) Cf. W. Hoppe, 'Erzb. Wichmann v. Magdeburg', in 'Geschichtsblätter für Stadt u. Land Magdeburg' 1908, p. 229. 7) Immo avus maternus.

1178—79. contra imperium faveret, universis principibus conqueritur¹. Dataque ei curia apud Ulmam² ipsum ad iudicium subeundum imperiali^a more citavit. Quo non veniente curiam sibi secundam Ratispone³ prefixit. Quam parvipendens, terciam nichilominus apud Herbipolim sibi
 (Ian.) datam supersedit ibique sententia principum ducatu Norico cum Saxonico et omni prediorum et beneficiorum possessione feudali⁴ pena multatus privatur. Ipse autem more paterno⁵ maiestati cedere regalemque gratiam querere dedignatus, dum se existimat stare, cecidit⁶ perditumque statum dignitatis usque ad terminum vite nunquam recuperavit. Nam imperator^b prediis et beneficiis sibi cedentibus Ottoni^c palatino de Witolinsbach^d ducatum Noricum concessit⁷ ac Bernhardum^e comitem^f de Anehalde ducatu^g Saxonico sublimavit⁸ procinctumque^h movit contra Hainricumⁱ ducem omnesque civitates et castella cunctaque iuris ipsius^k in Swevia^l et Bawaria et in Saxonia dicioni sue subiugavit. Dein^m contra civitatem munitissimam Bruniswich aciem dirigens eamⁿ obsedit^{o, p}, civibusque acriter resistentibus cum minime proficeret, ceteris omnibus cis Albiam fluvium ei subiectis soluta obsidione discedit. Acta sunt hec dominice incarnationis anno M^oCLXXIII^l.^p

a) imperiale corr. -li 1. b) ĩpat⁴ 1. c) Ottonis corr. -ni 1. d) Wintilisbach 2. e) Bernardum 2. f) comitem 1. g) ducato 2. h) -que supra lin. 1. i) Henr. 2. k) -u- alia manu superscr. 1. l) Suevia 2. m) Dein alio atram. mut. Dein 1. n) eam om. 2. o) obsid⁴ posteriore manu corr. obsed¹. p) ita 1. 2; anno dom. inc. M^oC^oLXXVIII. Urstis.

1) Cf. I. Haller, 'Der Sturz Heinrichs des Löwen', 'Archiv für Urkundenforschung' III (1911), p. 295 sqq., maxime p. 345 sqq. 406 sqq. De diebus iudicii Heinrichi Leoni praefixis deque modo et rationibus actionis in eum institutae gravissima quaeque adhuc dubia sunt. 2) De curia Ulmensi praeter Ottonem soli Ann. S. Georgii in Nigra Silva 1178, SS. XVII, p. 296, tradunt. A. 1179. imperator nativitatem Domini Ulmae celebravit, Ann. Magdeb., Pegav., SS. XVI, p. 194. 263. 3) A. demum 1180. Iunio exeunte curia Ratisbonae habita est; Ann. Pegav., SS. XVI, p. 263; Magni Reichersperg. Chron., SS. XVII, p. 506; Haller l. c., p. 416 sqq. 4) Cf. MG. LL. Constit. I, nr. 279, p. 385, l. 26: sub feudali iure. 5) Heinrichi Superbi; cf. Ottonis Fris. Chron. VII, 23—35. 6) 1. Cor. 10, 12: qui se existimat stare, videat, ne cadat. 7) Die 16. Sept. 1180, in Altenburg, Ann. Ratispon., SS. XVII, p. 589; cf. Ann. Pegav., SS. XVI, p. 264. 8) Qui in hoc honore primum d. 13. April. 1180. occurrit, cum imperator in curia Gelnhusensi ducatum Westfaliae archiepiscopo Coloniensi concessit, MG. LL. Constit. I, nr. 279; Haller l. c., p. 449 sq. 9) Non ipse imperator, sed Philippus archiepiscopus Coloniensis alique principes ad Ocrum fl. prope Leiferde contra Bruniswich castra posuerunt, a. 1181. Iul. 12. usque ad Aug. 31, neque tamen cum civibus congressi sunt.

p. 317.

*25. Anno dominice incarnationis M^oCLXXIX. sol-1180?
 danus^a rex Iconii¹ missis ad^b Fridricum imperatorem
 legatis² quamvis paganus^c cum suis omnibus fedus cum
 eo pepigit filiamque eius matrimonio sibi coniungi postu-
 5 lavit ac se Christianum cum sua gente fieri^d, si adipis-
 ceretur imperatoris filiam, sponte promisit. Imperator
 autem, licet filiam tenere diligeret vixque postulata con-
 cederet, tamen consensit eamque sibi dare promittens prius
 tamen mortuam luxit, quam petenti dederit³. Circa
 10 hec tempora domnus Alexander papa^e C^{us}LXXI^{us} obiit^f, 1181.
 cui^g Lucius C^{us}LXXII^{us} in ordine successit, anno vide-
 licet dominice incarnationis M^oC^oLXXXII. (Aug. 30).
 (Sept. 1).

26. Anno dominice incarnationis MCLXXXIII. 1184.
 Fridricus imperator^h sedatis in Germania cunctis bello-
 15 rumⁱ turbinibus generalem curiam cunctis regni optima-
 tibus^k in pentecoste^l apud Magunciam indixit ibique
 filios suos, Heinricum^m scilicet regem et Fridricum Swe-
 vorum ducem, gladio accingi armisque insigniriⁿ dis-
 posuit. Ad hanc curiam tocius imperii principes, utpote
 20 Francorum, Teutonicorum, Sclavorum, Italicorum, ab
 Illirico usque ad Hyspanias^o.⁴ congregantur. Sed et vici-
 norum regnorum proceres invitante imperii dignitate
 convenerunt, incredibilisque multitudo hominum diversa-
 rum regionum^p vel linguarum ibi coadunata est. Itaque
 25 foris civitatem in campi planicie palacio cum amplissimo
 oratorio ad diversorium^q imperatoris ex ligni materia facto

a) Soldanus 1. 2. b) ad alia manu supra lin. 1. c) pagani^r corr. pagan^u 1.
 d) ff 1. e) sequi. cui⁹ del. et partim erasum 1. f) ob^r alia manu suppl. 1. g) cui
 om. 2. h) ipat^r 1. i) bellis 2. k) obtimatibus 1. l) pentecoste 2. m) Henr. 2.
 30 n) -ri in loco raso 1. o) Hispanias 2. p) regionum bis 2. q) -rium in loco raso 2.

1) Kilidsch Arslan II. Idem de 'rege Babylonie' (i. e. Saladino)
 Chron. regia Colon. a. 1173, p. 124. tradit. 2) Cf. Chron. regia Colon.
 a. 1180, p. 131. 3) De duabus tantum imperatoris filiabus constat:
 Altera, Agnes nomine, filio regis Ungariae vel Richardo comiti Pic-
 35 taviae (postea regi Angliae) desponsata a. 1184. Oct. 8. paulo ante
 matrem parrula obiit, Spirae sepulta, Ann. Marbac. q. d., ed. H. Bloch
 (SS. r. Germ.), p. 55; Cron. S. Petri Erford. mod., Monum. Erphesf.,
 ed. O. Holder-Egger (SS. r. Germ.), p. 193, l. 19; Albricus, SS. XXIII,
 p. 863, l. 34; Gesta Henr. II. et Ric. I., SS. XXVII, p. 106, l. 29 sq.
 40 107, l. 9 sq.; epitaphium apud Joh. Seffried de Mutterstadt, Chron. praes.
 Spir., Böhrmer, Fontes rerum Germ. IV, p. 345; H. Grauert in 'SB. der
 Akad. der Wiss., München, philos. - philol. und hist. Classe' 1900, p. 543 sq.
 556. 616; E. Gritzner in 'Zeitschr. f. d. Gesch. des Oberrheins, N. F.'
 XXVI, 1911, p. 711—715; Stumpf nr. 4394. Altera circiter
 45 a. 1174—76. Wilhelmo II. regi Siciliae in coniugium oblata non post
 a. 1181. obiit, Romoald. Salern. Ann., SS. XIX, p. 441. 4) Cf. Otto
 Fris. Chron. V, 32, p. 257: Regni vero terminus a Bulgaris seu Illirico
 usque ad Hyspanos.

1184. domus principum procerissime^a constructe sunt in circuitu, singulis ad ostendendam^b sue dignitatis magnificentiam sumptus ambiciosissime conferentibus. Preterea tentoriis^c diversicoloribus numerum excedentibus erectis, velut maxima civitate constructa, tota planicies⁵ ambitur, nichilque hic ad ostendendam mundane miserie gloriam habundancia victualium, varietate vestium, falamentis equorum, delectatione spectaculorum defuit, filiis huius seculi prudencia sua, que *stulticia est apud Deum*¹, in generatione sua abutentibus. Quod evidenti indicio^d¹⁰ divina potencia futura presagiens demonstravit. Nam sacre noctis² crepusculo ventus validissimus ab occidente ortus palatio imperatoris oratorium eius contiguum multaque alia edificia, inhabitantibus vix evadentibus, funditus evertit maximoque terrore perculosos, ut pene loco¹⁵ cessissent, omnes dubitantes reddidit. Quod a sapientibus non pro bono omine susceptum eis omnino displicuit³.

Maii 20. Crastina itaque sacra die cum maxima leticia sollempniter celebrata exquisitisque conviviis sumptuosissime

Maii 21. exhibitis gloriose peracta, feria^e secunda celebratis mane^f²⁰ missarum sollempniis^g filii imperatoris Henricus^h rex et Fridricus dux armis precincti militarique palestra alacriter exercitatiⁱ milicie cingulum sumpserunt, tractatisque diversis imperii ab imperatore negociis quarta die ad propria cum gaudio recesserunt.²⁵

1185. 27. Anno dominice incarnationis M^oC^oLXXXV. Lucius papa vita decessit^k, eique Urbanus III^{us} successit, in ordine C^{us}LXX^{us}III^{us}. Eodem anno Beatrix imperatrix obiit⁴ et apud urbem Spiram regalibus obsequiis¹^{(Nov. 25).}

1184. presente Heinricho rege filio suo officiose sepelitur⁵.³⁰^{(Nov. 15).}

a) pretiosissimae *Ussermann*. b) ostendendam 2. c) tentoria 2. d) indicio 2. e) *frā* 1. f) mane *om.* 2. g) *prius -i- alia manu suppl.* 1. h) *Henr.* 2. i) *excitatio* 2. k) *decessit* 1. l) *ita* 1. 2, *cf. supra c. 4, p. 5, l. 10; exequiis Urstis.*

1) 1. *Cor.* 3, 19: Sapientia enim huius mundi stultitia est apud Deum; *Luc.* 16, 8: Filii huius saeculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. 2) *Immo die Martis post pentecosten, id est 22. Maii, versus vesperum; cf. B. de Simson apud Giesebrecht, 'DKZ.' VI, p. 604.* 3) *Cf. Arnold. Lub. III, 11 fin.: sive ex incuria artificum ruina illa facta sit, sive secundum coniecturationem quorundam maiorem casum portenderit, quia non longo tempore post imperatrix mortua est.* 4) *A. 1185. item perperam habent Chron. regia Colon. p. 134. et Ann. Stad. SS. XVI, p. 351.* 5) *Quod a. 1185. Aug. 28. factum esse videtur; cf. Necrol. Spir. ed. Reimer, 'Zeitschr. f. d. Gesch. d. Ober-rheins' XXVI, 1874, p. 436; Th. Toeche, 'Kaiser Heinrich VI.' p. 637.* 35 40 45

Circa idem tempus Fridricus imperator^a apud Constan-1183.
ciam in pentecoste¹ generali curia celebrata legatos
Mediolanensium omniumque civitatum Italie^b antea sibi
rebellancium subiectionem ultroneam insigniaque civi-
tatum cum clavibus aureis offerentes² ac per hoc se
dediticios demonstrantes suscepit ipsosque indulta venia (Imm. 25).
gratiam imperialem pacemque patrie reportantes cum
gaudio remisit³.

28. Anno dominice incarnationis M^oCLXXXVI. 1184.

10 Fridricus imperator missis legatis ad Willelhum^c Si-
cilie regem filium^d Rogerii⁴ sororemque^e eius⁵ filio
suo Heinricho^f regi desponsari fecit⁶ ac per hoc regnum (Oct. 29).
Sicilie cum ducatu Apulie principatuque Capue Hainrico^f regi cf. Otto Fris.
dotis nomine post mortem suam a socero delegatum^{g. 7} Chr. VII, 24.
15 recipiens Romano imperio restituit, quod post mortem
Lotharii quondam imperatoris a Rogerio, capto papa Inno-
cencio regio que nomine ab eo extorto⁸, imperio ablatum fuerat.
Igitur sexta vice cum maxima principum frequentia (Sept.).
Italiam ingressus rogantibus Mediolanensibus, ut in sig-
num adeptae imperialis gratie nuptias filii apud Medio-
lanum celebraret, ad recuperandum imperio eorum obse-
quium, cuius viribus admodum adtriti^h erant, consensit
omnibusque Italicis baronibus generalem curiam apud
Mediolanum indixit. Ad quam curiam de Cisalpinis
25 *regionibus ac de omni Italiaⁱ, Tuscia, Campania, Apulia,
318.

a) ipat⁴ 1. b) Italiū 1. c) Wilhelmum 2. d) filium — Sicilie (L. 13) in
marg. a scriba suppl. 1. e) -que erasum 1. f) Hanrico 2. g) ita 2; delegato 1; de
legato Urstis. h) attriti 2. i) yt. 2.

1) Paulo post pentecosten, quam Ratisbonae celebravit, Ann.
30 August. min., SS. X, p. 9, et Ann. Tegerns. SS. XXIV, p. 58; die
20. Iunii a. 1183. Constantiae diploma dedit, Stumpf nr. 4359. 2) Cf.
infra c. 50, p. 84. 3) Privilegium imperatoris pacem Constantiensem
continens datum est apud Constantiam in sollemni curia VII. Kal. Iulii,
MG. LL. Constit. I, nr. 293. 4) Immo filium Wilhelmi I., nepotem
35 Rogerii II. regum. 5) Constantiam, filiam Rogerii II. postumam
(Gotifr. Vit. Pantheon 23, 50, SS. XXII, p. 263) a. 1154. natam. Soror
regis Wilhelmi (II.) perperam dicitur etiam in Hist. Rom. pont., B. Pez,
Thes. anecd. nov. I, 3, col. 395 sq. 6) Augustae a. 1184. Oct. 29.;
cf. B. de Simson apud W. de Giesebrecht, 'DKZ.' VI, p. 618. 7) Cf.
40 Gisleb. Chron. Hanon. § 33, ed. L. Vanderkindere (Brux. 1904), p. 66;
Ann. Stad. 1184, SS. XVI, p. 350; Sigeb. contin. Aquicinct. a. 1189,
SS. VI, p. 425 sq.; Ann. Cassin. a. 1190, SS. XIX, p. 314 (apud Troiam);
Rycc. de S. Germano a. 1188, SS. XIX, p. 324; Gesta Henr. II. et
Ricardi I. SS. XXVII, p. 113, cf. p. 122. 129; Petri de Ebulo Lib. ad
45 hon. augusti v. 43 sq., ed. G. B. Siragusa, Roma 1906 ('Fonti per la
storia d'Italia'), p. 8; Hist. Rom. pont., B. Pez, Thes. anecd. nov. I, 3,
col. 395. 8) Otto Fris. Chron. VII, 24 fin.

Sicilia coadunati principes filiam¹ Willehelmi^a, Hainrici^b regis sponsam, cum maximo apparatu regalique pompa cum imperatore et sponso obviam procedentes² susci-
 1186. piunt ac cum maximo regni fastigio nupcias peregerunt.
 (Jan. 27.) In hac^c curia Italicis plenarie gratiam imperatoris adi- 5
 piscitentibus paceque ad integrum reformata, amnestia, id est malorum oblivio³, obsequiis eorum multifarie delibutus, in eternum mansura stabilitur⁴, solutaque curia
 (Junio ex.) imperatore cum filio⁵ eiusque uxore transalpinante omnes cum gaudio ad propria revertuntur. Igitur, sicut de 10
 Theodorico Gotthorum^d rege legitur⁶, universis per circuitum regibus affinitate seu federe seu subiectione Fridrico imperatori consociatis, imperii status multis modis
 1187. eo imperante exaltatur. Nam regi Francorum⁷ confederatus⁸ regisque Sicilie filia filio suo coniuncta regem 15
 Ungarorum⁹ prono obsequio devotissimum semper habuit
 1188. regisque Hispaniarum^e filiam¹⁰ alteri filio suo Cōnrado^f, licet inefficax remanserit¹¹, desponsavit. Preterea ante
 1162. hec omnia in curia Tholensi^g* iuxta Bisuntium^h regi
 (Aug. — Sept.).

*) 2 in marg. manu scribae add.: Hec est Dola post mortem 20

Karoli ducis Burgundie a Francis destructa, anno

1479. videlicet M^oCCCC^oLXXIX^o.

a) Wilhelmi 2. b) Hainrici 2. c) hac a scriba in marg. suppl. 1. d) Gotthorum 2. e) Hisp. 2. f) cōnrado chūnrado 2, sed cōnrado del. g) dolensi 2. 25
 h) secundum -i- alia manu superscr. 1; Bisuncium 2.

1) Immo amitam; supra p. 39, n. 5. 2) Cf. B. de Simson l. c. p. 639 sq. 3) Cf. ex. gr. Oros. II, 17, 15: amnestiam vocaverunt, id est abolitionem malorum. 4) De qua aliunde non constat. 5) Heinricus rex in Italia remansit. 6) Otto Fris. Chron. V, 1 fin.; Frutolfus, SS. VI, p. 129, l. 19 sq.; Iord. Get. c. 58, 303. 7) Philippo II. Augusto, qui paulo post imperatorem a. 1187. Decembri inter Ivoy et Mouzon convenit; cf. P. Scheffer-Boichorst in 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' X, p. 483 sqq. (= 'Gesamm. Schriften' II, p. 22 sqq.); A. Cartellieri, 'Philipp II. August' II, p. 249. 262 sqq. 8) Foedus . . . bullis eorum aureis in scripto roboratum est, Gest. 35 Trever. contin. III. c. 11, SS. XXIV, p. 387. 9) Belam III., cuius filiam filio suo Friderico duci Sueviae desponsavit, Chron. Ursp., SS. XXIII, p. 358, l. 51, a. 1189. 10) Berengariam filiam Aldefonsi VIII. regis Castellae; pactum sponsalium d. d. 23. April. 1188. habes MG. LL. Constit. I, nr. 319. 11) Roderici Tolet. De rebus 40 Hispaniae VII, 24, (Schott), Hispania illustrata II, Francofurti 1603, p. 123: Sed ipso Conrado in Teutonium revertente praedicta domicella desponsationi continuo contradixit, et per Gundisalvum Toletanum primatem et Gregorium S. Angeli diaconum cardinalem apostolicae sedis legatum divortio celebrato puella Verengaria mansit innupta. 45 Quod inter a. 1190. Oct. 14. (cf. diploma Aldefonsi VIII. citatum apud Est. de Garibay, 'Compendio historial de las chronicas y universal historia de todos los reynos de España', l. XII, c. 24, t. II, p. 134

Danorum¹, corona imposita regnum^a sub hominio con-1162.
cessit ac ducem Boemie² in dignitatem regiam extollens³ 1158.
ius nomenque regium corona imposita ei contulit.

29. His temporibus Baldewinus^b rex Hierosoli-1185.
5 morum moriens⁴ filiam⁵ nubilem — nam filio carebat —
regni reliquit^c heredem, quod merito^d *in se ipsum divi-* Luc. 11, 17.
sum peccatis exigentibus *desolandum*⁶ et a paganis con-
culcandum erat, quia in manus puelle non bono omine
regendum devenerat⁷. Nam principum ipsius regni quis-
10 que regnare gestiens eandem puellam cum regno here-
ditario sibi, si coniugio carebat, vel filio, si coniugatus,
vel proximo, filio carens, iungi desiderabat, hacque^e de
causa maxima inter eos conflata invidia regnum dedit
exicio. Ipsa autem spretis indigenis Widonem⁸ comitem^f
15 Ascalonis, advenam videlicet elegantis⁹ forme spectateque
fortitudinis virum⁹, ascivit eumque regno induens favente 1186.
patriarcha¹⁰ necnon^h militibus Templi¹¹ sibi in matri-
monium coniunxit. Unde reliqui principes valde per-
moti sunt, maximeque comes Tripolitanus¹² eum regem
20 habere, quia peregrinus erat, indigne ferens Sarracenos
accepto precio regno induxit traditisque eis castellis
quibusdam et civitatibus ad optinendam Ierosolimam
accendit¹³. Ad quod animumⁱ intendentes quosdam de

a) regi corr. alia manu regnum 1. b) super Baldwinus superscr. - III. 2.
25 c) reliquit 1. d) merito²⁴ radendo corr. merito 1. e) hēq; 1. f) comitem 1.
g) elegantes corr. alia manu elegantis 1. h) -non supra lin. suppl. 1. i) annum
alia manu corr. animum 1.

(Barcelona 1628); Mondexar, 'Memorias historicas de la vida y acciones
del rey D. Alonso el Noble, octavo del nombre, ilustr. por D. Fr. Cerdà
30 y Rico', Madrid 1783, p. 163) et a. 1193. Aug. 30. (quo die Gonzalo
archiepiscopus Toletanus obiit) factum esse videtur.

1) Waldemaro I. 2) Wladislaum II. 3) Die 18. Ianuarii
1158. W.; MG. LL. Constit. I, nr. 170. Cf. Rahew. G. Frid. III, 14.
4) Cui Sibyllae sororis et Wilhelmi marchionis Montisferrati filius
35 Balduinus V. puer septennis successit, qui a. 1186. obiit. 5) Immo
sororem, Sibyllam nomine; cf. notam praecedentem. 6) Luc. 11, 17:
Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur; cf. Ezech. 36, 3: deso-
lati estis et conculcati per circuitum et facti in hereditatem reliquis
gentibus. 7) Cf. Ottonis Fris. Chron. V, 29: orbis imperium, quod
40 in manus feminae non digne devenerat. 8) de Lusignan, Picta-
riensem, cui Sibylla iam a. 1180. nupserat; cf. R. Röhrich, 'Geschichte
des Königreichs Jerusalem', Innsbruck 1897, p. 388 sq. 9) Cf. ex.
gr. Iustin. III, 6, 12: Periclem spectatae virtutis virum. 10) Hiero-
solymitano, Heraclio nomine. 11) Maxime Gerharde de Ridaforte
45 magistro Templariorum. 12) Raimundus III. 13) Minime; cf.
F. Groh, 'Der Zusammenbruch des Reiches Jerusalem. 1187 — 1189',
dissert. Jena 1909, p. 70 sqq.

militibus Templi cum quibusdam terre ipsius maioribus precio corruptos^a illata a se regno sepius latrocinia — ne videlicet eis^b latrocinia exercentibus¹ vi obsisterent — dissimulare fecerunt sicque maximam regionis partem quantocius obtinuerunt.

5

1187. 30. Anno dominice incarnationis M^oCLXXXVII. Saladinus rex Sarracenorum apud Damascum habitans, nequissimum Christianorum animadvertens commercium eosque discordia, invidia, avaricia infectos considerans, tempus oportuno ratus² ad optinendam totam Syriam^c cum Palestina intendit animum, congregatoque validissimo de omni oriente Sarracenorum exercitu procinctum contra Christianos movit eisque per totam Palestinam igne ferroque instans castella multa civitatesque occisis vel captis Christianis expugnavit Sarracenosque ibi ad inhabitandum collocavit. Rex itaque Ierosolimorum necnon egregius princeps Antiocensis^d Reinaldus³ alique Christianorum procures^e contracto grandi exercitu dominica cruce exercitum precedente Saladino occurrunt eique bello congregiuntur⁴. A quo superati, multis Christianorum milibus occisis, cruce dominica, pro^f dolor^g, capta, Christiani fugantur, rexque necnon Reinaldus illustrissimus princeps cum multis aliis Christianis capti Damascum ducuntur ibique⁵ idem rex⁶ et prefatus princeps in confessione vere fidei decollantur. Hac victoria insolescentibus paganis, omni provincia devastata cunctisque civitatibus Christianorum sive^h possessis sive dirutis, excepta Tiro et Sydona, Tripoli et Antiochiaⁱ ac^k paucis aliis civitatibus et castellis munitissimis et inexpugnabilibus, capta prius Accaron, ubi portus est, que^l unicum et speciale Christianorum refugium⁷ hactenus fuit et est^m, Hierusalem obsidione cinxerunt, ac destructis in circuitu ecclesiis, Bethleemitana videlicet

10

15

(Iud. 3. 4).

20

25

(Iud. 9).

30

a) corruptis corr. a scriba -tos 1. b) ei⁹ 1. c) Siriam 2. d) Anthiocensis 2. e) proces corr. alia manu procures 1. f) proch 2. g) dolo²⁴ corr. dolor 1. h) sive possessis om. 1; sive poss. sive om. Urstis. i) Antiochia 2. k) et 2. l) ita (q̄) 1. 2; quod Urstis. m) et est iterum add., sed del. 1.

35

1) Iudic. 9, 25: exercebant latrocinia. 2) 2. Mach. 4, 32: Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum; infra c. 50, p. 82, l. 18. 3) de Châtillon, dominus de Kerak trans Iordanem, qui a. 1153—1160. Antiochenum principatum per uxorem Constantiam tenuerat; cf. G. Schlumberger, 'Renaud de Châtillon, prince d'Antioche, seigneur de la Terre d'Oùtre-Jourdain', Paris 1898. 4) Apud Hattin Galileae. 5) Immo iam apud Hattin. 6) Minime. 7) Eadem fere verba de Edessa apud Ottonem Fris. Chron. VII, 30.

45

et Olyvetana^a multisque aliis, tandem eiectis per condi- 1187.
cionem Christianis Hierusalem capitur, sanctaque redemp- (Oct. 2).
tionis nostre loca profanata a paganis incoluntur. Nec
silendum arbitror, quod obsessa Ierusalem paganis irru-
5 entibus una turrium¹ occisis plerisque Christianis im-
*p. 519. posito Saladini vexillo² capta est, unde civibus orta
desperatio relicta murorum defensione^b eadem die civi-
tatem *in ore gladii*³ exterminandam pene dederat exicio.
Quod videns quidam miles Teutonicus⁴ ex desperatione
10 sumens audaciam⁵ quosdamque circa se hortatus impetu
magnanimiter in hostes facto turrin vi obtinuit, occisis-
que in ea paganis⁶ vexillum Saladini truncata hasta
deiciens de eminencia turris in lutum proiecit civibusque
fiduciam resistendi hoc facto conferens ad defensionem^b
15 murorum eos quantocius reduxit. Postque civitate per
condicionem, ut dictum est, tradita sepulchrum Domini a
paganis questus gratia⁷ in veneratione habetur. Facta
est hec terre sancte lamentabilis desolatio anno ab in-
carnatione Domini M^oCLXXXVII, ab adventu vero 1187.
20 Francorum, quando^c eadem terra a paganis per Got-
fridum ducem liberata est⁸, anno LXXX^oVIII^o. Sicque
Saladinus Palestina subacta ecclesiam transmarinam
miserabiliter attrivit, ipsaque regio iam^d per multos
annos paganis subdita gemit. Eodem anno Urbano
25 IIIe papa mortuo, Gregorius VIIIe successit. Quo (Oct. 19 20).
infra dies quasi decem⁹ defuncto^f, Clemens IIIe sub- (Dec. 17).
stituitur, in ordine C^{us}LXXIII^{us}. Qui¹⁰ lamentabili de

a) Olivetana 2. b) deffens. 2. c) quondam, ut videtur, corr. alia manu
quando 1. d) iam om. 1. e) III. et VIII. et III. eadem manu superscr. 1. 2.
30 f) deffuncto 2.

1) Turrim novam, quam construxerant fratres Hospitalis, nominat
Epistola episcopi Wilhelmi, R. Röhricht, 'Beiträge zur Geschichte der
Kreuzzüge' I (1874), p. 191, quae id septima obsidionis die, qui dies
26. Sept. fuisse videtur, factum esse tradit. 2) intraverunt eam cum
35 tribus signis, *ibidem.* 3) *Ex. gr. Exod. 17, 13 etc.; cf. infra p. 50, n. 2.*
4) Swevus quidam miles, qui superne remunerationis gratia diu serviverat
infirmis, a patriarcha multis muneribus provocatus, *Epist. episc. Wilh. l. c.*
Cf. R. Röhricht l. c. p. 457; F. Groh l. c. p. 38 sq. 5) *Cf. Hegesipp.*
Bell. Iud. III, 9: Quod videntes Iudaei . . . ipsa desperatione auda-
40 *ciam sumpsere; G. Frid. II, 21, p. 124, l. 3 sq.* 6) tribus *Epist. ep.*
Wilh. l. c. 7) *Verba Ottonis Fris., Chron. VII, 2, p. 310, l. 22 sq.;*
cf. Arnold. Lubec. IV, 5, SS. XXI, p. 169, l. 24 sqq.; infra c. 40,
p. 64, l. 14. 8) *Cf. Ottonis Fris. Chron. VII, 4.* 9) *Die 21. Oct.*
electus, 25. Oct. consecratus, dies 58 sedit. 10) *Iam Gregorius VIII.*
45 *idem facere coeperat; Jaffé-Loewenfeld, Reg. pont. nr. 16014. 16019.*
16034 (a. 1187. Oct. 27. 29. Nov. 3); cf. A. Cartellieri, 'Philipp II. August'
II, p. 268 sqq. Sed talium Clementis III. litterarum etiam Arnold. Lub.
IV, 6. mentionem facit.

subversione transmarine terre accepto nuncio, omni ecclesie ad placandum Deum indicta penitencia¹, legatos^a suos cardinales episcopos et presbyteros in omnes cis-marine ecclesie fines direxit, filiis ecclesie matris confusionem^b paterno conquerens affectu et, ut matri vim 5
pacienti memores uberum², quorum lacte primitiva ecclesia in Ierusalem nutrita in eis virili robore convaluit, subveniant, obtestatur, cruceque accepta in remissionem peccatorum, crucis servos^c se gloriantes, crucis ignominiam, que a paganis capta tenebatur, in laudem et gloriam vindicent^d crucifixi, verbo predicationis magnanimitate hortatur. 10

1188.

Mart. 20—27.

31. Anno dominice incarnationis M^oCLXXXVIII. Fridricus imperator generalem curiam in media quadragesima Maguncie celebravit ibique per totam Germaniam sedatis bellorum turbinibus pace undique reformata 15
rei publice negocia tractavit. Ad quam legati sedis^e apostolice³ venientes imperatori^f desolationem transmarine ecclesie scriptis et verbis ex persona domni apostolici ac tocus ecclesie conquesti representaverunt patrociniūque Romani imperii per eius auxilium im- 20
ploraverunt. Qui habita deliberatione ad subveniendum se obtulit^g acceptaque cum filio, Fridrico scilicet duce Swevorum, peregrinationis^h cruce in remissionem peccatorum crucis ignominiam se vindicaturum publice denunciavit et ad idem negocium sui exemplo multos regni 25
optimates cum multitudine diverse condicionis et etatis accendit⁴. Cardinales autem his patratīs a curia digressi verbo predicationis per diversas imperii partes instabant multisque relinquere patrem et matrem, uxorem et filios et agros propter nomen Christi⁵ et crucem 30
tollere⁶, ipsum sequi in expeditionem transmarinam persuaseruntⁱ et innumerabilem^k exercitum contraxerunt.

a) legatus corr. legatos 1. b) confusione 2. c) secundum -s e corr. 1.
d) vindicent om. 2. e) apostolice sedis 2. f) alterum -i- in loco raso 1. g) -ulit
in loco raso 1. h) peregrinis corr. alia manu peregrinationis 1. i) permanserunt 35
a scriba corr. persuaserunt 1. k) -bile alio atram. corr. -bilem 1.

1) *Quam Gregorius VIII. instituit a. 1187. Oct. 29. 30. Nov. 18, Jaffé-Loewenfeld, Reg. pont. nr. 16018. 16022. 16058.* 2) *Cant. 1, 3: memores uberum tuorum super vinum.* 3) *Heinricus cardinalis episcopus Albanensis.* 4) *Cf. Ottonis Fris. Chron. VII, 8 in.: im-* 40
perator Heinricus . . . sepulchrum Domini se visitaturum publice
denunciavit ac multos ex diversis partibus regni ad idem accendit.
5) *Cf. Marc. 10, 29: qui reliquerit domum aut fratres aut sorores aut*
patrem aut matrem aut filios aut agros propter me et propter evan-
gelium. 6) *Cf. Matth. 16, 24. Marc. 8, 34: et tollat crucem suam* 45
et sequatur me.

Quibus omnibus imperator^a sequentis anni^b Maio¹ tempus profectionis constituit, pauperioribus ad minus trium marcarum expensam, dicioribus pro posse expensis^c preparari indicens². Egentibus autem pondo trium marcarum sub anathemate profectionem fecit interdici, nolens exercitum vulgo minus ydoneo^d pregravari³. Hiis^e in Romano imperio patratis⁴ apostolicus a latere suo cardinales regi Francorum Ludewico⁵ necnon Richardo⁶ 1188. (Jan. 21). regi Anglorum dirigens ad^f idem opus cruce imposita 10 accendit multosque de predictorum regnorum finibus in eandem miliciam coadunavit. Hac tempestate Colonienses^g maximis studiis et sumptibus civitatem suam munientes eam muro cinxerunt^h firmissimo. Que res imperatori suspecta displicuit, eisque excidium interminans municiones dissipare rupto per IIII^{or} loca muro⁷ (Mart.). eos minaciterⁱ coegit. Hiis^e diebus nuncii soldani regis Iconiensis ad imperatorem venerunt⁸ fedusque, (Dec. ex.). quamvis in dolo, renovantes commeatum per totam Ciliciam cunctoque exercitui, si pacificus veniret⁹, ex parte 20 domini sui obtulerunt¹⁰. Per Ciliciam enim imperator^a terram soldani, cuius caput Yconium est, cum exercitu transiturus erat, ideoque pagani terre sue metuentes fe-

a) ipat¹. b) anno radendo corr. anni 1. c) expensas proponit Bresslau.
d) ydoneum 2. e) His 2. f) ac 2. g) Coloniensis corr. alio atram. Colonienses 1.
25 h) firmissimo cinxerunt 2. i) m- alia manu e corr. 1.

1) Ita etiam Arnold. Lub. IV, 7; diem b. Georgii (April. 23) habent Ann. Magdeb. SS. XVI, p. 195; Cron. S. Petri Erford. mod.; Hist. peregrin., Canisius, Antiquae lectionis t. V, 2, p. 54 (Canisius-Basnage, Thes. monument. III, 1725, p. 504); cf. Gesta Henr. II. et Ric. I., SS. XXVII, p. 110, l. 25; Chron. regia Colon. a. 1189, p. 144; Ann. Plac. Gib., SS. XVIII, p. 466, l. 11 (cf. Gesta Fed. I. imp. in exped. sacra, ed. Holder-Egger, SS. r. Germ., p. 78). 2) Cf. Ann. Marbac. q. d. a. 1188, ed. H. Bloch, p. 60; Hist. peregrin. p. 54 (504); Ricard. Lond. Itin. peregr. I, 19, SS. XXVII, p. 200. 3) Cf. 35 Hist. peregr. p. 54 (504). 4) Immo antea; nam a. 1188. Ianuar. 21. inter Gisortium et Tryam conventu habito Heinricho Albanensi cardinali legato praesente reges Franciae et Angliae simul cruces acceperant. 5) Immo Philippo II. Augusto. 6) Immo Heinricho II., qui a. 1189. Iul. 6. obiit, Richardum filium heredem et regni et voti crucis relinquens. 40 7) Immo fossato quatuor locis reimpleto, una portarum destructa duobusque milibus marcarum ducentis et sexaginta datis, quod in curia Moguntina (supra p. 44, l. 14 sq.) factum est, Chron. regia Colon. p. 139. 8) Apud Nürnberg, Ann. Pegav. a. 1189, SS. XVI, p. 266; Ansbert. Hist. de exped. Frid. imp., Fontes rerum Austriac. SS. V, p. 13. 45 9) Cf. Gen. 42, 11: pacifici venimus. 10) Quem imperator per Godefridum de Wiesenbach militem de hac re requisierat, Chron. regia Colon. a. 1188, p. 141; cf. ib. a. 1189, p. 142; Hist. peregr. p. 54. 55 sq. (p. 504. 505).

dere quesito pacem quam bellum malebant, licet aliter optatis^a evenerit¹.

1189. 32. Anno dominice incarnationis M^oCLXXXIX.*

Maii 28. Fridricus imperator in pentecoste^b generalem *curiam *p. 320.

Prehsburc^c in markia Ungarie celebrans² exercitum 5
peregrinorum in miliciam Christi coadunavit, traditisque
regalibus³ Heinrico^d regi filio suo⁴ divisisque pro velle
suo inter filios prediorum suorum redditibus cum collatis
dignitatibus⁵ omnibusque bene dispositis cunctis valedixit
et cum filio equivoco Swevorum duce necnon et mar- 10
chione^e de Misen⁶ cum Saxonibus⁷ et multis aliis prin-
cipibus et episcopis exercitu omni militari apparatu ad-
modum instructo et copiosissimo in orientem contra
Saladinum Sarracenorum regem et omnes crucis Christi
inimicos procinctum movit, ac per Ungariam iter arripiens 15
multis muneribus a rege Ungarie⁸ liberaliter honoratus,
datis etiam exercitui victualibus in copia farine, vini
(*Iun.* 28). carniisque, in Bulgariam copias^f transposuit⁹ ibique
negata sibi ab incolis regia via¹⁰ eam vi obtinuit occisa-
que multitudine resistencium multos ex eis captos ex 20
utraque parte vie ramis arborum illaqueatos suspendit,
seque per hoc non in pera et baculo^g, sed in lancea et

*) 1 in marg. manu quae Liutoldi videtur add.:

1189. Annis undenis demptis de mille CC^{tis}
Christus ut est natus, transit mare rex Fridericus¹¹. 25

a) obtatis 1. b) penthecoste 2. c) Prehsburch 2. d) Henr. 2. e) mar-
kione 2. f) copias om. 2. g) ipet et baculo, post -t- vestigia rasurae atque et alia
manu supra lin. 1.

1) Cap. 34. 2) in planicie camporum, qui vulgo Viervelt dici-
tur, iuxta Bosonium urbem, *Ansbert.* p. 15; *Hist. peregr.* p. 57 (p. 506). 30
3) Quorum etiam Sicardus Cremon., SS. XXXI, p. 169, l. 8, meminit.
4) Quod iam antea Ratisponae Aprili ex. vel Maio in. factum esse videtur;
cf. *Chron. regia Colon.* p. 144; *Ansbert.* p. 14 sq.; *Chron. montis Sereni*,
SS. XXIII, p. 161. Nam pentecosten Heinricus VI. Spiraе celebravit,
Gisleb. Chron. Hanon. § 153, ed. L. Vanderkindere, p. 237. 5) Quod 35
itidem ad curiam Ratisponensem spectare videtur; cf. *Hugonis contin.*
Weingart. 2, SS. XXI, p. 478, l. 34 sqq.; B. de Simson apud Giesebrecht
'DKZ.' VI, p. 689: v. etiam supra c. 21, p. 30 sq. 6) Fortasse Dieteri-
cus comes, filius Ottonis, frater Alberti marchionum Misnensium; cf.
R. Röhricht, 'Die Deutschen im Heiligen Lande', Innsbruck 1894, 40
p. 67 sq.; A. Cartellieri, 'Philipp II. August' II (1906), p. 322 sq.
7) Cf. *Ansbert.* p. 16. 8) Bela III. W. 9) Savo flumine superato.
10) Num. 21, 22: via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos.
11) Item in cod. Paris. bibl. nat. nr. 4895 A (supra in praefatione 1a),
SS. XXII, p. 367; cf. *Chron. Ursperg.* a. 1189, SS. XXIII, p. 363. 45

gladio sepulchrum^a Domini visitare ostendit sicque trans- 1189.
ita Bulgaria Greciam applicuit. Greci itaque Bulgaris
inhumaniores subtracto exercitui omni humanitatis ne-
cessitate simulque rerum venalium commeatu iussu im-
5 peratoris Constantinopolitani^{b. 1} milites sancti sepulchri
necessariis defraudaverunt seque in municiones congestis
rebus omnibus undique receperunt. Cesar itaque hec a
Christianis pati egre ferens exercitum ad rapinam data
licencia relaxavit Grecisque velut^c paganis uti^d, quorum
10 fautores his actibus se ostendebant, edicto constituit.
Qua occasione totus effusus exercitus civitatem opina-
tissimam^e Philipopolim forti aggressionem captam expug-
navit² opimaeque^f preda ibi direpta castrum munitissi-
mum Themut³ dictum simili impetu obtinuit hocque
15 terrore multa castella et civitates Grecorum sibi subiecit,
profligataque regione opulenta preda ditati reliquos ad
commeatum coegerunt. Hiis^g circa finem mensis Augusti
gestis augustus convocatis principibus eorum consilio in
Grecia hiemare statuit omnique in circuitu^h subiecta
20 sibi terra montem quendam accessu difficilem ad recep-
tionem exercitusⁱ munivit eumque Teutonico idiomate^k
Chunigisberc^{l. 4} nuncupavit. Ubi contra faciem⁵ Con-
stantinopolitane civitatis potenter residens omniaque ne-
cessaria exercitui a civitatibus finitimis convehi faciens
25 Grecam astuciam⁶ Romana potencia Germanicaque forti-
tudine⁷ devicit totaque hieme usque ad pascha^m anni
sequentis inibiⁿ mansit⁸, Grecis cum imperatore suo
semper a facie eius in fuga^o constitutis⁹. 1190.

- a) sepulchrum 2. b) Constantinopolitani, ultimum -i e corr. 1. c) velut 1.
30 d) ita scripsi; ut alia manu mut. utend' (= utendum) 1; uté 2; utendi Urstis. e) ita 2.
Usseermann; oppinatissimam mut. oppinat. 1; opimatissimam Urstis. f) opinaque corr.
manu coeva opimaeque 1. g) His 2. h) -tu in fine versus manu coeva suppl. 1.
i) -s postera manu suppl. 1. k) ideomate corr. idiomate 1; ydeomate corr. ydyomate 2.
l) Chunigisberch 2. m) pascha 2. n) il, - et l alia manu, l etiam in loco raso 1.
35 o) fugam, omisso in 1, pro quo in marg. alia manu suppl. ad.

- 1) Isaak II. Angeli. 2) Immo fere vacuum ab incolis relictam
occupavit. 3) Dimotika ad Maritzam fluvium. 4) Qui alibi non
memoratur. Fridericus imperator, exercitu in tres partes diviso, ipse
40 apud Adrianopolim hiemavit; epist. Dietboldi ep. Patav., SS. XVII,
p. 510, l. 60 sq.; Ansbert. p. 40; Ric. Lond. Itiner. peregr. I, 22,
SS. XXVII, p. 201; Gesta Fed. I. imp. in exped. sacra, ed. Holder-
Egger, p. 82; cf. Arnold. Lubic. IV, 9. 5) Ex. gr. 1. Mach. 16, 6:
admovit castra contra faciem eorum. 6) Cf. G. Frid. IV, 20, p. 193:
non se ignorare Danaum insidias et Grecam astutiam. 7) Cf. infra
45 c. 35, p. 53. et n. 1. 8) In diebus paschae a. 1190. imperator Helle-
spontum transiit, ab Adrianopoli iam die 2. Mart. castris motis. 9) Cf.
ex. gr. Ps. 88, 24: concidam a facie ipsius inimicos eius et odientes
eum in fugam convertam.

1191. 33. Anno dominice incarnationis M^oC^oXC. Cle-
 (Mart.) mens III.^a papa obiit, eique Celestinus III.^a in ordine
 (Mart. 30.) C^{us}LXX^{us}V^{us} successit. Eodem anno Leopaldus dux
 1191. Orientalis¹ et exercitus^b Coloniensium multique de in-
 1189. ferioribus partibus Reni^{c. 2} cruce peregrinationis accepta 5
 a Brundusio^{d. 3} mare transvecti Accaron applicuerunt,
 1191. illucque iam rege Anglorum Richardo⁴ necnon et rege
 Francorum Ludewico⁵ cum instructa milicia tendentibus,
 Pisanis⁶ cum Ytalico exercitu eandem urbem iam obsi-
 dentibus⁷ consociantur ipsamque totis viribus impugnant, 10
 Saladino summa industria obsessis opem ferente. Eo-
 1191. dem anno filius Fridrici^e imperatoris Henricus^f rex
 contracto exercitu Alpes transcendens Ytaliā ingreditur
 indeque ad Urbem tendens a Celestino papa gloriose
 susceptus ab eoque omnium Romanorum favore una cum 15
 (April. 15.) coniuge in die sancto^g pasche^h coronatus^s imperatoris et
 augusti nomen nonagesimus quintus ab Augusto sortitur.
 Huncⁱ favorem Romanorum avaricie eorum maximis^k mu-
 neribus satisfaciens promeruit ac Tusculanense castellum,
 quod asilum imperii contra omnes insultus eorum hac 20
 tenus extitit⁹, ipsis tradens imperium in hoc non medio-

a) III. eadem manu eodemque atram. superscr. 1. 2. b) exercitum alia manu
 corr. -tus 1. c) regni Rheni 2, sed regni del. d) Brundusio 2. e) super Fridrici
 alia ut videtur manu superscr. -i. 1. f) Henr. 2. g) scē 2. h) pasche 2. i) ita 2;
 hic, -ic in loco raso 1. k) maximis om. 2.

25

1) A. 1190. Aug. 15. *Wienna profectus Venetiis navibus consensu*
Zarae hiemare coactus vere demum a. 1191. ad portum Accon applicuit;
Ansbert. p. 76 sq.; cf. Ann. Marbac. q. d. a. 1189, ed. H. Bloch, p. 60;
Contin. Cremifan. a. 1190, Admunt. a. 1191, SS. IX, p. 547. 587.
 2) A. 1189. Febr. et Aprili de ostiis Rheni et Wisarae profecti rebus 30
fortiter in Portugalia gestis priores mense Augusto in Terram Sanc-
tam venerunt, posteriores d. 17. Oct. Massiliam applicuerunt; F. Kurth,
'Der Anteil niederdeutscher Kreuzfahrer an den Kämpfen der Portu-
giesen gegen die Mauren', 'Mitteil. des Inst. f. Oesterreich. Geschichts-
forschung, Erg.-B.' VIII, p. 175. 207. 3) *Minime. Sed Ludewicus III.* 35
lantgravius Thuringiae c. d. 29. Iun. a. 1189. profectus Brundisii navem
conscendit, Cron. Reinhardsbrunn. a. 1190, SS. XXX, p. 545, l. 30 sqq.;
cf. Ann. Marbac. q. d. a. 1188, p. 59; Ansbert. p. 17. 4) A. 1191.
Iun. 8. Accon venit. 5) *Philippo II. Augusto, qui a. 1191. April. 20.*
applicuerat. 6) *Cf. Tholom. Luc. Ann. a. 1181, Muratori SS. rerum* 40
Ital. XI, col. 1272; ed. C. Minutoli, in 'Documenti di storia Italiana' VI,
'Cronache dei sec. XIII e XIV', Firenze 1876, p. 59: Italicos, qui sub
nomine Pisanorum agebant et denominabantur; Ricardi Lond. Itinerar. I,
26, ed. W. Stubbs, London 1864, p. 62 (Rerum Britann. medii aevi SS.
'Rolls series'). 7) *Die 28. Aug. 1189. urbs obsideri coepta est.* 45
 8) *Die 15. Aprilis 1191. [id est secunda feria paschae], scilicet post*
mortem Fridrici I. W. 9) *Similiter Chron. regia Colon. p. 152:*
eo quod omne munimen imperatoris contra ipsos in illo constabat.

criter dehonestavit. Qui statim tota urbe effusi in ipsa 1190.
die parasceue¹ castellum funditus destruxerunt dirutis- (April. 17).
que turribus et muris igne postremo consumpserunt in
vindictam cladis a Christiano Maguncienti^a episcopo^b
sibi inibi quondam bello illate². Igitur imperator^c
Constantinopolitanus vim cesaris Fridrici ferre non pre-
valens animum eius pro commissis satisfaciens placavit
paceque data³ exercitum omni opulentia^d victualium
collata animequiorem^e reddidit sicque reconciliatus au-
gusto accepto federe post pascha presentis anni^f structis Mart. 27.
summo studio navibus ipsum cum exercitu per Proponti-
dem⁵ transvexit.

34. Itaque Heinrico imperatore imperio occidentis
sortito^f, Fridricus augustus viribus Germanorum orientem
aggreditur ingressusque cum exercitu Asiam prosperis
successibus aliquod^g tempus incessit, omnibus ei in tota
Romania pro voto parentibus. Igitur soldanus rex
Iconii⁶ apropinquante^h augusto cum exercitu fedus⁷ in-
fringens victualia cum aliis rebus per totam Ciliciam in-
munitiones comportariⁱ fecit mercatumque exercitui, ut-
pote barbarus et Scita⁸ perfidissimus, conferre noluit.
Qua de re maxima fames exercitui inhorruit ac pleros-
que mulos, asinos et equos⁹, cibum insolitum, manducare
coegit. Preter hec exercitu paganorum latenter immisso
extremos agminis pabulatoresque Christiani exercitus la-
tronum more assiduis incursionibus, aliquibus interdum
occisis, inquietabant; sepius se publice ordinatis agmini-
bus ostendentes nostris equo Marte^k eis congregari cupien-
tibus retro cedebant^l conserereque nullo modo volebant.
Augustus ergo tali incommodo exercitum fameque et
omni penuria laborantem respectu pacti federis cum sol-

a) Maguntinensi 2. b) archiepiscopo 2. c) ipat⁴ 1. d) -ti- e corr. 1.
e) -rum alia manu corr. -rem 1. f) solito 2. g) aliquot 2; ad Urstis. h) approp. 2.
i) comportare 2. k) in arte alio atram, corr. marte 1; in arte 2. l) cedebat corr.
35 alio atr. cedebat 1.

1) April. 12, perperam; cf. Roger. de Hoveden Chron., SS. XXVII, p. 155; Radulf. de Diceto, Ymag. hist., ib. p. 281, l. 1. 2) Supra c. 20. 3) Adrianopoli a. 1190. Febr. 14; cf. K. Zimmert in 'Byzantinische Zeitschrift' XI, 1902, p. 303 sqq., 689 sq. 4) Scil. 1190, quem hic et in cap. sequenti cum sequenti confundit auctor. W. 5) Hellespontum. Ipse imperator d. 28. Mart. transfretavit. 6) Kilidsch Arslan tunc temporis filio Kutbeddin, Saladini genero, regnum tradiderat. 7) Supra c. 31, p. 45 sq. 8) Cf. Colos. 3, 11: barbarus et Scythia. 9) Cf. epist. de morte Frid. imp., SS. XX, p. 495, l. 20; Ansbert. p. 63.

1190. dano a devastatione ac rapina refrenabat, estimans aut
 hec^a ignorante aut invito soldano committi. Ubi vero
 per veredarios hec^a de industria soldani^b publicata eius
 perfidia fieri^c cognovit, iratus soldano hoste pronunciato
 exercitum ad ulcionem relaxavit totaque Cilicia cum
 Pamphilia^d Frigiaque proscripta cedibus, rapinis, igne
 ferroque utens profligavit¹ cuncta, paganis, licet procinc-
 tim^e incedentibus, semper tamen in fuga constitutis.
 Hac itaque relaxatione recreato exercitu Iconium versus,
 tocus Cilicie metropolim soldanique archisolum, aciem
 direxit eamque inaudita celeritate expugnavit. Denique
 civitas hec populosissima, maximo murorum ambitu tur-
 riumque proceritate munitissima, arcem inexpugnabilem^f
 in medio sui complectens, omnibus ad obsidionem ne-
 cessariis referta fuerat, cuncta extrinsecus regione vic-
 tualibus nudata, ne superveniens^g augustus militem ibi
 aliquandiu sustentare posset. Sed Deo conatum paga-
 norum in contrarium vertente res aliter evenit. Nam
 (Maii 18). ante horam diei terciam augustus civitatem subitaneo
 incursu cum maximo impetu aggressus, multitudo paga-
 norum resistencium occisa, ante nonam expugnatam
 irrupit, innumeris utriusque sexus et etatis *in ore gladii*²
 trucidatis, rege soldano cum nobilioribus in arcem fu-
 giente. Sicque civitate potitus eadem die arcem obsi-
 dione vallavit. Videns itaque soldanus viribus Germa-
 norum cuncta cedere eosque^h divina quadam virtute
 fultos ac mortis terribiliumque rerum contemptores sine
 cunctacione cunctaⁱ invadere^k resistencia, talibus cedere
 periculoso^l doctus^m experimento necessarium ratus, dex-
 tras ab augusto peciitⁿ et, ut ei mereretur colloqui^o,
 sera^p ductus penitencia desideravit. Quo concesso arce
 cum suis descendit³ ac pro velle augusti factus dedi-
 ticius datis obsidibus reconciliatur, restituta sibi cum
 regno civitate Iconio.

a) h 1; f 2. b) soldani 1. c) f* i 1. d) Panphilia 1. e) procinctum 35
 a scriba mut. procintū: i 1. f) munitissimam add., sed del. 1. g) supervenientes
 eodem atram. corr. superveniens 1. h) periculoso doctus experimento add. 2, omisso
 eosque; cf. l. 29. i) gcta 1. k) resistencia invadere 2. l) -loso a scriba mut. -losa 1.
 m) -us in loco raso 1. n) petiit 2. o) loqui 2. p) seria Urstis.; sero Ussermann.

1) Ad voces cf. p. 4, n. 3. 2) Ex. gr. 1. Reg. 22, 18: trucidavit 40
 in die illa 85 viros . . .; 19: civitatem sacerdotum percussit in ore
 gladii, viros et mulieres et parvulos et lactentes; cf. infra c. 36, p. 54.
 l. 18; supra c. 30, p. 43, l. 8. 3) Tantum per nuntios Kilidsch Arslan
 cum imperatore convenit.

35. His ita peractis exercituque spoliis opulencia ditato, augustus motis castris ab Iconio discessit (Maii 26). cum triumpho, principibus Armeniorum undique ad eum confluentibus¹ et precipue Leone², illarum regionum nobilissimo Christianorum principe, qui in montanis habitabant. A quibus letanter susceptus ac condignis gratiarum laudibus pro suo adventu et expugnatione paganorum ei exhibitis cum magno tripudio et gloria versus Tarsum^a, Pauli apostoli nativitate insignem³, proficiscitur, cunctis ei ad libitum inclinatis. Nam terra siluit in conspectu eius. Sed terribilis in consiliis super filios hominum Deus nondum venisse tempus miserendi Syon⁴ ostendens solidissimam navicule Petri anchoram in augusto Fridrico rupto fune spei post tales tantosque prosperitatum eventus succidit ipsamque naviculam in mediis huius mundi procellis quassari flagellarique nondum ad purum defecatum permisit. Nam egregius cesar Fridricus Tarsum^a tendens amne quodam, parte exercitus transposita, refrigerandi gratia — estus quippe nimius^b erat — eundem ingressus — nandi enim peritus erat — subitaneo frigore naturalem calorem extinguente deficiens submergitur, miserabili^c morte imperator terra marique potens finem vite sortitur⁵. Fertur a quibusdam hoc in Cidno amne accidisse⁶, in quo et Alexander Magnus simili quidem modo sed non morte periclitatus⁷ est^{d. 8}. Nam Cidnus Tharso contiguus est. Obiit autem anno regni XXXVIII⁹, imperii autem XXXV⁰, incarnationis

1. Mach. 1, 3.
11, 52.

Ps. 65, 5.

Ps. 101, 14.

(Iun. 10).

a) Tharsum 2.

b) erat nimis (!) pro nimius erat 1.

c) misablit¹ corr. -li 1.

d) est om. 1.

- 30 1) Cf. ex. gr. Ottonis Fris. Chron. VII, 25 in.: omnibus pene baronibus . . . ultro ad eum confluentibus; Dan. 13, 4: ad ipsum confluabant Iudaei. 2) II., qui a. 1187—1219. regnavit; cf. L. M. Alishan, 'Léon le Magnifique, premier roi de Sissouan ou de l'Arménocilicie, trad. par G. Bayan'. Venise-St. Lazare 1888; Th. Rohde, 'König
35 Leon II. von Kleinarmenien', dissert. Göttingen 1869. Leo ipse imperatorem non vidit. 3) Act. ap. 21, 39. 22, 3. 4) Psalm. 101, 14: Tu exurgens misereberis Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tempus. 5) Cf. S. Riezler in 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' X (1870), p. 126 sqq.; B. de Simson apud Giesebrecht 'DKZ.' VI, p. 722 sq.
40 6) Immo in Calycadno, qui et Saleph, fluvio Fridericus imperator interiit. 7) Eccli. 34, 13: ad mortem periclitatus sum. 8) Oros. III, 16, 5: (Alexander) Tarsum venit ibique, cum sudans in Cydnum praefrigidum amnem descendisset, obriguit contractuque nervorum proximus morti fuit. 9) Immo 39.

1190. dominice anno M^oC^o nonagesimo^a. Cuius morte totus Christianorum exer^{*}citus irremediabiliter^b sauciatus ^{*p. 322.} planctu intolerabili^c augustum, si vixisset, omni orienti metuendum luxit sepultisque intestinis eius cum reliqua carne^d apud Tarsum^e ossa Antiochiam^f translata cultu⁵ regio officiosissime reconduntur¹. Igitur Fridericus Suevorum dux filius eius, patris^g nobilis heres², thesauris paternis exercitui liberaliter^h erogatis³, milicie Christiane decus et spes unica, exercitum merore confectum consolatus recreavit eductoque de hoc fatali loco ¹⁰ ^{(Trenis).} et invisio milite Antiochiam^f pervenit, ubi statim pestilencia desecto capite in morte augusti per totum corpus grassatur⁴, divites et pauperes simul in unum exicialiⁱ tabo^k involvens, maximaque pars exercitus morte infausta consumpta Antiochie^f et in eius finibus sepelitur. Ita ¹⁵ que celesti censura inopinabiliter tali exercitu pene defluxo, Fridricus dux reliquis assumptis Christianis in ob- ^{12. 7.} sidione Accaron desudantibus associatur ab eisque gloriose suscipitur. Ubi modico manens^l tempore febre corripitur ^{1191.} immaturaque morte raptus cum maximo planctu^m ibidem ²⁰ ^{(Trenis).} sepelitur. Sicque nobilis illa et inclita virtus impera- ^{rs. 5. 8.} toria, spes tocius ecclesie, in patre et filio *ad nichilum devenit, tanquam aqua decurrens*, ut beneⁿ lamentacio Hieremie^o huic calamitati possit aptari, ubi in Trenis filios Syon — nam et hii filii Syon, utpote peregrini ²⁵ ^{Thren. 4. 2.} sepulchri Domini — deflet, ita dicens: *Filii Syon incliti et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in casa testea, opus manuum figuli?* Hii^p si vixissent cum tali exercitus apparatu tanta prudencia tantaque fortitudine instructi in unumque corpus cum Accaronica milicia coacti, que ³⁰ gens, que regio, quis regum fortissimus^q, immo^r que multorum regum virtus in omni oriente Italie^s potenciam, Francie alacritatem bellandique scientiam⁵, et quod hiis^t

a. M^oC^oLIX³ mut. M^oC^oLIC⁴ 1. b) ita 1. 2; irremedicabiliter Urstis. c) intolerabili 2. d) carne alia manu in fine versus ante reliqua suppl. 1. e) Tharsum 2. 35. f) Antioch. 2. g) patris om. 1. h) liberaliter 2. i) exiciali 2. k) ita 2; tabe, -e e corr. 1. l) ma- alia manu versu ineunte suppl. 1. m) -que add., sed del. 1. n) pene 2. o) Ieremie 2. p) Hi 2. q) fortissimos 2. r) ymmo 2. s) yt. 2. t) his 2.

1) Intestina Tarsi, reliqua caro Antiochia, ossa Tyri in ecclesia 40 S. Iohannis sepulta sunt; cf. S. Riezler l. c. p. 73, n. 1; P. Scheffer-Boichorst, 'Gesammelte Schriften' II, p. 154 sqq. 2) Cf. ex. gr. Ottonis Fris. Chron. VII, 19 in.: Otto Heinrich filius patri nobilis heres in regno succedens. 3) Ad vocem cf. infra c. 38, p. 59, l. 4. 4) Cf. supra c. 20, p. 26, l. 3—5. 5) Cf. ex. gr. Ottonis Fris. Chron. I, 36, 45

omnibus supereminet^a Germanie animositatem et fortitudinem¹ indomitumque regni^b caput sustinere posset? Sed non est consilium neque virtus preter Dominum².

Nisi enim Dominus edificaverit domum, in vanum labora-

5 verunt^c qui edificant eam^d. Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Ergo tu exurgens^e, Ps. 126, 1. Ps. 101, 14.

Domine, misereberis Syon, quando et quomodo et per quos volueris, cum venerit tempus miserendi eius³. Quia,

10 si humana virtute liberari debuisset, te permittente, Fridricus huius victoriae titulum obtinuisset. Itaque quoniam, si voluisses, sacrificium^f sanguinis sui in honorem sancti sepulchri et sancte crucis tue dedisset, utinam holocausto peregrine mortis sue delecteris animamque eius spiritibus beatorum in celesti Ierusalem sociare digneris. Amen.

15 36. Igitur Accaron a Christianis obsessa per regem 1191.

Francorum regemque Anglorum Leopaldumque ducem ac per reliquos principes diversis machinarum instrumentis balistarumque tormentis fortiter terra marique impugnatur, Pisanis⁴ cum Genuensibus Venecianisque a

20 parte maris instantibus, quia navium assueti erant, faci-

entes operationem in aquis multis. Interim rex Franco-

rum⁵ sinistro nuncio de invasione proprii regni accepto⁶ cum multis aliis relicta obsidione discessit, amans plus terrenum quam celeste regnum, emensoque mari per

25 Apuliam rediens repatriavit⁷. Sed rex Anglie egregiusque dux Leopaldus reliquique egregii bellatores aratro⁸ laborantes dominico retro non respexerunt⁸, donec agrum Accaron cadaveribus paganorum fructiferum reddiderunt.

Saladinus itaque ad liberandos Accaronitas animum in-

30 tendens tota industria exercitum congregavit Christianos-

1189.

(Aug. e.c.).

a) p̄minet 2.

b) reni, sequente loco raso unius vel duarum litterarum 1.

c) laborant 2; la. 1. d) eum 1. e) exurges alio atram. corr. -gēs 1; exurges 2.

f) -ficium versu exeunte om. 1. g) alatro alio atram. corr. aratro 1.

p. 260, l. 25; Ludus de Antichristo v. 57, ed. W. Meyer, 'Gesammelte
35 Abhandlungen zur mittellatein. Rhythmik' I, Berlin 1905, p. 152; Gerbert.,
De rationali et ratione uti, 'Oeuvres' ed. A. Olleris, p. 298.

1) Supra c. 32, p. 47, l. 25 sq.; p. 17, n. 2. Cf. ex. gr. Claudian.
De III. cons. Honorii v. 18: ferox Germania; v. 192: audax Germania.

2) Prov. 21, 30: Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium
40 contra Dominum. 3) Supra p. 51, n. 4. 4) Cf. Ricardi Lond. Itiner.

peregr. I, 58, p. 109: Pisani et alii quicumque classis regendae periti, quibus erat a parte maris civitatis obsidio delegata; supra p. 48, n. 6. 5) Phi-

lippus Augustus demum post captum Accaron exeunte mense Iulio [31.] 1191.
domum rediit. W. 6) Error. 7) D. 10. vel 11. Oct. 1191. Hydruntum

45 appulit; cf. infra c. 37, p. 56, n. 6. 8) Luc. 9, 62: Nemo mittens
manum suam ad aratrum et respiciens retro aptus est regno Dei.

que obsidione pellendos comminatur. Christiani autem audito adventu Saladini duobus fossatis latissimis et profundissimis cinxerunt se, binas habentes portas ad excurrendum, si opus esset, ultra fossata constitutas, victualibus ad ferendam obsidionem undique comportatis^a. 5 Igitur Saladinus valido exercitu contracto contra Accaron aciem direxit Christianosque civitatem obsidentes forinsecus obsedit, castris in quodam colle non longe a civitate locatis oppidanisque^b, cum a Christianis impugnabantur, signum per fumum ei^c ostendentibus¹. Qui- 10 bus ilico subveniens extrinsecus sagittis, balistis omnique telorum genere Christianos impugnabat. Christiani vero ordinatis agminibus ultra fossata sepius egressi ei publico bello² congregi cupiebant, ipso semper cedente bellumque detrectante³. Tandem civitatem^d Saladino presente totis 15 viribus invadentes ipsam vi⁴ obtinuerunt omnesque paganos viros ac mulieres cuiusque^e etatis et conditionis in ore gladii⁵ occiderunt⁶, Saladino aspiciente et cum maximo dolore recedente, paucis de maioribus captivatis. *p. 323.

1191.
(Ital. 12).

Capta igitur civitate rex Anglorum signa triumphalia 20 sui exercitus turribus^f affigi precepit, titulum victoriae ex toto sibimet ipsi satis arroganter ascribens. Hacque de causa cum per civitatem transiret, vexillum ducis Leopaldi turri, quam ipse cum suis obtinuerat, affixum vidit suumque non esse recognoscens, cuiusnam sit, per- 25 contatur^g. Quod^h Leopaldi ducis Orientalium esse accepto responso eumque ex parte civitatem obtinuisseⁱ comperiens maxima indignatione permotus vexillum turre deici lutoque conculcari precepit, insuper ducem verbis contumeliosis affectum sine causa iniuriavit⁷. Preter 30 hec preda, communi universorum sudore acquisita, inter suos tantum distributa reliquos privavit⁸ in seque odia

a) comportās 2. b) opidanisque 2. c) eis corr. ei 2. d) civitate 2.
e) ita 1. 2; cuiuscumque Urstis. f) in turribus Ussermann. g) percuntatur 2.
h) Qui Urstis. i) optin. 2.

1) Ric. Lond. Itin. peregr. III, 5, p. 215; R. Röhricht, 'Gesch. d. Königr. Jerusalem', p. 548, n. 4. 556, n. 1. 559, n. 4. 2) Cf. Ottonis Fris. Chron. VI, 14. 35. G. Frid. I, 6. 7. 3) Minime. 4) Pacto. 5) Ex. gr. 1. Mach. 5, 28: et occupavit civitatem et occidit omnem masculum in ore gladii; Iudith 2, 16; supra p. 50, n. 2. 40 6) Demum paulo post d. 20. Aug. Richardus rex captivos omnes, paucis de nobilioribus exceptis, interfecit. 7) Cf. Th. Toeche, 'Kaiser Heinrich VI.' p. 558—560; A. Cartellieri, 'Philipp II. August', II, p. 224, n. 6. 8) Cf. Salimbene Chron. a. 1191, f. 213^d (ex Sicardo deperd.),

omnium concitavit. Omnibus enim fortiori militum ro-
bore prestabat et ideo pro velle suo cuncta disponens
reliquos principes¹ parvipendebat. Attamen Teutonica
milicia cum Italica^a his admodum exasperata regi in
5 faciem restitisset², nisi auctoritate militum Templi re-
pressa fuisset. Anglicam itaque perfidiam detestantes
Anglieneque^b subdi dedignantes³ ascensis navibus simul
cum duce Leopaldo repatriaverunt, rege cum suis adhuc
remanente cottidieque paganos inpugnante. Itaque
10 cives Hierosolimitani omnesque, qui paganos ex aliis^c
urbibus vicisque evaserunt, Accaron congregati, urbem
ipsam summo studio munientes receptaculum Christiani
exercitus sedemque belli⁴ contra paganos constituerunt^d
eamque pro dignitatum varietate dividentes habitationibus
15 Templariorum, Hospitaliorum^e, sepulchri dominici canoni-
corum cum sede patriarchali distinxerunt ac sepius cum
exercitu egressi paganisque congressi, pluribus civitatibus
castellisque, que perdiderant, receptis, paganis magnani-
miter resistebant repatrianteque rege Anglorum^f Hein-
20 ricum comitem Campanie data sibi vidua Widonis regis⁵
regem sibi creaverunt sicque collecti cottidianoque cre-
scentes numero⁶ *prelia Domini preliabantur cum leticia*⁷, 1. Mach. 3, 2.
multis de cismarinis partibus in auxilium eorum vicissim
transfretantibus⁸. Sed de his^g hec^h dicta sufficiant,
25 stilo ad imperium nostrum redeunte.

37. Anno dominice incarnationis M^oC^oX^oC. Hein-^{1191.}
ricus imperator, ut prelibatum est⁹, a Celestino papa
(April. 15). cum coniuge coronatus, ipsam secum ducens, Apuliam

a) yt. 2. b) *id est* Angligeneque; Angliaeque *Urstis*. c) aliis *om.* 1.
30 d) instituerunt 2. e) *ita* 2 (cf. *infra* c. 42, p. 68, l. 13); hospitalariū *corr. alia manu*
hospitaliariorum 1; hospitaliariorum *Urstis*. f) anglo24 *corr. anglo24* 1. g) hiis 2.
h) *hec om.* 1.

SS. XXXII, p. 16: solis Francigenis et Anglicis patebat ingressus,
ceteris sive de Romano imperio sive aliunde, licet per biennium labo-
35 rassent, obprobriose reiectis *etc.*; *Gesta Henrici II. et Ricardi regum*, ed.
W. Stubbs II (1867), p. 181 (*Rerum Britann. medii aevi* SS. 'Rolls series').
1) *Imprimis Teutonicos*, *Ann. Egmund.* a. 1193, SS. XVI, p. 471;
cf. *Chron. regia Colon. rec. II.* a. 1191, p. 154. *Radulf. de Coggeshale*,
Hist. Angl. a. 1193, SS. XXVII, p. 350, l. 25. 2) *Gal.* 2, 11: In
40 faciem ei restiti. 3) *Ad voces* cf. *infra* c. 38, p. 59, l. 11.
4) Cf. *supra* p. 18, n. 4. 5) *Immo Conradi marchionis Montisferrati*,
Isabella nomine, quae soror Sibyllae reginae a. 1190. *defunctae erat*.
6) *Act.* 16, 5: abundabant numero cotidie. 7) 1. Mach. 3, 2: *praelia-*
bantur *praelium* Israel cum laetitia. 8) *Quod nescio num recte reie-*
45 *cerit* H. Bettin, '*Heinrich II. von Champagne*', Berlin 1910, p. 99, n. 2.
9) c. 33, p. 48.

1191. Siciliamque mortuo Willehelmo^{a. 1} possidere volens, in Campaniam cum exercitu divertit rebellantemque sibi totam terram invenit. Nam mortuo Wilhelmo rege quidam consanguineus^b eius de genere Rogerii, Tancredus nomine², tyrannidem^c in Sicilia, que nutrix tyrannorum^e ab antiquo fuit³, sub regio nomine arripiens⁴ cum consensu omnium⁵ ipsius terre baronum civitatumque imperatori violenter restitit ipsumque de hereditate coniugis, quoad vixit^d, constantissime propulsavit. Imperator itaque Neapolim rebellem Campanie urbem obsidione vallavit, cuncta in circuitu terra igne ferroque vastata. Quo rex Francorum de transmarina expedicione rediens ad eum venit⁶ ipsique confederatus honorificeque^e dimissus in Franciam suam^f rediit. Pestilencia itaque exercitum tangente nichil proficiens imperator de repatriatione disposuit. In qua mora a quibusdam baronibus Apulie propinquis suis⁷ imperatrix capitur⁸ et cum maxima diligencia custodita in captivitate detinetur tempore aliquanto. Flebili ergo principio⁹ ad optinendam^g Apuliam imperator dehonestatus, sed meliori postmodum fortuna⁹ usus, ad Cisalpina regreditur, facta prius apostolico de captivitate coniugis querimonia¹⁰. Apostolicus autem commotus presumptores huius rei, terra eorum sub interdicto posita, anathemate constrinxit¹¹ imperatricemque captivitate relaxari coegit¹², quam post-

a) Wilhelmo 2. b) consanguineus 1. c) tyrann. 2. d) q̄ aduix 1. e) -que om. 1. f) suam linea eodem atram. perducta del. 1. g) obtinendam 2.

1) Qui a. 1189. Nov. 18. obiit. 2) Comes de Lecce, spurius Rogerii filii Rogerii II. regis. 3) Otto Fris. Chron. II, 19, p. 90, l. 11 sq.: Sicilia... tyrannorum usque in presentem diem fuisse nutrix traditur (ex Orosio II, 14, 1); cf. Arnulfi Sag. In Gir. inv. c. 8, SS. XII, p. 719: altrix tyrannorum Sicilia. 4) Panormi coronatus; de die et anno (fortasse a. 1190 Ianuario) non constat. Cf. F. Chaldon, 'Histoire de la domination normande en Italie et en Sicile' II (1907), p. 424 sq. 5) Non omnium. 6) Immo Mediolanum, mense Decembri a. 1191; A. Cartellieri, 'Philipp II. August' II, p. 255 sq. 7) De cognatione non constat. 8) Salerni. 9) Ovid. Metam. VII, 518: Flebile principium melior fortuna secuta est. 10) Rog. de Hoveden, SS. XXVII, p. 157, l. 38—40. 11) Cf. Sigeb. Contin. Aquicinct. a. 1192, SS. VI, p. 429, l. 13 sqq.: (Celestinus) mandans, ut imperatricem de custodia educens imperatori remitteret; si vero hoc facere nollet, anathemate perpetuo se ferendum cum parte provincie, que illi favebat, pro certo sciret, cf. l. 35; Gesta Heinr. VI. r. 17 sqq., SS. XXII, p. 336; cf. Petri de Ebulo Liber ad hon. augusti r. 1009 sqq., ed. G. B. Siragusa, Roma 1906 ('Fonti per la storia d'Italia'); Ann. Ceccan. 1193, SS. XIX, p. 292. 12) Quod circa m. Iunium a. 1192. factum esse videtur; cf. Ann. Cassin., SS. XIX, p. 316; I. Caro, 'Die

modum ad Cisalpina revertentem imperator recepit. die ultionis in corde eius¹ cum nimia indignatione^a statuta. Reversus igitur ad Cisalpina Heinricus imperator Chūrado fratri suo ducatum Swevie² concessit. Hic Conradus^b ferocis agrestisque nature homo, sed liberalis admodum animi erat ideoque magna^c appetens^d illicitaque semper faciens vicinis et remotis terrori fuit^e.

38. Hac tempestate, videlicet^e anno M^oC^oXCI^o, 1192. rex Anglorum Richardus de expeditione transmarina rediens per Ungariam⁴ in fines ducis Leopaldi paucis comitatus devenit memorque iniuriarum eidem duci apud Accaron a se exhibitarum⁵ ipsum nimis metuens. dimisso regali obsequio, privato^f habitu^f furtim celeriterque^g transire cupiens, in quoddam diversorium^h iuxta Vienne^h nam civitatem necessitate prandii divertit, sociis preter paucos a se dimissis. Itaque serviliⁱ opere, ne agnosceretur, in coctione pulmentorum per se dans operam^j, altile ligno affixum propria manu vertens assabat^k, anulum egregium^k <in^l> digito oblitus^l. Quidam igitur de familia ducis, qui cum duce apud Accaron ens^m visum inibi regem notum habebat, de civitate fortuitoⁿ egressus tabernam regali coco insignem intravit et ex consideratione anuli ipsum respiciens et recognoscens agnitum^o

a) ita 1. 2; indignitate Urstis. b) Chūrad. 2. c) magna^{que} corr. magna 1. d) appetens 1. e) videlicet anno M^oC^oXCI^o om. versu exeunte 1. f) habito corr. alia manu habitu 1. g) -que supra lin. suppl. 1. h) diverso²⁴ corr. diversoria 1; diverso²⁴ 2. i) -vili versu exeunte post add. 1. k) eg⁴iū 1. l) in suppl. Ussermann; om. 1. 2. m) ita 1. 2; Accaronitas visum Urstis., Muratori; Accaronenses visum Ussermann, Böhmer, Wilmans. n) fortuito Urstis. o) agnitum om. 2.

30 *Beziehungen Heinrichs VI. zur Römischen Kurie*, diss. Rostock 1902, p. 22, a quo in singulis dissentit I. Leineweber, 'Studien z. Geschichte P. Coelestins III.', diss. Jena 1905, p. 46—48; transacto anno uno vel amplius eam imperatori restitutam esse habet Gisleb. Chron. Hanon. § 176, ed. L. Vanderkindere, p. 261.

35 1) Isai. 63, 4: Dies enim ultionis in corde meo; Esth. 8, 12: Et constituta est per omnes provincias una ultionis dies; Mich. 5, 14: faciam in furore et in indignatione ultionem. 2) Una cum hereditate Welfonis d. 15. Dec. a. 1191. mortui, Hugonis contin. Weingart. 2, SS. XXI, p. 478. Quod fortasse a. 1192. Maii 24. factum est, quo die Conradus gladio accinctus est; Magni Reichersp. Chron., SS. XVII, p. 519; Choumr. Schir. Ann., ib. p. 631. 3) Cf. Chron. Ursperg. a. 1197, SS. XXIII, p. 364, l. 42 sqq. 4) Immo prope Aquilegiā naufragium passus per Forum Iulii et Karinthiam; per Ungariam etiam Tholom., infra n. 8. 5) c. 36, p. 54 sq. 6) In villa Erdberg. 7) Cf. Magnus Reichersp. a. 1192, SS. XVII, p. 519; Petr. de Ebulo v. 1049; Will. Brit., Phil. IV, v. 343 sq. 8) Cf. Ann. Stad. 1193, SS. XVI, p. 352: ad ignem sedens et gallinam assans; Tholom. Luc. Ann. a. 1185: (dux) invenit regem assantem amseres (!) et veru volventem. 9) Alia de anulo regis habet Radulfus de Coggeshale, Hist. Anglic., SS. XXVII, p. 348.

1192. dissimulavit concitoque cursu in civitatem reversus ducem, qui tum forte aderat, de presencia regis certificans admodum exhilaravit. Igitur sine mora ascensis equis cum frequentia militum dux accurrens regem frixam
 (Des. 21). carnem manu tenentem captivavit irrisumque tali opere 5
 inventum^a in civitatem duxit eumque artissime custodie
 Esth. 16, 18. mancipavit¹, digna recompensatione *reddens ei, quod meruit*². Attamen multi pro hoc facto duci detrahentes ac pro sacrilegio in peregrinum^b sepulcri dominici commissum computantes detestantesque improperabant^c, licet 10
 hec improbatio captivo regi parum profuisset. Imperator itaque captum regem Anglorum audiens missis ad ducem nunciis regem sibi presentari iussit³ presentatumque Wormaciam⁴ asportari vinctum ferroque honustum⁵ precepit, datis sibi induciis deliberande redemptionis. Ad quem multi sue terre maiores visitandi^d
 (Mart.). gratia venerunt^e, diversas rerum species domino suo obtulerunt. Itaque pro captivatione peregrini regis Leopaldus dux a summo pontifice excommunicatur, ne simili ausu peregrini sancti sepulchri a quoquam impetiti 20
 a subventionem transmarine ecclesie deterrentur. Tandem datis in redemptionem suam imperatori multis milibus centenariorum auri et argenti necnon et duci Leopaldo auro et argento pro libitu collato eisque pace et
 1194. reconciliatione sacramento ab eo firmata captivitate ex- 25
 (Febr. 4). uitur^f sicque multatus in terram suam revertitur^g. Certum autem precii pondus, quod contulit⁷, explicare distuli, ne cuiquam incredibile visum falsitatis arguerer^g. Hoc autem sciendum, quod ecclesiastici thesauri per

a) inventum om. 1. b) peregrinū 2. c) improabant corr. a scriba im- 30
 properabant 1. d) visandi radendo mut. visendi 1. e) et alia manu add. 1.
 f) revertitur om. 1, sed paulo ante post multatus alia manu add. rediit. g) ita 1. 2;
 argueret Muratori.

1) In castro Dürrenstein. 2) Esth. 16, 18: non nobis, sed Deo reddente ei, quod meruit. 3) Ad curiam Ratisbonensem a. 1193. 35
 Ian. 6 sqq.; sed Spirae demum die 23. Martii rex Angliae imperatori traditus est. 4) Immo in castrum Trifels. De curia Wormatiensi, ubi imperator a. 1193. Iun. 29. cum rege de pretio redemptionis convenit, auctor cogitare videtur. 5) Hoc dubium est; cf. K. A. Kneller, 'Des Richard Löwenherz deutsche Gefangenschaft', Freiburg i. B. 1893 40
 ('Stimmen aus Maria-Laach, Erg.-Heft' 59), p. 55—57. 6) A. 1194. Febr. 4, Moguntiae. 7) Centum milia marcarum argenti et alia quinquaginta milia, quorum viginti milia duci Austriae cesserunt, secundum pactum a. 1193. Iun. 29. firmatum; cf. etiam G. Caro in 'Histor. Zeitschrift' XCVII (1906), p. 552—556.

omnes Anglie ecclesias collecti^a, huius census pars maxima constabat calicibus, crucibus aliisque diversis speciebus conflatis¹. Imperator itaque tanto accepto^b precio donativa liberaliter militibus erogans² exercitum egregie stipendiatum prefectis sibi ducibus Marquardo dapifero de Annewiler^{c. 3} et Bertoldo de Chunigisberch^d 1192. misit in Apuliam, quorum industria multa castella civitatesque in dedicionem accepit. Ibi^e Bertoldus iactu 1193. baliste percussus interiit. Tancredo interim mortuo opti- 1194. mates terre ipsius contra inperatorem unanimiter conspi- (Febr. 20). raverunt subdique dedignantes⁵ omnes advenas Teutonicos de civitatibus suis expulsos eiecerunt⁶.

39. Anno dominice incarnationis M^oC^oXCIII. multi 1195? de cismarinis regionibus cruce peregrinationis accepta ad auxilium transmarine ecclesie accenduntur⁷. Eodem 1194. anno⁸ Henricus^e imperator contracto exercitu secunda (Maio). vice Alpes transcendit transitaque Italia^f et Tuscia in Campaniam arma convertit. In quo itinere Richardum de Scerre^{g. 9} comitem ditissimum a Theobaldo¹⁰ de 1196. Roggart^{h. 11} captum¹² sibique presentatum apud Ca- (Dec. ex.).

a) colecti 1. b) accepto om. 1; acceptam etiam grandem pecuniam a Richardo rege Angliae liberaliter erogans mil. Naclerus. c) annewil' 1. 2. d) ita 2; Cunisberc, post Cu- locus rarus 1. e) Henr. 2. f) secundum -a alia manu supra lineam 1. g) Sterre Naclerus. h) Reggart 1.

1) Cf. Wilh. Neuburg. Hist. Angl. V, 7, SS. XXVII, p. 245, l. 35; Rad. de Coggeshale, Hist. Angl., ib. p. 350, l. 48; Rog. de Wendover, Flores hist., SS. XXVIII, p. 38, l. 8; Rob. Swapham, Hist. coen. Burg., (J. Sparke), Historiae Anglicae scriptores varii, Lond. 1723, p. 102. 2) Ad rem cf. Chron. Ursperg. a. 1193; Gesta Innoc. III. c. 18, ed. Baluze (1682), p. 5; Wilh. Neuburg. Hist. Angl. V, 7, SS. XXVII, p. 245; ad voces cf. etiam Hugonis contin. Weingart. 2, SS. XXI, p. 479, l. 19: largissime donativo erogato, et supra c. 35, p. 52, l. 8. 3) Marquardus non nisi a. 1194. aestate cum classe Ianuensium et Pisanorum profectus est, cum Bertholdus iam a. 1192. missus autumnio a. 1193. cecidisset. De Bertholdo cf. W. Wiegand, 'Zeitschr. f. Gesch. d. Oberrheins' LXV, 'N. F.' XXVI, p. 19—25. 4) Ante castrum Montis Rodonis (Monteroduni). 5) Ad voces cf. supra c. 36, p. 55, l. 7. 6) Aliter Gesta Heinr. VI. v. 111 sq., SS. XXII, p. 336. 7) Hoc (itemque infra p. 60, l. 8—11) ad a. 1195—96. pertinere videtur, de quo infra c. 42. plura habentur. Nota auctore in iis quae sequuntur res ab imperatore in Apulia et Sicilia annis 1196. et 1197. gestas perperam ad expeditionem anni 1194. referentem. 8) Rectius anno 1194. mense Maio. W. 9) I. e. comitem Acerrarum. W. Frater Sibyllae reginae, viduae Tancredi, erat. 10) Diepoldus de Schweinspeunt, postea comes Acerrarum et dux Spoleti. 11) Vox secundum Urstisium corrupta ex Rocca arci. W. Nam castro Rocca d'Arce a. 1191. ab imperatore praefectus est. 12) Ann. Ceccan. a. 1197, SS. XIX, p. 294; Rycc. de S. Germ. a. 1196. 1197, ib. p. 329. De tempore suspendii cf. etiam Hugonis contin. Weingart. 2. a. 1196, SS. XXI, p. 479; Ansbert, Fontes rerum Austr. SS. V, p. 90; Ann. Stad. a. 1196, SS. XVI, p. 353;

1193. puam patibulo suspendit, capite deorsum verso, digna indignacione pro capta imperatrice¹ in eum efferatus.
1194. Deinde omnes civitates Campanie Apulieque aut expugnatas destruxit aut in dedicionem^a accepit. Inter quas precipue Salernum, Barletum, Barram multasque 5 alias civitates fortissimas nimia inflammatus ira, pervasa inestimabili preda, subvertit², nec fuit civitas aut municio, que eius impetum sustinere valeret, milicia peregrinorum, que in procinctu transmarine expeditionis constituta cum eo transalpinaverat interimque confluebat, ei 10 opem summo nisu conferente³. Itaque tota Apulia cum Campania in provinciam redacta in Calabriam Siciliam- 1197. que copias transposuit profligataque regione Heinricum^b marscaldum de Kallindin cum instructo ad bellum exercitu versus civitatem Catinensium direxit⁴, ubi omnes 15 ipsius terre optimates cum innumerabili exercitu ordinata acie offendit eisque incunctanter congressus et victoriam multitudine occisa adeptus⁵ fugientesque insectus civitatem^c cum eis irrupit. Captoque episcopo⁶, qui precipue rebellaverat, cum multis nobilibus civitatem 20 igni succendit nec ecclesiis parcens ecclesiam sancte Agathe cum multitudine utriusque sexus et etatis, que in eam confugerat, miserabiliter incendio consumpsit sicque ad imperatorem nobiles in triumpho trahens captivos rediit. Optimates igitur ultima^d desperatione 25 adacti dolo occidendum cesarem deliberaverunt⁷. Et ut hoc consequi valerent, se et omnia sua potestati eius

a) dedicione 1. b) Henr. 2. c) civitatē, sequente una littera (quae s videtur) erasa 1. d) sequ. -tes erasum et delet. 1.

'Sächs. Weltchronik' c. 339, *MG. Deutsche Chron. II*, p. 235; *perperam* 30 *Gesta Heinr. VI. v. 133, SS. XXII*, p. 337.

1) *Culpa Richardi dubia est.* 2) *Rectius, ut videtur, Rog. de Hoveden, SS. XXVII*, p. 170, l. 34 sq.: reddite sunt ei omnes civitates Apulie, ex quibus ipse tres subvertit, scil. Salernum (*die 17. Sept. a. 1194*) et Spinhole et Policor. 3) *Hoc ad a. 1196. spectat, cf. supra* 35 *p. 59, n. 7.* 4) *Cf. Ann. Marbac. q. d., ed. H. Bloch, p. 69, l. 26 sqq.; Ansbert. l. c. p. 90. De tempore cf. P. Scheffer-Boichorst, 'Zur Geschichte des XII. und XIII. Jahrh.', Berlin 1897, p. 234. 248. 374; H. Ottendorff, 'Die Regierung der beiden letzten Normannenkönige, Tancreds und Wilhelms III., von Sizilien', dissert. Bonn 1899, p. 66 sq.;* 40 *I. Caro, 'Die Beziehungen Heinrichs VI. zur röm. Kurie', dissert. Rostock 1902, p. 55 sqq.* 5) *Apud Paternonem (Paternò, prov. Catania), Stumpf nr. 5075, K. Klohss, 'Untersuchungen über Heinrich von Kalden', dissert. Berlin 1901, p. 48 (d. d. 1197. Aug. 3).* 6) *Rogério.* 7) *De coniuratione a. 1194. cf. Toeche, 'Kaiser Heinrich VI.' p. 573 sqq.* 45

contradiderunt. Quibus in fidem susceptis familiariter-1194.
que habitis dolum et insidias eorum augustus declinans
vix evasit. Itaque dolum senciens dolo dolum vincere
statuit, quamvis tamen perfidiam perfidia vindicare de-
5 decus sit. Denique se detectos minime putantes ab im-
peratore citati convenerunt ad eum¹. Quos omnes captos (*Dee. 29*).
in vincula coniecit et exquisitis suppliciis affectos mise-
rabiliter eneeavit². Nam Margaritam archipiratam, po-1197.
tentissimum illius terre baronem³, cum quodam comite
10 Richardo litteris adprime erudito⁴ oculis privavit et
quendam lese maiestatis convictum pelle exutum deco-
riavit, quendam vero regno aspirantem coronari coronam-
que per tempora⁵ clavis ferreis transfigi precepit⁶, quos-
dam stipiti alligatos piraque circumdatos exurens crude-
15 liter extinxit⁶, quosdam vecte perforatos ventretenus
humo agglutinavit, ac per hec omnibus in circuitu nati-
onibus⁷ non solum in cismarinis, verum etiam in trans-
marinis⁸ partibus severitatem eius metuentibus maximum
terrorem incussit.

20 40. Anno dominice incarnationis M^oC^oXCIIII. im-1194.
perator contra Palernum^b civitatem in ultimis finibus
Sicilie sitam, que caput Sicilie archisolumque necnon
erarium thesaurorum regum eiusdem terre hactenus ex-
titit, aciem direxit castrisque ante faciem eius^c locatis
25 eam expugnare disposuit hortumque^d regalem amplissi-
mum muro^e undique circumdatum omniumque bestia-

a) ita 1. 2; tempora Urstis. b) ita 1. 2; Palernum Urstis. c) eius om.
1. Nauclerus. d) hortumque mut. ortumque 1. 2. e) ita 2. Nauclerus; muro om. 1,
qui pro undique initio scripsit mūdiq; , sed m- delevit.

30 1) Cf. Petrus de Ebulo, *Lib. ad hon. aug. v.* 1341 sqq. 2) Haec
supplicia demum a. 1197. captivis illata esse Toeche l. c. p. 575 sqq.
evicit. 3) Classis praefectum. 4) Imperatricis consanguineo,
infra c. 41, p. 66. Quis fuerit, non constat. Perperam Chalandon l. c. II,
p. 487, n. 17. de Richardo comite Acerrarum cogitavit. 5) Ann.
35 Marbac. q. d. a. 1197, ed. H. Bloch, p. 69, l. 31 sq.; Arnold. Lub. V, 26,
SS. XXI, p. 203; Nicetas Choniata ed. I. Bekker (*Corp. script. hist.*
Byzant.), p. 635. Guilielmum Monachum, castellanum Castri Iohannis,
cum fuisse nescio num ex Rycc. de S. Germano a. 1197, SS. XIX, p. 329,
effici possit. Ann. Stad. a. 1196, SS. XVI, p. 353, ubi Iordanus de Sicilia
40 appellatur. 6) Cf. Innocentii III. Registrum de neg. imp. nr. 33,
ed. Baluze I, p. 704; Rycc. de S. Germ. a. 1194, SS. XIX, p. 328, l. 34;
Ann. Marbac. q. d. a. 1197, ed. H. Bloch, p. 70, l. 1; Nicetas l. c.
7) Ex. gr. Deut. 17, 14. Iosue 21, 42: omnes per circuitum nationes;
Ierem. 25, 9: omnes nationes, quae in circuitu illius sunt. 8) Cf.
45 Gesta Heinr. VI. v. 140: Timet omnis civitas, reges ultra mare.

1194. rum genere delectabiliter refertum¹ irrumpi iussit, feris in usum exercitus multifarie^a consumptis. Itaque cives animositatem cesaris nimium metuentes sine omni pugna^b dediticii dextras petunt condicionesque pacis se suaque omnia offerentes suppliciter querunt. Quibus consen- 5 ciens civitate tradita eos recepit in gratiam, signis imperialibus turribus undique insignitis; statutaque die processionis^c, quo a civibus imperator imperiali fastu susciperetur, exercitum omni affluencia deliciarum resolutum gazisque spoliis egregie ditatum securum red- 10 didit palestra^dque militari exercitii^d gratia omnique spec- (Nov. 20). tacularum magnificencia interim exhilaravit. Tandem² summa industria civium^e cum maximis sumptibus triumphali pompa preparata tota coronatur civitas, tapetibus sertisque diversi generis et precii competa^f illustrantibus, 15 thure^g, myrra^h aliisque speciebus odoriferis intus et extra civitatem redolentibus plateis; amotoque a civitate procul imperatore cum exercitu, cives per turmas suas secundum modum dignitatum, condicionum etatisque differenciam egressi, nobilesⁱ in sua cohorte^k, seniores 20 etateque proveci³ in suo ordine, et hiis^l iunioribusque^m robustiores, exin iuventus cum inberbi adolescencia imbelliqueⁿ puericia, omni faleramento equestri vestiumque varietate adornati, ordine stacionario in obviam procedebant^o, singulis quibusque^p pro suo modo vel arte 25 cum omnibus musice^q discipline^r instrumentis plausum exhibentibus. Imperator autem non^s minori industria composito exercitu militari disciplina omnique presumptione Teutonica prorsus interdicta⁴, contemptoribus mu-

a) multifare 1. b) ita 2. Naclerus (qui omni om.); pugna om. 1; mora 30 Urstis. c) pcessois alio atram. corr. pcessois 1. d) exercitii alio atram. corr. exercitii 1. e) civium om. 2. f) competa mut. alio fortasse atram. compita 1. g) -re alia manu pagina exeunte suppl. 1. h) mirra 2. i) nobiles alia manu corr. ex-lis 1. k) coorthe 1. l) his 2. m) minoribusque 1; et hiis — robustiores om. Naclerus. n) imbellique alia manu mut. imbecillique 1. o) ord. stac. in 35 ordine procedebant in obviam 2. p) quibusdam 1. q) muscie alio atram. aliaque ut videtur manu corr. musice 1. r) disipline alio atram. aliaque ut videtur manu corr. discipline 1. s) non supra lin. suppl. 1.

1) Apud palatium 'La Favara' ad Papireto flumen situm. 2) Dominica qua cantatur 'Dicit Dominus ego cogito', Ann. Marbac. 40 q. d., ed. H. Bloch, p. 65; Gaufr. Malat. Appendix a. 1195, Muratori SS. rerum Ital. V, p. 603: ultimo mensis Novembris; Rad. de Diceto, Ymag. hist. a. 1194, SS. XXVII, p. 284: 10. Kal. Decembris. 3) 2. Mach. 6, 18: vir aetate provecus. 4) Cf. Petrus de Ebulo, Lib. ad hon. aug. v. 1251 sqq.: Protinus edictum sonat imperiale per 45 omnes: | Ne quis presumat, unde querela venit, | Et pedes et miles caute pomeria servant, | Cesaris adventus nulla virecta gravet. Cf. etiam supra p. 17, n. 2, ad. c. 14.

tilationem manuum interminatus^a, omni^b armorum splen- 1194.
dore rutilantem miliciam exhibuit, binis et binis^c longo
tractu civitatem versus pedetemptim incedentibus. Ipse
autem cum principibus imperiali gloria et ornatu subse-
5 cutus civitatem ingreditur¹, cunctis laudes affatim ac- (Nov. 26).
clamantibus vulgoque, quod plateas circumstabat, viso
augusto iuxta morem illius terre prono vultu² in terra
coram eo corruente, sicque in regiam receptus quieti
dedit operam. Itaque multis muneribus a civibus est
10 honoratus in equis^d prestantissimis, sellis aureis frenis-
que faleratis ac diversis ex auro, argento sericoque
speciebus, que omnia exercitui liberaliter largiens primo
principibus regalia dona contulit, dein militibus pro
meritis exstans^e munificus³ eos omnimodis^f ad obse-
15 quium suum illexit. Inestimabili igitur pecunia in the-
sauris regiis auri argentique reperta erarium publicum
apud^g Trivels^h confertissimum reddidit aliaque imperialia
triclinia ex his admodum ditavit. Nam divicias Apulie,
Calabrie et Sycilieⁱ, que feracissime^k metallorum sunt,
20 patrie invehens lapidum preciosorum ac diversarum gem-
marum gloriam *cum infinitis thesauris congegessit, uxo-
remque Tancredi⁴ cum filia⁵ necnon filium ipsius⁶ cum
sua⁷ sponsa, filia scilicet Constantinopolitani¹ impera-
toris⁸, captivos nobilissimos trahens⁹ mirifice trium-
25 phavit. Igitur tali modo confecto bello Samnitico
Apuliensique cum Calabrico redactaque in provinciam
tota Sicilia cum Sardinia¹⁰ Henricus^m imperator bellico-
sissimusⁿ exercitum peregrinorum multis muneribus 1197.

a) -mi- alio atram. aliaque ut videtur manu versu exeunte suppl. 1. b) omī
30 e corr. 1. c) ita 2. Naclerus; et binis om. 1. d) inquiens corr. in equis 1.
e) extans 2. f) omnibus (-bus in loco raso) modis 1. g) ita 2. Naclerus; apud
om. 1. h) Triuallis alia manu in marg. add. 1. i) Sicilie 2. k) fertilissime,
-tilis- in loco raso 1. l) constantinopol' 1. 2 (-i- in loco raso 1). m) Henricus 2.
n) bellicosissim⁹ 1.

35 1) Cf. p. 62, n. 2. 2) Cf. ex. gr. 2. Reg. 24, 21: adoravit
regem prono vultu in terram; 18, 28: adorans regem coram eo
pronus in terram. 3) Cf. Arnold. Lub. V, 20 fin.: (thesauros)
infatigabiliter, non tamen prodige omnibus erogabat, non tantum
melioribus vel nobilioribus, sed militaribus sive vulgaribus. 4) Si-
40 byllam. 5) Alberia, Constantia, Medania filiabus. Cf. Ann. Marbac.
g. d. a. 1195, p. 65. 6) Wilhelmum III. parvulum. 7) Immo
Rogerii Tancredi filii maioris natu, qui paulo ante patrem obierat.
Similis error in litteris ficticiis Mariae reginae in Boncompagni lib. I,
tit. 25, E. Winkelmann, 'Philipp von Schwaben', p. 564, occurrit.
45 8) Irene postea Maria dicta, filia Isaakii II. Angeli. 9) Die 29. Dec.
1194. demum regina cum filio et filiabus captivati sunt. 10) Quod
refutavit A. Dove, De Sardinia insula, dissert. Berolin. 1866, p. 114 sq.;
E. Besta, 'La Sardegna medioevale' [II], Palermo 1909, p. 108 sq.

1197. illustratum a se dimisit et cum ipsis e suo latere publici erarii stipendiarios^a quingentos^b milites in adiutorium transmarine ecclesie direxit¹. Qui a Seponto^c et Brundisio^d mare Tyrrenum^e transvecti Accaron applicuerunt et a Christianis cum gaudio suscepti sunt². Quorum auxilio multa castella Christiani recipientes paganos pacem petere^f coegerunt, multis utrimque congressionibus prius habitis. Christianis semper victoribus³. Itaque pace confirmata^g pagani summa industria civitates et castella, que optinuerant^h, munierunt et precipue Ierusalem dupliciⁱ muro antemurali opposito ac fossatis profundissimis cingentes inexpugnabilem reddiderunt. dato Christianis securissimo conductu visendi sepulchrum dominicum questus gratia⁴, quod dominus apostolicus, ne pagani oblationibus Christianorum abuterentur, omnimodis interdixit transgressoresque anatematis vinculo innodavit.

His temporibus Petrus cantor Parisiensis^j et Alanus^k et Prepositinus^{k.7} magistri claruerunt. Horum prior librum Distinctionum⁸ librumque Psalmorum Euan-

a) stipendiarii 2. b) mille ante quingentos excidisse putavit Toeche, 'Kaiser Heinrich VI.' p. 586, cui obstitit Thomä, 'Die Chronik des Otto von St. Blasien' p. 61; cf. infra n. 1. c) Seponte 1. d) Brundisio 2. e) Tirrenum 2. f) pette 1. g) ita 1. 2; constituta Urstis. h) optinuerat alio atram. corr. -rät 1; obtin. 2. i) duplici 2. k) Praepositivus perperam Ussetmeten.

1) Haec quin cum iis, quae in Barensi curia d. 2. April. a. 1195. imperator se facturum esse promisit, quodam modo cohaereant, non dubito; cf. litteras Heinrici in Chron. regia Colon. a. 1195, p. 157 (MG. Const. I, p. 514): mille quingentos milites et totidem sargantos in expensis nostris a Marcio usque ad annum transmittere decrevimus. 2) Haec fortasse ad eos spectant, qui iam mense Martio a. 1197. profecti sunt (Ioh. Codagnelli Ann. Placent. a. 1196, ed. Holder-Egger, SS. rer. Germ., p. 23; cf. Contin. Cremifan., SS. IX, p. 549, l. 21 sqq.: Due etiam naves de Brundisio remigantes etc.; Robert. Autissiodor. a. 1196, SS. XXVI, p. 257), magnis principibus cum robore exercitus non nisi mense Septembri de porta Messinae progressis d. 22. Sept. ad Accon applicantibus, cf. infra c. 42. 3) Cf. infra c. 42. 4) Supra c. 30, p. 43, n. 7. 5) Ecclesiae S. Mariae ('Notre-Dame') cantor, qui a. 1197. in decanum Remensem electus mortuus est; cf. M. Grabmann, 'Die Geschichte der scholast. Methode' II, p. 478 sqq. 6) De Insulis, qui Cistercii c. a. 1203. obiit; cf. Grabmann l. c., p. 452 sqq. 7) Cremonensis, cancellarius ecclesiae S. Mariae Parisiensis a. 1206—1209, qui a. 1231. superstes erat; B. Hauréau in 'Mélanges Julien Haret', Paris 1895, p. 297—303; Grabmann II, p. 552 sqq. 8) Vel 'Samma Abel' dictum, cuius frustra vulgavit I. B. Pitra in Spicilegii Solesmensis tomis II, et III.

geliumque unum ex IIII^{or} per continuas glosas subtiliter compilavit et preter hec alia multa. Alter vero multa conscribens exposuit. Inter que librum qui intitulatur Anticlaudianus¹ et Regulas celestis iuris² et Contra hereticos³ et librum De viciis et virtutibus⁴ et De arte predicandi⁵ librumque sermonum^a suorum⁶ et multa alia sana et catholica⁷ conscripsit. Tercius nichilominus Summam sententiarum⁸ cum multis aliis conscripsit. Hisdem^b temporibus Humbertus Mediolanensis librum, qui sic intitulatur: 'Fracmenta^c celestis mense', et ita incipit: *Colligite fracmenta^d, ne pereant*, Ioh. 6, 12. quantitate et subtilitate insignem conscripsit⁹.

41. Anno dominice incarnationis M^oC^oXC^oV. Heinricus imperator apud Tarentum constitutus¹⁰ navibusque omnium necessariarum rerum affluencia onustis^e per mare Christianorum exercitui transmissis¹¹ repatriare disposuit nobilesque captivos triumpho reservans in Germaniam premisit, locis oportunis^f exiliatos conservari precipiens. Nam filium Tancredi regis adhuc puerum^g.¹² Reciam^h Curiensem perductum oculis privari¹³ et in castro Amisoⁱ.¹⁴ perpetue^k captivitati addictum custodiri precepit. Qui ubi ad virilem etatem pervenit, de transitoriis desperans, bonis operibus, ut fertur, eterna

1195.
(Martio).

25 a) sermonum om. 1; sententiarum pro serm. suorum Usseermann, Böhmey, Wilmans. b) Hidem 2. c) Fracmenta 2; Frumenta Urstis. d) fragmenta 2; frumenta Urstis. e) honustis corr. onustis 2. f) opportunis 2. g) -ū in loco raso 1. h) -a- e corr. 1; in Rhetiam Nauclerus, Urstis. i) Empz in marg. alia manu add. 1. k) ppetue 1.

1) Ed. Th. Wright, 'The Anglo-Latin Satirical Poets and Epigrammatists of the 12th century' II, p. 268 sqq., London 1872 (Rerum Britann. medii aevi SS. 'Rolls series'). 2) Plerumque liber 'Maximae theologiae' vel 'Regulae de sacra theologia' dictus. 3) 'De fide catholica contra haereticos libri IV. ad Guilelmum Montispessulani domnum.' 4) Ineditum. 5) Vel 'Summa de arte praedicatoria'. 6) Maximam partem ineditum. 7) Cf. supra c. 4, p. 5, l. 15. 8) Quam editurus est F. Brommer. 9) Humbertus (Hubertus de Pirovano) archiepiscopus Mediolanensis (a. 1206. — † a. 1211) et cardinalis, qui rexit Parisius 10 annis et scripsit librum De concordia veteris et novi testamenti, Albricus a. 1200, SS. XXIII, p. 878. 10) Stumpf nr. 4909 (a. 1195. Mart. 15), cf. nr. 4908. 11) Qua de re aliunde non constat. 12) Wilhelmum III. 13) Rog. de Hoveden a. 1194, SS. XXVII, p. 171 (similiter Thomas de Papia, SS. XXII, p. 499, l. 18 sq.); Ann. Ceccan. a. 1192, v. 75, SS. XIX, p. 290: Lumine turbato puero post multa necato; cf. Hugonis cont. Weingart. 2. a. 1196, SS. XXI, p. 479. 14) Nomen loci alibi non traditur; cf. Thomas de Papia, SS. XXII, p. 499, l. 15: clam et paucis scientibus.

- quesivit, celestibus inhiando, quia terrenis non potuit. Nam de activa translatus coacte contemplative studuit, utinam meritorie¹. Sponsam vero ipsius², filiam Constantinopolitani^a imperatoris, imperator Philippo fratri
 1195. suo desponsavit reginamque Apulie, uxorem Tancredi, 5
 Sibiliam nomine, filiamque³ eius apud monasterium virginum Hohinbure dictum in Alsacia⁴ custodie mancipavit⁵. Margaritam^b vero archipiratam et Ricardum^c comitem, imperatricis consanguineum, luminibus, ut dictum est⁶, privatos eternis⁷ vinculis apud Trivels⁸ deputavit; sicque 10
 (Junio). victoriosissimus terra marique potens augustus in Germaniam rediens repatriavit. Welf dux obiit. Leopaldus etiam dux Orientalis, nato apostemate in crure⁹
 (Dec. 15). 1191. ipsoque crure propter intolerabilem^d dolorem preciso, ingravescente dolore, vitam cum dolore terminavit. Eo- 15
 (Dec. 31). 1199. dem tempore Ricardus^e antedictus rex Anglorum in obsidione cuiusdam castri¹⁰ sagitta occiditur, succedente^f ei in regno fratre eius Iohanne.
 (April. 6). 1196. 42. Hisdem diebus tertia expedicio transmarina mota multos nostrarum parcium principes ad Ierosolimitanum iter cum multis aliis accendit. Inter quos primatum^g habebant venerabilis Magunciensis^h archiepiscopus Cûnradusⁱ necnon et Cûnradus^k cancellarius, episcopus Herbipolensis¹¹, illustres. Huic expeditioni inter-

a, ita cum Naucleo scripsi; Constantini 1. 2; Constantinopolis Urstis. b) Margaritam 2. c) Richardum 2. d) intolerabilem 2. e) Richardus 2. f) succedente 2. g) primatum bis 2. h) Maguncienti (!) alio atram. mut. Maguntinensis 1. i) Chûnr. 2. k) necnon et Cûnradus in marg. suppl. 1; Chûnr. 2. 25

1) Post non multos annos (inter a. 1198. ineuntem et a. 1199. Sept., cf. Innoc. III. epist. I, nr. 26. II, nr. 182) in captivitate obiit, 30 si recta tradunt Gesta Innoc. III. c. 25, ed. Baluze, p. 8. 2) Immo fratris eius Rogerii, supra p. 63, n. 7. Cf. Nicetam Chon., ed. I. Bekker, p. 635. 3) Tres filias, supra p. 63, n. 5. 4) Cf. p. 65, n. 14. 5) Unde imperatore mortuo evadentes in Franciam confugerunt; Robert. Autissiodor., SS. XXVI, p. 260, l. 33; Gesta Innoc. III. c. 22; cf. 35 Innoc. III. epist. I, nr. 26; Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 366. 6) C. 39, p. 61. 7) A. 1198. a Philippo rege soluti sunt; Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 366, l. 5 sqq.; Gesta Innocentii III. c. 22; cf. Innoc. III. epist. I, nr. 24. 26. 8) Cf. Ansbert., Fontes rerum Austr. SS. V, p. 86. (1194), ubi Richardus non nominatur. 9) De equo 40 procidens pede in medio tali fracto; cf. epist. Adelberti archiep. Salzb. in Magni Reichersperg. Chron., SS. XVII, p. 522. 10) Châlus territorii Lemovicensis (dép. Haute-Vienne); die 26. Martii vulneratus die 6. Aprilis obiit. 11) Hildesheimensis, in eodem procinctu ad electionem Herbipolensis episcopatus insigniter declaratus, Chron. Rein- 45 hardsbr. a. 1198, SS. XXX, p. 558 sq.

fuerunt Fridericus^a dux Orientalis, filius Leopaldi, pro patris anime remedio suam positurus eadem via in mortem¹, sed temporalem, ut sperandum est, animam, succedente sibi in ducatu Leopaldo fratre suo, necnon *Henricus^b palatinus Reni^c, filius Heinrichi ducis Saxonie, sororius regis Anglie, frater Ottonis imperatoris^d, cum duce Brabandie^e de Lovin² multisque aliis preclaris baronibus, cum expedita milicia crucem suam tollentes Christumque sequi³ cupientes, ad auxilium transmarine^{1197.} ecclesie transfretaverunt⁴ ibique adhuc de priori expeditione multos invenerunt. Quibus coniuncti paganis cotidie igne^f ferroque instantes plurimam^g pervase^h terre partem receperunt⁵ castrumque Toroltsⁱ.⁶ natura et arte^{1197—98.} munitissimum obsederunt. Quod et cepissent, si non auri sacra fames⁷ in mente quorundam Christo preponderans^k id impedisset^l. Nam, sicut fertur, quidam de militibus Templi a paganis corrupti pecunia animum Cūnradi^m cancellarii, qui in hac ipsa obsidione precipue clarebat, cum quibusdam aliis inflexerunt^s eisque auri maximo pondere collato obsidionem solvere persuaserunt, sicque vendito Christo tradito paganis per castellumⁿ, sicut olim Iudeis, recesserunt nec tamen de precio taliter acquisito aliquod emolumentum, sicut nec Iudas de triginta argenteis⁹, consecuti sunt. Siquidem^o precio corrupti corruptum a paganis aurum metallo sophistico, auro in superficie colorato, receperunt sicque obprobrium sempiternum¹⁰ cum nota infamie merito consecuti sunt. Id sane castellum, si captum Christianorum^p potestati cessisset, vim paganorum in ea regione admodum contrivisset. Nec^q sine^r vindicta — sed utinam quantum ad^{1198.} flagellum filiale¹¹! — divina districtio hoc inpune di-

a) Fridricus 2. b) Henr. 2. c) Rheni 2. d) imp. *supra lin. suppl.* 1.

e) ita 2; Brabancie, -c- in loco raso 1. f) igneque, sed -que erasum 1. g) plurimum 2.

h) pervase *linea alio atram. perducta del.* 1. i) Thorolts 2. k) p̄pod'aus 1. l) im-

pendisset (?) mut. alio atram. impediuisset 1. m) Cūnrad. 2. n) per castellum mut.

castello 1. o) Siquidem — consecuti sunt (l. 27) om. 2. p) christianeque 2.

q) Sed Urstis. r) sine — Nam (p. 68, l. 1) om. 1. Urstis.

1) Obiit a. 1198. April. 16. 2) Heinricho I. 3) Matth. 16, 24.

Marc. 8, 34. Luc. 9, 23: tollat crucem suam et sequatur me. 4) Cf.

supra c. 40, p. 64. 5) Et maxime Beirut civitatem, die 23. Oct.

a. 1197. 6) Toron [Tibnin prope Tyrum]. W. A. 1197. Nov. 28.

obsidio coepta, a. 1198. Febr. 2. soluta est. 7) Vergil. Aen. III, 57.

8) Cf. Arnold. Lub. V, 29, SS. XXI, p. 210. 9) Matth. 26 sq.

10) Ex. gr. Ierem. 23, 40: dabo vos in obprobrium sempiternum.

11) Hebr. 12, 6: Flagellat autem omnem filium, quem recipit.

1198. misit. Nam statim eodem Cûnrado^a cancellario repatriante, emenso mari ad Wirzibure sedem suam rediit ibique postmodum contra regnum conspirans et montem sancte Marie in ipsa urbe pro castello muniens publice rebellavit, rebusque ecclesie multifarie dilapidatis a quibusdam ipsius ecclesie ministerialibus¹, quos in guerra^b cum ipsis habita admodum iniuriaverat, in ipsa civitate occiditur et apud eandem ecclesiam sepelitur. Dicitur tamen de eo, quod in corpore ipsius quedam castigationis indicia inventa sint, quibus districta^c conversationis ipsius^d penitentia sit ostensa². Sed ut ad digressa redeamus, exercitus peregrinorum apud Accaron constitutus conversatione Templariorum, Hospitaliorum^e reliquorumque^f terre ipsius baronum scandalizatus taleque commercium et quandam quodammodo secretam familiaritatem eorum cum paganis detestans se ab eorum auctoritate ducatuque alienavit³ auctoritateque^g propria regi cepit, et multis tam publicis quam privatis^h congressionibusⁱ cum paganis habitis victoriam sepius consecutus actibus preclaris admodum enituit. Videntes itaque compatriote miliciam peregrinorum alacriter incedere eis pro voto cuncta succedere, sicut ab his, qui eidem expeditioni^k interfuerunt, audivimus, plus eorum industriam quam paganorum maliciam metuentes insidias parant peregrinosque omnes dolo occidendos conspiratione cum paganis habita deliberant, Heinrico^l rege eorum, ut fertur, in id ipsum consenciente. Verebantur enim, ne, si peregrini paganis prevalerent, eos patria pulsos arcerent eamque vi optinentes^m possiderent. Hacque de causa mortem vel captivitatemⁿ eorum machinati sunt. Nam
- Phil.* 2, 21. *que sua sunt, non que Iesu Christi*^o *querentes regionem maritimam, que fertilissima est, propter rerum ubertatem tantum obtinere delectantur, Hierusalem sepulchrumque*

a) Chûnr. 2.   b) gwerra 2.   c) districte 2.   d) ipsi 1.   e) ita 1. 2 (cf. supra c. 36, p. 55, l. 15); Hospitaliariorum Urstis.   f) -que om. 1.   g) -que om. 1.   h) puatis 1.   i) -bus alio fortasse atram. supra lin. suppl. 1.   k) expeditioni 1.   l) Henr. 2.   m) obtinentes 2.   n) captivatem 2.   o) Christo 2.

1) *Heinrico et Bodone de Ravensburg, Heinrici de Kalden marscalci sororiis, Chron. Montis Sereni, SS. XXIII, p. 170; Innoc. III. epist. VI, nr. 51. 113.*   2) *Eadem refert Arnold. Lub. VII, 2. W.*   3) *Haec ad ea, quae aestate a. 1197. ante adventum principum facta sunt, spectare videntur; cf. Reineri Ann. a. 1197, SS. XVI, p. 653, l. 26 sqq.; Rog. de Hoveden, SS. XXVII, p. 174, l. 29 sqq.; R. Röhricht, 'Geschichte des Königreichs Jerusalem', p. 669 sq.*

Domini parvipendentes; ideoque tanto tempore tantis exercitibus parum proficientibus Hierusalem conculcatur a gentibus¹. Igitur Heinricus rex cum suis fautoribus 1197. in fenestra altissime turris apud Accaron residens, ut fertur, et, qualiter auxilio paganorum peregrinos morti exponeret, capiens consilium, divinum iudicium, in quod *horrendum est incidere*², expertus est³ ac de fenestra, cui insidebat pessima tractans, nutu Dei forinsecus corruens (*Sept. 10*). quassatoque membratim corpore spiritum exalavit^{a. 4}; sicque pravorum dissipato consilio⁵, res ut proposuerant caruit effectu.

43. His diebus^b Heinricus imperator, Fridrico^c 1196. filio suo infante adhuc rege post se designato⁶, contracto exercitu tertia vice Italiam^d intravit⁷ ac Pyreneum^e transiens cunctaque in Tuscia et in Campania pro libitu disponens in Apuliam et Calabriam divertit ibique potenter residens ad optinendam^f Greciam imperiumque Constantinopolitanum intendit animum. Nam bello intestino fraternaue discordia pro regno exhaustam Greciam considerans eamque Romano imperio subicere desiderans, quo^g id modo fieret, sagaci mente tractabat. Inter hec imperator Grecorum⁸ missis ad eum legatis 1195. auxilium ipsius contra fratrem suum⁹ quesivit¹⁰. Qui habita deliberatione^h omnes ad id voluntarios auroque Grecorum sollicitatos milites et seriandosⁱ illuc direxit¹¹, salutem ipsorum in hoc negotio fortune committens. Itaque multi spe lucri eandem miliciam aggressi in Greciam transvecti sunt illucque auxilio intenti, ubi se sperabant liberalius appreciari. Interea Grecorum imperator a fratre captus luminibus privatur, arta custodia servatus^k, ipseque imperium cum urbe Constantinopolitana^l.

a) exhalavit, -h- semierasum, sequens -a- corr. ex -i- 1. b) His die diebus, die expunctum, sed puncta erasa 1. c) Friderico 2. d) yt. 2. e) Pireneum 2. f) obtinendam 2. g) q alio atram corr. q 1. h) -ib'atōe in loco raso 1; deleitōe 2. i) s'iaundos 1; sariandos Ussermann; et ser. om. Urstis. k) -9 corr. ex -~ 1; et areta cust. servatur Urstis. l) Constantinopol' 1; Constantinopolis 2.

1) Cf. Luc. 21, 24: Ierusalem calcabitur a gentibus. 2) Hebr. 10, 31: Horrendum est incidere in manus Dei viventis. 3) Cf. Arnold. Lub. V, 26 fin. 4) Quod ante adventum principalis partis peregrinorum factum est. 5) Iob 5, 13: consilium pravorum dissipat. 6) Cf. infra c. 45, p. 71, n. 11. 7) Mense Iulio a. 1196. 8) Isaak II. Angelus. 9) Alexium III. Rerum seriem auctor turbavit. 10) Hoc et ea quae sequuntur alibi non traduntur. 11) Hoc vix recte in dubium vocasse videtur W. Norden, 'Das Papsttum und Byzanz', Berlin 1903, p. 126 sqq., n. 3. Cf. E. Traub, 'Der Kreuzzugsplan Kaiser Heinrichs VI.', dissert. Jena 1910, p. 47 sq.

1195. nactus miliciam Teutonicorum ad se vocatam in gratiam cesaris liberaliter habuit¹ ipsorumque adiutorio prosperatus regnum Grecorum obtinuit, filio excecato² eum^a pro posse inpugnante. Huius ceci regis filiam^b filio Tancredi, ut supra retulimus³, desponsatam imperator⁵ Heinricus^c apud Balernum^d repertam Phylippo^e fratri suo desponsaverat, hacque de causa idem cecus imperator desperatis rebus ipsum Phylippum^e cum filia heredem regni a fratre ablati adoptaverat⁴ et, ut hoc consequeretur, opem augusti assidue sperabat. His Constantino-¹⁰
- 1195? poli ita gestis, Heinricus^c imperator in Sicilia^f manens imperii negocia in eisdem regionibus pro velle suo disposuit, iudices regionibus, iura civitatibus, leges potestatum dignitatibus constituens⁵. Insuper insulas maris vectigales faciens⁶ imperium admodum dilatavit, exercitu¹⁵ eius cum instructis navibus et munitis galinis maritima percurrente.
1196. 44. Anno dominice incarnationis M⁰C⁰XCVI. Heinricus imperator, mortuo fratre Cûnrado^g, Phylippo^e fratri suo, qui in Sycilia^h 7 interim cum eo manebat, data sibi²⁰ sponsa sua, filia Constantinopolitani imperatoris, ducatum Almannieⁱ concessit ipsumque cum eadem sponsa sua in Germaniam destinavit. Qui Alamanniam^k perveniens⁵
1197. apud Augustam urbem in pentecoste^l armis cinctus nuptias magnifice celebravit in loco, qui Gunzinlech. a²⁵ quibusdam Concio legum, dicitur⁹, ac postea assumptis militibus Alpes transcendens in Siciliam ad imperatorem
- (Aug. 15).
- (Maii 25).
- (Sept.).

a) ipsum 2. b) filiā, — alio atram. 1; filia 2. c) Henr. 2. d) ita 1. 2; Palernum Urstis. e) Phil. 2. f) sicilia, erasum 1. g) Chûnr. 2. h) Sycilia corr. Sycilia 1; Sicilia 2. i) Almannie mut. alio atram. Alamannie 1; Alemannie 2. 30 k) Alem. 2; in Alem. Urstis. l) pentec 1; penthecost' 2.

1) Cf. p. 69, n. 10. 2) Alexio IV., qui usque ad a. 1201. a patruo in custodia tenebatur. 3) C. 40, p. 63; 41, p. 66. 4) Hoc alibi non traditur. Cf. E. Traub l. c. p. 50. 5) Fortasse de curia Barensi a. 1195. April. 2. auctor cogitavit. 6) Cf. Esth. 10, 1: Rex vero³⁵ Assuerus omnem terram et cunctas maris insulas fecit tributarias. 7) Immo in Lombardia; cf. Reg. imp. V, nr. 10 c (1196. Aug. 23. Papiæ). 8) Ante exeuntem a. 1196, si rectum tradunt Ann. Marbac. q. d., p. 69, l. 2; cf. Hugonis contin. Weingart. 1, SS. XXI, p. 478 (cf. contin. 2, ib. p. 479: Phylippus . . ab imperatore . . a Tuscia⁴⁰ in successorem fratris dirigitur); Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 364; infra p. 74, n. 5. 9) De hoc loco, saeculo XV. undis Lici submerso, vide [Chr. Fr.] Stälin ['Wirtembergische Geschichte'] I, p. 455. W. Cf. A. Steichele, 'Das Bisthum Augsburg' II (1864), p. 491—499: A. Schröder in 'Archiv f. d. Gesch. d. Hochstifts Augsburg' I (1911),⁴⁵ p. 471, n. 2. 475 sq.; Reg. imp. V, nr. 10 d.

rediit¹, citatus ab eo, negociis suis per omnem ducatum 1197. Diethelmo^a Constanciensi episcopo commendatis.

45. Anno dominice incarnationis M^oC^oXCVII. Hein- (Sept. 28). ricus^b imperator hostibus imperii circumquaque subactis
5 terra marique potens in ultimis Syclie^c finibus consti-
tutus inmatura morte preventus est. Cuius mors genti
Teutonicorum omnibusque Germanie populis lamentabilis
sit in eternum, quia aliarum terrarum diviciis eos claros
reddidit terroremque eorum omnibus in circuitu nationi-
10 bus² per virtutem bellicam incussit eosque prestanciores
aliis gentibus nimirum ostendit, futurus^d, nisi morte
preventus foret, cuius virtute et industria decus imperii
in antique dignitatis statum refluisset³. Itaque apud^e
Mesanam civitatem Sicylie^f defunctus ibidem⁴ cum
15 maximo tocus exercitus lamento cultu regio sepelitur,
filium⁵ etatis annorum IIII^{or} 6 relinquens. Post cuius
mortem Phylippus^g dux Swevie maximo periculo insidias
illorum provincialium declinans vix repatriavit. Nam,
ut prelibatum est⁷, ab imperatore prius citatus erat hac
20 de causa, ut filium ipsius ex Apulia^h perduceret in Ger-
maniam, ubi a principibus in regem electus⁸ a Coloni-
ensi episcopo⁹ inungeretur, ut moris est¹⁰. Imperator
enim in Ytaliā migrans eundem filium suum cum con-
sensu principum cunctorum preter Coloniensis episcopi
25 regem postⁱ se designaverat¹¹, qui tamen postea resipi-
scens ceterisque principibus vix inductus acquiescens pu-
erum in regem collaudavit¹². Hoc itaque negotio Phy- (Aug.).

a) Diethelmo 2. b) Henr. 2. c) Sicilie 2. d) futurus alio atram. mut.
-ros 1. e) apud 2. f) Sicilie civitatem 2. g) Philippus 2. h) -a e corr. 1.
30 i) p⁹ e corr. 1.

1) *Infra* c. 45, p. 71 sq. 2) *Cf. supra* c. 39, p. 61, n. 7. 3) *Simi-*
liter Otto Fris. Chron. VII, 20, p. 339. de Lothario imperatore: futurus,
nisi morte preventus foret, cuius virtute et industria corona imperii ad
pristinam dignitatem reduceretur. 4) *Panormi [m. Maio a. 1198;*
35 *cf. E. Winkelmann, 'Philipp von Schwaben' p. 119]; cf. Toeche l. c.*
p. 471. W. Imperatorem to Messin sepultum, sed postea to Monreal
bi Palerne translatus habet 'Sächs. Weltchr.' c. 339, MG. Deutsche
Chron. II, p. 236; cf. Winkelmann l. c. p. 25, n. 2; Rog. de Hoveden,
SS. XXVII, p. 176. 5) *Fridericum II., a. 1194. Dec. 26. natum.*
40 6) *Trium, v. notam praecedentem.* 7) *C. 44 fin.* 8) *A. 1196. exeunte,*
Francofurti. 9) *Adolfo I.* 10) *Cf. Otto Fris. Chron. VII, 22, p. 343,*
l. 27 sq.; infra c. 46 fin. 11) *Cf. supra* c. 43 in. *Nota auctorem inter*
Heinrici VI. conatum imperii hereditario iure in filium transferendi
a. 1195—96. et electionem eiusdem exeunte a. 1196, imperatore iam in
45 *Italia inferiore constituto, factam non distinguere.* 12) *Demum*
mense, ut videtur, Augusto a. 1197; R. Knipping, 'Die Regesten der
Erzbischöfe von Köln' II, nr. 1498. 1504. 1521; Reg. imp. V, 1, nr. 12a.

1197. lippus^a dux in Italiam^b profectus, cum venisset Romam¹,
 (Sept.). mortuum imperatorem percepit² statimque regrediens in
 Tuscia et in Ytalia insidiis^c diversorum periclitatus³ vix
 evasit; sicque negocium hoc inefficax remansit, puero in
 Sicilia⁴ cum matre remanente. Hisdem temporibus⁵
 compatriote earundem regionum, scilicet Apulie, Calabrie,
 Sicilie, memores iniuriarum, quas ab imperatore^d Hein-
 rico^e sustinuerant, in gentem Teutonicam maxima sunt
 invidia efferati⁵, acceptam iniuriam pro posse in eos vindic-
 antes; eademque^f de causa multos peregrinos gentis¹⁰
 1198 sqq. Teutonice de transmarina expeditione remeantes per ter-
 ram illam, mortuum imperatorem nescientes⁶, multis
 modis iniuriabant⁷, nullusque sine iniuria illesus trans-
 ire poterat absque armis et sine comitatu multitudinis,
 multisque diebus hec duravit invidia. *p. 329.
 1198. 46. Anno dominice incarnationis M^oCXCVIII.
 (Jan. 8.). Celestino papa decedente Innocencius tercius substitui-
 1197. tur. Igitur mortuo Heinricho^e imperatore, Phylippus^a
 dux Swevie, frater ipsius, regressus in Alamanniam⁸ de
 partibus Tuscie⁸ satagebat omnimodis, ut principes elec-
 tionem, quam circa filium imperatoris fecerant⁹, ratam^h
 haberent. Orientales itaque principes, videlicet dux Ba-
 1198. warie¹⁰ et Bernhardusⁱ dux Saxonie cum ceteris baroni-
 bus et episcopi Magdeburgensis¹¹ et Salzburgensis^k.¹²
 cum ceteris episcopis orientalibus, diem colloquii in
 partibus Turingie apud villam que vocatur Arnspere¹³

a) Phil. 2.   b) yt. 2.   c) ī syd⁹ corr. ī sidiis 1.   d) -e e corr. 1.
 e) Henr. 2.   f) eāque radendo mut. eaque 1.   g) Alem. 2.   h) ratam alia manu
 in marg. suppl. 1.   i) Bernardus 2.   k) et Salzburgensis om. 2.

1) Minus accurate; ita etiam Ann. Marbac. q. d., p. 71, l. 7.
 2) Ad Montem Flasconis in Tuscia, Contin. Honorii Weingart., SS. XXI, p. 479; Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 365, l. 12; cf. Gesta Innoc. III. c. 19; MG. LL. Constit. II, nr. 10, p. 11, l. 8 sq.; cf. infra c. 46, l. 20.
 3) Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 365, l. 12 sqq.; cf. Hugonis contin. Weing. 1. a. 1197, SS. XXI, p. 478; Contin. Honorii Weingart., ib.
 4) Quo eum mater ex Marchia venire fecit; Reg. imp. V, 1, nr. 513 a. 522 a.
 5) Cf. Rycc. de S. Germ., SS. XIX, p. 329.
 6) Error.
 7) Cf. Gesta episc. Halberstadt., SS. XXIII, p. 112, l. 38 sqq.; Cron. Reinhardsbrunn. a. 1198, SS. XXX, p. 559, l. 34 sqq.; Ann. Stad. a. 1199, SS. XVI, p. 353.
 8) Supra n. 2.
 9) Supra p. 71, n. 8.
 10) Ludewicus I.
 11) Ludolfus.
 12) Adelbertus III. Qui alibi non nominatur.
 13) Potius Arne-
 stede. W. Ita Gesta episc. Halberst., SS. XXIII, p. 113, l. 13 sq.; in loco qui dicitur Uchterichusen (Ichtershausen inter Arnstadt et Erfurt situm) Cron. S. Petri Erford. moderna a. 1198; cf. Reg. imp.

prefixerunt. Quo veniente Philippo duce cum ceteris, 1198.
 quos supra diximus, habito consilio ipsum in defensorem^a (Mart. 6).
 imperii¹ eligere decreverunt, quoadusque nepos suus,
 imperatoris filius, dudum tam ab ipso quam a ceteris
 5 principibus^b electus, in Alamanniam deveniret. Soluta
 ergo colloquio ad oppidum Mulnhusin^c 2 venientes Phy- (Mart. 8).
 lippum^d ducem in regem eligunt promissaque sibi sub-
 iectione digressi sunt. Archiepiscopus vero Colo-
 niensis³ et Treverensis⁴ et quidam^e alii^f episcopi et
 10 Heinricus palatinus Reni^g 5 cum aliis baronibus illarum
 regionum aggregati electionem filii imperatoris cassantes
 vocaverunt ducem Bertoldum^h de Zaringin, ipsum in
 regem eligere volentes. Qui cum ad diem conductamⁱ (Martio).
 Coloniam^k venisset, dissuasus a consiliariis, ne electioni
 15 eorum consentiret, propter contradictionem principum
 orientalium et electionem filii imperatoris iam factam,
 promisit se de hiis^l deliberaturum. Regressus^m igitur
 ab eis datis obsidibus⁶ die constituto⁷ reversurum
 se promittens⁸. Quo non reverso retentis obsidibus pec-
 20 cuniam, quam sub conditione promiserat, obsides dare
 coegerunt mittentesque comitem Emichonem deⁿ Li-
 ningen^o vocaverunt Ottonem⁹, Heinrici^p quondam ducis
 Bawarie* filium. Quem venientem regem creaverunt¹⁰, (Iun. 9).
 25 ergo divisus contra se regni principibus regnum Cisal-

*) 1 in marg. manu quae videtur Liutoldi add.: et Saxonie.

a) deffensorem 2. b) quam ab ipsis regni principibus 2. c) Mulnhusen 2.
 d) Phil. 2. e) quibusdam 2. f) alii om. 1. g) Rheni 2. h) Bertholdum 2.
 i) predictam 2. k) colonia 1. l) his 2. m) est suppl. Wilmans. n) de om. 2.
 30 o) Linningin 2. p) Henr. 2.

V, 1, nr. 15 a. Cum Ottone facit Honorii contin. Weingart., SS. XXI,
 p. 480. De die v. MG. LL. Constit. II, nr. 10, p. 12, l. 24.

1) Id est in regem Romanorum; MG. LL. Constit. II, nr. 10,
 p. 12, l. 23. Cf. G. Waitz, 'Deutsche Verfassungsgeschichte' VI, ed. 2,
 35 p. 201; P. Scheffer-Boichorst, 'Gesammelte Schriften' II, p. 333 sq.
 2) Cf. Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 366, l. 43; 'Braunsch.
 Reimchr.' v. 4835, MG. Deutsche Chron. II, p. 520; Ann. Einsidl.
 mai. a. 1199, ed. G. Morel, in 'Geschichtsfreund. Mittheil. des hist.
 Vereins der fünf Orte' I, 1843, p. 144. 3) Adolfus I. 4) Io-
 40 hannes I. 5) Perperam; nam tunc temporis nondum e Terra sancta
 reversus erat. 6) Conrado et Bertoldo, filiis Eginonis comitis de
 Urach et Agnetis sororis Bertoldi, Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 367.
 7) Apud Andernach. 8) Cf. Ann. Marbac. q. d. a. 1198, p. 72.
 9) Comitem Pictaviensem, regis Angliae vasallum. 10) Apud Coloniam.

pinum contigit plurimum desolari¹. Principes etenim, qui electionibus regum non interfuerant, postmodum se vicissim ad alterum eorum conferebant, Lupoldus videlicet dux Orientalis et dux^a Boemie² necnon etiam lantgravius de Duringin^{b, 3} et Bertoldus^c de Zaringin ad⁵ Phylippum^d, dux Brabandie^{e, 4} et^f quidam alii ad Ottonem. Itaque uterque regum pro principatu suo satis agens bellum hoc civile pene per XII annos pertinaciter^g protelarunt^h. Nam Philippus regalia tradenteⁱ Hainrico^k imperatore fratre suo tenens⁵ omnesque thesauros ipsius¹⁰ possessionesque prediorum aliorumque fratrum suorum, ditissimorum videlicet principum, ipsorum heres⁶, solus optinens¹ principes Ottoni faventes, quosdam minis, quosdam promissis et donis in sui partem transduxit et innumeras expeditiones sepiissime contra Ottonem pro¹⁵ movit, civitates castellaque per diversa loca expugnans^m, rebellantes undique ad dedicionem coegit. Otto vero auxilio fretus Heinriciⁿ palatini fratris sui et Colonien- sium impetus Phylippi^d constanter sustinuit archisolium-
 1198. que, quod Aquisgrani est, adeptus et a Coloniensi epi-
 (Iul. 10). scopo cooperante Treverensi⁷, qui ad hoc specialiter privi-
 (Iul. 12). legiati sunt⁸, in regem unctus gloriabatur se, etsi non regalia, iura tamen et loca regalia retinere*.

*) *Ad caput 46, in margine inferiore folii 121^r, manus saeculi XIII. posterioris, quae num Liutoldi fuerit, pro certo discerni non potest, hos adscripsit versus in 1:*

Maguntinensis, Treverensis, Coloniensis, Archiepiscopi
 Reni Saxonie

Inde palatinus dapifer, dux portitor ensis,
 de Brandenburg

Marchio prepositus camere, pincerna Boemus,

Romanum statuunt regem concorditer isti⁹.

Quos Chronica universalis Turicensis in textum recepit addito verbo Nota.

a) ita 1. 2 (supra vocem dux locus rarus 1); rex Unstis. b) supra Duringin locus rarus, D- e corr. 1. c) Bertholdus 2. d) Phil. 2. e) ita 2; Brabancie, -c- e corr. 1. f) ad Ottonem et quidam alii 1. g) pertinaciter om. 2. h) prothelarunt 1. 2 (sed -h- expunctum 1). i) sibi alia manu supra lin. add. 1. k) Heinricho 2. l) obt. 2. m) expugnantes 2. n) Henr. 2.

1) Matth. 12, 25: Omne regnum divisum contra se desolabitur.
 2) Ottakarus I., cui eodem anno Philippus regiam dignitatem contulit, quam Fridericus II. a. 1212. Sept. 26. confirmavit, MG. LL. Constit. II, 40 nr. 43, p. 54. 3) Hermannus I. 4) Heinrichus I. 5) Cf. Contin. Admunt. a. 1198, SS. IX, p. 588, quod ad a. 1196. cauentem rettuli in libro 'Die heilige Lanze', Breslau 1908, p. 38 sqq., 'Gierkes Unter-

47. His temporibus¹, ut veraci relatione comperimus, c. 1195—
sacerdos quidam sancte conversationis nomine Volco^a in 1202.
Francia in Parisiensi diocesi cuiusdam ecclesie² parrochia-
nus verbo predicationis per omnes Francie partes instans
5 gratia miraculorum mirifice claruit ac precipue in Pari-
siensi civitate vicia Deo odibilia³ et maxime avariciam
eiusque accidens, usuram, Sodomiticumque scelus repre-
hendit et nunc minis, nunc blanditiis, nunc increpa^ationibus^b omnes verbum audientes ad penitentiam invitavit

10 a) Wolco 2. b) increpatōis alio atram. corr. -ib; 1.

- suchungen zur Deutschen Staats- und Rechtsgeschichte* 96 (cf. supra p. 70, n. 8); *Chron. Ursperg.*, SS. XXIII, p. 365, l. 25 sq.; *Arnold. Lub. VI*, 2 in. De a. 1197. ineunte cogitarit H. Bloch, 'Die staufischen Kaiserwahlen und die Entstehung des Kurfürstentums', Leipzig et Berlin 1911, p. 60.
- 15 6) *Supra* p. 11, n. 1. Otto filiam Margaretham reliquerat, quacum a. 1208. comitatum Burgundiae Otto I. dux Meraniae accepit. 7) Ita etiam Ottonis Fris. Contin. S. Steph. Fris., ed. A. Hofmeister (SS. r. Germ.), p. 461, l. 20. 8) De Treverensi cf. *Ann. Marbac. a. 1198*, ed. Bloch (SS. r. Germ.), p. 72, l. 1 -3; U. Stutz, 'Der Erzbischof v. Mainz und die deutsche Königswahl', Weimar 1910, p. 105, n. 2; de Coloniensi ex. gr. *Rahew. G. Frid. III*, 17; Stutz l. c. p. 27 sqq.
- 20 9) *Iidem versus*, addito inter primum et secundum: Quilibet imperii fit cancellarius horum, exstant in cod. Paris. bibl. nat. nr. 4895 A, saec. XIV (supra in praefatione 1 a) ad Gilberti qui dicitur *Chronicon pontificum et imperatorum Romanorum adscripti*, SS. XXII, p. 367; secundus et tertius tantum in *Chron. Colmar.*, SS. XVII, p. 267. Paulo mutatos habes apud Martinum Oppav., SS. XXII, p. 466, et Tholom. Luc., *Hist. eccl. XVIII*, 3, Muratori SS. rerum Ital. XI, col. 1048; *Tract. de coron. imp.* ed. A. Werminghoff, 'Zeitschr. d. Savigny-Stiftung f. Rechtsgeschichte, Germ. Abt.' XXIV, p. 383; alios in *Cron. Minore*, *Monumenta Erphesfurt.*, ed. Holder-Egger, p. 610. De quibus postremus egit M. Buchner, 'Die Entstehung des Trierischen Erzkanzleramtes', 'Hist. Jahrbuch' XXXII, p. 54 sqq., cf. XXXIII, p. 267 sqq. 287 sqq.; H. Bresslau, 'Handbuch der Urkundenlehre' I, ed. 2, p. 515, n. 5. ad p. 514.
- 35 1) *Rigordi Gesta Philippi Augusti* § 106. 120, a. 1195. 1197. 1198., ed. H. F. Delaborde, Paris 1882, p. 132. 139 sq.; *Albricus* a. 1199, SS. XXIII, p. 876; cf. *infra* p. 78, n. 4; p. 79, n. 3; *Iac. de Vitriaco*, *Hist. occident. c. 6. 8*, ed. F. Moschus, Duaci 1597; *Cont. Aquic. a. 1198*, SS. VI, p. 434; *Ann. Stad., Aquic. a. 1198*, *Reineri Leod. Ann. a. 1198*.
- 40 1200, SS. XVI, p. 353. 505. 654 sq.; *Rog. de Hoveden* a. 1198, ed. W. Stubbs, Lond. 1871, IV, p. 76 sq., cf. 123; *Matth. Paris., Chron. mai. ed. H. Luard*, Lond. 1874, II, p. 440; *Hist. Angl.*, ed. F. Madden, Lond. 1866, II, p. 62; *Rad. de Coggeshale* a. 1198. 1201, ed. J. Stevenson, Lond. 1875, p. 80—83. 130 (*Bouquet XVIII*, p. 80 sq. 93); *Rob. Autissiod.*
- 45 a. 1198, SS. XXVI, p. 258; *Geoffroi de Villehardouin*, 'La conquête de Constantinople' § 1 sqq., 44 sq. 73, ed. N. de Wailly, Paris 1872 (*Bouquet*, 'Recueil des hist. de la France' XVIII, p. 432 sq. 438. 441); *Chron. Laudun. a. 1199*, ed. W. Stechele, Leipzig 1909, p. 59 (*Bouquet XVIII*, p. 711 sq.); *Chron. Cluniac. a. 1198*, *Bouquet XVIII*, p. 742, cf. p. 800 sq.
- 50 2) *De Novilleio (Neuilly) prope Parisiensem civitatem*. 3) *Rom. 1*, 30: Deo odibiles.

atque, sicut percepimus ab his, qui interfuerunt, laborantibus variis languoribus per impositionem manus contulit sanitatem, reddens cecis visum¹, surdis auditum, claudis gressum, mutis loquelam. Hecque sic evidenter et confidenter egit, ut in digito Dei² hec eum operari⁵ non dubitaretur. Ergo tam preclara tamque multa miracula per eum Deus ostendit, ut antiquis sanctis omnimodis possit in hoc dono Dei equiparari. Non ergo temere opus predicationis assumpsit, sed auctoritate domni pape³ episcoporumque precepto ad hoc accessit, asserens,¹⁰ quod beata virgo Maria sibi apparens ad hoc eum officium informaverit et, ut penitentiam populo predicaret, admonens datam sibi a Deo gratiam sanitatum⁴ intimavit. Igitur pauca de pluribus, sicut Bertoldus^a de Osinberc^b Hainrico^c custodi Argentinensis ecclesie de¹⁵ Veringin, postea eiusdem ecclesie episcopo⁵, transcripsit^d, qui his interfuit, in medium producentes declarabimus ad ostendendum, cum quali confidentia ea operatus est. Allatis denique ad eum mutis, sicut idem Pertoldus^a oculis suis vidit, ora eis aperiens insufflavit eisque, ut²⁰ loquerentur, imperavit. Qui si aliquamdiu morarentur, eos in maxillam cedendo, quasi per vim Spiritus sancti, verbum ab eis violenter extorsit statimque loquentes reddidit. Contigit quoque eum quadam die causa quadam ad regem Francie pergere, cui occurrentes milites²⁵ quendam adolescentem cognatum suum debilem et contractum obtulerunt et, ut ei manum imponeret, suppliciter pecierunt^e. Quos ille de pompali admodum superfluitate acriter reprehendens contracto, ut equo quo sedebat descenderet, imperavit. Itaque puer omnino debilis,³⁰

a) Bertholdus 2.   b) Osinberch 2.   c) Heinricho 2.   d) transscripsit 2.
e) petierunt 2.

1) *Ad verbum convenit Rigordus* § 120, a. 1197, p. 139; cf. *Reineri Leod. Ann.* a. 1198, SS. XVI, p. 654; *Cont. Aquic.* l. c.; *Rog. de Hoveden l. c.* Cf. *Luc.* 7, 21; *Marc.* 7, 37; *Matth.* 15, 31.
2) *Luc.* 11, 20: si in digito Dei eicio daemonia.   3) *Albr.*; *Cont. Aquic.*; *Villehardouin* § 2 (*Bouquet XVIII*, p. 432); *Chron. Laudun.*
4) 1. *Cor.* 12, 9: (datur) alii gratia sanitatum in uno spiritu.   5) *Sedit episcopus* a. 1202—1223; *occurrit custos (maioris ecclesiae)* a. 1181, *P. Wentzcke*, 'Die Regesten der Bischöfe von Strassburg' I (1908),
nr. 608, et, cum medius Eberhardus de Iungingen intercedat, rursus, ut
videtur, a. 1190—1201, *ib.* nr. 661. 667. 686. 707. 713. 714. 724. 726;
cf. 'UB. der Stadt Strassburg' I, p. 103, n. 1; a. 1202. *praepositus*
'Reg. d. B. v. Strassb.' nr. 727. 730 (*praepos. maior et s. Thomae*).

cum se movere non posset^a, iterato sacerdos ei inquit:
 'In nomine domini nostri Iesu Christi precipio tibi, ut
 descendas'. Cum nec ad hanc vocem eger ille posset
 descendere, domnus Volco — nam et ipse equo sedebat —
 5 equum ad eum urgens, quasi eum percussurus baculum,
 quem manu gestabat, elevavit egroque per hoc stuporem
 incuciens eumque pre timore de equo corruentem ele-
 vans sanum continuo reddidit eumque^b per aliquod^c
 campi spacium coram se gaudentem currere fecit. Inter
 10 cetera virtutum eius insignia feneratorum quendam
 ditissimum videns in spiritu ad vitam esse predestinatum,
 occasione prandendi cum eo ad salutem eius sumpta,
 domum eius ingressus est. Ad quem vir Dei: 'Quid',
 inquit, 'pransuri sumus hodie'? Cui dives: 'Non est ne-
 15 cesse, domine^d, vos hec inquirere, quia, quicquid hec civi-
 tas optimum habere poterit in cibis, vobis hodie non
 deerit'. Quem^e vir Dei cum clericis, qui secum vene-
 rant, assumens coquinam eius intravit et coco, ut singula
 fercula se presente exponeret, iussit. Quod dum faceret,
 20 mirum dictu, pro variis et preciosis que inposuerat re-
 bus^f aut ranas de singulis vasis^g aut serpentes exposuit.
 Quo viso omnes qui aderant in stuporem conversi sunt,
 et precipue dives ille se peccatorem agnoscens pedibus
 eius provolvitur, se peccatorem, se criminisum proclamans,
 25 et, ut sibi viam vite¹ per indictam penitentiam ostendat,
 summopere precatur. Ad quem sacerdos inquit^h: 'In-
 mundus es tu, et omnia, que habes. Et nisi omnia, que
 ex usuris vel quolibet modo iniuste acquisisti, reddideris
 ac deinde omnibus iuste acquisitis in pauperes erogatis
 30 per elemosinam peccata tua redemeris, indulgentiam non
 mereberis'. Cui dives obediens ac septimanas nichil
 aliud agens hec devotus implevit. Dehinc ad virum
 Dei reversus nil sibi remansisse indicavit. Quidam au-
 tem ex amicis eius astans se adhuc in vaseⁱ XX maltra
 35 tritici de rebus eius reservasse indicavit, que dives alia
 expendens oblitus erat. Sacerdos igitur assumpto divite,
 turba clericorum amicorumque eius multorumque aliorum
 comitante, ad vas accessit ipsumque aperiens bufonibus

40 a) poterat 1. b) -que alio atram. supra lin. suppl. 1. c) aliquot 2.
 d) dñe 1. 2. e) ita 1 (Gr^e). 2; Quare vir Dei clericis qui secum ven. assumptis
 Urstis. f) rebus om. 1. g) vasis om. 1. h) inquit om. 1. i) -se supra lin. 1.

1) Cf. Act. 2, 28; Matth. 7, 14.

serpentibusque plenum reperit. Sacerdos autem ad divitem conversus^a: 'Si¹ vis', ait, 'perfectus esse et certus de divina misericordia et venia, vas istud ingredi^b nudus, et ego tibi vitam eternam promitto'. Cui ille magna fide^c obediens coram omnibus in remissionem⁵ peccatorum suorum nudus intravit, clausoque vase ac signato super eum² sacerdos omnes usque in crastinum abesse precepit. Itaque sequenti die cum eis, qui hec viderant, et cum multis aliis ad locum venit et aperto vase nichil preter humana ossa super nivem candida³ 10 invenit. Que in medium proferens sancta et veneranda esse protestatus est et cum gaudio et admiratione omnium in loco^d honesto reposuit. Meretricum autem sectam, que infami commercio vitam suam probrose prostituerant^e, omnimodis in ea regione deposuit easque 15 verbo predicationis conversas, complures truncatis crinibus habitu religionis induit sub^f professione perpetue castitatis⁴; alias autem, que^g continere non presumebant⁵ casum ex fragilitate timentes, data eis in dotem non modica peccunia legitimo^h conubio reformavit. Ad 20 quod efficiendum Parisienses scolares ducentas L libras erogaverunt argentiⁱ, burgenses quoque mille et amplius. *Huius sacerdotis conversatio^k non multum *p. 331. simulata religione fuit. Vestes enim pro consuetudine ipsius terre habens, barbam frequenter radebat, caput 25 decenti pileo¹ cooperiens. Vadens ad predicandum equo utebatur et, in quamcunque domum receptus est, modo iusti predicatoris comedit et bibit, que sibi apponebantur. Magistrum etiam Petrum⁶, virum adprime eruditum, ad 1198. officium predicationis assumpsit⁷ eique gratiam curatio- 30

a) versus 1. b) nudus ingredi^b 2. c) -e e corr. 1. d) loco supra lin. suppl. 1. e) constituerant 2. f) sub om. 1. g) que om. 2. h) legitimo 2. i) -i in loco raso 1; argenti erogaverunt 2. k) non multum conversatio 1. l) pileo 2.

1) Cf. *Matth.* 19, 21: Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse etc. 2) *Apoc.* 20, 3: Et misit eum in abyssum et clausit et signavit 35 super illum. 3) *Psal.* 50, 9: Lavabis me, et super nivem dealbabor; *Dan.* 7, 9: Vestimentum eius candidum quasi nix. 4) *In domo monialium S. Antonii Parisius ad id ipsum fundata, Rigord.* § 120, a. 1198, p. 140; *Iac. de Vitruv., Hist. occ. c.* 8; *Albr. l. c.* p. 877. Cf. *Reineri Leod. Ann. a.* 1198, SS. XVI, p. 654. 5) 1. *Cor.* 7, 9: Quod 40 si non se continent, nubant. 6) de Rusia (Rossiaco, Roissy, alii dictus, qui occasione praedicationis suffarcinatus est divitiis et redditibus et factus est ecclesie Carnotensis canonicus et cancellarius, *Iac. de Vitruv. l. c.*, et c. a. 1209—11. obisse videtur; cf. *A. Clerval, 'Les écoles de Chartres au moyen-âge'*, Paris 1895, p. 326 sqq. 352 sqq. 7) *A.* 1198. 45 *Rigord.* § 120, p. 139; *Rog. de Hoveden* p. 76.

num¹ a Domino impetravit, reliquos magistros, ut compendiosas et dulces et utiles *in timore Domini*² discipulis facerent lectiones, adhortans. Dyaleticos^a enim inutilia abicere utiliaque^b in hac arte monuit reserare. Decretistas quoque de multis inutilibus et lectionem gravantibus concordantiis reprehendit. Theologos autem de longis continuationibus et sophisticis disputationibus redarguit reliquarumque arcium magistros simili modo increpans eos de multis inutilibus correxit atque ad necessaria tractanda et docenda informavit. Hic sacerdos quid egerit his peractis vel quo fine defecerit, ignoratur³, sapiencioribus, quia de eius transitu nichil memoria dignum perceperunt^c, ex hoc admodum scandalizatis, sed hoc frustra, cum possit multipliciter honeste defendi^d.

48. Igitur Innocentius papa Phylippo^e iam antea offensus, eo quod in Tuscia existens quoddam patrimonium sancti Petri invaserat⁴, ipsum in regem eligere non consensit, sed Ottoni favens ipsum in defensorem^f 1201. Romane ecclesie collaudavit⁵. Veruntamen^g procedente (Mart. 1).

25 a) Dial. 2. b) -que om. 1. c) perceperunt om. 1. d) deffendi 2.
e) Phil. 2. f) deffensorem 2. g) Verūptn 2.

1) 1. Cor. 12, 28. 30. 2) Ex. gr. 2. Par. 19, 9. Tob. 14, 16. etc.; Prov. 1, 7: Timor Domini principium sapientiae; 15, 33: Timor Domini disciplina sapientiae. 3) Multos, et nobilissimos Galliae principes, ad iter sanctum accendens (cf. etiam Reineri Ann. a. 1198, SS. XVI, p. 654; Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 369) a. 1202. Maio obiit, Robert. Autissiodor., SS. XXVI, p. 261; Villehardouin § 73 (Bouquet XVIII, p. 441); Memoriale fr. Walteri de Coventria, ed. W. Stubbs, Lond. 1873, II, p. 196; Ann. Stad., SS. XVI, p. 354; cf. Ann. Herbipol., ib. p. 9 sq. (a. 1200. Albr. l. c. p. 878, l. 22; a. 1201. Chron. Laudun., ed. Stechele p. 61, Bouquet XVIII, p. 712); cf. Gesta episc. Halb., SS. XXIII, p. 117; Iac. de Vitruv., Hist. occ. c. 8, qui Fulconis auctoritatem; cum maximam pecuniam hac occasione congregasset, valde diminutam esse tradit (cf. Chron. Laudun. a. 1199). 4) Qua de re papa a. 1196. imperatori conquestus erat, MG. LL. Constit. I, nr. 375, p. 523; cf. Rog. de Hoveden, SS. XXVII, p. 176; Gesta Innoc. III. c. 12. 14; Reg. de neg. imp. nr. 29, ed. Baluze I, p. 700, cf. p. 698; Innoc. III. epist. I, nr. 25; A. Hauck, 'Über die Exkommunikation Philipps von Schwaben', in 'Berichte über d. Verhandl. d. K. Sächs. Ges. d. Wiss. zu Leipzig. Phil.-hist. Kl.' LVI, 1904, p. 137 sqq. 5) Reg. de neg. imp. nr. 32. 33, quae epistolae a. 1201. Mart. 1. Laterani datae, d. Iulii 3. Coloniae promulgatae sunt, Reg. imp. V, 1, nr. 217 c.

1207. latere suo. Hugonem^a videlicet Hostiensem et Vellethrensem episcopum¹ et Leonem tituli Sancte Crucis in Ierusalem presbyterum cardinalem, ad eum direxit^{2.*} ut auctoritate apostolica ad litem terminandam data ab utrisque pace ad diem et locum conductum reges con-⁵venirent ibique mediantibus cardinalibus aliisque principibus qualicunque condicione pax inter eos reformaretur. Itaque die conducta in inferioribus Reni^b partibus non procul a Colonia³ convenientes, post multa passim tractata Ottoni a Phylippo^c per cardinales offertur, ut¹⁰ accepta in uxorem filia eius⁴ cum ducatu Alamannie aliorumque prediorum suorum redditibus, regio nomine deposito, ipsi de cetero ut regi pareret. Philippo exhinc sine controversia regnante. Ad hec Otto, quamvis iam desperatus, indigne ferens aliqua sibi pro regno offerri,¹⁵ se regnum non nisi cum morte depositurum protestatus, Phylippo^c, ut sibi cederet, multo maiora obtulit. Tali-que ambitione non convenientes, infecto negotio ab utroque discessum^{**} est, cardinalibus ad regem Phylippum^c se conferentibus eique favorem domni apostolici offerentibus.²⁰

1202. 49. Anno dominice incarnationis M^oCC^oV^o⁵ dux Vene-
ciarum⁶ cum markione de Monteferrato⁷ ac multis Ita-
licis necnon et comes Flandrensis⁸ plurimique de regione

*) 1 manu quae videtur Liutoldi in marg. add.: Non presu-²⁵mitur, quod papa variando factum suum ab Ottone, quem primitus approbavit, recesserit, ut hic innuitur.

**) 1 alia manu in margine add.: Philippus rex creatur, unde Philippus rex inter discessum et cardinalibus, omisso est, in textum recepit 1 a.

30

a) Ottonem 2. b) Rheni 2. c) Phil. 2.

1) Postea Gregorium IX. papam. 2) Reg. de neg. imp. nr. 141; cf. Innoc. III. epist. X, nr. 62 (a. 1207. Maii 15). 3) Immo Philippo cum principibus in locis Nordhausen (Aug. 15) et Quedlinburg (Sept.) manente cardinales cum Ottone in loco Harlingenburg prope Goslarium³⁵ frustra tractaverunt, Reg. imp. V, 1, nr. 158 a. 159 a. 238 a. b. Quae auctor cum iis, quae a. 1206. prope Coloniam inter reges agebantur (Reg. imp. V, 1, nr. 136 d. 235 g), perperam confudit. 4) Cf. Ann. Marbac. q. d., ed. Bloch, p. 77; Chron. Ursp., SS. XXIII, p. 370; Reg. de neg. imp. nr. 169. 5) Hoc anno Martinus abbas Parisiensis⁴⁰ domum rediit; infra p. 81, n. 4. 6) Henricus Dandulus. 7) Bonifacio I. 8) Balduinus IX.

Galliarum, Ierosolimitane ecclesie subvenire nitentes, cruce accepta per Greciam iter arripiunt, ubi a Grecis et maxime a Constantinopolitanis multis versuciis et iniuriis irretiti sunt. Unde permoti, profligata circa urbem
 5 regiam universa regione belloque cum imperatore habito ipsoque cum multis occiso¹ urbem obsessam expugnantes^{1204.}
 irrumpunt in rapinamque efferati nec ecclesiis parcentes^{(April. 12. et 13).}
 auri et argenti aliarumque rerum inestimabiles thesauros diripuerunt, Venecianis cum Pisanis Genuensibusque^a
 10 ac multis de omni Italia^b, Ungaria, Germania, Gallia, Hispania^c ad auxilium eorum spe lucri vicissim tendentibus². Itaque multis occiduis regionibus divicie Grecorum invecte sunt, ac precipue ornatus templi, quod Iustinianus imperator in^d honorem agye Sophie quondam
 15 construxit³, multo auri extans pondere cum reliquiis sanctorum innumerabilium, quibus hec civitas prestabat omni orienti, Veneciam ex maxima parte translatus est, aliis regionibus civitatibusque eisdem reliquiis thesaurisque admodum ditatis. Preterea abbas quidam nomine
 20 Martinus Cysterciensis^e ordinis de monasterio Parisio, quod situm est in Alsacia, eandem expeditionem aggressus huic expugnationi Constantinopoleos interfuit indeque maximam partem vivifice crucis aliarumque reliquiarum dominicarum cum multis sanctorum reliquiis
 25 ornatis auro et argento et lapidibus preciosis in patriam transtulit⁴ hisque totam Germaniam cum Alsatia ad-1205.
 332. modum nobilitavit. *Sic itaque districtus iudex omnipotens Deus iniurias peregrinorum suorum vindicavit⁵, que a Grecis ab antiquo omnibus Ierusalem per fines
 30 suos tendentibus semper irrogata est^f, *deus ultionum* Ps. 93, 1. 2.
Dominus, reddens retributionem superbis, nec tamen in ira sua misericordie^g oblitus⁶, quia hoc flagellum non a paganis, sed a Christianis super filios pestilencie induxit, hoc nimirum meritis sanctorum exigentibus, ne preclare

35 a) Gen. alia manu mut. ian. 1. b) yt. 2. c) Hisp. 2. d) in bis 2.
 e) Cist. 2. f) ita (e) 1. 2. g) mīæ 1.

1) Postea a. 1204. Sept. Alexius V. Murzuphlus captus et necatus est. 2) Ad voces cf. supra c. 36, p. 55, l. 23 sq. 3) Cf. Otto Fris. Chron. V, 4, p. 233. 4) Cf. Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 369, l. 40 sqq.; Guntheri Hist. Constantinopol. c. 19. 22—26, Canisius, Antiquae lectionis t. V, 2, p. 382—384. 387—393. 5) Judith 16, 20: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis. 6) Ps. 76, 10: Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?

eorum reliquie manibus paganorum polluerentur, sed a Christianis alio translate debito colerentur honore. Itaque Latini necnon Teutonici pulsus sive occisis Grecis
 1204. civitatem regiam obtinentes comitem Bonifacium regem
 (Maii 9). creaverunt¹ totamque Greciam devastantes variis preli- 5
 orum eventibus cum Grecis decertaverunt. Sed de hiis^a hactenus.

1208. 50. Anno dominice incarnationis M^oCC^oVIII. Phylippus^b rex subiectis sibi multis modis pene omnibus Ottonis^c fautoribus ipsum postremo persequi deliberat 10
 contractoque valido exercitu contra Brunswic^d ire disponens in civitatem Babinbergensem divertit, exercitu iam in procinctu constituto, ibique flebotomatus aliquandiu
 (Iun. 21). quiescere voluit. Itaque Otto palatinus de Witelinsbach^e. remordente memoria iniurie sibi in ablatione filie a Phylippo^b rege exhibite — desponsatam enim illi filiam² pretenta consanguinitatis propinquitate³ negaverat — tempus oportunum ratus⁴ atque instigatione marchionis de Anedehse⁵ animatus in vindictam exarsit sociorumque frequencia stipatus, quasi in expeditionem iturus, 20
 Babinberc ad regem Phylippum^b divertit et, quasi ei in aurem locuturus, cubile regis familiariter pulsavit, gladio sub veste latente⁶. Intromissus igitur continuo exerto gladio regem invasit unoque ictu capite letaliter vulneratum occidit, vulnerato etiam Heinrico^f dapifero de 25

a) hec pro de hiis 2. b) Phil. 2. c) Ottoni 2. d) Brunswic 2.
 e) Wintelinsbach 2. f) Henr. 2.

1) Immo Balduinus comes Flandriae imperator d. 9. Maii electus, d. 16. Maii a. 1204. coronatus est, Bonifacio marchioni regno Thessalonicensi cedente. 2) Beatricem maiorem, uxorem Ottonis IV. imperatoris, habent Ann. Marbac. q. d. p. 77 et 'Kaiserchronik, Bair. Forts.' v. 331 sqq. 352, MG. Deutsche Chron. I, p. 401 sq.; Cunigundem (perperam Constanciam), uxorem Wenceslai I. regis Boemiae, Heinr. Heimb. a. 1203, SS. XVII, p. 713; de Beatrice minore, postea regina Castiliae, quam habet Conradus de Fabaria, Contin. Cas. S. Galli c. 7, 35 SS. II, p. 168, l. 46, = c. 9, ed. G. Meyer von Knonau, 'Mittheil. zur vaterländ. Gesch. N. F. VII. St. Gallische Geschichtsquellen IV', 1879, p. 152 sq., vix recte cogitat E. Winkelmann, 'Philipp von Schwaben', p. 539; 'Kaiser Otto IV.', p. 536. 3) Ottonis palatini proavus Philippi proaviae sororem ex matre in matrimonio habuerat; cf. H. Graf von Walderdorff in 'Forschungen zur Deutschen Gesch.' XIII, p. 591 sqq. 4) 2. Mach. 4, 32; supra c. 30, p. 42, l. 10. 5) Heinrici marchionis Istriae. 6) Cf. Chron. Ursperg., SS. XXIII, p. 370, l. 35 sqq.; Chron. regia Colon. cont. III, p. 226; aliter Arnold. Lub. VII, 12, SS. XXI, p. 244; Reg. de neg. imp. nr. 152.

Walpurg^{a, 1}, qui eum comprehensum retinere voluit; sic- 1208.
que cubili erumpens ascenso equo cum sociis secessit^b,
rege statim expirante^c. Exercitus igitur audiens regem
occisum^d veloci regressu repatriavit, sibi rebusque suis
5 quisque prospiciens. Nam quaqueversum omnes in rapi-
nam efferati civitates ad ius Philippi spectantes pleras-
que rebus direptis succenderunt, monasteriis villisque
undique spoliatis, nullusque sine armis multoque comi-
tatu securo itinere incedere valebat². Occiso igitur
10 Phylippo^e, anno belli civilis^f huius XII.³, Otto regnum,
pro quo diu^g conflixerat, tandem obtinuit. Sed quia
admodum attenuatus fuerat, paulatim conversis ad se
principibus confortatur. A nativitate itaque sancti Io- *Iun. 24.*
hannis baptiste, quando videlicet occisus est Phylippus^e, *(Iun. 21).*
15 usque ad autumpnum attrahendis sibi regni possessioni-
bus et conciliandis principibus instans, circa festum
sancti Martini curiam apud Frankinfurth^h habuit⁴ ibi- *Nov. 11.*
queⁱ lege pacis promulgata regnum turbatum paulisper
tranquillavit. Post hec apud castrum Noricum col- 1209.
20 loquium habens⁵ a Bawaria in Alamanniam pervenit *(Febr.)*
ibique in epiphania^k Domini apud Augustam colloquium *Ian. 6.*
habens Ottonem palatinum de Witolinsbah^l necnon
markionem^m de Anadehseⁿ lege Bawarica sententialiter
propter occisum Phylippum^e proscripsit⁶ eosque digni-
25 tatibus, beneficiis ac prediorum suorum redditibus^o sine
spe recuperationis iudicialiter privavit, dignitates eorum
in alios transferens aliisque beneficia concedens⁷, rediti-

a) Walpurch 2. b) recessit 2. c) expirante 2. d) ociosum alio atram.
corr. occisum 1. e) Phil. 2. f) civili (?) huius 2; huius civilis, -s alio atram.
30 suppl. 1. g) diu om. 2. h) vranchinuurth 2. i) itaque 1. k) epyphania 2.
l) Wintilinsbach 2. m) marchionem 2. n) Anedehse 2. o) beneficiis iterum ald. 1.

1) Chron. Ursperg. l. c.; cf. relationem legatorum cardinalium
ad papam, Reg. de neg. imp. nr. 152. 2) Cf. locos, quos conguessit
E. Winkelmann, 'Philipp von Schwaben' p. 473, n. 1, imprimis Honorii
35 cont. Weingart., SS. XXI, p. 480, l. 48—51. 3) Immo undecimo.
4) Cf. H. Bloch, 'Die staufischen Kaiserwahlen und die Entstehung des
Kurfürstentums', Leipzig et Berlin 1911, p. 80. 5) Mense Februario
a. 1209. post curiam Augustanam, ad quam de inferioribus partibus
Rheni accesserat; cf. Reg. imp. V, 1, nr. 251a—260. 266a. 267.
40 6) Sententiam in curia Francofurtensilata denuo confirmavit. 7) Feoda,
quae palatinus et marchio ab imperio tenuerunt, d. 15. Nov. 1208.
Ludewico I. duci Baiariae concessit, Reg. imp. V, 1, nr. 243; sed
postea Augustae marchiam Istriae et Carniolae a duce resignatam
Wolfgero patriarchae Aquilegiensi confirmavit; cf. Reg. imp. V, 1,
45 nr. 258a. 399 (1210. Mai 8); W. Lenel, 'Venezianisch-Istrische Studien',

bus prediorum heredibus eorum¹ delegatis, captisque ibidem V pacis violatoribus, uno decollato, IIII suspensis². Ubi etiam legatis civitatum Italie ad eum venientibus insignia civitatum cum clavibus aureis et multis aliis donis offerentibus³ ac per hec subiectionem profitentibus⁵ susceptis⁴ in Saxoniam perrexit.

1209. 51. Anno dominice incarnationis M^oCC^oIX^o Otto
Mart. rex generale colloquium in quadragesima habens apud Hagenowe expeditionem in Italiam^a principibus edixit^{b. 5} ibique occisum esse Ottonem palatinum de Witolinsbach^c 10 a marscaldo Heinricho^d de Kallindin in vindictam Phylippi^e regis⁶ nuncium accepit. Igitur fortuna prosperis successibus arridente, ne principes, qui Phylippo^e faverant^f, et hii, qui Ottoni prius adherentes demum apostataverant, regem conscientia remordente suspectum 15 haberent, medium quoddam necesse fuit interponi, ne occasione, ut fieri solet, alicuius discordie conflata in pristinum rursus exicium regnum involveretur. Ad hoc 1208. nullum magis ydoneum inveniri potuit, quam ut Otto
(Nov.). rex acciperet in matrimonium Phylippi^e filiam⁷, que 20 connexione insolubili concordiam inter regem et principes stabiliret⁸. Et quia hoc sine licentia apostolice auctoritatis fieri non licuit, cognatione impediante — *p. 333. nam pater Ottonis avunculus⁹ fuit Friderici^g imperatoris, patris Phylippi^e —, missi sunt¹⁰ a sede apostolica 25 cardinales duo, videlicet Hugo Hostiensis et Velletrensis
1209.
(Ian. 16).

a) yt. 2. b) indixit 2. c) Vintilinsbach 2. d) Hainrico 2. e) Phil. 2.
 f) fu*ant 1, ubi ante Phylippo in marg. alia manu cum add. g) Fridrici 2.

Strassburg 1911, p. 174 sqq. ('Schriften der Wissensch. Ges. in Strassb.' 9). Palatinum Baioariae Rapoto II. comes de Ortenburg et Kraiburg 30 accepit.

1) Ludewico I. duci Baioariae et Ottoni I. duci Meraniae, fratri Heinrichi marchionis. 2) Cf. Chron. Ursperg. a. 1209, SS. XXIII, p. 372, l. 43 sq. 3) Cf. supra c. 27, p. 39. 4) Cf. Ioh. Codagn. Ann. Placent. a. 1208, ed. Holder-Egger (SS. r. Germ.), p. 33; Choun- 35 radi Schir. Ann. a. 1209, SS. XVII, p. 632; Reg. imp. V, 1, nr. 260. 5) Quod vix recte in dubium vocavit E. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 485; cf. Reg. imp. V, 1, nr. 273 a. 6) Apud Oberndorf villam prope Ratisbonam, mense Martio a. 1209. 7) Beatricem maiorem, decem fere annos natam. 8) Desponsatio iam m. Novembri a. 1208. in 40 curia Francofurtensi agi instituta est. 9) Fridericus Barbarossa et Heinrichus Leo ex fratre et sorore, Heinricho Superbo duce Baioariae et Iudith, liberis Heinrichi Nigri ducis, nati erant. 10) Vide epistolas apostolicas, d. d. 16. Ianuar. 1209, Reg. imp. V, 2, nr. 6054 — 6059; d. d. 18. Ian. 1209, ib. nr. 6060.

episcopus et Leo tituli Sancte Crucis in Ierusalem pres-1209.
byter cardinalis, qui priori^a anno vivente Phylippo^b pro
eadem causa, ut prelibatum est¹, legatione functi^c erant,
ut necessaria dispensatione conubium hoc, gratia pacis
5 et concordie auctoritate beati Petri ex apostolica con-
vencia^d initum², ratum et legitimum statuerent idque
remoto omni scandalo ecclesia dispensante probabile con-
firmarent³. Qui ad regem venientes⁴ eumque apostolica (Martio).
benedictione salutantes causam legationis sue, ut relatum
10 est, aperiunt eumque libenti animo consencientem ad hoc
ad defensionem^e Romane ecclesie invitaverunt. Ita-
que ad hec exequenda generalis curia principibus apud
Herbipolim indicitur in octava pentecostes^{f. 5}. Principes (Maii 24).
igitur ex diversis regni partibus ad hanc curiam con-
15 venerunt, legatique civitatum Italie subiectionem offe-
rentes interfuerunt, Ottonemque regem regali ambitione
tota coronata^g civitate cum maximo tripudio susceperunt,
ibique in palacium regale congregati, exstructo tribunali
rex consedit^h, cardinales habens collaterales, reliquis
20 principibus circumsedentibus. Itaque Hugo Hostiensis
episcopus cardinalis primo exorsus de causa regalis
conubii, pro qua convenerant, rationabiliter Latino idio-
mateⁱ allegavit^k, interpretem habens Wirziburgensem
episcopum⁶, regique Ottoni, ut pro bono pacis et¹ con-
25 cordie ad abolendam preteritorum malorum memoriam
cum filia illustrissimi principis Phylippi^b matrimonium
contraheret, auctoritate Dei et beati Petri per apostoli-
cam obedientiam in remissionem peccatorum suorum
precepit. Rege igitur ad hoc devoto animo consenciente,
30 abbas Morimundensis⁷ Cisterciensis ordinis surrexit
omniumque abbatum aliorumque claustralium utriusque
ordinis, Cluniacensis videlicet et Cisterciensis, personam

a) ita 1. 2; priore Urstis. b) Phil. 2. c) defuncti, de- del. 1. d) guiēcia
alio atram. corr. giuēcia 1. e) defensionem 2. f) pentec 1; penthecost² 2.
35 g) ita 1 (cf. supra c. 40, p. 62, l. 14); ordinata 2. h) conscendit, sed -c- supra lin.
alio atram. add. 1. i) ydiomate 2. k) alleg- e corr. 1. l) et alio atram. supra
lin. suppl. 1; om. 2; cf. supra l. 4 sq.

1) C. 48, p. 80. 2) Cf. supra c. 48, p. 80; Reg. de neg. imp.
nr. 153. 169. 3) Reg. de neg. imp. nr. 178. 181. 182 (a. 1209.
40 Ian. 18. 16). 4) Quod m. Martio ineunte factum esse videtur, cf.
E. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 485; supra p. 84, n. 5. 5) Cf. Arnold.
Lub. VII, 17; Reg. imp. V, 1, nr. 280 b. 6) Ottonem. 7) Mori-
mund (dioc. Langres), cui tunc Heidenricus, prius abbas Walkenrie-
densis, praeerat; cf. G. Bode, 'UB. der Stadt Goslar' I, p. 394, nr. 381;
45 Arn. Lub. VII in.

1209. assumens delictum hoc conubio contra consuetudinem ecclesie quamvis dispensatorie committendum monastico ordini auctoritate apostolica imposuit, regi pro hoc iniungens penitentiam, ut monasteriorum aliarumque ecclesiarum pro posse defensor^a existeret, viduis et pupillis iusto iudicio preesset monasteriumque Cysterciense^b ordinis in fundo proprio edificaret ac post hec ecclesie Hierosolimitane in propria persona subveniret. His omnibus rege obediente, puella iam nubilis¹ a duce Leopaldo Orientali et Ludewico duce Bawarie adducta tribunali sistitur ac de consensu interrogata, verecundata admodum ruboreque perfusa se libenti animo consentire profitetur. Mox a duce Leopaldo^c cognato suo² per manus cardinalium lege Francorum³ regi Ottoni desponsatur, a quo amantissime amplexata publici signo osculi mutuacioneque^d anulorum subarratur, tractatisque diversis regni negociis a curia digrediuntur, reginaque Saxoniam perducta apud Bruniswich aliquandiu mansura collocatur⁴.

1209. 52. Hisdem diebus Otto rex generalem curiam circa festum apostolorum Petri et Pauli⁵ apud Augustam Vindelicam celebrans, premissis prius ad apostolicum cardinalibus⁶ expeditionem movit in Italiam et per vallem Tridentinam ducens exercitum Veronam pervenit ibique a civibus ponte navibus compacto per Athesim cum toto exercitu transductus favorabiliter excipitur⁷. Dispositis itaque inibi negociis imperii Gardam castellum ab imperatore Heinrico VIe Veronensibus quondam traditum⁸ ab ipsis recepit et in eo presidia imperii more

a) defensor 2. b) Cist. 2. c) -do om. 1. d) ita 1. 2; mutationeque 30
Ussermann, Böhmer, Wilmans. e) VI. eadem manu eodemque atram. superscr. 1. 2.

1) Minime; supra p. 84, n. 7. 2) Avus Leopaldi Beatricis proavi frater ex matre fuerat; cf. ex. gr. Ottonis Fris. Gesta Frid. I, 9. 1.0. Cf. etiam 'Braunsch. Reimchr.' v. 6550 sqq., MG. Deutsche Chron. II, p. 541. 3) Cf. MG. LL. Formulae p. 230 (et n. 4). 271: solido et denario secundum legem Salicam. 4) Cf. Arnold. Lub. VII, 17 fin. 5) Rectius circa medium mensem Iulium. W. 'Braunsch. Reimchr.' v. 6573: uf sente Iacobes tach (Iul. 25). Cf. Reg. imp. V, 1, nr. 287 a. 288 (Iul. 24). 6) Post diem 11. Iunii a. 1209. reverterunt; Reg. imp. V, 2, nr. 9995. 7) Otto Veronam intrasse non videtur; cf. Reg. imp. V, 1, nr. 291 g; Gesta Frid. II, 39, ed. de Simson p. 146, l. 9 sqq. 8) A. 1193. Aug. 15, pretio mille marcarum argenti recepto; Stumpf nr. 4828. 4829; cf. Böhmer, Acta imperii selecta nr. 900, p. 613 sq.

antiquorum posuit. Exin Bononiam¹ copias traiciens^{1209.}
 generalem inibi curiam cum principibus Italie celebravit² (Sept. c. 1.).
 ac inde Mediolanum³ perveniens honorifice a civibus
 suscipitur. Ubi moram faciens negociaque rei publice
 5 disponens validum ex omni Ytalia^a contraxit exercitum⁴;
 Pyreneumque^b transiens Tusciam applicuit⁵ indeque^c (Sept.).
 nuncios ad domnum apostolicum patriarcham Aquilegiensem⁶ et episcopum Spirensem cancellarium suum⁷
 Romam premisit. Qui ex persona regis compositione
 10 inperialis consecrationis cum apostolico facta⁸ ad regem
 regrediuntur ipsumque cum universo exercitu ex parte
 domni apostolici filiali affectu compositionem consecrationis intimantes salutaverunt. Qui mox ad Urbem
 tendens exercitum castra metari ante portas Urbis fecit⁹, (Oct. 2/3).
 15 ipseque crastina die dominica ante festum sancti *Michaelis^{d. 10}, que eo anno V. Kalendas Octobris evenit, a Sept. 27.
 domno papa Innocencio et a Romanis¹¹ honorifice suscipitur datoque sacramento coram ecclesia¹² se iustum iudicem ac viduarum et orphanorum tutorem necnon ecclesiarum et precipue patrimonii sancti Petri defensorem^e

a) -a alio atram. supra expunctum -e 1; it. 2. b) -que om. 1; Pir. 2.
 c) indeque om. 1. d) Michaelis 2. e) deffensorem 2.

- 1) Die 1. Sept. a. 1209. in castris in territorio Bononiensi super ripam Reni diplomata dedit, Reg. imp. V, 1, nr. 299. 300; cf. Alb. 25 *Milioli Lib. de tempor. c.* 207, SS. XXXI, p. 456. 2) Quod in dubium vocat E. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 487; Reg. imp. V, 1, nr. 298 d. 3) Error. W. Cf. E. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 487 sq.; Reg. imp. V, 1, nr. 300 a. Mediolani Otto a. 1210. April. 17—23. et a. 1212. Febr. moratus est, Reg. imp. V, 1, nr. 379 b—384. 463 a—466. 30 4) *Nugae*, quamvis ex parte consentiat Arnold. Lub. VII, 18. 5) Ubi Senae per aliquot dies stetit, si Arnoldo Lub. VII, 18. credis; sed hoc ad diem 21. Oct. a. 1209. referendum esse videtur; cf. Reg. imp. V, 1, nr. 300 d. 306 b. 6) Wolfgerum, quem inter legatos ponens auctor erravit. Cf. MG. LL. Constit. II, nr. 33, p. 42; Reg. imp. V, 1, nr. 298. 35 7) Conradum III. 8) Die 8. Sept. papam Viterbii convenerunt, 'Braunsch. Reimchron.' v. 6597, MG. Deutsche Chron. II, p. 541. 9) In Monte Mario, ubi d. 4. Oct. papae et ecclesiae populoque Romano per principes et nobiles securitatem iurare fecit; MG. LL. Constit. II, nr. 34, p. 97; Reg. imp. V, 1, nr. 301. 10) Potius dominica post 40 S. Michaelis festum, Octob. 4. W. Cf. E. Winkelmann, 'Otto IV.' p. 496 sq.; Reg. imp. V, 1, nr. 301 a. 11) Qui armis Teutonicos impetierunt. 12) Secundum ordinem hoc iuramentum tunc temporis in ecclesia S. Mariae in Turri praestabatur; A. Diemand, 'Das Ceremoniell der Kaiserkrönungen von Otto I. bis auf Friedrich II.' München 1894, 45 p. 64. 126. Forma iuramenti, ibidem p. 126, cf. p. 111, longius recedit.

1209. pro posse existere ab apostolico consecratus coronatur
 (Oct. 4). imperatorisque et augusti nomen nonagesimus VI^{us} ab
 Augusto sortitur. Consecrationem^a igitur desideratam
 adeptus cum magno tripudio ab Urbe recedens in partes
 Tuscie divertit^{*. 1.}

5

*) 2 *addit*: Hactenus Otto de Sancto Blasio. Et
 finis Deo gracias. 1482.

a) Consecratōe, secundum — alio atram. suppl. 1.

1) *Mense Octobri 1209. W. Die 12. Oct. ad pedem Montis-
 Flasconis erat, Reg. imp. V, 1, nr. 306. Mense Decembri ineunte in* 10
ducatum Spoletanum profectus est, ib. nr. 329 a.

EX CHRONICA UNIVERSALI TURICENSI
SAECULO XIII.
EXEUNTE CONSCRIPTA EXCERPTA.

Ad codicem Turicensem C. 33 (*Ottonis Frisingensis*
5 C 3, *Ottonis de S. Blasio* 1) redeunt¹ codices complures,
qui *Chronicam universalem Turicensem* exhibent.
Quos inter codices *Ottonis Frisingensis* et *Ottonis de S.*
Blasio b. m. R. Wilmans posuit, quamquam ipse recte per-
10 transcriberet, sed multis decurtatis vel omissis aliis locis
multa addidisse, ex quibus eruditio et cognitio historiarum
antiquorum temporum, qualis saeculo XIII. in scholis vique-
rit, satis clare eluceat. Et re vera totum opus et *Ottonis*
Frisingensis et *Ottonis de S. Blasio* huc receptum est, sed illud
15 pluribus locis ex aliis libris interpolatum aut mutatum, hoc,
Sanblasiani scilicet, multifarie decurtatum aut aliquo modo
retractatum².

Haec *Chronica Turegi* compilata esse locis ad res
Turicenses spectantibus hic illic insertis probatur: de sanctis
20 *Felice* et *Regula* et *Exuperantio* a *Decio* praeside *Turegi*
occisis (infra p. 100); de ecclesia imperialis prepositure
Thuricensis a *Karolo Magno* et monasterio regalis abbacie
a *Ludewico* (*Germanico*) fundatis (infra p. 103); de *Bertha*
et *Hildegarde* *Ludewici* regis filiis, quarum translationes
25 a. 1272. Oct. 23. et a. 1273. Dec. 28. factae commemorantur,
et diplomate *Ludewici* regis monasterio sanctorum *Felicis* et
Regulae dato (infra p. 106—109). Quam *Chronicam* non ante
a. 1285. et fortasse non post a. 1287. conscriptam esse inde

1) Infra p. 93, n. 3. 2) Singulos locos sub signis 1* (e cod.
30 Lond. Egerton 1944, = infra 1* a) et 3 (e cod. Vindob. 540, = infra 1**) enotavit R. Wilmans in varia lectione, SS. XX, p. 305 sqq.

patet, quod pontificum Romanorum series eadem manu usque ad Honorium IV, qui sedit a. 1285. Apr. 2. — a. 1287. Apr. 3, producta est¹.

Ratio auctoris haec erat: In Petri Comestoris Historia scholastica initium faciens mox Ottonis Frisingensis Chroni- 5 cam, cuius codicem Turicensem (C 3) habuit, fundamentum operis posuit, cui plurimis locis mutatae vel decurtatae aliunde, et potissimum ex Orosio, Isidori Originibus (Ety- mologiis), Annalibus Fuldensibus, Reginonis et Herimanni Contracti Chronicis, Bertholdi Vita Herimanni Contracti², 10 Legenda Karoli Magni³ et ex ipsa Pseudo-Turpini Historia Karoli Magni⁴, et maxime ex Martini Oppariensis Chronica, plurima inseruit⁵, praecipue in iis, quibus de antiquiorum temporum rebus agitur, partibus. Tum Ottonis de S. Blasio continuationem exscripsit⁶, et ipsam multis locis mutatam 15 vel decurtatam, cui res annis 1209—1274, vel 1277, gestas ex Martino Oppariensi⁷ et Gilberti qui dicitur Chronico continuato, quod item in codice Turicensi laudato invenit, subiunxit, una tantum notitia Turicensi de Heinrichi (VII.) regis contra patrem seditione addita, quae notatu non in- 20 digna esse videtur, infra p. 111.

Chronicam universalem Turicensem in Germania meri- diana tritam fuisse codices probant, qui plures exstitisse quam servati esse videntur. Quae etiam viros doctos inde a saeculo XVI. non fugit. Nam P. Pithoeus, qui eam 25 perperam Ottoni de S. Blasio tribuit, in editione Ottonis Frisingensis, Basileae 1569, in fine ita scribit: Non dubito facile omnes contempturos ea, quae in quibusdam exem- plaribus ex Martyrologiis, Decretis, et Pontificum Vitis Ottonis libris IIII. prioribus interserta sunt a quodam 30 (ut ego quidem suspicor) Ottone Sanblasiano, qui a Con-

1) In fine Chronici qui Gilberti dicitur, ab initio cum Chronica Turi- censi coniuncti: Honorius IIII. natione Romanus de domo Sabellorum eligitur in Perusio anno Domini M^oCC^oLXXXIII^o (perperam 1274. SS. XXIV, p. 139, n.**). 2) Cf. SS. V, p. 265. In qua edenda b. m. G. H. Pertz 35 codicem infra 1** signatum sub signo 1a adhibuit. 3) Ed. G. Rauschen, 'Die Legende Karls des Grossen', Leipzig 1890. 4) Turpini historia Karoli Magni et Rotholandi ed. F. Castets, Montpellier 1880. ('Publications de la société pour l'étude des langues romanes' [7]). 5) In quibus inda- gandis a socio nostro W. Levison egregie adiutus sum. Etiam Histo- 40 riam peregrinorum novit, infra p. 92, n. 11. 6) Quam Ottoni Fri- singensi compilatorem tribuisse patet ex his verbis, quae in codice 1* non iam exstant, c. 20 (omissis Nam a maioribus — tumulantur, supra p. 26, l. 2—17): Ut in cronica domni Ottonis Frisingensis poteris repe- rire. 7) Quo in codice quodam editionis tertiae (C) usus est, cuius 45 etiam continuationem pontificum (SS. XXII, p. 442) habuit.

radi morte, id est ab anno Christi MCXLVI. appendice brevi admodum Frisingensis Chronicon supplere voluit, usque ad annum MCCLXXIII. *Sed ea, quae Wolfgangus Hunger cancellarius Frisingensis in Annotationibus ad*
 5 *Cuspinianum De caesaribus et imperatoribus Romanis habet*¹:
 . . . utcumque Ottonis exemplar Chronicorum (nam Aenobarbica desunt) manu in membranis scriptum, quod in Frisingensi Bibliotheca servatur, impressis codicibus consentiat: quia eleganter magis, quam erudite ac
 10 emendate id esse exaratum, passim deprehendere potui, potius ad codicem Monacensem Latinum nr. 1002, olim Frisingensem (Ottonis Frisingensis A 3^a a³), quam ad codicem infra 1^a a signatum referenda esse videntur.

Duae Chronicae universalis Turicensis formae innotuerunt, altera quae initio propius ad Ottonis Frisingensis Chronicam accedit, servata in A 1^{**}, altera codicum A 1^{*} et A 1^a. Sed inde ab Ottonis Frisingensis libro II. utriusque formae codices ubique fere ad verbum conveniunt.

Codices hi sunt:

20 1^{*)} Codex Monacensis Lat. nr. 23597, membranaeus, in 4° (15 : 22 cm), saec. XIII. ex. vel XIV. in. 2. In folio paene toto exciso inter folia 94. et 95. manu saec. XVI. scriptum est: Matheus Marschalcus³ de Piberbach Canonicus Aug(ustensis) dominus huius libri; f. 64^v.
 25 in margine inferiore manu recentiore: Regina Püchnerin Andere Puchner in Fürsten-Mooss. Saec. XIX. medio inter libros domini Regnet praefecti in urbe Landau supra Isaram serrabatur⁴. Neque vero idem fuisse videtur codex, quem a. 1820. Hoheneicher in oppido Partenkirchen inter libros suos exstantem descripsit, quippe quem 'einen prächtigen
 30 Codex in gross Folio auf Pergament' nominaverit⁵. Multa folia tota aut ex parte excisa sunt, quare textus

1) Ioannis Cuspiniani De caesaribus atque imperatoribus Romanis opus insigne . . . una cum Volphgangi Hungeri . . . annotationibus.
 35 Basil. 1561, col. 123. et 124. Cf. Hoheneicher, 'Archiv' I, p. 169.
 2) De quo cf. Catal. cod. manuscriptorum bibl. reg. Monac. IV, 4, p. 79. — Wilmans in Ottonis Frisingensis Chronica edenda hunc codicem sub Ca 6 posuit. 3) De Pappenheim, ad quem habes litteras Conradi Peutingeri datas a. 1505. Mart. 4, in Peutingeri Sermonibus convivalibus,
 40 ed. G. W. Zapf, Augustae Vindel. 1781, p. 63. Obiit a. 1541; cf. F. A. Veith, Bibliotheca Augustana, alphab. 2 (Augsburg 1786), p. 84 sqq.; cf. etiam Th. F. A. Wichert, 'Jacob von Mainz', Königsberg 1881, p. 297 sqq. 4) SS. XX, p. 304. 5) 'Archiv' I, p. 170. Immo istum codicem, 'quem', teste Rogerio Wilmans, SS. XX, p. 109, 'ille iam
 45 diu ante (mortem suam) vendiderat', fortasse infra in codice 1^a a recognoscere possumus.

*codicis hodie non solum initio, sed etiam alias non semel valde mutilatus ex apographo eius 1^a restituendus est. F. 1^r—3^v: [condita est Car]thago, ut quidam volunt, a Calcedone Tirio vel, ut alii dicunt, a filia eius Didone¹, que Eneam post excidium Troie hospitio et lecto dicitur 5 recepisce — Eo tempore Manlius Torquatus consul Romanorum filium suum². F. 4^r. *prophetarum loci*: Idem infernus³ subter te — orietur stella ex Iacob et consurget homo de Is[rael]⁴. F. 4^v: Sibilla (*minio*). Iudicii signum — sulphuris amnis⁵. Moyses (*minio*), et alia manu, item 10 *minio*: Deuteronomii XXIX; tum rursus alia manu: Suscitabit vobis Dominus prophetam, ipsum sicut me audietis, *superscr.*: prophetam vobis suscitabit Dominus alio atramento, quo et in linea pergitur: Prophetam vobis suscitabit — exterminabitur de populo suo⁶. Iacob: Non 15 auferetur — exspectatio gentium⁷. F. 5^r: Incipit (*Coronica nigro atramento suppl.*) Frisingensis (*minio*)⁸. Ego initium miseriarum hominum etc., ex Orosio I, 1, 4 sqq. — 3, 4, *vocibus interdum ex Ottonis Frisingensis Chronica intermixtis, ad quam f. 10^r. totum se confert*⁹: Ad orientem 20 igitur etc. (= *Ottonis Fris. Chron. I, 2 sqq.*) — f. 75^v: incredibilia videantur. Sed et hec hactenus (= *Ottonis Fris. Chron. VII, 33, p. 366, l. 23 sq.*). Inter quaterniones VII. et VIII.¹⁰ multa perierunt. F. 75^v—86^r. nulla distinctione facta pergit: Anno dominice incarnationis 25 M^oC^oXL^oVI^o summus pontifex Eugenius (*Otto de S. Blasio c. 1*) — cum magno tripudio ab urbe recedit (*c. 52 fn.*)¹¹;*

1) Petrus Comestor, *Hist. scholast.*, lib. III. Regum c. 3, Migne, *Patrol. Lat. CXCVIII*, col. 1350. 2) Tum complura perierunt. Sequitur in *Hist. scholast. lib. Esther c. 3, col. 1495*: virgis caesum 30 securi percussit. 3) *Isai. 14, 9*. 4) *Num. 24, 17*. 5) *Augustinus, De civitate Dei XVIII, 23*. 6) *Deut. 18, 15. Act. 3, 22 sqq.* 7) *Gen. 49, 10*. 8) *Manu recenti (saec. XVI.?) in margine superiore adscriptum est*: Nota quod in hac manuscripta cronica plura reperiantur, quam in edita Augustae 1508, ab anno autem 1146 usque ad finem 35 plane alterius est authoris quam Ottonis. Quam Ottonis Frisingensis editionem nemo vidit. Cf. praefationem meam in *Ottonis Frisingensis Chronicam p. LXXXVIII, n. 3*. 9) *Capita non numerantur nec semper libri distinguuntur. Aliunde plurima adduntur*. 10) F. 63^v. *finiens in verbis Ottonis Fris. Chron. IV, 11, p. 199, l. 14 sq.*: ex calore 40 prunarum et humore (*sic!*), et f. 64^r. *incipiens in verbis ib. VI, 24, p. 287, l. 21*: ergo conditione etc. 11) *Inter f. 80^v. finiens in verbis*: ad bellum procedit (*c. 20, p. 24, l. 10*) et f. 81^r. *incipiens in verbo*: asportari (*c. 38, p. 58, l. 14*), quae duo folia cohaerentia primum et ultimum quaternionis integri fuerant, non pauca perierunt. In hac 45 parte in 1^a deperdita bis ad *Historiam peregrinorum compilor lec-*

sequuntur f. 86^r — 88^v: Eodem anno accepta corona — et alii prelati circa mille (SS. XX, p. 334, l. 8 — 337, l. 15; infra p. 109 — 115)¹. F. 89^r — 98^v. Gilberti qui dicitur Chronicon pontificum et imperatorum², hic illic compluribus notitiis adscriptis: Incipit cathalogus sive cronica omnium pontificum et imperatorum Romanorum — aliam duci Saxonie maritavit. Hec sunt acta tempore Gregorii pape decimi. Sequitur manu, quae paulo diversa esse videtur, Provinciale quod dicitur Tancredi, initio mutilum, f. 99^r: Rosanensis archiepiscopus nullum habet suffraganeum etc., finiens in f. 104^r. mutilo in verbis: Explicit provinc[iale quod] excerptis m[agister. T. de li]bris Roma[ne ecclesie, ubi] hec plen[arie continentur].

Codex 1* quin, quantum ad Ottonis Frisingensis et Ottonis de S. Blasio Chronicas attinet, ex codice, quem in Ottone de S. Blasio edendo 1 signavimus, descriptus vel derivatus sit, dubium non est, cum et ubique textum eodem modo mutatum aut corruptum et non semel notas marginibus codicis 1 alia vel aliis manibus adscriptas in textum receptas praebeat³. Hunc codicem ipse Berolini examinavi et ex parte contuli.

Ex 1* descriptus est 1*a.

1*a) Codex Londiniensis musei Britannici Egerton nr. 1944, membranaceus, in fol. min., foliorum 124, saec. XIII. ex. vel XIV. in.⁴, in duobus columnis scriptus, cui moderno tempore inscriptum est: Purchased from M. Tross

torem remisit, ut ex ceteris codicibus patet, scil. ad c. 30, p. 44, l. 1 (nuncio): ut in Hystoria peregrinorum poteris invenire (cf. Canisius-Basnage, Thes. monument. III, 2, 1725, p. 502), et c. 35 (decurrens, p. 52, l. 23, omissis: Ut bene — captivatis, c. 36, p. 54, l. 19): De obsidione igitur Accaron a Christianis facta et qualiter capta fuerit, de cetero consule Hystoriam peregrinorum, hoc solum addito, quod capta Accaron rex Anglorum etc. (quae hodie in Hist. peregr. desunt).

1) Perperam Wilmans, SS. XX, p. 304, Chronicam hic iam in verbis: duci Saxoniae maritavit (p. 336, l. 49; infra p. 114, l. 27) finire putavit. — In marg. infer. f. 88^v. manu saec. XV. additur: Finit Cronica Contracti. 2) Edidit O. Holder - Egger, SS. XXIV, p. 117 sqq., ubi hic codex non indicatur. 3) Ex. gr. Ottonis Fris. Chron. III, 21, p. 162, n.*; Ottonis de S. Blasio c. 46. versus de electoribus (supra p. 74, n.*) in fine capitis subiuncti sunt. Cf. praeterea 1*a in locis in 1* deperditis: ex. gr. c. 23, p. 35, n.* (de Wicmanno) et n.** (de Heinricho II. rege Angliae); ib. p. 32, n. d: obsessi pro oppidani. — Gilberti quoque qui dicitur Chronicon ex 1 in 1* transscriptum esse eo probatur, quod ea, quibus id in 1 aliis manibus auctum est, in 1*, quantum superest (cf. 1*a), eadem manu eodem quo praecedentia modo scripta inventiuntur. 4) De quo cf. Wilmans, SS. XX, p. 108. 303 sq., qui eum, necessaria causa non exstante, inter a. 1285. et 1287. exaratum esse putavit; G. Waitz, 'N. Archiv' IV, p. 39—41, ubi perperam saec. XV. assignatur.

17 Octr. 1863. *F.* 1^r: Ex Cronica Orosii et Eusebii hoc excipitur¹. In principio erat verbum et verbum erat principium, in quo et per quod pater creavit mundum, qui dicitur quatuor modis *etc.*²; *f.* 5^v: David regnavit annis quadraginta. Eo tempore condita est Carthago, ut quidam volunt *etc.*³; *f.* 10^r: Incipit Cronica Frisingensis (*minio*). Ego initium miseriarum *etc.*; *f.* 14^r: Ad orientem igitur *etc.*; *f.* 95^v. *sequitur Otto de S. Blasio eodem, quo supra p. 92, modo nulla distinctione facta et f. 109^r. continuatione subiuncta*⁴; *f.* 111^v—119^r. *Gilberti qui dicitur* 10 *Chronicon, finiens: Hec sunt acta tempore Gregorii pape decimi. F. 119^v. vacat. F. 120^r—124^v: Registrum de Curia Romana, quod vocatur provinciale Tancredi. Isti sunt episcopi sub Romano pontifice, qui non sunt in alterius provincia constituti (*minio*). Hostiensis *etc.* — 15 *Zurothoniensis Archiepiscopatus Colosensis, qui dicitur Rado*⁵, est ultimus et non plures, *et minio: Tabula superscripta continet patriarchatus, archiepiscopatus et episcopatus omnium provinciarum totius Christianitatis; manu* 20 *multo recentiore atramento rubro in spatio vacuo inter plures et Tabula adscriptum est: 1298 in Tegernse, sed numerus anni 1298 ex alio multo post effectus est*⁶, *cum teste viro doctissimo Anselmo Desing etiam a. 1757. ibidem annus 1508. inveniretur*⁷.*

Codex 1^a ubique fere cum 1^a ad unguem convenit, ex 25 *quo, cum nondum mutilatus esset, eum descriptum esse ut ponamus, sunt quae suadeant*⁸. *Hunc codicem, apud Wil-*

1) Cf. *Ottonis Fris. Chron. VII, 11, p. 323, l. 9 sqq., quem locum in Chron. univ. Turic. in hunc modum mutatum habes: Hucusque protracta (pertracta 1^a) sunt ea, que ex Orosii et Eusebii ac aliorum, qui post ipsos scripserunt, libris posita repperiuntur, et (om. 1^a) sequitur Cronica domini Ottonis Frisingensis.* 2) *Quae maximam partem ex Petri Comestoris Hist. scholastica, Genesis c. 1 sqq., Migne, Patrol. Lat. CXCVIII, col. 1055 sqq., petita sunt.* 3) *Supra p. 92, l. 3.* 4) *In cuius fine f. 111^r. post mille manu recentiore add.: τειλα.* 5) *Rodo* 35 *legendum; cf. Ottonis Fris. Chron. I, 12, p. 50 (et Addenda p. 493).* 6) *Numerus 2 in loco raso scriptus est.* 7) *In Catalogo codicum Frising. episcopi; cf. 'N. Archiv' IV, p. 41, n. 1; 'Archiv' VII, p. 118 ('Chronica Frisingensis — 1274').* 8) *Ex. gr. Ottonis Fris. Chron. III, 11, p. 147, l. 19: post augustus alia manu alioque atramento in* 40 *marginē add. Tyberius 1^a, augustus Tiberius in textu 1^a; III, 17, p. 156, l. 29: inter dedit et Vespasianus (!) ergo alia manu alioque atramento in marginē add. anno Domini LXXII 1^a, dedit. Anno ab incarnatione Domini LXXII. Vespasianus ergo 1^a; III, 24, p. 164, l. 8: ad XXII° in marginē alio atram. add. secundum Orosium XX^oIII. 1^a, 45 XXII° vel secundum Orosium XXIII° 1^a; infra p. 100, n. * (SS. XX,*

mans in editione Ottonis Frisingensis 13* (Ca 3), Ottonis de S. Blasio 1* signatum, diligentissime examinavit et ex parte contulit W. Levison.

Codex 1*a esse videtur Chronicon (Bibliothecae Episcopalis superscr.) Frisingen. M. S. in membrana, quod quidem non est Ottonis et recentiore scriptura, sed multa imo plurima habet ex Ottone excerpta, ex quo in editionis operum Ottonis Frisingensis Cuspinianae exemplari olim a K. H. de Lang possesso manu saec. XVII/XVIII. ad VI, 20. locus: Cecidit in eo prelio — pater patrie est appellatus, adscriptus est¹.

Ex 1*a descriptus est 1*b².

1*b) Codex Monacensis Lat. 12352 (Raitenbuch 152), chartaceus, saec. XVI. ineuntis, foliorum 58³. Olim Conradi Peutinger fuit, cuius manu marginibus plura, sed nullius momenti, adscripta sunt, cum cuius libris a. 1715. in collegium societatis Iesu Augustanum delatus est⁴, postea ad

p. 191, l. 9): Et in Soludro castro Ursum cum sociis interemerunt alia manu alioque atramento in margine 1*, in textu 1*a; VI, 34, p. 303, l. 2—4 (omissis de — repperi): ¶ eadem manu eodemque atramento in margine 1*, Unde v(ersus) Regnat etc. 1*a. Cf. etiam II, 42, p. 116, l. 20—24/25: missus — Symonem et l. 25: sacerdotem om. cod. Turic. (C3) et 1*, ubi 1*a, omissis etiam verbis magnum ac Romanos initum prudens lector inveniet, una linea et dimidia vacuis relictis manu saec. XVI. in margine add.: (Tale aliquid deest) Machabeo missus ob signum fœderis inter ipsum ac Romanos initi. Sic se rem habere prudens lector inveniet (et litteris minoribus: ex primo li. Macha.).

1) Sic — transigant (p. 284, l. 4—11) omisit Chron. univ. Turic. Cf. praefationem meam in Ottonis Fris. Chron. p. LXXXIII. — Fortasse 1*a idem codex est, quem a. 1820. Hoheneicher (supra p. 91, l. 29—31) possedit, quippe quem Chronicam universalem Turicensem continuisse constet ('Archiv' I, p. 170: 'Die VII ersten Bücher des Chronicon, vielfach interpoliert, und bis zur Erwählung Kaiser Rudolphs I. fortgesetzt'). 2) Ex. gr. Otto de S. Blasio c. 20, p. 25, l. 25: profligatis occisione sui (!) multorum polluerunt sui (!) captivacione, alia manu profl. sui mult. poll. delet. et sui capt. mut. suis captivis 1*a, profligatis occisione sui multorum polluerunt suis captivacione 1*b; c. 23, p. 33, l. 6 (n. c) post rursus alia manu add. se 1*a, rursus se 1*b; in singulis locis a Wilmans enotatis 1*b cum 1*a (= 1* Wilmans) convenit, ex. gr. SS. XX, p. 312, n. f. g. m. 313, n. a. b. d. f. i. p. 315, n. d. e. g. h. i. l. m. n. 3) Cf. Catal. cod. mss. bibl. reg. Monac. IV, 2 (1876), p. 68: Conradi Peutingeri Annotationes historiarum et praecipue Caesarum origine Suevorum (ab a. 1146—1274). 4) Exstat in indice manuscriptorum apud Chr. G. von Murr, 'Journal zur Kunstgeschichte und zur allgemeinen Litteratur' XIII, Nürnberg 1784, p. 314: Historia Caesarum. De Origine Suevorum, quibuscum fortasse coniungendus est sequens Liber annotationum.

*G. W. Zapf devenit*¹, qui eum a. 1792. Oct. 28. Canonicae Raitenbuchensi donavit. 1^b non nisi postremam Chronicae partem, scilicet Ottonem de S. Blasio cum continuatione, continet. F. 1^r: Anno Dominice Incarnationis M^oC^oXLVI^o. Summus Pontifex Eugenius — f. 38^r: et alii prelati circa 5 mille, sequente Gilberti qui dicitur Chronico: Incipit Cathologus (!) sive Cronica omnium pontificum et Imperatorum Romanorum — f. 58^r: aliam Duci Saxoniae maritavit. Hec sunt acta tempore Gregorii pape Decimi.

Hunc codicem a v. d. E. König Monacensi benigne 10 indicatum ipse Berolini evolvi.

1^c) Codex Vindobonensis bibliothecae palatinae nr. 9017 (Hist. prof. 231. 232) chartaceus, saec. XVI.². Qui ex duabus partibus diversis manibus scriptis, solo tegumento coniunctis constat: a) f. 1—15. Tractatus qui dicitur 15 Flores temporum³; b) f. 1—16 (prius sign. Hist. Lat. 439) posterior Chronicae universalis Turicensis pars⁴ in fine mutila, neglegentissime scripta, incipiens: Anno ab incarnatione Domini MCVI. in nativitatem Domini maximus principum conventus Maguntie factus est etc. (Ottonis 20 Fris. Chron. VII, 11 in.), finiens: Via itaque per medium exercitum usque ad imperatorem civibus, et infra lineam ultimam: patefacta (Otto de S. Blasio c. 11, p. 12, l. 23—24). Codex 1^c, quem ipse Berolini evolvi, ab 1^a alienus⁵, ad 1^{*} vel aliud simile exemplar redire putandus est. 25

1^{**}) Codex Vindobonensis bibliothecae palatinae nr. 540 (Hist. prof. 672, Lat. 155), membranaceus saec. XIII.⁶,

1) Cf. 'Merkwürdigkeiten der Zapfischen Bibliothek', Augsburg 1787, I, p. 289 sq.; qui id opus a Conrado Peutingero compositum perperam putavit. 2) 'XVII.' secundum Tabulas codicum manuscript. 30 in bibl. pal. Vindobon. asservatorum VI (1873), p. 2; J. Chmel, 'Die Handschriften der K. K. Hofbibliothek in Wien' I (1840), p. 697 sq.:

W. Wattenbach, 'Archiv' X, p. 467. — Wilmans in Ottonis Frisingensis Chronica edenda hunc codicem 10 (Ca 5) signavit. 3) = 'Mag. Iordanus de Quedlinburga, Tractatus, quomodo imperium Romanum a 35 Romanis ad Germanos translatum fuerit'. 4) F. 1^r. manu moderna adscriptum est: Fragment. Chronic. ab anno 1106. usque ad ann. 1158. Codicem 1^c ad Chronicam universalem Turicensem, non ad ipsa Ottonis Frisingensis et Ottonis de S. Blasio opera pertinere, ex singulis locis patet, ex. gr. Ottonis Fris. Chron. VII, 11, p. 323, l. 9—13: Hucusque 40 protracta (pertracta 1^a) sunt ea, quae ex Orosii ac Eusebii et aliorum, qui post scripserunt, libris posita reperiuntur, et (et om. 1^a) sequitur Cronica domni Ottonis Frisingensis; Otto de S. Blasio c. 2, p. 4, l. 24—30: His diebus — inposuit om. (cf. SS. XX, p. 305, n. b). 5) Vide in nota praecedente l. 41. 42. 6) Quem fusius descripsit J. Chmel, 'Die 45 Handschriften der K. K. Hofbibliothek in Wien' I (1840), p. 550—552:

in fine *Chronicae mutilus*. *Textum Chronicae universalis Turicensis initio ab 1^{*} eiusque propagine non semel recedentem exhibet, qui praecipue saepius ad ipsa Ottonis Fris. verba libri I. propius accedit omissis non paucis additamentis ceterorum codicum, sed inde a secundo Ottonis libro ubique fere ad verbum cum 1^{*} vel 1^a convenit¹. Codex 1^{**} quin Ottonis Frisingensis et Ottonis de S. Blasio Chronicis in codice Turicensi (C 3) usus sit, dubium esse non potest². In tegumento legitur: Anno Domini M^oCCC^oXVIII^o 3 in vigilia S. Iohannis bapt. facta est reformatio huius monasterii⁴; f. 1^r, non eadem, quae textum scripsit, manu: Anno Domini M^oCCCCXX^o in vigilia sanctorum apostolorum Petri et Pauli obiit dominus Iohannes dictus Fleming quondam abbas huius monasterii⁵; sequuntur versus de origine Karthusiensium a. 1084. et de pugna Mühldorfensi a. 1323. (!), quos habes apud Chmel l. c. F. 1^v, in scedula margini superiori allita manu saec. XV.: Inicium scolastice historie cum quodam excerpto incompleto; tum textus *Chronicae* manu saec. XIII.: In principio erat verbum etc. — f. 8^v: Hoc enim fecit Darius occiso Balthasar. Fuerunt tamen reges Assirii, sed non adeo monarchi, tamen potentes — XIII^{us} rex Latinorum fuit Silvius Porcas, post quem XV^{us} rex Latinorum Silvius Amulius. F. 9—12. vacant⁶. F. 13^r 7: De rerum temporalium motu (*Otto Fris. Chron. I, prol., p. 6, l. 10 sq.*) etc. — f. 13^v: invocemus, ut eius suffragio quae sibi sunt placita perficere valeamus. F. 14^r: Rerum gestarum ab Adam prothoplasto (*ib. I, 1 in.*) etc. — f. 159^v: cognacione, et infra ultimam lineam: impediante (*Otto de S. Blasio c. 51, p. 84, l. 23*). Solo tegumento coniuncta sequuntur f. 160—174. manu saec. XVI.: Des Lanndes*

Tabulae codicum manuscript. in bibl. pal. Vindobon. asservatorum I (1864), p. 91; 'Archiv' X, p. 477.

- 1) Loco supra p. 94, n. 8, l. 44—46. allato in 1^{**} verba vel secundum Orosium XXIII° omissa sunt. 2) Ubique cum iis, quae cod. Turic. peculiariter habet, 1^{**} convenit; ea, quae ad Ottonem de S. Blasio p. 33, n. * et n. ** alia manu in margine addita sunt, 1^{**} eadem manu adscripta exhibet. 3) 1418. legendum; cf. J. Fr. Keiblinger, 'Geschichte des Benedictiner-Stiftes Melk' I², Wien 1868, p. 487. 4) Scil. Mellicensis. 5) Cf. Ann. Mellic., SS. IX, p. 517; Keiblinger l. c. p. 481. 6) F. 9^r. in margine superiore manu saec. XV.: Sequitur cronica Ottonis episcopi incompleta. 7) In margine superiore manu saec. XIV.: Incipit chronica nova . . .; manu saec. XV., rubro: incipit cronica Ottonis episcopi Frisingensis, et superser.: fuit filius sancti Leopoldi.

Osterreich freyhait (*Privilegia Heinrici IV., Friderici II., Rudolphi I., Wenceslai, Karoli IV.*).

Diversis manibus complura marginibus adscripta sunt, e quibus pauca selecta hic afferimus. Manu cursiva saec. XIII. ex. scripta: f. 126^r (ad Ottonis Fris. Chron. VI, 31 fin.): Sub hoc imperatore C[onrado], anno imperii eius X⁰, anno vero Domini M⁰XXXVI⁰ Ulricus comes de Lenzburg dictus predives instauravit et nobiliter dotavit ecclesiam Beronensem¹, que² dicitur Mûnster in Ergû Constantien. dyoc., et regalem preposituram ibi constituit, quod postea successor eius H[einricus] et filius confirmavit anno Domini MXLV.³; *manu saec. XIV. ineuntis: de Attila, f. 90^r (ad IV, 28 fin.):* Destruxit etiam cum aliis civitatibus Germanie Basileam in ripa Reni, quam postea Henricus imperator nacione Bawarus reedificavit⁴; *de Heinrico II. (ad VI, 27):* Fecit etiam, quia a fundamentis reedificavit ecclesiam kathedralem Basiliee (!)⁵, que prius per Attilam Hunnorum regem destructa fuerat, circa annum Domini CCCC⁰LVI⁰ (!): *f. 147^r (ad Ottonis de S. Blasio c. 21, p. 29, l. 8):* Nota, hic prima mentio fit de dominis nostris comitibus de Habsburg, qui postea regnum Romanum optinuerunt et adhuc tenent cum ducatu Austrie vel Orientali; *f. 149^r (ad c. 24, p. 36, l. 14 sq.).* Nota ducatum Saxonicum colatum dominis comitibus de Anhalt, scilicet uni eorum, de quo nati sunt, qui nunc duces Saxonie sunt. Unde et quasi eisdem armis cum illis utuntur et vocant se cognatos duces et comites; *f. 156^v (ad c. 41 fin.):* Hic est Rychardus rex Anglorum, de cuius virtute et probitate multa dicit Gaufredus Anglicus in Poetria novella⁶; *manu cursiva saec. XV.: f. 127^v (ad Ottonis Fris. Chron. VI, 33):* Tunc temporis claruit Adalbero episcopus Wirzburgensis, fundator Lambacensis monasterii⁷, socius beatorum episcoporum Altmanni episcopi Pataviensis⁸ et

1) A. 1036. Febr. 9; B. Hidber, 'Schweizerisches Urkunden-register' I, nr. 1304; 'Urkundenbuch des Stifts Beromünster' nr. 1, p. 66 sqq. (in appendice ad 'Geschichtsfreund. Mitteilungen des Hist. Vereins der V Orte' LVIII sqq.). 2) que bis c. 3) Stumpf nr. 2268 (1045. Ian. 23). 4) Manu saec. XV. add.: Pasel . . . . .; cf. notam sequentem. 5) A. 1018. vel 1019. Oct. 11., cf. Hirsch-Bresslau, 'Jahrb. d. Deutschen Reichs unter Heinrich II.' III, p. 82 sq. 6) Galfridus de Vîno - salvo v. 324 sqq., Pol. Leyser, Historia poetarum medii aevi, Halae 1721, p. 880 sqq. 7) Qui sedit a. 1045—1090. Cf. P. F. Kehr, Regesta Pontificum Romanorum, Germania pontificia auctore A. Brackmann I, 1 (1910), p. 209, qui monasterium Lambacense a. 1089. Sept. 14. dedicatum esse putat. 8) Qui sedit a. 1065—1091.

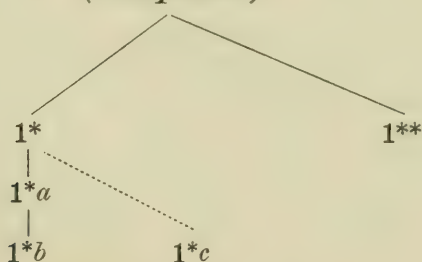

Gebardi Salczpurgensis archiepiscopi¹. Sed² monasterium Admontense fundatur ab eodem archiepiscopo Gebardo Saltzpurgensi M^oLXXIII^o anno³.

Hunc codicem, cuius variam lectionem ad Ottonem de S. Blasio enotaverunt Muratori et eum secutus Wilmans, qui codicem 3⁴ signavit, examinavit V. Samanek.

Codex Turicensis 'rubea pelle superductus'⁵, quem Chronicam universalem Turicensem exhibuisse satis patet, cum inter codices modo enumeratos recognosci non possit, hodie latere videtur. De quo in libro Statutorum maioris ecclesiae Turicensis a. 1346. incepto (Cod. Turic. bibl. civitatis C 10), tit. XXXVII. De quibusdam gestis Karoli Magni imp. et confessoris, sic legitur⁶: Felicis recodationis dominus Otto Frisingensis ep. notat in Chronica sua, in qua scribitur de gestis antiquorum . . . usque ad Gregorium IX. (lege X.) et regem Rudolfum, qui fuit natione de Habsburg. Et inter ceteros de magno sancto Karolo libro V. capitulo XXXI. ita scribit: Anno ab inc. D. 801, ab Urbe vero condita 1552. Karolus fit imperator. Et iste Karolus est fundator eccl. prepositure Thuricensis. Hic 33° regni sui anno cet.; in iis quae sequuntur, ecclesiis ab imperatore constructis breviter commemoratis, pluribus de fundatione Turicensis ecclesiae bonisque eius agitur.

Codices hoc modo inter se coniuncti esse videntur: (Compiler).

1) Qui sedit a. 1060—1088. 2) S₃ c. 3) Dedicatum a. 1074. Sept. 29. Cf. Brackmann l. c. I, 1, p. 89. 4) Eundem in Ottonis Frisingensis Chronica edenda sub Ca 7 posuit. 5) Cf. M. Büdinger, 'Von den Anfängen des Schulzwanges', Zürich 1865, p. 44, qui ex libello quodam a nobis non viso (Hotz, 'Zur Geschichte des Grossmünsterstifts und der Mark Schwamendingen' p. 325) haec, quae Felix Frei in Promptuario saec. XVI. in. tradidisse dicitur, attulit: Quidam varias ecclesias in diversis regionibus praedicto magno Carolo constructas et fundatas in fine Chronice Ottonis Frisingensis superducte rubea pelle subnectit: item ecclesiam imperialis prepositure Thuricensis cet. (cf. infra p. 103, l. 13). 6) Apud Büdinger l. c.

Ex codice 1^a a Georgio Heinricho Pertz exscripto complura R. Wilmans in notis ad Ottonis Frisingensis Chronicam edidit¹ et partem postremam inde ab a. 1209. usque ad a. 1274, vel 1277, Ottonis de S. Blasio Chronicæ subiunxit²; alia G. Waitz, 'N. Archiv' IV (1879),⁵ p. 39—41, ex eodem codice 1^a desumpta typis mandavit. Nec nobis Chronica digna, quæ integra ederetur, visa est, sed ex maxima mole pauca tantum, et ea potissimum, quæ ad res Turicenses spectant, seligentes hic subiunximus, codicem 1^{*} secuti, adhibitis, ubi necesse fuit, codicibus 1^a et 1^{**}.¹⁰ Rem orthographicam secundum codicem 1^{*}, et eo deficiente secundum 1^a, moderati sumus.

Berolini, mense Aprili a. 1912.

ADOLFUS HOFMEISTER.

*O. Fr. Chr.
III, 43.*

. . . . . Victorem etiam cum CCCLX in urbe Troia, quæ nunc¹⁵
Xanctis dicitur, interemerunt³. Inter quos etiam Felix et Regula
et Exuperantius per deserta rupium ab eadem legione
recedentes veniunt ad villam, quæ dicitur Clarona, ibi-
que aliquandiu morantes et docentes descenderunt ad
regium castrum Turegum, ubi Decius preses, dum^a²⁰
eos comprehendisset, afflictos vario genere tormentorum
transmisit ad patriam claritatis eterne*. Cum autem
hec legio Thebea vocetur, nota hos versus:

Hic si vis breviter cognoscere, quæ tibi Thebe
Hos dent Thebeos, aurem cordis michi prebe.²⁵

Distinctio Thebarum, quia tres dicuntur fuisse^b.

Grecia fert Thebas, Thebanorum genitricem,
Que discordes^c Ethioclem parit et Polinice.

Egipto Thebe seu Thebais est bene fortis,

Quondam dum centum fuit inclita predita portis.³⁰

Hanc preterfluit hic Nilus, septempace visus

Gurgite diffundi, quem de se dat Paradisus.

*) Et in Soludro castro Ursum cum sociis interemerunt
alia manu alioque atramento in marg. add. 1^{*}, quæ in textum
recepit 1^a.³⁵

a) ita 1^{*} (eodem manu superscr.); cum 1^a. b) minio 1^{*}. 1^a. c) ita 1^{*};
discordem 1^a.

1) *Ex gr. SS. XX, p. 173, n. ** (ex *Isidori Etym. IX, 3, 16 sq. 12—15. 6—11. 18—20. 25—29; 4, 8—11. 27 sq.; XVIII, 1, 1—11; 2, 1. 7 sq.*); 177, n. * (partim ex *Isid. Etym. VIII, 8*); 184, n. * (ex *Mart. Opp., SS. XXII, p. 411. 446*); 191, n. *. 2) *SS. XX, p. 334—337.* 3) *Ottonis Fris. Chron. III, 43, p. 177, l. 2 sq. Ea quæ sequuntur usque ad p. 102, l. 21. edidit Wilmans, SS. XX, p. 191, n. *.*⁴⁰

Ex hac Thebei sunt hii gens nigra colore
 Continuo solis validoque perusta calore.
 Cathmus Agenorides Thebas fundavit utrasque,
 Fato pulsus ad ignotas terras variasque.

5 Thebais historia seu^a fabula sepe vocatur
 Aut mulier, que de Thebis venisse notatur.

Iudee castrum Thebe datur, hic generatur
 Helyas, qui Thebites exinde vocatur.

10 Sed castrum Thebe multis Thesbe vocitari,
 Helyam quoque Thesbiten hinc credo vocari.

Et ne scriptoris vicio virtus hebetetur^b
 Lectoris, tribus hiis Thebis distinctio detur^c.
 Tres, ut in hystoriis lego, dicuntur fore Thebe.
 Virgoque sit Thebe, superis pincerna sit Hebe.

15 Thebeos Egiptus, Thebanos tibi prebet
 Grecia, Iudea^d Thebites mittere debet.

Distinctio seu divisio Gallie^e.

Gallia, mons Appenninus montesque Pireni
 Te claudunt, simul oceanus cum litore Reni.

20 Gallia, si scriptum sequimur veterumque relata,
 Diceris esse triplex, bracata, comata, togata.

Gallia Belgica, que multis bracata vocatur,
 Urbibus^f innumeris et famosis decoratur.

Hic est Agripina^g, Methis, Treveris speciosa.

25 Hic fluit Aulona, Matrona, fluit quoque Mosa.

Hic Ardenna nemus magnum satis atque decorum
 A Rheno protenditur ad fines Treverorum.

Et dic, quod Trebeta, quem dira noverca fugavit,
 A Babilone sibi Treverim pro sede locavit.

30 Ista noverca Semiramis armipotens animosa

Bracas invenit, mulier nimis ambiciosa.

Ut puto, Gallia Belgica plus hunc^h Maximianumⁱ

Horrens Amandum sibi preficit ac Heylanum^k.

Gallia Lugdunensis sepe comata vocatur;

35 Longis namque comis gens istius usa notatur.

Mons Iuris Rodanique fluente lacusque Lemanni

Et Lygeris claudunt hanc et maris unda Britanni.

a) ita emendavit Pertz; hostor se 1*. 1*a; manu recentiore in marg. add.: Thebais historia sed fabula 1*a. b) ita proponit Schmeidler; hebetur 1*; habetur alia manu mut. habetur 1*a. c) ita 1*. 1*a. d) ita emendavit Schmeidler; Iudeos 1*. 1*a. e) minio 1*. 1*a. f) ita 'Literar. Centralblatt' 1869, col. 511; Viribus 1*. 1*a. g) ita 1*. h) ita (hē) 1*; habet 1*a. i) maximiā 1*; maximianum 1*a. k) ita 1*. 1*a (ubi manu recentiore corr. Elianum).

Hic^a sunt Lugduni^a, Cabilonis et urbs Eduensis,
 Authisiodorensis, Meldensis, Senonensis
 Urbsque Nivernensis, Trecensis, Parisiensis,
 Andagavensis, Carnotensis, Rothomagensis,
 Aurelianis et urbs Nannetis et urbs Venetensis, 5
 Cenomannensis, Sagiensis et urbs Hebroensis.
 Irrigat hanc Araris, alio qui nomine Sana
 Dicitur, et Rodanus et Secana Parisiana.

Gallia Narbonensis sive togata vocatur
 Aut ab aquis Aquitania protendi perhibetur 10
 Inter Verumnam^b fluvium montesque Pireni
 Oblique Ligeris circumdata gurgite leni.
 Hic sunt Narbona, Clarusmons urbsque Tholosa,
 Lemovicum^c, Bituris et Burdegalis populosa,
 Santonis, Engolisma^d, Cadurx Petragoricumque. 15
 Hic^e Dordona fluens latus hoc^f perfundit utrumque.
 Dicque, quod a Francis dici solet Austria vere.
 Neustria, que nova dicitur Austria, si rationi
 Credis, vult inter Mosam Ligerim quoque poni.
 Sed Burgundia Lugduno coniuncta videtur, 20
 Immo sub tractu Lugduni clausa tenetur.

O. Fr. Chr. III, 43. Nec offendi debet lector, si sanctos martirium fugisse audit, ...

O. Fr. Chr. V, 32. . . . Ceterum^g actus eius ac bella, quae gessit, qui scire vult, legat 25
 historiam eius et gesta a multis descripta¹.

Placet tamen huic operi inserere sub compendio
 ecclesias, titulos et monasteria a piissimo ac sanctissimo
 Karolo fundata et a primario^h lapide constructa, cuius 30
memoria in benedictione est, cum quibusdam aliis perpaucis.

De innumeris autem ecclesiis, quas ipse gloriosus
 imperator a primario lapide fundavit, quedam hic sum-
 marie perstringuntur. In Saxonia² aput Heresburc, idolo
 Yrmensul destructo, basilica valde formosa et alie quam
 plures. Item Aniensis monasteriiⁱ archisterium, ubi Benedictum 35
 nomine instituit patrem trecentorum monachorum. Item per totam
 Gothiam et provinciam Winidorum et Fresonum. Item³ in

a) ita 1*. 1*a. b) ita 1*. 1*a; manu. rec. in marg. add. Garumnam 1*a.
 c) Lemouic 1*. 1*a. d) Engolisina 1*. 1*a. e) h 1*. 1*a. f) h c 1*. 1*a. g) haec
 in 1* hodie non exstant. h) prim. om. 1**. i) mon 1*a.

1) Ottonis Fris. Chron. V, 32, p. 257, l. 15—19, de Karolo
 Magna. 2) Cf. Legenda Karoli, ed. G. Rauschen, 'Die Legende
 Karls des Grossen', Leipzig 1890, I, c. 14. 3) Id quod sequitur habes
 Leg. Karoli III, c. 7, p. 73.

Hyspania monasterium sanctorum martirum Facundi et *L. Kar. III, 7.*
 Primitivi. Item in Aquitania XXIII monasteria secundum ordinem *L. Kar. I, 15.*
 et numerum alphabeti a¹. Item de opere valde perspicuo eximia *L. Kar. I, 16.*
 basilica sancte Marie Aquisgrani², ubi Romano imperio sedes
 5 est regie maiestatis¹, et ibidem basilica sancti Iacobi³. Item
 in Galicia⁴ basilica sancti Iacobi, que est apud urbem Biterrensiū^b, *L. Kar. III, 5.*
 et basilica sancti Iacobi apud Tolosam et illam, que est in Gasconia
 inter urbem, que dicitur Axa, et sanctum Iohannem Fordue^c via
 Iacobitana, et ecclesiam sancti Iacobi apud Parisius. Has omnes
 10 et plures alias ecclesias prediis, auro, argento, gemmis,
 quibuslibet ornamentis et reliquiis studuit insignire⁵.

Hic etiam felicissimus princeps inter alia virtutis
 sue opera ecclesiam imperialis prepositure Thuricensis
 Constantiensis diocesis fundavit, viginti quatuor in ea
 15 canonicos, ut inveni in quodam compendio, instituendo,
 quam largis honoribus et possessionibus ditavit. Villam⁶
 Rieden prope Albis familiis^d, mancipiis, domibus et iuribus
 ad eam pertinentibus, et in Hōnco preter salicam terram duos
 mansos et dimidium, in Turego segregata loca cum vineis, molendinis,
 20 decimarum limitibus ex imperialibus salice terre curtibus, vide-
 licet in Stadelhoven, Wibechingen, Ōsta, Ilnowa^f, Vellanden,
 Mure prope Glatse, Hofsteten, Meilanum, Boswile^g. Lodowi-
 cus tamen nepos Karoli^h fundans monasterium regalis ab-
 bacie Thuricensis inter alia villam Vellanden, Mure et
 25 Boswile abstulit prepositure et eidem monasterio abbacie
 donat et contradit, ut in sequentibus patebit.

Erat⁷ iste Carolus amplo corpore et robusto, statura pro-
 cerus, capite rotundo, capillis primo brunus, sed in senectute
 canicie pulchra, facie leta et rubente, in longitudine ad unum pal-
 30 mum et dimidium, et barba longitudine fere simili, fronte unius
 pedis, vultu hilaris, naso in mediocritate paulolum excedente, oculis
 leoninis, grandibus et vegetis, scintillantibus ut carbunculus, super-
 ciliis oculorum ad dimidium palmi, visu adeo efferus, quod ipsum

a) alphabeti 1**. b) Biterr. manu rec. mut. Biturr. 1*a; Buerrensiū Turp.
 35 c) Sordue Leg. Karoli III, c. 5. d) cum fam. DK. e) et erasum 1*a. f) Illinga
 DK. g) Boswile hoc loco 1*a; Bozwila DK. h) Karili 1*a.

1) Leg. Karoli I, c. 15. 2) Leg. Karoli I, c. 16. 3) Leg.
 Karoli III, c. 5. 4) Cf. ex. gr. Leg. Karoli III, c. 1, p. 68.
 5) Cf. Leg. Karoli III, c. 5. 6) Ea quae sequuntur bona nominantur,
 40 etiam in indiculo bonorum magni monasterii saec. IX. confecto apud
 J. Escher et P. Schweizer, 'UB. der Stadt und Landschaft Zürich' I,
 1888, nr. 37, p. 8 sqq., imprimis in adulterato saec. XII., p. 12, DK.
 nr. 280, MG. Dipl. Karol. I, p. 416—418 ('DK'); cf. Mühlbacher,
 'Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern', ed. 2, nr. 457.
 45 7) Ea quae sequuntur ex Ottonis Frisingensis Chron. V, 32, p. 257, Ein-
 hardi Vita Karoli c. 22. 24, Pseudo-Turpino c. 20, p. 39. consuta sunt.

iratum sine pavore vix aliquis poterat intueri, cervice obesa, brachiis et cruribus grossus, humeris amplus, fortis artubus, incessu firmo et virili. Fuit etiam in cibo et potu temperans; cena quotidiana quatuor tantum ferculis utens preter assa, quibus de venatione allatis plurimum delectabatur, super cenam raro plus quam ter solitus bibere, parum panis comedens^a ad mensam, sed quartam partem arietis aut duas gallinas aut anserem aut spatulam seu scapulam porcinae aut leporem integrum consumere valens. Hec actenus; sed nunc ad historiam revertamur.

O. Fr. Chr.
V, 32.

Huius virtute regnum Francorum plurimum augmentatum est

.....

O. Fr. Chr. ..... sicut^b Saxones, qui et ipsi instabiles sed feroces sunt, orientem
VI, 5 fin. .....
Regino a. 808. tale semper infestabant¹. Hiis temporibus gens Vulgarorum ferocissima ac bellicosa, relictis ydolis renuntiatisque gentilium superstitionibus, in Christum ex parte maxima credidit et abluta salutari baptismatis unda in religionem transiit Christianam. Hiis etiam diebus Huni Christianitatis fidem assecuntur². In hac parte ratione cuiusdam additionis quedam repeto supradicta.

Reges³ Francorum tam presentis quam preteriti temporis a nobilioribus Troiani sanguinis leguntur descendisse. Post mortem enim Iosue dum Hebrei sub iudicibus viverent, Helena uxor Menelai regis, generale totius orbis malum et perniciosum mortalibus exemplum, ab Alexandro seu Paride filio Priami regis Troianorum rapitur. Qua rapta Greci, coniuratione facta, bellico apparatu per quinquennium preparato, Troiam obsident, que decennali obsidione capitur et deletur. Troia sic destructa, quidam de nobilibus Troianis odio loci et patrie, quidam peioris eventus diffugiendo secesserunt, et Eneas cum XX navibus in Italiam. Duodecim vero milia nobilium, inter quos Anthenor, in Pannoniam seu Ungariam devenerunt, ubi construentes urbem Siccambriam remanserunt usque ad tempora Valentiniani imperatoris, Romanis tributa solventes. Hic Valentinianus ipsos Troianos seu Siccambros appellavit Francos vel a ferocitate vel a nobilitate, vel Franci dicuntur a quodam principe Francone^c,

a) comendens 1^a.

b) haec in 1^a hodie non exstant.

c) Fracone 1^a.

1) *Ottonis Fris. Chron. VI, 5, p. 267, l. 27 sq.* 2) Cf. *additamentum ad Herimanni Chron. a. 863, SS. V, p. 106, n. *¹, quod ex Ann. Alamannicis, SS. I, p. 50, 'Mittheilungen zur vaterländischen Geschichte (St. Gallen)' XIX, 'N. F.' IX, p. 250 (cf. Ann. Sangall. mai., ib. p. 274, SS. I, p. 76), petitum esse videtur.* 3) *Ea quae sequuntur, quae maxime ad Gesta Francorum redeunt, etsi unde compilerator immediate desumpserit, non constat, vix ullius pretii esse paret. Fortasse etiam sua ex frustis hinc inde quaesitis congressit.*

qui inter Danubium et Rhenum consedit¹. Tandem sub eodem imperatore predicti Troiani seu Franci, viribus et numero et duce Marchomene, qui a quibusdam dicitur Marchomirus, confisi, de Siccambria egressi ad Rheni litora deven-
 5 runt, Romanis tributa solvere denegantes, quia iste Marchomenes primus Romanis rebellavit, collum suum viriliter excutens a tributo. Tandem idem Franci post multa prelia ab ipsis acriter gesta Pharamundum filium Marchomenis in regem elegerunt, qui sibi primus imposuit diadema, et sic
 10 paulatim et successive ultra Rhenum progressi, tam ipsi quam sui successores terras Galliarum ingressi quasdam urbes interdum construxerunt, quasdam etiam constructas suis interdum ceperunt usibus subiugare. Isti Pharamundo filius eius Clodio, cui Clodioni Meroveus, non filius, sed affinis
 15 Clodionis, cui filius suus Clipericus^a homo magne vilitatis, cui Cliperico filius suus successit Clodoveus^b, qui a^c beato Remigio baptizatus primus Francorum regum fuit Christianus. Isti Clodoveo filius Clotarius^d, cui filius suus Clipericus^e, cui Dagobertus^f, cui Clodoveus^g, cui Theodoricus^h, cui
 20 Childebertusⁱ, cui Dagobertus^k, cui Hildericus^l, cui Ansebertus^m, cui Arnoldus, cui successit Arnolfus, qui curie regalis linquens fastigia, factus heremita, ad episcopatum assumptus est Methensem. Isti Arnolfo filius Ansegisi, pater Pipini cognomine Brevis, legitur successisse. Iste Pipinus
 25 primus genuit inter aliam prolem Karolum cognomine Marcellumⁿ; qui Karolus summe bellicosus, suis thesauris deficientibus, decimas ecclesiis abstulit et ipsas militibus et laicis sibi fidelibus contulit solidando. Iste Karolus genuit secundum Pipinum valde brevem et mire fortem, qui sanctum
 30 Othmarum abbatem Sancti Galli legitur multipliciter honorasse², quia tunc³ temporis Francia dicebatur et Francorum⁴ erat terminus, quicquid ab Hispanico mari usque in Ungariam et ab Alpibus in Saxonico oceanum protendi videbatur. Francorum autem regnum tunc habuit duos nobi-
 35 lissimos ducatus, ab occidente Aquitaniam et ab oriente Bavariam,

O. Fr. Chr.
V, 9.

a) superscr. I. 1*a.   b) superscr. I. 1*a.   c) a om. 1**   d) superscr. I. 1*a.
 e) superscr. II. 1*a.   f) superscr. I. 1*a.   g) superscr. II. 1*a.   h) superscr. I. 1*a.
 i) superscr. I. 1*a.   k) superscr. II. 1*a.   l) superscr. I. 1*a.   m) superscr. I. 1*a.
 n) Martellum intellegendum.

40 1) Cf. *Ottonis Fris. Chron.* I, 25, p. 57.   2) Cf. ex. gr. *Vita S. Otmari c. 3, SS. II, p. 42; 'Mittheilungen zur vaterländ. Geschichte (St. Gallen)' XII, 'N. F.' II, p. 99.*   3) *Ea quae sequuntur usque ad insignitur, p. 106, l. 4, edidit G. Waitz, 'N. Archiv' IV, p. 39.*
 4) *Ottonis Fris. Chron.* V, 9, p. 241, l. 24.

o. s. Bl. c. 6. et tunc temporis Austria seu marchia Orientalis ducatu Ba-
 varico iure beneficii subiacebat. Que postmodum per Fride-
 ricum^a imperatorem a ducatu Bavarico seiuncta omni^b
 iure per se consistens iure et nomine ducatus insignitur¹.
 Iste secundus Pipinus genuit Karolum Magnum et Karlo- 5
 mannum et filiam Giselam. Iste Karolus Magnus Fran-
 corum rex et Romanorum imperator inter plures filios et
 filias Ludewicum filium regem Aquitanie reliquit imperii
 successorem. Iste Ludewicus cognomine Pius ex Irmengarde
 seu Hiltegarde uxore sua genuit tres filios, Lotharium im- 10
 pium patris oppressorem, Pipinum, Ludewicum. Inter quos
 imperium primo^c ita divisit, ut Pipinus Aquitaniam, Lude-
 wicus Baviariam, Lotharius primogenitus post eius obitum
 Romano imperio presideret. Irmengarde vero mortua, ex
 alia uxore genuit Karolum cognomine Calvum. Unde ipse 15
 Ludewicus Pius postmodum inter quatuor filios sic imperium
 divisit, ut Lotharius Ytaliam, Ludewicus Germaniam, Saxo-
 niam, Pipinus Aquitaniam, Karolus Franciam et Burgundiam
 haberet. Isto vero Pio^d Ludewico et filio Pipino mortuis,
 Reg. 812. de consilio magnatum imperii Karolus accepit occidentalia^e 20
 regna a Britannico oceano usque ad Mosam fluvium, ex qua parte
 extunc usque nunc nomen Francie remansit, Ludewicus
 cf. O. Fr. orientalitalia regna, scilicet totam Germaniam, Lotharius primo-
 Gen. V, 35. genitus totam Italiam cum Roma et mediam partem Francie,
 quam de suo nomine Lotharingiam vocavit. Iste² Ludewicus, 25
 nepos Karoli Magni, rex Germanie, tres genuit filios, Lude-
 wicum, Karolum et Karlomannum, et Berchtam et Hilde-
 gardem et plures alias filias. Et inter multa que fecit
 egregia gloriose fundavit et largiflue dotavit, ut in suis
 dignitatibus ostentatur, monasterium regalis abbacie intra 30
 muros Thureg.^f Constantiensis diocesis, in quo predi-
 cas filias, Berchtam scilicet et Hiltegardem, sub religione
 ordinis sancti Benedicti posuit et prefecit. Tandem ipse
 anno ab incarnatione Domini DCCCLXXIII. secundum Frising-
 Reg. a. 876. gens³ vel VI° iuxta Cronicam Reginonis apud Francone- 35
 furt palatium diem clausit extremum V. Kl. Sept. sepultusque est in
 monasterio sancti Nazarii, quod Loroshams nuncupatur. Fuit autem
 iste princeps christianissimus, fide catholicus, non solum secularibus,

a) Fidericum (?), superscr. I. 1^a. b) oim 1^a. c) primo bis 1^{**}. d) Pio
 om. 1^{**}. e) ita 1^{**}; orientalitalia 1^a. f) Thureg. 1^a. g) Larashain corr. Lorashain 1^{**}. 40

1) A. 1156; cf. Otto de S. Blasio c. 6, supra p. 6 sq.; G. Frid.
 II, 55. 2) Ea quae sequuntur usque ad subnotare, p. 108, l. 11,
 edidit G. Waitz, 'N. Archiv', IV, p. 39—41. 3) Ottonis Fris. Chron.
 VI, 6.

verum etiam ecclesiasticis disciplinis sufficienter instructus; que religi- *Reg. a. 876.*
onis, que pacis, que iusticie sunt, ardentissimus executor, ingenio per-
prudens, consilio providentissimus, in dandis sive subtrahendis pu-
blicis dignitatibus discrecionis moderamine temperatus, in prelio vic-
toriosissimus, tam armorum quam conviviorum apparatibus studiosior.
Cui maxime opus a erant instrumenta bellica, plus diligens ferri
rigorem quam auri fulgorem. Aput quem nemo inutilis valuit, in
cuius oculis perraro utilis displicuit, quem nemo muneribus corrumpere
potuit. Aput quem nullus per pecuniam ecclesiasticam sive munda-
nam dignitatem obtinuit, sed magis ecclesiasticam probis moribus et
sancta conversacione, mundanam devoto servitio et fidelitate sincera.
Filiis autem huius regis, *cuius memoria in benedictione est,* *Eccli. 45, 1.*
regnum paternum sic diviserunt: Karlomannus Bavariam, Pannoni-
am, Carinthiam, Bohemiam, Moraviam, Ludewicus orientalem
Franciam, Turingiam, Saxoniam, Fresiam, Lotharingiam, Karolus vero
Alemanniam et quasdam civitates Lotharingie propter vini copiam
accepit. Istarum duarum filiarum cineres sacrati cum
ossibus de lapideis sarcophagis subterraneis, in quibus di-
stinctim sepulte per annos fere CCCC iacuerant, diligen-
tissime et divisim colliguntur. Sed in sarcophago altari^b
beate Virginis proximior ossa et cineres illustris Berthe
anno Domini M^oCC^oLXXII^o decimo Kl. Novemb., in *1272.*
indicione prima, sub Gregorio papa X^o, sub Eberhardo *Oct. 23.*
episcopo Constantiensi de Waltburch, sub Elizabetha
abbatissa Thur. dicta de Wezinkon^{c. 1}, in altero vero
novo sarcophago consimili et quasi contiguo ossa et ci-
neres illustris Hiltegardis reconditi sunt decenter et de-
vote anno Domini M^oCC^oLXXIII^o quinto Kl. Ianuarii, *1272.*
videlicet festo Innocentum, quod tunc in quartam feriam *Dec. 28.*
evenit, indicione predicta, sub papa, episcopo, abbatissa
antedictis.

Ut^d autem affectus laudabilis, quem iste serenissi-
mus rex, cuius memoria *ab audicione mala non timebit,* *Ps. 111, 7.*
habuit ad monasterium, quod ipse fundavit magnifice
mira dote in honorem sanctissimorum martirum Felicis
et Regule, quorum corpora in eodem monasterio ab ipso
reverenter condita requiescunt, ac ob dilectionem spe-
cialem, quam liquido patet habuisse ad illustrissimas
filias suas Deo maxime devotas virgines immaculatas,
Bertham^e scilicet et Hiltegardem, quarum corpora, ut

a) opes rectius *Regino*. b) -ri alia manu mut. -ris 1*a. c) ita 1**; Werzinkon 1*a. d) Tandem aff. 1**. e) Berchtam 1**.

1) A. 1269—1298. — *De translatione Berthae et Hildegardis* cf. J. Escher et P. Schweizer, 'UB. der Stadt und Landschaft Zürich' IV, nr. 1507, p. 221, ubi dies et menses desunt.

premissi, in premissio monasterio requiescunt — vita et conversatio ipsarum qualis fuerit, Iesus Christus filius Dei omni tempore ad tumbas earum multipliciter revelat, nam diversi variis languoribus irretiti illic sanitatis recipiunt incrementum — ut igitur tam desiderabilis affectus et vere multipliciter commendandus in abscondito non lateat, sed in auribus hominum et ecclesie sancte noticiam transferatur, scripti munimine suffragante, placuit privilegium, quod invictissimus rex Ludewicus sepe dicto monasterio pro sui libertate tradidit et donavit, precedentibus subnotare.

Dipl. Lud.

In¹ nomine sancte et individue Trinitatis. Lodowicus divina favente gratia rex. Si de rebus terrenis, quas divina sumus largitate consecuti, ad loca sanctorum ob divinum amorem, regium morem decenter implentes, aliquid conferimus, hoc nobis esse profuturum ad eterne remunerationis premia capessenda liquido credimus. Quapropter comperiat omnium fidelium sancte Dei ecclesie nostrorumque scilicet^a presentium et futurorum industria, qualiter nos pro serenissimi imperatoris avi nostri Karoli et prestantissimi Lodowici augusti domini ac genitoris nostri necnon et nostra sempiterna remuneratione ac pro coniugis prolisque nostre carissime perpetua mercede curtim nostram Thuregum in ducatu Alamannico in pago Turgaugense^b cum omnibus adiacentiis vel aspicientiis eius seu in diversis functionibus, id est pagellum Uranie^c cum ecclesiis, domibus ceterisque edificiis desuper positis, mancipiis utriusque sexus et etatis, terris cultis et incultis, silvis, pratis, pascuis, aquis aquarumve decursibus, adiacentiis, perviis, exitibus et regressibus, quesitis et inquirendis, teloneo, moneta, cum universis censibus et diversis redibitionibus, insuper etiam forestem nostrum Albis nomine et quicquid in eisdem locis nostri iuris atque possessionis in re est^d proprietatis et ad nostrum opus instanti tempore pertinere videtur, totum et integrum ad monasterium nostrum tradimus^e, ubi sanctus Felix et sancta Regula martires Christi requiescunt^f, quod^g situm est in eodem vico Thurego. Quod videlicet eo rationis tenore complacuit nobis agendum, ut deinceps in posterum ibidem omni tempore sanctimonialium nobilium² feminarum sub regulari norma degentium vita conversatioque monasterialis monachico cultu instituta celebretur et libentius propter huius loci supplementum a nobis iam predictis martiribus dediti Dei famulatus illic exhibeatur

a) praes. scil. UB.   b) Durg. UB.   c) Uroniae UB.   d) propr. est UB.
e) sequ. quod — Turegum (infra l. 33) UB.   f) corpore quiescunt UB.   g) quod — Thurego hoc loco om. UB.

1) *Diploma, cuius autographum exstat, d. d. 21. Iul. 853, Böhmer-Mühlbacher, 'Die Regesten des Kaiserreichs unter den Karolingern', ed. 2, nr. 1407; J. Escher et P. Schweizer, 'UB. der Stadt und Landschaft Zürich' I, nr. 68, p. 22 sq., unde variam lectionem sub signo 'UB.' adscripsimus. Locos eos, quibus autographum in Chronica nostra interpolatum est, supra litteris maioribus indicavimus.* 2) Cf. A. Schulte, 'Der Adel und die deutsche Kirche im Mittelalter', Stuttgart 1910 (Stutz, 'Kirchenrechtl. Abhandl.' 63—64), p. 7, n. 1.

ac pro nostre debitorumque nostrorum omnium mercedis augmento *Dipl. Lud.*
 diligentius Domini misericordia et uberius exoretur. Volumus etiam,
 ut fidelium nostrorum noverit benivolentia, quod paterna pietate commo-
 niti supradictum monasterium cum omni integritate una cum nostra
 5 tradizione in locis prefatis dilectissimis^a filiabus nostris Hiltegard i
 et Berthe in proprietatem concessimus, ut, quantum Domino per-
 mittente valeant^b, in eodem monasterio Domino militantes^c suoque
 dominatui subiectam disciplinis regularibus et observantie monasterialis
 institutione corrigant^d et nutriant^e locaque ipsa sibimet concessa,
 10 quantum vires suppeditant^f, profectibus et emendacionibus augmen-
 tando provehant^g et emendent^h. Denique iubentes precipimus, ut
 nullus iudex publicus nec comes vel quilibetⁱ ex iudiciaria potestate
 in locis prefatis vel in cunctis rebus ad eadem^k loca respicientibus
 seu homines tam liberos quam^l servos, qui illic commanere videntur,
 15 distringere aut infestare nec fideiussores tollendos aut ulla redibitiones
 vel freda aut bannos exigendo aut alicuius iniurie vim ullo unquam
 tempore inferre presumat. Sed sub nostra defensione et munitatis^m
 tuitione cum advocatis ibi constitutis res ille secure per diuturna tem-
 pora permaneant. Et ut hec auctoritas donacionis atque confirmacionis
 20 nostre firmitior habeatur et per futura tempora a cunctis fidelibus sancte
 Dei ecclesie nostrisque presentibus et futuris verius credatur atque
 diligentius conservetur, manu propria nostra subter eam firmavimus et
 anuli nostri impressione signariⁿ iussimus^o. Data XII. Kl. Aug.
 anno Christo propicio XX. regni domni Lodowici serenissimi regis 853.
 25 in orientali Francia, indicione prima. Actum Regensburc civitate, *Int. 21.*
 in Dei nomine feliciter; amen.

Circa hec tempora floruit Rabanus monachus, abbas *Mart. Opp.*
 Vuldensis¹.

30 . . . . . in P monasterio Augiensi regalis² abbacie ad Roma- *O. Fr. Chr.*
 nam ecclesiam immediate pertinentis humatus est³. *VI, 9.*
 . . . . .
 . . . . . cum⁴ magno tripudio ab Urbe recedit. *O. S. Bl. c. 52.*

35 Eodem⁵ anno accepta corona consecracioneque adepta *Mart. Opp.,*
 pugnam habuit cum Romanis et contra voluntatem domni pape regnum *Imp., p. 471.*
 p. 334. Apulie intravit et totam terram profligavit, auferens regnum 1210.

a) dilectissimae filiae nostrae Hildigardae UB. b) valeat, familiam UB.
 c) -s superscr. 1^a; militantem UB. d) corrigat UB. e) nutriat UB. f) suppe-
 40 ditent UB. g) provehat UB. h) emendet UB. i) quislibet UB. k) eandem UB.
 l) et add. UB. m) ita etiam UB.; alia manu mut. immunitatis 1^a. n) adsignari UB.
 o) sequi. Signum (M) domni Hludowici gloriosissimi regis. Comeatus notarius ad vicem
 Radleici recognovi et ss. UB. p) haec in 1^a hodie non exstant. q) ea, quae sequuntur,
 in 1^a hodie non exstant.

45 1) *Mart. Oppav., SS. XXII, p. 462. Post complura ex Martino,*
Ann. Fuldensibus a. 857. 873, Reginone (ed. Kurze p. 25 sq.) compilata
redit Chronica ad Ott. Fris. Chron. VI, 6 in., p. 267, l. 29. 31 sqq. :
Anno ab inc. D. DCCC^o LXXIII° Karolus senior, patruus Lodowici,
rex occid. Francie, Romam veniens etc. 2) Hoc habes 'N. Archiv'
 50 *IV, p. 41. 3) Ottonis Fris. Chron. VI, 9, p. 271, l. 12, de Karolo III.*
4) Otto de S. Blasio c. 52 fin., supra p. 88, l. 4. 5) Ea quae sequuntur
edidit R. Wilmans, SS. XX, p. 334—337. ex 1^a; Germanice vertit
H. Kohl in 'Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit', '2. Gesamtaus-
gabe', saec. XII., t. X, p. 91—101.

1210. Friderico regi Sicilie. Unde papa cum populo Romano permotus Ottonem excommunicationis anathemate vinculavit.

*Mart., Pont.,
rec. C, p. 438.*

Tempore huius Innocentii inceptorum duo ordines sollempnes, videlicet ordo fratrum Predicatorum et ordo fratrum Minorum. Ordinem fratrum Predicatorum incepit sanctus Dominicus in Tholosanis partibus, ubi contra hereticos verbo et exemplo predicabat, anno Domini M^oC^oXC^oVIII^o, pontificatus domni Innocentii pape anno VI°. Ordinem vero fratrum Minorum incepit sanctus Franciscus prope civitatem Asisiam anno Domini M^oCC^oVI., pontificatus eiusdem Innocentii anno XIII, qui fuit annus conversionis ipsius, a quo post XXIII annos defunctus est; qui Franciscus ante conversionem suam vocabatur Iohannes.

*ib., Imp.,
p. 471.*

Anno Domini M^oCC^oXIII^o^a communi consensu principum, Ottone ut dictum est excommunicato, Fridericus II^{us} in

regem eligitur. Qui veniens navigio Roman, ab Honorio papa III° et populo Romano honorifice susceptus, in basilica sancti Petri

sollempniter coronatur¹, imperatorisque augusti nomen no-

1212. nagesimus VII^{us} ab Augusto sortitur. Hic veniens in Alemanniam contra Ottonem invasorem ecclesie mirifice triumphavit.

*ib., Pont., rec.
B. C, p. 439.*

Hic Honorius primo anno sui pontificatus ordinem Predicatorum

1216. confirmavit, beato Dominico natione Hispano eiusdem inventore procurante. Nam Innocentius III.^b papa, qui durus sibi in hoc fuerat, visione habita, quoniam beatus Dominicus Lateranensem ecclesiam cadentem humeris sustentasset, confirmare voluit, sed morte preventus non potuit. Hic papa Fridericum imperatorem primus

1227. excommunicavit, quia, ut dicitur, sibi post coronacionem statim rebellavit regnum Apulie auferendo. Hic papa post multa utilia, que fecit, Decretales compilavit. Quo mortuo

1227. substituitur domnus Hugelinus episcopus Hostiensis, qui in papam consecratus Gregorius IX.^c est vocatus.

Gregorius igitur IX. natione Campanus mense Martii die IX. post festum sancti Gregorii apud Septisolum electus fuit; sedit annis XIII. Hic sanctam Elisabeth filiam regis Ungarie, relictam lantgravii Thuringie, canonizavit^d. Hic sententiam, quam predecessor suus Ho-

1239. norius contra Fridericum fulminaverat, roborando renovavit², quia dum concilium Rome celebrare^e nititur et ab imperatore vie per mare ac terram artantur, duo cardinales et multi prelati abbates et clerici, maxime per mare ad concilium venientes, per imperatoris fautores capiuntur. Hic papa per fratrem Raimundum ex pluribus voluminibus Decretalium unum volumen compilavit, mandans ubique doctoribus illo uti.

Fridericus II.^f imperator occupans iam magnam partem patrimonii ecclesie, Gregorium papam in Urbe obsedit. Qui videns pene omnes Romanos esse pecunia corruptos, excepit capita apostolorum et processionem a Laterano usque ad Sanctum Petrum faciens animos Romanorum sic revocavit, ut pene omnes contra impera-

a) M^oCC^oXVIII^o corr. M^oCC^oXIII^o 1*. b) III. superscr. 1*. 1*a. c) IX. superscr. 1*. 1*a. d) canonizavit 1*. e) cel. om. 1*a. f) II. superscr. 1*; om. 1*a.

1) Hic rectum rerum ordinem, a Martino serratum, auctor turbavit. 2) SS. XXII, p. 471, l. 34.

torem cruce signarentur; quod cesar, qui iam se credebatur intraturum *Mart. l. c.* Urbem, audiens longe ab Urbe retrocessit. Deinde Gregorius papa tantis tribulationibus concussus Rome anno XIII. mense Augusti 1241. migravit ad Dominum, beato Dominico prius ab eo canonizato.

5 Cui successit Celestinus III^{us} natione Mediolanensis; sedit diebus XVIII¹. Cui successit Innocentius III^{us} natione Ianuensis; sedit 1243 — 54. annis XI, mensibus^a VI.

Fridericus imperator dum in Alemannia^b negotia regni tractaret, consensu principum adhibito Heinricum
10 filium suum regem Alemannie constituit. Ipse vero im- 1220.

^{p. 335.} perator trans^aalpinando in Italiam venit; ubi dum moram faceret, Henricus rex rebellionem² contra patrem nititur attemptare, coartans civitates regni et precipue circa Rhenum³ fidelitatem sibi^c promittere contra patrem.
15 Ut autem super hoc certior efficeretur, aliquot pueros de singulis civitatibus obsides accepit⁴. Cui factioni solum Thuregum dicitur restitisse⁵. Hiis et aliis multis 1235.
imperator compertis ipsum Heinricum captum in Apuliam du- 1242.
cens squalore carceris suffocavit. *Mart., Imp., p. 471.*

20 Post hec Fridericus imperator cruce signatus, durante sententia excommunicationis, mare transivit, liberans sine magno 1228.
labore sepulchrum Domini crucifixi de manibus incircum-
scisorum⁶. Postquam autem ab Innocentio III.^d papa depositus 1245.
esset ab imperio, principes elegerunt contra ipsum Heinricum⁷ lant- 1246.
25 gravium Turingie, quo post modicum tempus mortuo Willehelmus 1247.
comes Hollandie contra ipsum denuo a principibus eligitur, sed post breve tempus a Frisonibus occiditur; et sic uterque electus benedic- 1256.
tione caruit imperiali. Hiis temporibus floruit vita et scientia dominus Hugo cardinalis fratrum Predicatorum ordinis, qui doctor

30 a) nī. 1*; menses 1*a. b) alemannia 1*. c) sibi eadem manu eodemque atramento superscr. 1*. d) IIII. superscr. 1*. 1*a.

1) Ita (pro XVII) Martini codices 10 et 11. 2) Cf. Mart., p. 471: Hic Fridericus proprium filium, Heinricum nomine, regem tunc Alamannie, accusatum sibi de rebellionem, captum etc. 3) in Alsatia
35 Ann. Marbac. a. 1235, ed. H. Bloch p. 96. 4) Cf. Ann. Marbac. l. c.; Ann. Wormat. a. 1233, SS. XVII, p. 43; Gotifredi Viterb. cont. Eberbac. a. 1235, SS. XXII, p. 348 (extorsit maiorum pueros ei dari in signum adiutorii obsides); Chron. Ebersheim, c. 43, SS. XXIII, p. 453 (optimorum filios sibi dari postulat obsides); Böhmer-Ficker, Reg. imperii V, 1,
40 nr. 4349a, 4364a, 4380a; J. Rohden in 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XXII, p. 384, n. 3; P. Reinhold, 'Die Empörung König Heinrichs (VII.) gegen seinen Vater', Leipzig 1911, p. 57. 5) Quod de Wormatia tradunt Ann. Wormat. et Gotifredi Viterb. cont. Eberbac. Sed non est, cur idem Turegi factum esse negemus, praesertim cum totus
45 locus noster ex alio auctore nobis servato minime pendeat. 6) maiorem desolacionem Terre Sancte quam consolacionem relinquens, Mart. 7) Nomen ex Gilb. q. d. Chron. cont., SS. XXIV, p. 138.

- eximius doctrina sana¹ et perlucida totam Bibliam postillavit; concordantiarum etiam Biblie primus auctor fuit². Huius Friderici temporibus in Burgundia a montibus circiter quinque milia hominum suffocantur. Nam unus maximus mons se dividens ab aliis montibus, per plura miliaria cuiusdam vallis transiens, ad alios montes accessit, 5 in valle omnes villas terra et lapidibus operiendo. Tempore etiam eius in Toletō Hispanie urbe quidam Iudeus comminuendo unam rupem pro vinea amplianda in medio lapidis invenit concavitatem nullam penitus divisionem habentem neque scissuram et in concavitate illa repperit unum librum quasi lignea folia habentem, qui liber tribus 10 linguis^a scriptus, videlicet Hebraice, Grece et Latine, tantum de littera habebat, quantum unum psalterium, et loquebatur de triplici mundo ab Adam usque ad Antichristum, proprietates hominum cuiusque mundi exprimendo, principium vero terciū mundi posuit in Christo sic: *In* 15 *tercio mundo filius Dei nascetur ex virgine Maria et pro salute hominum patietur*. Et legens Iudeus, statim cum tota domo sua baptizatus est^b. Erat etiam in libro scriptum, quod tempore Ferrandi regis Castellae debebat liber inveniri. Simile habes in Constantino sexto.
- ib.*, p. 461. Anno cuius primo quedam aurea lamina in Constantinopoli in quodam sepulchro cum quodam defuncto ibidem iacente inventa est cum hac 20 scriptura: *Christus nascetur ex virgine Maria, et ego credo in eum*.
- ib.*, p. 472. Anno Domini M^oCC^oXXXIX. temporibus Friderici imperatoris gens Tartarorum occupatis orientalibus et crudeliter subiectis, in duo agmina se dividentes, Ungariam et Poloniam intraverunt, ubi cam- 25
1241. pestri bello habito multos nobiles et ignobiles tam viros quam mulieres in ore gladii peremerunt, sic reddentes precipue Ungariam in solitudinem, ut pre fame valida matres puerorum suorum carnibus vescerentur et plerique pulvere cuiusdam montis pro farina 30 uterentur.
- ib.*, *Pont.*, p. 440 sq. Alexander III^{us} natione Campanus sedit annis VII, et cessavit 30
- 1254—61. mensibus^c III, diebus IIII. Huius tempore Manfredus filius naturalis quondam Friderici imperatoris gerens se pro pedagogo Cōnradi nepotis Friderici, ipso Cōnradino non vere mortuo publicato, sibi ipsi 1258. coronam assumpsit, quod factum quia in preiudicium fuit domni pape, primo excommunicatus, post contra ipsum magnus exercitus sed pa- 35 rum proficiens mittitur. Quem Manfredum Urbanus IIII.^d natione Gallicus, qui sedit annis III, mense^c I, diebus III, qui successit Alexandro, cum exercitu crucesignatorum fugavit et comiti Karolo fratri regis Francie regnum Sicilie, ut a Manfredō de- tentore eius recuperaret, contulit. Cui successit Clemens IIIIe 40
- 1265—68. natione Provincialis; sedit annis III, mensibus^c IX, diebus XXI, et cessavit annis III, mensibus^c II, diebus X.
- Mart.*, *Imp.*, p. 472. Anno Domini M^oCC^oLI^o Cōnradus rex filius Friderici ut mortuo 1252. patre Sicilie regnum suscepit, per mare in Apuliam devenit et ibi capta Neapoli muros illius funditus destruxit. Sed cum sequenti anno 45 1254. introitus sui in Apuliam infirmari cepisset, veneno mixto intulit sibi mortem.

a) lignis *mut.* ligvis 1*. b) est *om.* 1*a. c) m̄ 1*. d) IIII. *superscr.* 1*. 1*a. e) III (*sic!*) *superscr.* 1*. 1*a.

Anno Domini M^oCC^oLX^o^a supradictus Karolus, qui pro recuperatione regni Sicilie per Urbanum papam vocatus fuerat, navigio venit. Deinde intrans Apuliam, bello campestri habito predictum Manfredum et regno et vita privavit. 1265.
Mart., Imp.,
p. 473.

1266.

5 Anno Domini M^oCC^o ut prius¹ rex Ungarie pro terris regem Boemie bello aggreditur, habens in exercitu suo diversarum orientalium nationum homines, circa XL milia equitum. Cui rex Boemie
*p. 336. cum centum milibus equitum et, ut dicitur, cum VII milibus equorum ferro coopertorum ad resistendum occurrit. Cumque in confinio
10 regni (bellum^b) inchoatum fuisset, ex collisione equorum et armorum tantus pulvis de terra surrexit, ut media die vix homo hominem cognoscere potuisset. Tandem Ungari rege eorum graviter vulnerato terga vertentes, cum cedentes festinarent effugere, in quodam fluvio profundissimo, quem transire debuerant, preter alios occisos circa
15 XIII milia hominum submersi dicuntur, rege Boemie victoria habita Ungariam intrante. Rex Ungarie pacem querit, terras, que discordie causa fuerant, restituit et in futuram^c amicitiam mediante matrimonio confirmavit.

Anno Domini M^oCC^oLXIII^o cometes tam nobilis apparuit, qualem nullus tunc vivens ante vidit. Ab oriente enim cum magno fulgore surgens usque ad medium emisperii versus occidentem comam perlucidam protraherat et, licet in diversis partibus mundi forte multa signaverit, hoc tantum pro certo compertum est unum: ut, cum plus quam per tres menses duraverit, ipso primo apparente papa Urbanus cepit infirmari et eadem nocte, qua papa expiravit, et cometes
25 disparuit. 1264.

Anno Domini M^oCC^oLXVIII. Conradus olim nepos Friderici
imperatoris parvipendens domni Clementis III.^d pape excommunicationem et contra domnum regem Karolum, quem ecclesia regem
30 Sicilie fecerat, insurgens, ad Teutonicos quos habuit quam plurimis Lombardis et Tuscis adiunctis, pervenit usque Romam. Ubi cum imperiali more sollempniter receptus fuisset^e, associato sibi senatore Urbis domno Heinrico fratre regis Castelle et quam plurimis Romanis contra regem Karolum Apuliam intravit. Sed post durum campestre bellum
35 Conradinus^f cum suis terga vertentibus capitur et a Karolo cum multis nobilibus decapitatur².

Anno Domini M^oCC^oLXX^o Lodowicus rex Francie non perterritus pre ceteris laboribus et expensis, quas olim fecerat ultra
mare, iterato cum duobus filiis, adiuncto sibi rege Navarre et quam
40 plurimis prelatiis et baronibus, pro recuperatione Terre Sancte iter assumpsit. Verum ad hoc, ut Terram Sanctam facilius recuperaret, incidit ipsis consilium, ut regnum Thunitii, quod in medio consistens non parum transfretantibus dabat impedimentum, primitus subiceretur Christianorum potestati. Et cum Portum et³ Carthaginem, que
45 est prope Thunicium, potenti manu cepissent, infirmitas, que illo anno maxime circa confinia maris viguit, exercitum nimis involvit; et

a) ita 1*. 1*a; 1265. Mart.   b) ita ex Mart. suppleri; prelium suppl. Pertz.
c) ita 1*. 1*a; futurum rectius Mart.   d) III (sic!) superscr. 1*. 1*a.   e) fuisset
om. 1*a.   f) Conradinus mut. Conradus 1*.

50 1) Id est a. 1260, ut Mart. habet, cf. supra l. 1.   2) Ita Martini
codices 8—11.   3) in Cartagine vel ad Cartaginem Martini codices 8 et 11.

Mart. l. c. primo quidem de regis Francie filiis unum, post legatum domni pape. deinde ipsum regem Lodowicum cum multis comitibus et baronibus necnon et aliis simplicibus de medio sustulit. Quam feliciter autem predictus rex terminaverit, rex Navarre domno Tusculano per litteras intimavit. Nam in infirmitate sua laudare nomen Domini non cessavit, illam orationem quandoque interserens: *Fac nos, queso^a, Domine, prospera mundi huius despicere et nulla eius adversa formidare.* Orabat etiam pro populo^b, quem secum duxerat, dicens: *Esto, Domine, plebi tue sanctificator et custos etc.* Et dum appropinquaret *cf. l. s. 5. 8.* ad finem, suspexit in celum dicens: *Introibo in domum tuam, Domine^c* etc. Et hoc dicto obdormivit in Domino. 19

1273.

Gill. cont.

Anno¹ Domini M^oCC^oLXXIII^o crastino beati Michaelis Rudolfus comes in Habisbure et in Kiburg per principes electores regis Alemannie in curia Frankinwurt^d sollempniter celebrata in regem Alemannie concorditer est electus. Quem absentem et, quid de se inter principes ageretur, penitus ignorantem idem principes per burgravium de Nürinberg^e ad se cum suis literis electionem expressam de ipso factam continentibus vocaverunt et venientem ac magnifice prout decuit susceptum ad regimen regni in Frankinwurt^f concorditer et sollempniter extulerunt. Qui de consilio principum in festo beati Luce immediate sequenti in ipsorum presentia et infinite multitudinis prelatorum, nobilium ac aliorum hominum Theutonie, qui ad consecrationem eius de ultimis finibus Theutonie confluxerunt, Aquisgrani est cum illustri domna regina uxore sua, filia comitis Burchardi de Hobinberc^g in Suevia, in regem Romanorum sollempniter consecratus. In qua curia statim unam de filiabus suis Ludewico palatino Rheni, aliam duci Saxonie maritavit. 15 20 25

ib.

Anno Domini M^oCC^oLXXIII^o circa festum apostolorum Philippi et Iacobi dominus Gregorius X^{us}, natione Lombardus de civitate Placentia², spiritu Dei plenus celebravit Lugduni concilium generale, in quo Grecos ad obedientiam ecclesie Romane recepit; et ad² unitatem ecclesie redire promittentes Spiritum sanctum confessi sunt a Patre et Filio procedere, symbolum in concilio sollempniter decantando. Hic cum archidiaconus esset Leodiensis et devocionis causa ultra mare iter arripuisset, ibidem existens, in palatio Viterbiensi 35

Mart. cont.

1271. anno Domini M^oCC^oLXXII^o in *papam a cardinalibus est electus. *p. 337.

Gill. cont.

Hic novas constitutiones edidit, inter quas unam saluberrimam de festina summi pontificis electione condidit, per quam cardinales^h strictissime cogebantur subito viduate ecclesie Romane providere. Quam sanctam constitutionem revocavit cum magno scandalo Iohannes papa⁴⁰ XXI^{us} in consistorio Viterbiensi, anno Domini M^oCC^oLXXVI^o, VIII° Idus Octobrisⁱ. Unde, ut creditur, ultio divina secundo anno sui papatus, trabe de suo solarario Viterbii super eum ruente et obruente, 45

a) qs 1*. b) etiam pplo 1*. c) de 1*: om. 1*a. d) ita 1*: Frankinwurt 1*a. e) ita 1*: Nürinberg 1*a. f) ita 1*: Frankinwurt 1*a. g) hohmberc 1*a. h) carnales 1*. i) Octob²⁴ 1*.

1) Ea quae sequuntur ex Gilberti q. d. continuatione, quae in codice Turicensi hic adhibito autographa exstat (cf. praefationem in Ottonis Fris. Chronicam p. LXXII, n. 4), desumpta sunt, SS. XXIV, p. 138. 2) Ex Martini editionis tertiae continuatione, SS. XXII, p. 442.

- tulit miserabiliter de hac vita, et sic, qui revocando tam utilem toti ecclesie constitutionem ipsam scandalizavit, cum totius ecclesie scandalo est defunctus¹. Huic etiam concilio Tartari affuerunt, qui baptizati ad propria redierunt. Hic etiam Gregorius crucem ad subsidium Terre Sancte per totum mundum predicari precepit. Decimas omnium ecclesiarum colligi iussit ad auxilium dicte terre. Omnes mendicantes ordines seu religiones abolevit, exceptis nominatim fratribus Predicatoribus et Minoribus, quos idem concilium universali ecclesie utiles iudicavit. Hic papa mire experientie in secularibus non intendebat pecuniarum lucris, sed pauperum elemosinis. Huic etiam concilio interfuit Romanorum rex Rodolfus². Numerus autem prelatorum, qui fuerunt in concilio, fuit quingenti episcopi et sexaginta abbates et alii prelati circa mille^a.

1277.

Gilb. cont.

Mart. cont.

1274.

Gilb. cont.

Mart. cont.

a) τελὸς manu rec. add. 1^a.

- 15 1) A. 1277. Maii 20. 2) In hunc modum fortasse auctor corripit illud Martini continuati, SS. XXII, p. 442, l. 37—39: Huius tempore rex Romanorum et rex Francorum . . . cruce signati sunt.

ADDENDA.

- P. 9, n. i, l. 37. *lege* 'l. 19.' pro 'l. 24'.
- P. 18, l. 28—29: Cf. *ex. gr.* *Hegesipp. Bell. Iud. III*, 9: *urgebat Vespasianus iaculis, urgebat sagittis, missilibus quoque plurimi Iudaeorum ultra muros progressi destinata feriendi arte vulnerabantur.*
- P. 27, n. 6: *Hartmannus occurrit etiam, monente v. d. Schubert, Ulmae d. 8. Mart. a. 1166, Stumpf nr. 4066 (cf. nr. 4067), Herbipoli d. 28. Iun. a. 1168, Stumpf nr. 4094, et saepius usque ad d. 18. Aug. a. 1178, Vienna, Stumpf nr. 4263. Cf. I. Ficker, 'SB. der Wiener Akad. der Wissensch., phil.-hist. Cl.' XL, p. 499.*
- P. 29, n. 1: Cf. etiam K. Hampe, '*Histor. Zeitschrift*' CIX (1912), p. 77, n. 1.
- P. 33, n. 5: Cf. iam K. Hampe, '*Histor. Zeitschrift*' CIX (1912), *imprimis* p. 65 sqq.
- P. 47, l. 25: Cf. *ex. gr.* *Nithard. I*, 1 *fin.*: *quae nec Romana potentia domare valuit.*
- P. 51, n. 2: Cf. etiam Fr. Tournebize, '*Histoire politique et religieuse de l'Arménie*' I. Paris, Picard, sine anno (1910?), p. 184 sqq. 272.
- P. 55, l. 6: *De Anglorum fide inde a saeculo XII. etiam Francogallis suspecta* cf. Ch.-V. Langlois in '*Revue historique*' LII (1893), p. 310, n. 5. *et* p. 313 sq.
- P. 59, n. 3. *adde*: *De Marquardo postremus egit H. Schreilmüller, 'Pfälzer Reichsministerialen', Kaiserslautern 1911, p. 33—35.*
- P. 108, n. 2. *adde*: Cf. '*Chronik der Stadt Zürich*', ed. I. Dierauer, '*Quellen zur Schweizer Geschichte*' XVIII, p. 24, *quem locum nobiscum communicavit H. Nabholz Turicensis.*
- P. 109, l. 6 (et Berthe): *Hanc interpolationem, cum priores desint, etiam veteres translationes huius diplomatis Germanicae teste H. Nabholz Turicensi praebent, quarum vetustissima in libro qui dicitur 'Hering'sches Urbar' saec. XV. prioris exstat; eandem habes in apographo bibliothecae civitatis Turicensis 'Manuskripte' K. Apographa Latina, eodem testante viro humanissimo, textum genuinum, non interpolatum exhibent.*
-

INDEX NOMINUM.

Maior numerus paginam, minor lineas quinas indicat.

A.

Aachen *v.* Aquisgranum.
 Aargau *v.* Ergü.
 Abaelardus *v.* Petrus Baiulardus.
 Accaron civ. (Syriae), *Akko*
 (*Akka*) 2, 35. 42, 30. 48, 5. 52, 15
 — 55, 10. 57. 64, 1. 68, 10. 69, 1;
 Ptolomaida 4, 10; Accaronitae
 53, 25; Accaronica milicia 52, 30.
 Acerrae *v.* Scerre.
 Adala filia Diepoldi II. marchionis
 de Vohiburch, uxor Friderici I.
 regis et imp. 1, 15. 10, 20.
 Adalbero episc. Wirezburg. 98, 30.
 Adam 112, 10.
(Adelbertus), Albertus.
 (Adelbertus III.) archiep. Salzburg.
 72, 20.
 (Albertus II.) dux Saxon. 114, 25;
 uxor: Agnes.
 Albertus III. comes de Habisbure
 29, 5; uxor: Ita.
 (Adelgozus II.) nobilis de Swabeggi
 29, 10.
 Admontense monast., *Admont*
 (*Steiermark*, *BH. Liezen*) 99, 1.
 (Adolfus I.) archiep. Colon. 71, 20.
 73, 5. 74, 20.
 Adrianus papa IV. 1. 6, 10. 7. 9.
 10. 14, 10.
 (Aegyptus), Egiptus, *Aegypten*
 100, 25. 101, 15.
 (Aelianus), Heylanus (rebellis)
 101, 30.
 (Aeneas), Eneas 104, 30.
 Aeugst *v.* Östa.
 S. Agathae eccl. Catin. 60, 20.

Agenorides: Cathmus.
 (Agnes) filia Rudolphi I. regis Ro-
 man., uxor Alberti II. ducis
 Saxon. 114, 25.
 Agripina *v.* Colonia.
 Alamannia, *Schwaben* 70, 20. 72, 15.
 73, 5. 80, 10. 83, 20; Alemannia
 26, 10. 35, 20. 107, 15; Almannia
 30, 1. 70, 20; ducatus 70, 20. 71, 1.
 80, 10; Alamannicus ducatus
 108, 20; duces: *v.* Swevia.
 (Alamannia), Alemannia, *Deutsch-*
land 110, 15. 111. 114, 10; reges:
v. Romani.
 Alanus (de Insulis) mag. 3, 1.
 64, 15. 65, 1.
 Albericus quidam (Veronensis) 8, 5.
 Albertus *v.* Adelbertus.
 Albia fluvius, *Elbe* 36, 20.
 Albis, *Albis mons prope lacum*
Turicensem 103, 15.
 Albis forestis (regius), *der Sihwald*
prope Horgen (Kt. Zürich) 108, 25.
 Albisrieden *v.* Rieden.
 (Aldefonsus VIII.) rex Hispan.
 (Castellae) 40, 15; filia: Beren-
 garia.
 (Aldefonsus X.) rex Castellae 113, 30;
 fr.: Heinrichus.
 Alemannia *v.* Alamannia.
 Alexander *v.* Paris.
 Alexander Magnus 51, 20.
 Alexander papa III, Rölandus can-
 cellarius 2. 14. 15. 20, 15. 28, 10.
 31. 34, 30. 35, 10. 37, 10; *cf.* 9, 15.
 Alexander papa IV. 112.
 Alexandria, *Alessandria (Italien)*
 2, 10. 31, 20. 32. — Alexandrini
 32, 35.

- (Alexius III.) imp. Constantinop. 69, 70; fr.: Isaac II. Angelus.
 (Alexius IV.) fil. Isaac II. Angeli imp. Constantinop. 70, 1.
 Alamannia v. Alamannia.
 Alpes, *Alpen* 2, 35. 8. 20, 1. 22, 15. 27, 15. 28, 5. 48, 10. 59, 15. 70, 25. 105, 30.
 Alsacia, *Alsacia*, *Elsass* 66, 5. 81.
 Altmannus episc. Patav. 98, 30.
 Amandus (rebellis) 101, 30.
 Amis(us) castrum, *Hohenems prope Dornbirn (Vorarlberg, BH. Feldkirch)* 65, 20; Empz 65, 25.
 Anadehse v. Anedehse.
 Anastasius papa IV. 1, 10. 6.
 Ancona urbs, *Ancona (Italien)* 22. 25, 10; Anconiana obsidio 22, 25; Anconiana markia 22, 15.
 Andagavensis urbs, *Angers (départ. Maine-et-Loire)* 102, 1.
 (Andreas II.) rex Ungar. 110, 30; filia: Elisabeth.
 de Anedehse, Anadehse, *Andechs (Ober-Bayern, BA. München I, AG. Starnberg)*, marchio: Heinrichus.
 de Anehalde, *Anhalt*, comes: Bernhardus; de Anhalt comites 98, 25.
 Angli 2, 35. 35, 5. 45, 5. 48, 5. 53, 15. 54, 20. 55, 15. 57, 5. 58, 10. 66, 15. 98, 25; reges: Heinrichus II. Richardus I, Iohannes; Anglicus: Gaufredus; Anglica perfidia 55, 5. — Angliena (Angligena) 55, 5.
 Anglia, *England* 14, 20. 53, 25. 59, 1. 67, 5; rex (a. 1159) 14, 20; reges: v. Angli.
 Angoulême v. Engolisma.
 Anhalt v. Anehalde.
 Aniense (Anianense) monast., *Aniane (départ. Hérault, arr. Montpellier)* 102, 35; abbas: Benedictus.
 de Annewiler, *Anniceiler (Bayern, Pfalz, BA. Bergzabern)*, dapifer: Marquardus.
 Ansebertus (Francus) 105, 20.
 Ansegisi fil. Arnolfi 105, 20; fil.: Pipinus.
 Anthenor 104, 30.
 Antichristus 112, 10.
 Antiochia civ. (Syriae), *Antakia ad Orontem fl. (Wilajet Haleb)* 42, 25. 52; Antiocensis princeps: Reinaldus.
 Appenninus (mons) 22, 15.
 Appenninus mons (= Alpes?) 101, 15.
 Apulia 7, 30. 11, 5. 15, 20. 39. 53, 25. 55, 25. 56. 59, 5. 60. 63, 15. 66, 5. 69, 15. 71, 20. 72, 5. 109, 35. 110, 25. 111, 15 — 113; reges: v. Sicilia; Apuliense bellum 63, 25.
 Aquilegiensis (*Aquileja, Oesterr. Küstenland, BH. Gradisca*) patriarcha: Wolfgerus.
 Aquisgranum, *Aachen (Rhein-provinz)* 103, 1. 114, 20; eccl.: S. Mariae, S. Iacobi; sedes regiaie maiestatis Rom. imp. 103, 4—5; archisolium 74, 15.
 Aquitania 102, 10. 103, 1. 105, 35. 106; reges: Ludewicus, Pipinus.
 Araris, Sana, fl., *Saône* 102, 5.
 Arce v. Roggatart.
 Ardenna nemus, *Ardennen* 101, 25.
 Arelatense archisolium (*Arles, départ. Bouches-du-Rhône*) 30, 5. 31, 1.
 Argentinensis eccl. (*Strassburg, Unterelsass*) 76, 15; episc.: Hainricus II; custos (mai. eccl.): Hainricus.
 Armenii 51, 1; princeps: Leo II.
 Arnisperc villa Thuring. (*immo Arnstadt, Schwarzburg-Sondershausen*) 72, 25.
 (Arnoldus II.) archiepisc. Colon. 7, 30.
 Arnoldus (Francus) 105, 20.
 Arnolfus episc. Metensis 105, 20; fil.: Ansegisi.
 Arriana heresis 4, 25.
 Ascalon (civ. Syriae), *cuius rudera cecident prope villam ad Dora*; comes: Wido.
 Asia 49, 15.
 Asisia civ., *Assisi (Italien, prov. Perugia)* 110, 5.
 Athesis, Attasis fl., *Etsch* 8, 5. 86, 25.
 Attila rex Hunnorum 98, 15.
 Auch v. Axa.
 Augiense monast. regalis abbatiæ, *Reichenau (Baden, Kr. Konstanz)* 109, 30.

Augusta urbs, *Augsburg* (*Bayern*, *R.B. Schwaben und Neuburg*) 70, 20, 83, 20; *Augusta Vindelica* 86, 20; *Augustensis diocesis* 26, 20; *episc.*: *Conradus*.

Augustinus 5, 20.

Aulona fl. 101, 25.

Aurelianis urbs, *Orléans* (*dép. Loiret*) 102, 5.

Austria 102, 15; *nova v. Neustria*.

Austria, Orientalis ducatus, Oesterreich 98, 20; *Austria, marchia Orientalis* 106, 1; *marchio, duces*: *v. Orientalis*.

Authisiodorensis urbs, *Auxerre* (*dép. Yonne*) 102, 1.

Autun v. Eduensis urbs.

Axa urbs (*Gasconiae*), *Auch* (*dép. Gers*) 103, 5.

B.

Babilon 101, 25.

Babinberc, *Babinbergensis civ.*, *Bamberg* (*Oberfranken*) 82; *episc.*: *Eberhardus II*.

Bailardus v. Petrus.

(Balduinus), Baldewinus.

(*Balduinus III.*) *rex Hierosol.* 4, 10.

Baldewinus IV. rex Hierosol. 41, 1; *soror* (*perperam filia*): *Sibylla*.

(*Balduinus IX.*) *comes Flandr.* 80, 20.

Balernum v. Palernum.

Barletum civ., *Barletta* (*Italien, prov. Bari*) 60, 5.

Barra civ., *Bari* (*Italien*) 60, 5.

Basilea civ., *Basel* (*Schweiz*) 98; *eccl. kathedr.* 98, 15.

Bawaria, Bayern 7, 8, 25, 12, 10, 22, 1, 28, 20, 33, 15, 36, 15, 72, 20, 73, 20, 83, 20, 86, 10; *Bavaria*

105, 35, 106, 10, 107, 10; *duces*: *Heinricus X.* (*Superbus*), *Heinricus XI*, *Heinricus XII.* (*Leo*), *Otto I*, *Ludewicus I*; *Bawarica lex* 83, 20; *Bavaricus ducatus* 106, 1; *Bawarus*: *Heinricus II.* *imp.*; *cf. Norici*.

Beatrix filia Reginboldi comitis Burgund., *uxor Friderici I. regis et imp.* 10, 25, 12, 10, 18, 15, 25, 30, 38, 25.

(*Beatrix*) *filia Philippi regis, uxor Ottonis IV. regis et imp.* 3, 15, 84, 20, 85, 25, 86.

(*Bela III.*) *rex Ungar.* 46, 20.

(*Bela IV.*) *rex Ungar.* 113.

Belgica v. Gallia.

Benedictus abbas Anian. 102, 35.

S. Benedicti ordo 106, 30.

Berchta v. Bertha.

(*Berengaria*) *filia Aldefonsi VIII. regis Hispan. (Castellae)* 40, 15; *sponsus*: *Conradus*.

Berengerus princeps (comes) de Sulzbach 26, 5.

Bernhardus comes de Anehalde, I. dux Saxon. 36, 14—15, 72, 20.

Bernhardus abbas Clarevall. 1, 3, 4, 25, 5, 25, 6, 10.

Beronensis eccl., *Münster in Ergü, (Bero-)Münster* (*Schweiz, Kt. Luzern, A. Sursee*) 98, 5.

Bertha, Berchta, filia Ludewici II. regis Franc. (orient.) 106, 107, 109, 5.

Bertoldus, Bertolfus, Pertoldus.

Bertolfus, Bertoldus, IV. dux de Zaringin 12, 10, 20, 25—22, 1, 30, 5, 35, 15.

Bertoldus V. dux de Zaringin 73, 74, 5.

Bertoldus de Chunigisberch 59, 5.

Bertoldus, Pertoldus, de Ösinberc (*Usenberg*) 76, 14—15.

Besançon v. Bisuntum.

Bethleemitana eccl. (Bethlehem Palaestinae, Bet Lahm, Mutesarifik Jerusalem) 42, 30.

Béziers v. Biterrensium urbs.

Biandrate v. Blander.

de Bibra, Biberach (*Württemberg, Donaukreis*)? *Biberbach* (*Bayern, R.B. Schwaben und Neuburg, BA. Wertingen*)?, *nobiles* 29.

de Biedirtan, Biederthal (*Ober-Elsass, Kr. Altkirch*), *nobiles* 29.

Bisuntum, Bisuntium, Besançon (*dép. Doubs*) 9, 5, 40, 15.

Biterrensium urbs, Béziers (*dép. Hérault*) 103, 5; *eccl.*: *S. Jacobi*.

Bituris urbs, Bourges (*dép. Cher*) 102, 10.

Blanderanensis (*Biandrate, Italien, prov. Novara*) *comes*: *Wido*.

de S. Blasio, *St. Blasien* (Baden, *Kr. Waldshut*): Otto.

Boecius 5, 15.

Boemia, *Böhmen* 12, 10. 33. 41, 1. 74, 1. 113; Bohemia 107, 10; rex 33, 10: reges: Wladislaus II. (*primo dux*), Ottakarus I, Ottakarus II. — Boemici barones 21, 20; Boemicus exercitus 21, 15; Boemus, pincerna (*princeps elector*) 74, 30.

(Boleslaus IV.) dux Polan. 7.

Bonifacius I. marchio de Monteferrato 80, 20. 82, 1.

Bononia civ., *Bologna* (Italien) 87, 1.

Bordeaux v. Burdegalis.

Boswile, *Boswil* (Schweiz, *Kt. Aargau*) 103.

Bourges v. Bituris urbs.

Brabantia, *Brabant* 67, 5. 74, 5; dux: Henricus I.

de Brandenburg marchio, prepositus camerae (*princeps elector*) 74, 30.

Braunschweig v. Bruniswich.

de Bregancia, *Bregenz* (*Vorarlberg*), comes: Rudolfus.

Britannicus oceanus 106, 20; Britannum mare 101, 35.

Brixienses (*Brescia, Italien*) 34, 15.

Brundisium, Brundisium civ., *Brindisi* (Italien, *prov. Lecce*) 48, 5. 64, 1.

Bruniswich, Brunswic, civ., *Braunschweig* 36, 15. 82, 10. 86, 15.

Bulgari 47, 1; Wulgari 104, 10.

Bulgaria 46, 20. 47, 1.

Burchardus comes de Hohenberc 114, 24—25; filia: Gertrudis.

Burdegalis urbs, *Bordeaux* (*dép. Gironde*) 102, 10.

Burgundia 9, 1. 10, 25. 11, 1. 30. 31, 1. 40, 20. 102, 20. 106, 15. 112, 1; regnum 30, 5; comites: Reginboldus, Otto; dux: Karolus (Audax).

de Butin, *Pitten* (*Pütten*) (*Nieder-Oesterreich, BH. Neunkirchen*), comes: Egebertus.

C. Ka-

Cabilonis, *Chalon-sur-Saône* (*dép. Saône-et-Loire*) 102, 1.

Cadurx urbs, *Cahors* (*dép. Lot*) 102, 15.

Caelestinus v. Celestinus.

Calabria 11, 5. 15, 20. 60, 10. 63, 15. 69, 15. 72, 5; Calabricum bellum 63, 25.

Calixtus papa (III.) 28, 10. 31, 15. 34, 25.

de Kallindin, *Kalden castro diruto* (*Bayern, RB. Schwaben und Neuburg, BA. Donauevörth*): Henricus marscaldus.

Campania, *regio Italiae* (*prov. Neapel, Caserta*) 39, 25. 56. 59, 15. 60. 69, 15; Campanus: Alexander papa IV.

Campania, *Champagne* 55, 20; comes: Henricus II.

Cantuariensis (*Canterbury, England*) archiep.: Thomas.

Capua civ. (*Italien, prov. Caserta*) 59, 20—60, 1; Capuae principatus 39, 10.

Carinthia 107, 10.

Karlomannus rex Franc., fil. Pipini regis 106, 5.

Karlomannus rex Franc. (orient.), fil. Ludewici II. regis 106, 25. 107, 10.

Carnotensis urbs, *Chartres* (*dép. Eure-et-Loir*) 102, 1.

Karolus Marcellus (Martellus), fil. Pipini 105, 25; fil.: Pipinus.

Karolus, Carolus, Magnus rex Franc., imp., fil. Pipini regis 102. 103. 106. 108, 15; fil.: Ludewicus.

Karolus II. Calvus rex Franc. (occident.), fil. Ludewici I. imp. 106.

Karolus III. rex Franc., fil. Ludewici II. regis 106, 25. 107, 15.

Karolus comes (Provinc.), I. rex Sicil. 112, 35. 113; fr.: Ludewicus.

Karolus (Audax) dux Burgund. 40, 20. Carthago civ. 113, 40.

Castella, *Kastilien* 112, 15. 113, 30; reges: Aldefonsus VIII, Ferrandus III, Aldefonsus X.

Cathmus Agenorides 101, 1.

Catinensium civitas, *Catania* (*Sizilien*) 60; eccl.: S. Agathae; episc.: Rogerius.

Celestinus papa III. 2, 25. 3, 5. 48. 55, 25. 56, 20. 58, 15. 72, 15.

- Celestinus papa IV. 111, 5.
 Cenomannensis urbs, *Le Mans* (dép. *Sarthe*) 102, 5.
 Chalon-sur-Saône v. Cabilonis.
 Champagne v. Campania.
 Chartres v. Carnotensis urbs.
 Chelmunz castrum, *Kellmünz* (*Bayern, RB. Schwaben und Neuburg, BA. Mindelheim*) 21, 5.
 Chiavenna v. Clavenna.
 Childebertus III. rex Franc. 105, 20.
 Childericus v. Hildericus.
 (Chilpericus), Clipericus I. rex Franc., fil. Clotarii I. regis 105, 15.
 Chlo- v. Clo-.
 Christianus I. archiepisc. Magunt. 23, 24, 35, 1, 49, 1.
 Christiani 3, 10, 4, 20, 42, 43, 47, 5, 51, 5 — 54, 64, 65, 15, 67, 81, 30, 82, 1, 113, 40; Christianus 37, 5, 105, 15; Christianus exercitus 2, 30, 49, 25, 55, 10; Christiana milicia 52, 5, religio 104, 15; christianitas 24, 30; Christianitatis fides 104, 15.
 de Chunigisberch, *Hohkönigsburg* (*Unter-Elsass, Kr. Schlettstadt*): Bertoldus.
 Chunigisbere mons quidam (apud *Adrianopolim*) 47, 20.
 Chur v. Curiensis.
 Cidnus v. Cydnus.
 Cilicia 45, 49, 15, 50, 5; metropolis: Iconium.
 Cispalina, *Deutschland* 8, 1, 17, 15, 19, 20, 28, 15, 56, 20, 57, 1; Cispalpinæ partes regni 21, 25; Cispalpinæ regiones 39, 24—25; Cispalinum regnum 73, 25 — 74, 1.
 Cisterciensis, Cysterciensis, ordo 81, 20, 85, 30, 86, 5; monast.: Morimund., Paris.
 Claravallis, *Clairvaux* (dép. *Aube, arr. Bar*) 1; Clarevallensis abbas: Bernhardus.
 Clarona villa, *Glarus* (*Schweiz*) 100, 15.
 Clarusmons urbs, *Clermont-Ferrand* (dép. *Puy-de-Dôme*) 102, 10.
 Clavenna civ., *Chiavenna* (*Italien, prov. Sondrio*) 33, 15, 35, 20.
 Clemens papa III. 2, 25, 43, 25, 48, 1.
 Clemens papa IV. 112, 40, 113, 25.
 Clermont-Ferrand v. Clarusmons.
 Clipericus v. Chilpericus, Hildericus.
 Clodio fil. Pharamundi, rex Franc. 105; affinis: Meroveus.
 Clodoveus I. rex Franc., fil. Chilperici regis 105, 15; fil.: Clotarius.
 Clodoveus II. rex Franc. 105, 15.
 Clotarius I. rex Franc., fil. Clodovei I. regis 105, 15; fil.: Chilpericus.
 Cluniacensis ordo (*Cluny, dép. Saône-et-Loire, arr. Mâcon*) 85, 30.
 Coelestinus v. Celestinus.
 Colonia, *Köln* (*Rheinprovinz*) 73, 10, 80, 5; Agripina 101, 20; Colonienses 45, 10, 48, 1, 74, 15; civitas 45, 10; Coloniensis eccl. 19; Coloniensis episcopus 71, 20, 74, 20; Coloniensis (archiep., princeps elector) 74, 25; archiep.: Arnoldus II, Reginoldus, Adulfus I.
 Como v. Cumanì.
 Concio legum v. Gunzinlech.
 Konia v. Iconium.
 Cönradinus v. Conradus.
 Conradus, Cönradius, Cûnradius, Chûnradius.
 Conradus II. imp. 98, 5; fil.: Henricus III.
 Cönradius III. rex (Roman.) 1, 4, 5, 5, 6, 20, 20, 26, 5; fil.: Fridericus; fr.: Fridericus; fr. (uterinus): Henricus.
 Cönradius IV. rex (Roman. et Sicil., fil. Friderici II. imp. 112, 40.
 Cönradius, Cönradinus, fil. Conradi IV. regis 112, 30, 113.
 Cûnradius archiep. Magunt. 66, 20; = Cönradius III. archiep. Salzburg. 35, 1.
 Cönradius episc. August. 18, 15.
 Cûnradius cancellarius, I. episc. Herbipol. 66, 20, 67, 15, 68.
 (Conradus III.) episc. Spir., cancellarius regis 87, 5.
 (Conradus II.) episc. Wormat. 34, 10.
 Cönradius dux Suev., fil. Friderici I. imp. 11, 1, 30, 30, 40, 15, 57, 70, 15; sponsa: Berengaria.

(Constantia) filia Rogerii II. regis Sicil., uxor Heinrichi VI. regis et imp. 39. 40. 48, 15. 55, 25. 56. 66, 5. 70, 1. 72, 5; consanguineus: Ricardus.

Constancia civ., *Konstanz (Baden)* 10, 20. 39, 1; Constanciensis chorus 10, 20; Constantiensis diocesis 98, 10. 103, 10. 106, 30; episc.: Hermannus I, Diethelmus, Eberhardus.

Constantinopolis, Constantinopolitana civ., urbs 2, 30. 3, 14—15. 47, 20. 69, 30. 70, 10. 81. 112, 15; urbs regia 31, 4—5; regia civitas 82, 1; Constantinopoleos *genit.* 81, 20; *ecccl.*: agyae Sophiae. — Constantinopolitanum imperium 69; Constantinopolitanus imperator 4, 30. 49, 5; *imperatores*: Isaac II. Angelus, Alexius III, Alexius IV. — Constantinopolitani 81, 1.

Constantinus VI. imp. 112, 15.

Cremenses (*Crema, Italien, prov. Cremona*) 11, 10; civitas 11, 15.

Cremonenses (*Cremona, Italien*) 11, 10. 31, 10. 34, 5.

S. Crucis in Ierusalem (Romae) presb. card.: Leo.

Cumani (*Como, Italien*) 31, 10. 34.

Curiensis (*Chur, Kt. Graubünden*) v. Recia.

(Cydnus), Cidnus amnis (Ciliciae), *Tersus-tschai* 51.

Cysterciensis v. Cisterciensis.

D.

Dacia, *Dänemark* 14, 20; rex (a. 1159) 14, 20; cf. Dani.

Dagobertus I. rex Franc. 105, 15.

Dagobertus III. rex Franc. 105, 20.

Damascus civ. (Syriae), *Esch-Scham* 4, 15. 42; rex: Saladinus.

Dani 41, 1; cf. Dacia; rex: Walde-
marus I.

Daniel 13, 30.

Danubius fl., *Donau* 105, 1.

Decius praeses 100, 20.

Deutschland v. Alamannia, Cis-
alpina, Germania, Teutonia.

(Diepoldus II.) marchio de Vohi-
burch 10, 20; filia: Adala.

(Diepoldus) v. Theobaldus.

(Dietericus comes) v. de Misen
marchio.

Diethelmus episc. Constant. 71, 1.
Dimotika v. Themut.

Dola, *Dôle ad Doubs fl. (dép. Jura)*
40, 20; Tholensis curia (a. 1162)
40, 15.

S. Dominicus 110. 111, 1.

Donauwörth v. Werde.

Dordona fl., *Dordogne* 102, 15.

Duringin v. Thuringia.

E.

(Eberhardus II.) episc. Babinberg.
10, 1.

Eberhardus II. de Walthurch, episc.
Constant. 107.

Eberhardus episc. Ratisbon. 26, 5.
Ebrach v. Hebera.

Eduensis urbs, *Autun (dép. Saône-
et-Loire)* 102, 1.

Egebertus comes de Butin (Pütten)
11, 25.

Egiptus v. Aegyptus.

Elias v. Helyas.

S. Elisabeth filia Andreae II. regis
Ungar., uxor Ludewici IV. lantgr.
Thuring. 110, 30.

Elizabetha de Wezinkon, abbatissa
Turic. 107.

Emicho comes de Liningen 73, 20.

Eneas v. Aeneas.

Engolisma urbs, *Angoulême (dép.
Charente)* 102, 15.

Eresburg v. Heresburc.

Ergü, *Aargau* 98, 10.

Esdra (liber) 13, 30.

(Eskillus) archiep. Lund. 9.

Esther v. Hester.

Ethiocles 100, 25.

Etsch v. Athesis.

Eugenius papa III. 1, 5. 3, 20, 5, 10.
6, 5.

Evreux v. Hebroensis urbs.

Exuperantius martyr 100, 15.

Ezechiel 26, 1.

F. V. Germ.

SS. Facundi et Primitivi monast.
in Hispania (*Sahagun, prov. León*)
103, 1.

Fällanden v. Vellanden.

Felix martyr 100, 15.

SS. Felicit et Regulæ monast.

Turic. 107, 35. 108; sanctimonia-
lium nobilium feminarum 108, 35.

Vellanden, *Fällanden* (*Schweiz, Kt. Zürich*) 103, 20.

de Veringin, *Veringen* (*Preussen, RB. Sigmaringen*): Hainricus II. episc. Argentin.

Ferrandus III. rex Castellae 112, 15.

Flandrensis (*Flandern*) comes: Balduinus IX.

Fleming: Iohannes.

de Vohiburch, *Vohburg* (*Ober-Bayern, BA. Pfaffenhofen*), marchio: Diepoldus II.

Volco sacerdos, parroch. de Novilleio 3, 10. 75—79.

Fordue v. S. Iohannes.

Franci 104—106, 5; princeps:

Franco; dux: Marchomenes (Marchomirus); reges: Pharamundus, Clodio, Meroveus, Hildericus (*perperam* Clipericus) I, Clodoveus I, Clotarius I, Clipericus I, Dagobertus I, Clodoveus II, Theodericus III, Childebertus III, Dagobertus III, Hildericus III, Pipinus, Karolus Magnus, Karlomannus, Ludewicus I, Lotharius I, Ludewicus II, Karolus II. Calvus, Karlomannus, Ludewicus III, Karolus III; Francorum lex 86, 10.

Franci, *Franzosen* 4. 37, 20. 40. 45, 5. 48, 5. 53. 56, 10. 102, 15;

reges: Ludewicus VII, Philippus II, Lodowicus IX; principes 4, 5. 37, 20.

Franci (= peregrini) 43, 20.

Francia 105, 30. 106; Francia, *Frankreich* 56, 10. 75, 1. 76, 25. 112, 35. 113, 35. 114, 1; rex 76, 25; reges: v. Franci; Franciae alacritas bellandique scientia 52, 30. — Francia orientalis 107, 14—15. 109, 25.

Frankinfurth civ., *Frankfurt a. M.* (*Prov. Hessen-Nassau, RB. Wiesbaden*) 83, 15; Franconefurt 106, 35; Frankinvurt 114.

S. Franciscus, Iohannes 110.

Franco princeps 104, 35.

Freising v. Frising.

Fresia, *Friesland* 107, 15.

Fresones 102, 35; Frisones 111, 25.

Friburgensis civ., *Freiburg* (*Baden*) 5, 5.

Fridericus, Fridricus.

Fridericus I. rex et imp., III. dux Suev., fil. Friderici II. ducis Suev. 1. 2. 4. 6—21, 25—23, 25. 25. 27—40. 44—48, 10—53. 84, 20. 106, 1; uxores: Adala, Beatrix; filii: Heinricus VI, Fridericus. Conradus, Otto, Philippus; filii 30, 10; liberi 30, 15; filia 37.

Fridricus rex Sicil., II. rex Roman. et imp., fil. Heinrici VI. imp. 69, 10. 71—73. 110—113, 25; filii: Heinricus, Conradus, Manfredus.

Fridericus I. dux Orient., fil. Leopaldi V. ducis 5, 1. 67, 1.

Fridericus II. dux Suev. 4, 1; fil.: Fridericus I. imp.; fr.: Conradus III. rex.

Fridericus dux de Rotinburch, (IV. dux Suev.), fil. Conradi III. regis 12, 5. 20. 21, 15. 25, 20. 26. 28, 15. 31, 1.

Fridericus V. dux Suev., fil. Friderici I. imp. 2. 11, 1. 30, 15. 37, 15. 38, 20. 44, 20. 46, 15. 52. (Fridericus III.) burgr. de Nürinberg 114, 15.

Frigia, *Phrygien* 50, 5.

Frisingensis, Frigisensis (*Freising, Oberbayern*) episc.: Otto I.

Frisones v. Fresones.

(Fulcherus) patr. Hierosol. 4, 10.

Fulco v. Volco.

Vuldensis (*Fulda, Preussen, Prov. Hessen-Nassau, RB. Kassel*) abbas: Rabanus.

G.

Gaiziburron, *Gaisbeuren* (*Württemberg, Donaukreis, OA. Waldsee*) 21, 15.

Galicia (Hispaniae) 103, 5.

S. Galli (*St.-Gallen, Schweiz*) abbas: Othmarus.

Gallia 3, 30. 7, 20. 81, 10. 101; triplex, bradata, comata, togata 101, 20; Galliae 81, 1. 105, 10; Gallia Belgica, bradata 101; Gallia Lugdunensis, comata 101, 30; Gallia Narbonensis, togata 102, 5. — Gallicus: Urbanus papa IV.
 Garda castellum, *Garda (Italien, prov. Verona, circ. Bardolino)* 86, 25.
 Garumna v. Verumna.
 Gasconia 103, 5.
 Gaufridus Anglicus (Galfridus de Vinsalvo) 98, 30. — Cf. Gote-
 fridus.
 Gebardus archiep. Salzpur. 99, 1.
 Genovens (Genf, Schweiz) episcopus 30, 10. — Cf. Lemanni lacus.
 Genuenses (*Genua, Italien*) 53, 15. 81, 5; Ianuensis: Innocentius papa IV.
 Germania, *Deutschland* 3, 30. 7, 20. 19, 20 — 21, 15. 33, 15. 34, 25. 35, 15. 37, 10. 44. 53, 1. 65, 15. 66, 10. 70, 20. 71. 81. 98, 10. 106; Germaniae animositas et fortitudo 53, 1; reges: v. Romani. — Germanorum vires 49, 10. 50, 25. — Germanica fortitudo 47, 25. — Cf. Alamannia, Teutonia.
 (Gertrudis) filia Lotharii imp., uxor Heinrici (Superbi) ducis Bavar. 6, 15.
 (Gertrudis) filia Burchardi comitis de Hohenberg, uxor Rudolphi I. regis 114, 20.
 Gilstin, *Gültstein (Württemberg, Schwarzwaldkreis, OA. Herrenberg)* 21, 5; ecclesiae turres 21, 10.
 Gisela filia Pipini regis Franc. 106, 5.
 Gisilbertus episc. Pictav. 5, 10. 6, 1.
 Glarus v. Clarona.
 Glatse, *Greifen-See, per quem Glatt fl. fluit (Kt. Zürich)* 103, 20.
 Godolias (fil. Ahicam, praefectus Iudaeae) 13, 30.
 Gossilaria civ., *Goslar (Prov. Hannover, RB. Hildesheim)* 34, 1.
 Gotefridus II. episc. Spir. 26, 5.
 Gotfridus (de Bouillon) dux (Lotharing. infer.) 43, 20. — Cf. Gaufridus.

Gothia 102, 35.
 Gotti 40, 10; rex: Theodoricus (Magnus).
 Gozwinus comes (de Heinsberg) 16, 15.
 (Graeci), Greci 47. 69. 70, 1. 81. 82. 104, 25. 114, 30; Grecorum regnum 70, 1, aurum 69, 24 — 25; imp.: v. Constantinopolis. — Greca astucia 47, 25; Grece 112, 10.
 Grecia 4, 5. 47. 69. 81, 1. 82, 5. 100, 25. 101, 15.
 Gregorius papa VIII. 2, 25. 43, 25.
 Gregorius papa IX, Hugo, Hugelinus, card. episc. Ostiensis et Velletr. 80. 84, 25. 85. 110. 111, 1.
 Gregorius papa X, archidiaconus. Leod. 107. 114. 115.
 Greifen-See v. Glatse.
 Gültstein v. Gilstin.
 Gunzlinch, Concio legum locus (ad Licum fluvium olim situs) 70, 25.

H.

de Habisburc, *Habsburg castro (Schweiz, Kt. Aargau)*, comites: Albertus III., Rudolfus IV. (I. rex Roman.); de Habsburg comites 98, 20.
 Hadrianus v. Adrianus.
 Hagenowe, *Hagenau (Unter-Elsass)* 84, 5.
 Hainricus v. Heinricus.
 Hartmannus de Sibineich miles (imperatoris) 27, 20.
 Hebe pincerna superiorum 101, 10.
 Hebera monast., *Ebrach (Ober-Franken, BA. Bamberg, Ldgr. Burgebrach)* 26, 15.
 Hebrei 104, 20; Hebraice 112, 10; Hebraicae traditiones 14, 5.
 Hebroensis urbs, *Evreux (départ. Eure)* 102, 5.
 (Heidenricus) abbas Morimund. 85, 30.
 Heinricus, Hainricus.
 Heinricus II. rex et imp. 98, 15.
 Heinricus III. rex et imp., fil. Conradus II. imp. 98, 10.
 Heinricus V. rex et imp. 4, 30
 sororius: Heinricus dux Bavar., postea Austr.

- Heinricus VI. rex et imp., fil. Friderici I. imp. 2. 3. 11, 1. 31, 1. 37, 15—40. 46, 5. 48. 49, 10. 55, 25—57, 1. 59—63. 65. 66. 69—73, 1. 74, 9—10. 86, 25; uxor: Constantia; fil.: Fridericus.
 Heinricus (VII.) rex (Roman.), fil. Friderici II. imp. 111.
 Heinricus (Raspe) lantgr. Thuring. rex (Roman.) 111, 24—25.
 Heinricus II. rex Angl. 35, 5. 45, 5 (*perperam* Richardus).
 Heinricus II. comes Campaniae, rex Hierosol. 55, 19—20. 68, 25. 69, 1; uxor: vidua Widonis regis (*perperam*) 55, 20.
 Hainricus II. de Veringin, custos, postea episc. Argentin. 76, 15.
 Heinricus X. (Superbus) dux Bawar. 6, 15; uxor: Gertrudis; fil.: Heinricus (Leo); fr.: Welf.
 Heinricus XI. dux Bawar., postea Austriae, fil. Leopaldi III. march. Orient. 1, 10. 4. 5, 1—7, 1; uxor: Theodora; fil.: Leopaldus; fr. (uterinus): Conradus III. rex.
 Heinricus XII. (Leo) dux Saxon. et Bawar., fil. Heinrici (Superbi) ducis 1, 10. 6. 7. 12, 5. 22, 1. 28. 33—35, 20. 36. 67, 5. 73, 20. 84, 20; filii: Heinricus, Otto.
 (Heinricus I.) dux Braband. de Lovin 67, 5. 74, 5.
 (Heinricus Dandulus) dux Venet. 80, 20.
 Heinricus palatinus Rheni, fil. Heinrici (Leonis) ducis Saxon. 67, 4—5. 73, 10. 74, 15.
 (Heinricus) marchio (Istriae) de Anedehse 82, 15. 83, 20.
 Heinricus (de Castella) senator Rom. 113, 30; fr.: Aldefonsus.
 Heinricus de Kallindin marscaldus 60, 10. 84, 10.
 Heinricus de Landisberch 21, 20.
 Heinricus dapifer de Walpurg 82, 25.
 Helena uxor Menelai 104, 20.
 Helyas Thebites, Thesbites 101.
 (Heraclius) patr. Hierosol. 41, 15.
 Herbigopolis v. Wirziburc.
 Heresburc, Nieder-Marsberg (= Stadtberge, Prov. Westfalen, RB. Arnsberg, Kr. Brilon) 102, 30.
 Hermannus I. episc. Constant. 7, 30. 10, 20.
 (Hermannus I.) lantgr. Thuring. 74, 4—5.
 Herodes rex (Iudaeorum) 14, 1.
 Herrlingen v. Horningen.
 Hester (liber) 13, 30.
 Heylanus v. Aelianus.
 Hieremias 52, 20.
 Hierosolima, Iherosolima, Ierosolima civ., *Ierusalem (El-Kuds)*, sing. 1, 1. 2. 4. 41, 20; plur. 2, 20. 41, 4—5. 42, 15; Hierusalem, Ierusalem 4, 20. 42, 30. 43, 1. 44, 5. 64, 10. 68, 30. 69, 1. 81, 25; reges: Balduinus III, Baldewinus IV, Wido, Heinricus; Hierosolimitani cives 55, 10; Hierosolimitana, Ierosolimitana, eccl. 81, 1. 86, 5; patr.: Fulcherus, Heraclius. — Ierusalem celestis 53, 10.
 (Hierosolimitanum), Ierosolimitanum, iter (a. 1147) 1, 1. 3, 20; (a. 1196) 66, 20. Cf. peregrini, sepulchrum Domini, transmarinus.
 Hildericus (*perperam* Clipericus) I. rex Franc., fil. Merovei regis 105, 15; fil.: Clodoveus.
 Hildericus III. rex Franc. 105, 20.
 Hildesheimensis (*immo* Magdeburgensis archiep.): Wicmannus.
 Hildratshusin castrum, *Hildrizhausen (Württemberg, Schwarzwaldkreis, OA. Herrenberg)* 21, 5.
 Hiltegardis filia Ludewici II. regis Franc. (orient.) 106. 107. 109, 5.
 Hiltegardis v. Irmengardis.
 Hircanus v. Iohannes.
 Hispania, Hyspania, *Spanien* 14, 20. 81, 10. 103, 1. 112, 5; reges (a. 1159) 14, 20; Hyspaniae 37, 20. 40, 15; rex: v. Castella. — Hispanus: Dominicus.
 Hispanicum mare 105, 30.
 Hofsteten, *Hofstetten*, (Kt. Zürich, Gd. Meilen) 103, 20.
 Hohkönigsburg v. Chunigisberch.
 Hohenems v. Amisus.
 de Hohinberc, *Hohenberg (Württemberg, Schwarzwaldkreis, OA. Rottweil)*, comes: Burchardus.
 Hohinburc monast. Alsat., *Hohenburg*, hodie *St. Odilien in monte*

- Odilienberg (Unter-Elsass, Kr. Molsheim)* 66, 5.
 Hollandia 111, 25; comes: Wilhelmus II.
 Hönco, Höngg (*Schweiz, Kt. Zürich*) 103, 15.
 Honorius papa III. 110.
 de Horningin, *Herrlingen (Württemberg, Donaukreis, OA. Blaubereuren)*, nobiles 29, 10.
 Hospitalii (milites) 55, 15. 68, 10.
 Hostiensis (*Ostia, Italien, prov. Rom*) card. episc.: Hugo (Hugelinus).
 Hugo, Hugelinus, card. episc. Ostiensis et Velletr. v. Gregorius papa IX.
 Hugo ord. fr. Pred., card. 111, 25.
 Hugo II. palatinus de Tuingin 2. 20 — 22, 5.
 Humbertus Mediolanensis (archiep.) 65, 9 — 10.
 Hunni, Huni 98, 15. 104, 15; rex: Attila.
 Hy- v. Hi.
- I. Y.**
- S. Iacobi basilica Aquisgr. 103, 5.
 S. Iacobi basilica apud urbem Biterrensiem (*Béziers*) 103, 5.
 S. Iacobi basilica apud Tolosam 103, 5.
 S. Iacobi eccl. apud Parisius 103, 5.
 Iacobitana via 103, 5.
 Ianuensis v. Genuens.
 Iconium, Yconium civ., *Konia* 2. 37, 1. 45, 20. 49, 15 — 51, 1; rex 2, 15; rex soldanus 49, 15. 50, 20; cf. Kilidsch Arslan; Ciliciae metropolis soldanique archisolum 50, 10; arx 50.
 Ieremias v. Hieremias.
 Ierosolima, Iherosolima, Ierusalem v. Hierosol.
 in Ierusalem: S. Crucis eccl. (Rom.).
 Illiricum 37, 20.
 Ilnowa, *Illnau (Schweiz, Kt. Zürich; sed perperam, ut videtur, pro Illingen prope Embrach, Kt. Zürich)* 103, 20.
 Innocencius papa II. 39, 15.
 Innocencius, Innocentius, papa III. 3. 72, 15. 79. 86, 20 — 88, 1. 109, 35. 110.
 Innocentius papa IV. 111.
 Iohannes Hircanus (sacerdos Iudaeorum) 14, 1.
 Iohannes rex Angl. 66, 15; fr.: Ricardus I.
 Iohannes papa XXI. 114, 40. 115, 1. (Iohannes I.) archiep. Trever. 73, 5. 74, 20.
 Iohannes Fleming abbas (Mellic.) 97, 10.
 Iohannes v. S. Franciscus.
 S. Iohannes Fordue (*immo Sordue*), *Sorde abbatia (départ. Landes, arr. Dax)* 103, 5.
 Iosephus (historiogr.) 14, 1.
 Iosue 104, 20; (liber) 13, 25.
 Iovis mons, *Gr. St. Bernhard* 35, 20. (Irene) filia Isaac II. Angeli imp. Constantinop., uxor Philippi regis (Roman.) 63, 20. 66, 1. 70.
 Irmengardis, Hiltegardis, uxor Ludewici I. regis Franc. et imp. 106.
 Yrmensul idolum 102, 30.
 (Isaac II. Angelus) imp. Constantinop. 47. 49, 5. 63, 20. 66, 1. 69. 70; liberi: Alexius, Irene; fr.: Alexius III.
 Ysaías 13, 25.
 (Ita) filia Rudolphi de Phullendorf, uxor Alberti III. de Habisbure comitum 29, 5.
 Italia, Ytalia 2. 3, 5. 7, 20. 10 (principes, episcopi 10, 10). 11, 5. 16, 10. 18, 15. 20, 10. 21, 25. 28, 5. 31. 34, 10. 35, 15. 39. 48, 10. 52, 30 (Italiae potentia). 71, 20. 72, 1. 81, 10. 84. 85, 15. 86, 20. 87, 1 (principes). 104, 30. 106. 111, 10; saepissime 'Italia' pro 'Lombardia' usurpata esse videtur, et certo quidem 22, 15. 31, 10. 39. 59, 15. 69, 10. 72, 1. 87, 5.
 Italici, Ytalici 17, 15. 33. 34, 15. 35, 15. 37, 20. 40, 5. 80, 20; Italici hostes rei publicae 35, 20; Italicae civitates 15, 30; Italici barones 15, 25. 20, 10. 39, 20; Italici milites 11, 30; Italica milicia 55, 1; Italicus, Ytalicus, exercitus 11, 10. 48, 5; Italica expeditio 7, 10;

Italicus marchio (Anconae):
Wernherus II.

Iudas (Ischarioth) 67, 20.

Iudea 101.

Iudei 67, 20; Iudeus quidam 112.
(Iudith) uxor Ludewici I. imp.
106, 15.

Iudit (liber) 13, 30.

Iuris mons, *Jura* 101, 35.

Iustinianus I. imp. 81, 10.

Ke-, Ki-. Cf. C.

Kellmünz v. Chelmunz.

in Kiburg, *Kyburg castro* (*Schweiz*,
Kt. Zürich), comes: Rudolfus de
Habisburc.

(Kilidsch Arslan II.) soldanus Icon.
37, 1. 45.

L.

Lambacense monast. (dioc. Patav.),
Lambach (*Ober-Oesterreich*, *BH.*
Wels) 98, 30.

de Landisberch, *fortasse Lands-*
berg ad Lech fl. (*Ooberbayern*)?:
Heinricus.

Lateran(us) 110, 40; Lateranensis
eccl. (Romae) 110, 20; Latera-
nense concilium (a. 1179) 2, 10.
35, 10.

Latini 17, 10 (Italici). 82, 1. — La-
tine 112, 10; Latino idiomate
85, 20; Latina miliaria 12, 15.

Lauda nova civ., *Lodi* (*Italien*,
prov. Mailand) 18, 4—5.

Lausannensis (*Lausanne*, *Schweiz*,
Kt. Waadtland) episcopatus 30, 10.

Lemanni lacus, *Genfer See* 101, 35.

Le Mans v. Cenomannensis urbs.
Lemovicum urbs, *Limoges* (*dép.*
Haute-Vienne) 102, 10.

de Lenzburg, *Lenzburg* (*Schweiz*,
Kt. Aargau), comes: Ulricus;
de Lenziburch nobiles (comites)
29, 15.

Leo card. presb. tit. S. Crucis in
Ierusalem 80. 85.

Leo II. princeps (rex) Armenio-
rum (Ciliciae) 51, 1.

Leodiensis (*Lüttich*, *Belgien*) archi-
diac.: Gregorius papa X.

Leopaldus, Lupoldus.

Leopaldus III. marchio Orient.
4, 30. 6, 15. 7, 1; fil.: Heinricus.

Leopaldus V. dux Orient. (Austr.),
fil. Heinrici ducis 5, 1. 48, 1.
53—55, 5. 57. 58. 66, 10. 67, 1;
filii: Fridericus, Leopaldus.

Leopaldus VI. dux Orient. (Austr.),
fil. Leopaldi V. ducis 5, 1. 67, 1.
74, 1 (Lupoldus). 86, 10.

Ligeris, Lygeris, fl., *Loire* 101, 35.
102.

Ligures, *i. e. Mediolanenses* 16, 25.
17, 10. 34, 20; Liguricum bellum
19, 30.

Liguria (Lombardia) 11, 10. 18, 15;
caput: Mediolanum.

Limoges v. Lemovicum.

de Liningen, *Leiningen*, *Alt- et*
Nieder- (*Bayern*, *Pfalz*, *BA.*
Frankenthal), comes: Emicho.

Lodi v. Lauda.

Lodowicus v. Ludewicus.

Loire v. Ligeris.

Lombardi 113, 30; Lombardus:
Gregorius papa X, Petrus. Cf.
Italia, Liguria.

Lorosham, monast. S. Nazarii,
Lorsch (*Hessen*, *Prov. Starken-*
burg, *Kr. Bensheim*) 106, 35.

Lotharingia, *Lothringen* 106, 25.
107, 15.

Lotharius I. rex Franc., imp., fil.
Ludewici I. imp. 106.

Lotharius (de Supplinburg) imp.
6, 15. 39, 15; filia: Gertrudis.

de Lovin, *Löwen* (*Belgien*, *prov.*
Brabant): Heinricus I. dux
Braband.

Lucius papa III. 2, 15. 37, 10.
38, 25.

Ludewicus, Lodowicus.

Ludewicus I. Pius rex Aquitan.,
Franc., imp., fil. Karoli Magni
106. 108, 15; uxores: Irmen-
gardis, Iudith; filii: Lotharius,
Pipinus, Ludewicus, Karolus.

Ludewicus II. rex Franc. (orient.),
fil. Ludewici I. imp. 103, 20. 106—
109, 20; liberi: Karlomannus,
Ludewicus, Karolus, Berchta,
Hiltegardis.

Ludewicus III. rex Franc. (orient.),
 fil. Ludewici II. regis 106, 25.
 107, 10.
 Ludewicus VII. rex Franc. 4.
 Lodowicus IX. rex Franc. 112, 35
 — 114; filii duo 113, 35. 114, 1;
 fr.: Karolus.
 Ludewicus v. Philippus II. Augustus
 rex Franc.
 Ludewicus I. dux Bawar., fil. Otto-
 nis I. ducis 8, 25. 72, 20. 86, 10.
 Ludewicus II. palatinus Rheni, (dux
 Bawar.) 114, 25; uxor: Ma-
 thildis.
 (Ludewicus IV.) lantgr. Thuring.
 110, 30; uxor: Elisabeth.
 (Ludolfus) archiep. Magdeburg.
 72, 20.
 Lugdunum, *Lyon (dép. Rhône)*
 102, 20. 114, 30; Lugduni 102, 1;
 Lugdunensis v. Gallia.
 Lundonensis (*Lund, Schweden,*
L. Malmöhus) (archi)episc.:
 Eskillus.
 Lupoldus v. Leopaldus.
 Lygeris v. Ligeris.
 Lyon v. Lugdunum.

M.

Maas v. Mosa.
 Machabeorum liber 13, 30.
 Magdeburgensis (*Magdeburg,*
Preussen, Prov. Sachsen) ar-
 chiep.: Wicmannus, Ludolfus.
 Magi tres 19, 15.
 Maguncia civ., *Mainz (Rheinhessen)*
 2, 15. 23, 1. 37, 15. 44, 10; Ma-
 guncienses archiep.: Christianus
 I., Conradus; Maguntinensis
 (archiep., princeps elector) 74, 25.
 Mähren v. Moravia.
 Mailand v. Mediolanum.
 Manfredus rex Sicil., fil. Friderici
 II. imp. 112. 113, 1.
 Mantuani (*Mantua, Italien*) 18, 1.
 Marchomenes, Marchomirus, dux
 Franc. 105; fil.: Pharamundus.
 Marchomirus v. Marchomenes.
 Margarita archipirata, baro (Sicil.)
 61, 5. 66, 5.
 b. Maria virgo 76, 10. 112.
 S. Mariae basilica Aquigr. 103, 1.

S. Mariae (in Turri) eccl. Rom.
 (ante S. Petrum) 25.
 b. (Mariae) virginis altare abbatiae
 Turic. 107, 20.
 S. Mariae mons Wirzburg., ca-
 stellum, *Marienberg* 68, 1.
 Marne v. Matrona.
 Marquardus dapifer de Annewiler
 59, 5.
 Martinus abbas Paris., ord. Cist.
 81, 20.
 (Mathildis) filia Rudolphi I. regis
 Roman., uxor Ludewici II. pala-
 tini Rheni 114, 25.
 Matrona fl., *Marne* 101, 25.
 Maur v. Mure.
 Maximianus (imp.) 101, 30.
 Meaux v. Meldensis urbs.
 Mediolanum civ., *Mailand (Italien)*
 1. 11, 15. 16. 18. 19. 27, 10. 34, 20.
 39, 20. 87, 1; caput Liguriae 18, 15.
 — Mediolanenses 1, 25. 11. 12.
 16, 29—30—18. 27. 31, 9—10.
 32, 20. 33, 10. 35, 5. 39; civitas,
 urbs 12. 17. 19. 27. 31, 10;
 episcopatus 27, 5; archiep.: Ot-
 bertus, Humbertus; Mediolanen-
 sis: Celestinus papa IV.
 Meilanum, *Meilen (Schweiz, Kt.*
Zürich) 103, 20.
 Meissen v. Misen.
 Meldensis urbs, *Meaux (dép. Seine-*
et-Marne) 102, 1.
 (Mellicense) monasterium, *Melk*
(Nieder-Oesterreich, BH. St. Pöl-
ten) 97; reformatio a. 1418. 97, 10;
 abbas: Iohannes Fleming.
 Menelaus 104, 25; uxor: Helena.
 Meroveus affinis Clodionis, rex
 Franc. 105, 10; fil.: Clipericus.
 Mesana civ., *Messina (Sizilien)*
 71, 10.
 Methis civ., *Metz (Lothringen)*
 101, 20; Methensis episcopatus
 105, 20; episc.: Arnolfus.
 Minorum fratrum ordo 110; Mi-
 nores fratres 115, 5.
 de Misen (*Meissen, Sachsen, Kr.H.*
Dresden) marchio 46, 15 (*fortasse*
Dietericus comes).
 de Monteferrato, *Montferrat (Ita-*
lien, prov. Alessandria, Cuneo),
 marchio: Bonifacius I.
 Moravia, *Mähren* 107, 10.

Morimundensis (*Morimond*, *dép. Haute-Marne*, *arr. Langres*) abbas: Heidenricus.

Moringin, *Möhringen auf den Fildern* (*Württemberg*, *Neckarkreis*, *O.A. Stuttgart*) 20, 15.

Mosa fl., *Maas* 101, 25. 102, 15. 106, 20.

Mulnhusin opp. *Mühlhausen* (*Prov. Sachsen*, *R.B. Erfurt*) 73, 5.

Münster v. Beronensis eccl.

Mure prope Glatse, *Maur* (*Schweiz*, *Kt. Zürich*, *Bez. Uster*) 103, 20.

N.

Nannetis urbs, *Nantes* (*dép. Loire-Inférieure*) 102, 5.

Narbona urbs, *Narbonne* (*dép. Aude*) 102, 10; *Narbonensis* v. *Gallia*.

Navarra 113, 35. 114, 1; rex: Theobaldus II.

S. Nazarii monast.: *Lorosham*.

Neapolis civ., *Neapel* (*Italien*) 56, 10. 112, 45.

Neuburg v. Nuinburch.

Neustria, nova *Austria* 102, 15.

Nieder-Marsberg v. Heresburc.

Nilus fl. 100, 30.

Nivernensis urbs, *Nevers* (*dép. Nièvre*) 102, 1.

Norici 1, 10. 4; *Noricus* ducatus 7, 1. 36; duces: v. *Bawaria*.

Noricum castrum, *Nürnberg* (*Mittelfranken*) 83, 15; de *Nürnberg*, burgr.: *Fridericus* III.

Nuinburch castrum, *Neuburg*, cuius rudera exstant inter *Bregenz* et *Feldkirch* (*Vorarlberg*, *BH. Feldkirch*) 22, 10.

Nürnberg v. *Noricum* castrum.

O.

Octavianus cardinalis v. *Victor* papa IV.

(*Oder*) fl. 7, 10.

St. Odilien v. *Hohinburc*.

Olyvetana (*Ölberg*) eccl. (prope *Ierusalem*) 43, 1.

Orientalis ducatus, *Austria*, *Oesterreich* 98, 20; *marchia* 6, 20. 106, 1; *marchio*, dux 7, 5; dux 48, 1; *marchio*: *Leopaldus* III; duces: *Heinricus*, *Leopaldus* V,

Otto de S. *Blasio*.

Fridericus I, *Leopaldus* VI. — *Orientales* 54, 25. Cf. *Austria*.

Orleans v. *Aurelianus*.

de *Ösinberc*, *Usenberg* castro diruto prope *Endingen* (*Baden*, *Kr. Freiburg*): *Bertoldus*.

Östa, *Aeugst* (*Schweiz*, *Kt. Zürich*, *Bez. Affoltern*) 103, 20.

Ostia v. *Hostiensis*.

(*Otbertus*) archiepisc. *Mediolan*. 12, 20.

Othmarus abbas S. *Galli* 105, 30.

(*Ottakarus* I.) dux (rex) *Boem*. 74, 1.

(*Ottakarus* II.) rex *Boem*. 113.

Otto IV. rex et imp., fil. *Heinrici* (*Leonis*) ducis *Saxon*. 3. 35, 25.

67, 5. 73, 20. 74 79. 80. 82, 10 — 88. 109. 110; uxor: *Beatrix*.

Otto I. episc. *Frising*. 3, 30. 14, 25. 106, 34 — 35.

Otto episc. *Wirzburg*. 85, 20.

Otto VI. senior palatinus de *Witilischbach*, I. dux *Bawar*. 8, 24 — 25. 9, 20. 10, 5. 16, 15. 36, 10; fil.: *Ludewicus*.

Otto VIII. palatinus de *Witelinsbach* 82. 83, 20. 84, 10.

Otto comes *Burgund*., fil. *Frideric* I. imp. 11, 1. 31, 1.

Otto de S. *Blasio* (monachus) 3, 30. 88, 5.

P.

Pairis v. *Parisius*.

Palense territorium (apud *Alessandriam*), confuse 31, 15.

Palernum civ., *Palermo* (*Sizilien*) 3, 1. 61, 20 (caput *Siciliae* archisolumque) — 63; *Balernum* 70, 5.

Palestina 42, 10. 43, 20; cf. *Terra Sancta*.

Pamphilia 50, 5.

Pannonia 104, 30 (seu *Ungaria*). 107, 10; cf. *Ungaria*.

Papia civ., *Pavia* (*Italien*) 14, 20. 15, 1. 33, 5. 34, 5; *Papiense* concilium (a. 1160) 14. 15. — *Papienses* 11, 10. 16. 31, 10.

Paradisus 100, 30.

Paris, *Alexander*, fil. *Priami* 104, 20.

Parisius, *Parisiensis* civitas, urbs, *Paris* (*dép. Seine*) 13. 75, 5. 77, 15.

- 102, 1. 103, 5; eccl.: S. Iacobi; Parisiensis (eccl. S. Mariae) cantor: Petrus; diocesis 75, 1; Parisienses scolares 78, 20; magistri 79, 1; burgenses 78, 20; Parisiana: Secana.
- Parisius, *Pairis* (*Ober-Elsass, Kr. Rappoltsweiler*) monast. ord. Cist. 81, 20; abbas: Martinus.
- Paschalis, Pascalis, papa (III.) 20, 15. 28, 10.
- Pataviensis (*Passau, Niederbayern*) episc.: Altmannus.
- Paulus apost. 51, 5; apostolus 13, 20.
- Pertoldus v. Bertoldus.
- Petragoricum urbs, *Périgueux* (*dép. Dordogne*) 102, 15.
- S. Petrus 24, 30; b. Petri auctoritate 85, navicula 51, 10; S. Petri patrimonium quoddam 79, 15; patrimonii defensor 87, 20.
- S. Petri eccl. Rom., S. Petrus, 25. 110.
- Petrus Baiulardus (*Abaelardus*) mag. 1, 4—5. 4.
- Petrus cantor Paris., mag. 3, 1. 64, 15.
- Petrus Lombardus mag. Paris. 13.
- Petrus Manducator mag. Paris. 13.
- Petrus (de Rossiaco) mag. 78, 25.
- Pfalzgrafenweiler v. Wilare.
- Pfullendorf v. Phullendorf.
- Pharamundus fil. Marchomenis, rex Franc. 105; fil.: Clodio.
- Philippopolis civ., *Philippopol* (*Bulgarien, Ostrumelien*) 47, 10.
- Philippus, Phylippus.**
- Philippus dux Suev., rex (Roman.), fil. Friderici I. imp. 3. 11, 1. 31, 1. 66, 1. 70—74. 79. 80. 82—85; uxor: Irene; filia 80, 10. 82, 15; filia: Beatrix; fratres 74, 10.
- (Philippus II. Augustus) rex Franc. 40, 10. 53. 56, 10. 76, 25; *perperam* Ludewicus 45, 5. 48, 5.
- Phrygia v. Frigia.
- de Phullendorf, *Pfullendorf* (*Baden, Kr. Konstanz*), comes: Rudolfus.
- Phylippus v. Philippus.
- Piacenza v. Placentia.
- Pictaviensis (*Poitiers, dép. Vienne*) episc.: Gisilbertus.
- Pipinus Brevis, fil. Ansegisi 105, 20; fil.: Karolus Martellus.
- Pipinus rex Franc., fil. Karoli Martelli 105, 25. 106, 5; liberi: Karolus, Karlomannus, Gisela.
- Pipinus rex Aquitan., fil. Ludewici I. imp. 106.
- Pireni v. Pyreni montes.
- Pisani (*Pisa, Italien*) 48, 5. 53, 15. 81, 5.
- Pitten v. Butin.
- Placencia, Placentia civ., *Piacenza* (*Italien*) 114, 30. — Placentini 17, 20; civitas 17, 25.
- Polinices 100, 25.
- Polonia, *Polen* 112, 20. — Polani 7, 10; dux: Boleslaus IV.
- Portus 113, 40 (*confuse*).
- Predicatorum fratrum ordo 110. 111, 25; Predicatores fratres 115, 5; fratres: Hugo card., Raimundus.
- Prehsburc civ., *Pressburg* (*Ungarn*) 46, 5.
- Premonstratensis ordo 26, 15; monast.: Staingadin.
- Prepositinus (Cremonensis) mag. 3, 1. 64, 15. 65, 5.
- Priamus rex Troian. 104, 25; fil.: Paris.
- S. Primitivi v. SS. Facundi et Primitivi monast.
- Propontis (= Hellespontus) 49, 10.
- Provincialis (*Provence*): Clemens papa IV.
- Ptolomaida v. Accaron.
- Pütten v. Butin.
- Pyreneus, *Appenninus* 69, 10. 87, 5. (Pyreni), Pireni montes, *Pyrenaeen* 101, 15. 102, 10.

R.

- Rabanus abbas Fuldensis 109, 25.
- Raetia v. Recia.
- (Raimundus III) comes Tripolit. 41, 15.
- Raimundus (de Penaforte) fr. (ord. Pred.) 110, 35.
- Rainaldus v. Reginaldus.
- Ratispona civ., *Regensburg* (*Oberpfalz*) 36, 1; Regensburc 109, 25; Ratisponensis episc.: Eberhardus.
- Ravensburc castrum, *Ravensburg* (*Württemberg, Donaukreis*) 21, 15.

Recia Curiensis 22, 10. 65, 20.
Regensburg v. Ratispona.

Reginoldus, Reginaldus, Reinaldus, Reginboldus.

Reginoldus cancellarius, archiepisc. Colon. 10, 5. 16, 15. 19, 15. 22, 23, 5. 24, 26, 5.

Reinaldus (de Châtillon) princeps Antiocensis 42.

Reginboldus comes Burgund. 10, 25; Reginaldus 30, 1; Reinaldus 31, 1; filia: Beatrix.

Reginonis (Prum.) Cronica 166, 35.

Regula martyr 100, 15.

S. Regulæ v. SS. Felicis et Regulæ monast. Turic.

Reichenau v. Augiense monast.

Reinaldus v. Reginaldus.

b. Remigius 105, 15.

Remis civ., *Reims* (départ. Marne) 1, 5. 5, 10; synodus (a. 1148) 1, 5.

Renus, Rhenus fl., *Rhein* 34, 10. 48, 5. 67, 5. 73, 10. 74, 25. 80, 5.

98, 15. 101. 105. 111, 10. 114, 25; Reni partes inferiores 34, 10.

48, 5. 80, 5; palatini: Heinrichus, Ludewicus; palatinus Reni, dapifer (princeps elector) 74, 25.

Rhône v. Rodanus.

Ricardus, Richardus, Rychardus.

Richardus I. rex Angl. 2, 35. 45, 5. 53—55. 57. 58. 66, 15. 67, 5; Rychardus 98, 25; *perperam* 48, 5; fr.: Iohannes; sororii: Heinrichus palatinus Rheni, Otto IV. imp.

Richardus comes, consanguineus Constantiæ imperatricis 61, 10. 66, 5.

Richardus comes de Scerre (Acerarum) 59, 15.

Rieden villa prope Albis, *Albisrieden* (Kt. Zürich) 103, 15.

Rocca d'Arce v. Roggatart.

Rodanus fl., *Rhône* 101, 35. 102, 5.

Rodolfus, Rödolfus v. Rüdolfus.

Rogierus II. rex Sicil. 7, 30. 11, 5. 39. 56, 1; liberi: Willelmus I, Constantia; nepos (*perperam* filius): Willelmus II.

(Rogierus) episc. Catin. 60, 15.

de Roggatart, (*Rocca d'*) *Arce* (prope *Arpinum*, Italien, prov. Caserta, circ. Sora): Theobaldus.

Rölandus, Rūlandus, cancellarius (eccl. Rom.) v. Alexander papa III.

Roma, Urbs, *Rom* 2, 5. 7, 25. 9, 25. 10, 5. 15, 15. 20, 15. 22, 20. 24, 25. 48, 10. 72, 1. 87. 88, 1. 106, 20. 109, 30—111, 1. 113, 30; eccl.: S. Crucis in Ierusalem, Lateranensis, S. Mariæ (in Turri), S. Petri.—Romana ecclesia 1, 20. 109, 30. 114; Romanæ ecclesiæ defensio 85, 10; Romanæ ecclesiæ defensor (= imperator) 79, 19—20; papæ: Innocencius II, Eugenius III, Anastasius IV, Adrianus IV, Alexander III, Victor (IV), Pascalis (III), Calixtus (III), Lucius III, Urbanus III, Gregorius VIII, Clemens III, Celestinus III, Innocentius III, Honorius III, Gregorius IX, Celestinus IV, Innocentius IV, Alexander IV, Urbanus IV, Clemens IV, Gregorius X, Iohannes XXI; Romana curia 9, 1; Romani (= curiales) 9. 10, 15.—Romanum imperium 39, 15. 45, 5. 69, 20. 103, 1. 106, 10; Romani imperii patrocinium implorare 44, 20; Romanum regnum 98, 20; Romanum regem concorditer statuere 74, 30; imp. et reges: Maximianus, Valentinianus I, Iustinianus I, Constantinus VI, Karolus Magnus, Ludewicus I, Lotharius I, Heinrichus II, Conradus II, Heinrichus III, Heinrichus V, Lotharius, Conradus III, Fridericus I, Heinrichus VI, Philippus, Otto IV, Fridericus II, Heinrichus (VII), Conradus IV, Heinrichus (Raspe), Willelmus, Rudolfus I; senator: Heinrichus.—Romani 7, 25. 22, 25—24. 48. 87, 15. 104, 30. 105, 5. 106, 5. 109, 35. 110, 40. 114, 25. 115, 10; antiqui 23, 10; avaricia 48, 15; Romanorum rex 114, 25. 115, 10; Romanus populus 110; Romana potencia 47, 25.

Romania, *pars Asiae minoris* 49, 15.

Roncalia, *locus ad Padum fl. prope ostium Trebbiae* 15, 25.

Rothomagensis urbs, *Rouen (dép. Seine-Inférieure)* 102, 1.

de Rotinburch, Rotinburch, *Rothenburg ad Tauber fl. (Mittelfranken)*, dux: Fridericus.

Rūdolffus, Rōdolfus, Rodolfus.

Rūdolffus, Rodolfus, comes in Habisburch et in Kiburg, rex (Roman.) 114. 115, 10; uxor: Gertrudis; filiae: Mathildis, Agnes.

Rōdolfus comes de Bregancia 29, 5; sororius: Rudolfus comes de Phullendorf.

Rōdolfus comes de Phullendorf 29, 5. 30, 19—20; filia: Ita.

Rūlandus v. Rōlandus.

Ruth (liber) 13, 25.

S.

Säckingen v. Sechingensis eccl.

Sagiensis urbs, *Sées (dép. Orne, arr. Alençon)* 102, 5.

Sahagun v. SS. Facundi et Primitivi monast.

Saintes v. Santonis.

Saladinus rex Sarracen. (Damasci) 2, 20. 42. 43. 46, 15. 48, 10. 53, 25. 54.

Salernum civ., *Salerno (Italien)* 60, 5.

Salzburgensis, Salzpurgensis, Saltzpurgensis (*Salzburg, Oesterreich*) archiep.: Gebardus, Conradus III, Adelbertus III.

Samniticum bellum 63, 25.

Sana (Saône) v. Araris.

Santonis urbs, *Saintes (dép. Charente-Inférieure)* 102, 15.

Sardinia (insula), *Sardinien* 63, 25; Sardiniae principatus 29, 1.

Sarraceni 4, 15. 41, 20. 42. 46, 15; rex: Saladinus.

Saxones 1, 10. 46, 15. 104, 10.

Saxonia 6, 15. 7. 12, 10. 22, 1. 28, 20. 33, 15. 34, 1. 36, 15. 67, 5. 72, 20. 73, 25. 74, 25. 84, 5. 86, 15. 98, 25.

102, 30. 106, 15. 107, 15. 114, 25; duces: Henricus (Leo), Bernhardus I, Albertus II; dux, portitor ensis (princeps elector) 74, 25; Saxonicus ducatus 36. 98, 20.

Saxonicus oceanus 105, 30.

de Scerre, *Acerra (Italien, prov. Caserta, circ. Nola)*, comes: Richardus.

Schw- v. Sw-.

Scita v. Scythia.

Sclavi 37, 20.

Scolastica Historia (Petri Comes-toris) 13, 25.

(Scythia), Scita perfidissimus 49, 20.

Secana Parisiana fl., *Seine* 102, 5.

Sechingensis ecclesia (*Säckingen Baden, Kr. Waldshut*) 29, 10.

Sedunensis (*Sitten, Kt. Wallis*) episcopatus 30, 10.

Sées v. Sagiensis urbs.

Seine v. Secana.

Semiramis 101, 30; privignus: Trebeta.

Senonensis urbs, *Sens (dép. Yonne)* 102, 1.

Septontum civ., *Siponto hodie dirutum prope Manfredonia (Italien, prov. Foggia)* 64, 1.

Septisolum (Septizonium Romae) 110, 30.

Sibilia uxor Tancredi regis Apul. (Sicil.) 63, 20. 66, 5.

(Sibylla) soror (*perperam* filia) Baldewini IV. regis Hierosol., uxor Widonis regis 41.

de Sibineich, *Siebeneich (Württemberg, Neckarkreis, OA. Weinsberg)? Siebnach (Simnach) prope Wertach fl. (Bayern, RB. Schwaben und Neuburg, BA. Mindelheim)?*: Hartmannus.

Siccambri 104, 35. — Siccambria urbs Pannon. 104, 30. 105, 1.

Sicilia, Sycilia, *Sicilien* 11, 5. 15, 20. 39, 10. 40. 56. 60, 10.

61, 20. 63. 70 — 72, 5. 110, 1. 112. 113; Sicylia 71, 10; caput archisolumque: Palernum; reges:

Rogerus II, Willelhelmus I, Willelhelmus II, Tancredus,

Willelhelmus III, Fridericus, Conradus, Manfredus, Karolus I.

(Sidon), Sydon civ. (Syriae), *Saida (Wilajet Beirut)* 42, 25.

Siebeneich v. Sibineich.

Siebnach v. Sibineich.

Sienis civ., *Siena (Italien)* 26, 10.
 Simnach v. Sibineich.
 (Sion), Syon 51, 10. 53, 5; Syon filii 52, 25.
 Siponto v. Sepontum.
 Sitten v. Sedunensis episcopatus.
 Sodomiticum scelus 75, 5.
 Soludrum castrum, *Solothurn (Schweiz)* 100, 30.
 agyae Sophiae templum (Constantinopol.) 81, 10.
 Sordue v. S. Iohannes Sord.
 Spira civ., *Speyer (Bayern, Pfalz)* 5, 5. 38, 25; Spirenses episc.: Gotefridus II, Conradus III.
 Spoleti ducatus (*Spoletto, Italien, prov. Perugia*) 29, 1.
 Stadelhoven, *Stadelhof (Zürich, Stadelhoferstrasse 27)* 103, 20.
 Stadtberge v. Heresburc.
 Staingadin monast. ord. Premonstr. dioc. August., *Steingaden (Ober-Bayern, B.A. Schongau)* 26, 15.
 Suevi, Suevia v. Swevi, Swevia.
 de Sulzbach, *Sulzbach (Oberpfalz)*, princeps (comes): Berengerus.
 Susa civ., *Susa (Italien, prov. Turin)* 27, 15. 28, 10.
 de Swabeggi, *Schwabeck (Bayern, R.B. Schwaben und Neuburg, B.A. Mindelheim)*, nobilis: Adelgozus II.
 de Swainhusin, *Schweinhausen (Württemberg, Donaukreis, O.A. Waldsee)*, nobiles 29, 10.
 Swevi (*Schwaben*) 4, 1. 6, 5. 37, 15. 44, 20. 46, 15; Suevi 52, 5; duces: v. Swevia.
 Swevia 11, 1. 21, 10. 30, 15. 36, 15. 57, 1. 71, 15. 72, 15; Suevia 114, 25; ducatus 4, 1. 30, 15. 57, 1; duces: Fridericus II, Fridericus III (I. imp.), Fridericus IV, Fridericus V, Conradus, Philippus; cf. Alamannia.
 Sycilia v. Sicilia.
 Sydon v. Sidon.
 Syon v. Sion.
 Syria 42, 10.

T.

Tancredus rex Sicil. 56. 59, 5. 63, 20. 65, 15. 66, 5. 70, 5; uxor:

Sibilia; fil.: Willehelmus; filia 63, 20. 66, 5.
 Tarentum civ., *Tarent (Taranto, Italien, prov. Lecce)* 65, 10.
 Tarsus, Tharsus civ. (Ciliciae) 51. 52, 5.
 Tartari 112, 20. 115, 1.
 Templi milites 4, 20. 41, 15. 42, 1. 55, 5. 67, 15; Templarii 55, 15. 68, 10.
 Terdona civ., *Tortona (Italien, prov. Alessandria)* 7, 20.
 Terra Sancta 43, 15. 113, 40. 115, 5; cf. Palestina, transmarinus.
 Tersus-tschai v. Cydnus.
 (Teutonia), Theutonia, *Deutschland* 114, 20.
 Teutonici 17. 19, 20. 33, 1. 34, 25. 37, 20. 70, 1. 71, 5. 82, 1. 113, 30; Teutonicorum audacia 33, 1, ferocitas 17, 1, militia 70, 1, terror 71, 5; Teutonici milites 23, 20, advenae 59, 10; Teutonica militia 55, 1, gens 72, animositas 24, 1, presumptio 62, 25; Teutonicum idioma 47, 20; reges: v. Romani.
 Teutonicus miles quidam (Ierusalem) 43, 5.
 Tharsus v. Tarsus.
 Thebe virgo 101, 10.
 Thebae tres 100. 101, 10.
 Thebae Aegypti 100, 25. 101, 1; Thebais 100, 25. 101, 5; Thebei 100, 25. 101.
 Thebae Graeciae 100, 25. 101, 1; Thebani 100, 25. 101, 15.
 Thebe castrum Iudaeae 101, 5; Thebites 101; cf. Thebe.
 Thebea legio 100, 20; Thebei 100, 25.
 Themut castrum, *Dimotika (Türkei, Wilajet Adrianopol)* 47, 10.
 (Theobaldus II.) rex Navarrae 113, 35. 114, 1.
 Theobaldus (de Schweinspeunt) de Roggatart 59, 19—20.
 Theobaldus v. Diépoldus.
 (Theodora Comnena) uxor Heinrichi ducis Austr. 4, 30.
 Theodoricus III. rex Franc. 105, 15.
 Theodoricus (Magnus) rex Gotthorum 40, 10.
 Thebe castrum Iudaeae 101, 5; Thebites: Helyas; cf. Thebe.

Theutonia *v.* Teutonia.
 Tholensis curia *v.* Dola.
 Tholosa *v.* Tolosa.
 Thomas archiep. Cantuar. 35, 5.
 Thunicium *v.* Tunicium.
 Thuregum, Thuricensis *v.* Turegum, Turicensis.
 Thuringia *v.* Turingia.
 Tibnîn *v.* Torolts.
 Tirus *v.* Tyrus.
 Tobias (liber) 13, 25.
 Toletum urbs, *Toledo (Spanien)* 112, 5.
 Tolosa, Tholosa urbs, *Toulouse (départ. Haute-Garonne)* 102, 10. 103, 5; eccl.: S. Iacobi; Tholosanae partes 110, 5.
 Torolts castrum, *Tibnîn prope Tyrum (Wilajet Beirut)* 67.
 Tortona *v.* Terdona.
 Trebeta 101, 25; *noverca*: Semiramis.
 Trecense castellum, *Trezzo ad Ad-dum fl. (Italien, prov. Mailand, circ. Monza)* 17.
 Trecensis urbs, *Troyes (départ. Aube)* 102, 1.
 Treveris civ., *Trier (Rheinprovinz)* 101; Treverensis episcopus 74, 20; Treverensis (archiep., princeps elector) 74, 25; Treverensis archiep.: Iohannes I. — Treveri 101, 25.
 Trezzo *v.* Trecense castellum.
 Tridentina vallis (*Trient, Tirol*) 8, 30. 11, 5. 86, 20.
 Trier *v.* Treveris.
 Trifels *v.* Trivels.
 Tripolis civ. (Syriae), *Tarabolus (Wilajet Beirut)* 42, 25; Tripolitanus comes: Raimundus III.
 Trivels, *Trifels castrum, cuius rudera exstant prope Annweiler (Bayern, R.B. Pfalz, B.A. Bergzabern)* 63, 15. 66, 10; Trivallis 63, 30.
 Troia 104, 25; Troianus sanguis 104, 20. — Troiani 104. 105, 1; rex: Priamus.
 Troia *v.* Xanctis urbs.
 Troyes *v.* Trecensis urbs.
 Tuingin, *Tübingen (Württemberg, Schwarzwaldkreis)* 2, 1. 20; de T. palatinus: Hugo II.

(Tunicium) Thunicium, *Tunis* 113, 45; Thunitii regnum 113, 40.
 Turegum, Thuregum, castrum regium, *Zürich (Schweiz)* 100, 30. 103, 15; curtis (regalis) 108, 20; vicus 108, 30; (civitas regni) 111, 15; Thureg. muri 106, 30; monasterium regalis abbaciae 106, 30; altare b. Virginis 107, 20; Thuricensis regalis abbaciae monasterium 103; *cf.* SS. Felicis et Regulae monast.; Thur. abbattissa: Elizabetha de Wezinkon. — Thuricensis imperialis prepositurae eccl. 103.
 Turicensis comitatus 29, 5.
 Turgaugensis pagus 108, 20.
 Turingia, *Thüringen* 72, 25. 107, 15. 111, 25; Thuringia 110, 30; Düringin 74, 5; *lantgr.*: Hermannus I, Ludewicus IV, Heinrichus (Raspe).
 Tuscia 22, 15. 26, 5. 29, 1 (markia). 39, 25. 59, 15. 69, 15. 72. 79, 15. 87, 5. 88, 5. — Tusci 113, 30.
 Tusculanum, Tusculanense castrum, castellum, *oppidum dirutum prope Frascati (Italien, prov. Rom)* 22, 20. 23, 5. 24. 59, 1; asilum imperii 48, 15; Tusculanus dominus (episc. card.) 114, 1.
 (Tyrus), Tirus civ. (Syriae), *Es-Sur (Wilajet Beirut)* 42, 25.
 Tyrrenum mare, *Mittelländisches Meer* 64, 1.

U.

Ulma civ., *Ulm (Württemberg, Donaukreis)* 22, 1. 36.
 Ulricus comes de Lenzburg 98, 5.
 Ungari 5, 1. 40, 15. 113, 10; rex 40, 15.
 Ungaria, *Ungarn* 4, 5. 14, 20. 46. 57, 10. 81, 10. 104, 30. 105, 30. 110, 30. 112. 113; rex 14, 20. 17, 15; reges: Bela III, Andreas II, Bela IV; markia 46, 5; *cf.* Pannonia.
 Uranie pagellus, *Uri (Schweiz)* 108, 20.
 Urbanus papa III. 2. 38, 25. 43, 20.

Urbanus papa IV. 112, 35. 113.
 Ursus martyr 100, 30.
 Usenberg v. Osinbere.

V. (V Germ. v. F).

Valentianus I. imp. 104, 30. 105, 1.
 Vannes v. Venetensis.
 Velleitrensis (*Velletri, Italien, prov. Rom*) card. episc.: v. Hostiensis.
 Veneciae, *Venedig (Italien)* 34, 25. 80, 20; Venecia 81, 15; dux: Heinricus Dandulus. — Veneciani 53, 15. 81, 5.
 Venetensis urbs, *Vannes (départ. Morbihan)* 102, 5.
 Vercellae civ., *Vercelli (Italien, prov. Novara)* 31, 20.
 Verona civ., *Verona (Italien)* 86, 20; cives 86, 25; Veronenses 8. 32, 20. 86, 25; civitas 8, 5.
 Verumna fl., *Garonne* 102, 10; Garumna 102, 35.
 Victor martyr 100, 15.
 Victor papa (IV.), Octavianus cardinalis 14. 15. 20. 28, 10.
 Vienna civ., *Wien (Nieder-Oesterreich)* 57. 58.
 Vindelica: Augusta.
 Viterbium civ., *Viterbo (Italien, prov. Rom)* 114, 40; Viterbiense palatium 114, 35; consistorium 114, 40.

W.

(Waldemar I.) rex Dan. 40, 19 — 41, 1.
 de Walpurg, Waltburch, *Waldsburg (Württemberg, Donaukreis, OA. Ravensburg)*: Heinricus dapifer, Eberhardus (II. episc. Constant.)
 de Warthusin, *Warthausen (Württemberg, Donaukreis, OA. Biberach)*, nobiles 29, 10.
 Welf, Welfo, senior, dux 2. 4, 5. 7, 5. 18, 20. 20 — 22. 26, 10. 28. 30, 15. 66, 10; fil.: Welf; fratruelis: Heinricus (Leo).
 Welf iunior, fil. Welfonis ducis 20. 22, 5. 26, 10. 28, 20.

de Werde (*Donauwörth, Bayern, RB. Schwaben und Neuburg*) nobiles 29, 15.
 Wernherus II. marchio Ital. (Anconae) 12, 1.
 Wernheri markia, *Ancona* 12, 1.
 de Wezinkon, *Wetzikon (Schweiz, Kt. Zürich)*: Elizabetha.
 Wibeckingen, *Wipkingen (Schweiz, Kt. Zürich)* 103, 20.
 Wicmannus Hildesheimensis (immo archiep. Magdeburg.) 35, 25.
 Wido comes Ascalonis. rex Hierosol. 2, 20. 41. 42. 55, 20; uxor: Sibylla; vidua (*perperam*) 55, 20.
 Wido comes Blanderanensis 16, 15.
 Wien v. Vienna.
 Wilare castrum, *Pfalzgrafenweiler (Württemberg, Schwarzwaldkreis, OA. Freudenstadt)* 21, 10.
 Willehelmus II. comes Holland., rex (Roman.) 111, 25.
 Willehelmus I. rex Sicil., fil. Rogerii II. regis 1, 15. 7, 30. 11, 5.
 Willehelmus, Wilhelmus, II. rex Sicil., nepos (*perperam* filius) Rogerii II. regis 39, 10. 40, 1. 56, 1; amita (*perperam* soror, filia): Constantia.
 (Willehelmus III.) rex Sicil., fil. Tancredi regis 63, 20. 65.
 Winidi, *Wenden* 102, 35.
 Wipkingen v. Wibeckingen.
 Wirziburg urbs, *Würzburg (Unterfranken)* 68, 1; Herbipolis 36, 5. 85, 10; palatium regale 85, 15; civitas 68, 5; mons S. Mariae 68, 1; ecclesia 68, 5; ecclesiae ministeriales 68, 5; Wirziburgensis, Wirzpurgensis, Herbipolensis, episc.: Adalbero, Conradus, Otto.
 de Witelinsbach, Witolinsbah, Witolinsbach, Witolisbach, *Wittelsbach (Ober-Bayern, BA. Aichach)*, palat.: Otto VI (I. dux Bavar.), Otto VIII.
 (Wladislaus II.) dux, postea rex Boem. 12, 10. 41, 1.
 (Wolfgerus) patr. Aquileg. 87, 5.
 Wormacia civ., *Worms (Rhein-hessen)* 58, 10; Wormaciensis episc.: Conradus II.

Wulgari *v.* Bulgari.
 Würzburg *v.* Wirzibure.

X.

Xanctis urbs, Troia, *Xanten* (*Rhein-*
provinz, Kr. Wesel) 100, 15.

Y *v.* I.

Z.

de Zaringin, Zaringen, Zaringe,
de Zähringen castro diruto pro-
pe Freiburg (Baden), duces:
 Bertoldus IV, Bertoldus V; de
 Zaringin duces 30, 5.
 Zürich *v.* Turegum.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

Maior numerus paginam, minor lineas quinas indicat.

- abbatia**, **abbacia** regalis 103, 20.
106, 30. 109, 30. — **abbates** 31, 5.
85, 30.
absentacio 15, 10. — **se absentare**
15, 10.
accidens *subst.* 75, 5.
accingi gladio 37, 15.
acies = *cohors*, *legio* 34, 15.
de activa (*sc. vita*) **translatus** 66, 1.
addictus perpetuae captivitati 65, 20.
adiudicare 16, 1.
adoptare aliquem heredem regni
70, 5.
advocatia, *Vogtei* 29, 10. 30, 5.
(a)equivocus, *gleichnamig* 2, 20.
46, 15.
(a)erarium publicum 63, 15. 64, 1;
erarium thesaurorum regum
(*Sicil.*) 61, 20.
(a)eterna querere 65, 23 — 66, 1.
affectare ducatum 6, 15.
affinitate seu federe consociatus
40, 10.
aggressionem forti capere, expugnare,
impugnare 7, 25. 17, 20.
21, 10. 25, 10. 47, 10.
aggressus *pass.* 17, 5.
aliquantisper 21, 10.
ambitio 6, 20. 19, 1. — **ambicio-**
sissime 12, 15. 38, 1.
amnestia, id est malorum oblivio
40, 5.
anathemate constringere 56, 20;
vinculare 110, 1; **anatematis vin-**
culo innodare 64, 15.
animam suam in mortem ponere
67, 1.
animequiores reddere 10, 15. 49, 5.
animositas Germaniae, Teutonica
24, 1. 53, 1; **animositatem cesaris**
ferre non prevalens 18, 10, **me-**
tuentes 62, 1.
animum intendere 41, 20. 42, 10.
antemurale 64, 10.
per anticipationem 33, 20.
anulorum mutuacio 86, 15.
apostatare 84, 15.
apostema 66, 10.
apostolicus, domnus apostolicus
(**papa**) 1, 15. 4, 25. 7, 25. 9, 10.
15, 15. 31, 15. 44, 15. 45, 5. 56, 20.
64, 15. 80, 20. 86, 20 — 88, 1;
apostolica auctoritas 15, 20. 80, 1.
84, 20. 86, 1; **apostolica benedic-**
tione salutare 85, 5; **ex aposto-**
lica conivencia 85, 5; **apostolicae**
litterae 9, 5; **per apostolicam**
obedientiam precipere 85, 25;
apostolica sedes 2, 10. 35, 10.
44, 15. 84, 25.
apparatus (ad expugnationem civi-
tatis factus) 32, 30; **militaris**
46, 10.
appreciari (*pass.*) **liberalius** 69, 25.
approbare (regem) 81, 25.
archipirata 61, 5. 66, 5.
archisolium (Arelatense) 30, 5.
31, 1; (**soldani, Iconium**) 50, 10,
(**Siciliae, Palernum**) 61, 20,
(**Aquisgrani**) 74, 15.
argenteus, nummus 67, 20.
argentum conferre 58, 20; **dare**
28, 25; **argenti libras erogare**
78, 20; **ex argento species** 63, 10;
auri et argenti centenaria 58, 20,
peccunia inestimabilis 63, 15,

- thesauri inestimabiles 81, 5; auro et argento ornatae reliquiae 81, 24—25.
- aries, *instrumentum bellicum* 19, 1. 32, 10.
- arma, *Wappen* 98, 25.
- armis cingi 70, 20; insigniri 37, 15; precinctus 38, 30.
- armati 22, 25. 32, 25. — armata manu 7, 10. 25, 20.
- artificialiter 24, 20.
- asilum imperii 48, 15 (Tusculanense castellum).
- sub attestazione iurisiurandi 25, 1.
- auctoritate apostolica 15, 20. 80, 1. 86, 1; domni papae 76, 10; apostolicae auctoritatis licentia 84, 20; auctoritate propria regi 68, 15; ab auctoritate ducatuque alicuius se alienare 68, 15.
- augustus 3, 5. 7, 25. 27, 1. 47, 15. 48, 15 — 52, 1. 61, 1. 70, 10. 110, 15; victoriosissimus terra marique potens 66, 10.
- in aurem loqui 82, 20.
- auri pondus multum 12, 10. 81, 15; aurum conferre alicui 58, 20; aurum corruptum 67, 25, Gregorum 69, 24—25; auri sacra fames 67, 15; ex auro species 63, 10; auri et argenti centenaria 58, 20, pecunia inestimabilis 63, 15, thesauri inestimabiles 81, 5; auro et argento ornatae reliquiae 81, 24—25. — aureae claves 39, 5. 84, 1; sellae 63, 10.
- auxiliarii 17, 20; auxiliae civitates 32, 1.
- avunculus, *frater matris* 33, 15. 35, 25 (*immo avus maternus*). 84, 20 (*immo avunculi filius*).
- balistae 19, 1. 32, 10. 53, 15. 54, 10; balista 59, 5.
- barbam frequenter radere 78, 25.
- barbarus 49, 20.
- barones 28, 15. 34, 10: 67, 5 (preclari). 72, 20. 73, 10; (Apuliae) 56, 15; nobilissimi Boemici 21, 20; (Italici) 15, 25. 20, 10. 39, 20; aliarum dignitatum (Mediolani) 13, 1; (Siciliae) 56, 5; (Terrae Sanctae) 68, 10; baro terrae (Sicil.) 61, 5.
- bellatores 53, 25.
- beneficium, *Lehen*: beneficii loco ducatum accipere 6, 19—20; beneficiis cedentibus (imperator) 36, 10; beneficia concedere 83, 25; beneficiis ditare 31, 1; beneficii iure pro donativo expetere 34, 1; beneficium extorquere 34, 1; beneficia sub hominio habere 30, 10; omni beneficiorum possessione privare 36, 5; beneficiis iudicialiter privare 83, 25; beneficia resignare (imperator) 29, 1; beneficii iure subiacere alicui 6, 25; quasi iure beneficii sub hominio imperium suscipere 9, 14—15; beneficii iure de manu imperatoris dignitatem suscipere 16, 5, ab imperio tenere 30, 5.
- burgenses 31, 20. 78, 20.
- caelestis censura 52, 15; Ierusalem 53, 10; celeste regnum 53, 20; celestibus inhiare 66, 1.
- c(a)esar 1, 15. 2, 9, 20—12, 15, 15—19, 22. 25, 27, 15. 31, 15—34, 49, 5. 51, 15. 60, 25. 62, 1. 70, 1; in ius cesaris cedere 30, 10.
- c(a)esariani 11, 30. 17, 10. 32, 15. 34, 15; cesariani milites 11, 20. 32, 5.
- camerae prepositus 74, 30.
- cancellarius (regis) 10, 5. 16, 15. 66, 20. 67, 15. 68, 1. 87, 5; (papae) 14, 10.
- canonici 103, 15; sepulchri dominici 55, 15.
- canonica (electio) 15, 10; canonice, utpote a maiori et saniori parte, electus 15, 5.
- canonizare, = *canonice electum probare* 14, 25.
- captivatio 2, 35. 58, 15. — captivare 58, 5. — captivos nobiles, nobilissimos trahere 60, 20 (in triumpho). 63, 20; triumpho reservare 65, 15.
- cardinalis, cardinales 9, 20. 14, 10. 15, 15. 44, 25. 45, 5. 79, 20. 80, 84, 25. 85, 15. 86; cardinales episcopi et presbyteri 44, 1.
- cassare electionem 73, 10.
- castellani 17, 5. 24, 10.

- castellum, castrum 59, 5. 67. *saepius*; castella et civitates 36, 15. 41, 20. 42, 25. 47, 15. 59, 5. 64, 9—10. 74, 15; pro castello munire 21, 10. 68, 1; castelli vice munire 25, 15.
- castigationis indicia 68, 9—10.
- kathedralis ecclesia 98, 15.
- catholica fides 4, 25; catholica (verba) 5, 15.
- cattus, *instrumentum bellicum* 32, 30.
- cenobium v. coenobium.
- census 7, 10. 59, 1.
- centenari(um) 58, 20.
- certificare 58, 1.
- chorus (eccl.) 10, 20.
- cingulum militiae sumere 38, 20; *cf.* arma.
- circuitus: cuncta in circuitu terra 56, 10; omnes in circuitu nationes 61, 15. 71, 5.
- cismarini reges 14, 20; cismarina ecclesia 44, 1; cismarinae partes 3, 25. 55, 20. 61, 15; regiones 59, 10.
- civitas, civitates *saepius*; (Ital.) 15, 30. 16. 18, 1. 31, 10. 39, 1. 84, 1. 85, 15; (Apul.) 59; (Campan. et Apul.) 60; (Sicil.) 56, 5. 70, 10; (Grec.) 47, 15; (Terrae Sanctae) 41, 20. 42, 25. 64, 9—10; (Teuton.) 74, 15; (partium Rheni) 73, 20; (Heinrici Leonis) 36, 15; ad ius Philippi spectantes 83, 5; regni 111.
- citare 15, 5; ad concilium 14, 25; ad iudicium subeundum 36, 1; citatus 61, 5. 71.
- claustrales 85, 30.
- claves aureae 39, 5. 84, 1.
- clerus 12, 25. — clerici 14, 30. 77.
- coacte 66, 1.
- coadunare exercitum 3, 25; in militiam (crucis) 45, 10.
- coctio 57, 15. — cocus 57, 20.
- c(o)enobium 9, 25.
- cognatio 84, 20.
- cognatus 76, 25. 86, 10.
- cohors militum 17, 15; cohortes in longum extendere 24, 5.
- collateralem habere aliquem 85, 15.
- collaudare in regem 3, 10. 71, 25; in defensorem Romanae ecclesiae 79, 19—20.
- colloquium, colloquia, habere 20, 5 (cum principibus). 83; colloqui diem prefigere 72, 25 — 73, 1; ad colloquium occurrere (imperatorii) 33, 15, venire 34, 30; colloquium solvere 73, 5; colloquium generale habere 84, 5.
- coloni 31, 20.
- coloratum auro in superficie metallum 67, 25.
- comitatus paucis 57, 10. — sine comitatu multitudinis 72, 10; sine multo comitatu 83, 5.
- comitatus, *Grafschaft* 29, 5.
- commeatum offerre 45, 15; ad commeatum cogere 47, 15; commeatum rerum venalium subtrahere 47, 1.
- compatriotae 68, 20. 72, 5.
- competa (civitatis) *pl.* 62, 15.
- compositio, *pax* 35, 5; compositionem imperialis consecrationis facere 87, 9—10, intimare 87, 10.
- concedere beneficia 83, 25; ducatum 4, 1. 36, 10. 57, 1. 70, 20; regnum sub hominio 41, 1; res ecclesiarum 31, 5.
- concilium Papiae a. 1160. 14, 15; concilium (Lateran. a. 1179) 2, 10; (Lugdun. a. 1274) 114, 30. 115; concilium celebrare 110, 30; ad concilium citare 14, 25; concilium congregare 35, 10, solvere 6, 5; concilio presidere 15, 10; *cf.* synodus.
- concordanciae (decretistarum) lectionem gravantes 79, 5.
- condicere diem 34, 25; ad diem conductam venire 73, 10; ad diem et locum conductum convenire 80, 5.
- conductu dato 14, 20, 34, 30. 64, 10.
- confessio verae fidei 42, 25.
- conflatae species 59, 1.
- confortare 83, 10.
- coniugatus 41, 10.
- consanguineus 66, 5; (*filii patrum*) 56, 1. — consanguinitatis linea tangere 6, 20; consanguinitatis propinquitas 82, 15.
- consecratio (imperatoris) 1, 14—15. 3, 20. 87, 10. 88, 1; *cf.* 7, 25.
- consecutus *pass.* 25, 30.
- consensus principum 71, 20. 111, 5.

consiliarii 33, 10 (imperatoris). 73, 10.
consilium principum 6, 20. 14, 15.
consistere per se 6, 25.

a conspectu cesaris eliminare 9, 24-25; in conspectu cesaris pugnare 19, 1.

pro constituto dare argentum 28, 25.
consuetudo ecclesiae 86, 1; pro consuetudine ipsius terrae vestes habere 78, 24-25; in consuetudinem reducere 15, 25.

consules 13, 1; consulum dignitates 16, 1.

contemptoribus mutilationem manuum interminari 62, 29-63, 1.
— contemptus sibi exhibiti memor 35, 20.

contemplative studere 66, 1.

continuationes longae 79, 5.

contradere predia (imperator) 29, 1;
se contradere in manus caesaris 12, 15, potestati (caesaris) 60, 27-61, 1.

conventu quodam congregati 10, 10;
conventus imperatorii, curiae 10, 10; conventus maximus principum 15, 25.

conversatio 68, 10. 75, 1. 78, 20. 108, 1.

coronare 2, 25. 25, 30. 48, 15. 61, 10. 88, 1. — coronam accipere 109, 35, imponere 41, 1, transfigere 61, 10. — coronacio 110, 25. — tota coronatur civitas 62, 10; tota coronata civitate 85, 15.

corruptum aurum 67, 25.

crucesignati 112, 35.

crux dominica 2, 20. 42, 20. 44, 9-10; vivificae crucis pars 81, 20; crucem accipere 81, 1; cf. peregrinatio; crucis Christi inimici 46, 19-20; crucem suam tollere 67, 5.

cubicularii 28, 1.

curationum gratiam impetrare alicui 78, 30-79, 1.

curia, *Hoftag* 15, 1. 16, 5. 40. 44, 25? 86, 15?; curiam celebrare 2, 15; curias, imperatorios conventus, celebrare 10, 10; ad curiam coadunari 39, 24-40, 1, congregari 37, 19-21, convenire 85, 14-15; curiam dare, prefigere, alicui 36, 1; curiam habere 83, 15, sol-

vere 40, 5; curiam generalem celebrare 15, 25. 39, 1. 44, 10. 46, 4-5. 86, 20. 87, 1, habere 9, 5. 10, 20, indicare 14, 18-20 (edicere 14, n. g). 22, 1. 37, 15. 39, 20. 85, 10. — curia Romana 9, 1.

curtes imperiales 103, 20.

custodiae mancipare 58, 5. 66, 5;
in custodiam mittere 9, 5; arta custodia servare 69, 30.

custos (eccl.) 76, 15.

clapifer 74, 25. 82, 25 (de Walpurg).
de cetero 4, 30. 80, 10. — decontra 31, 25. — de repente 22, 25. — de-super 32, 25.

declinare dolum et insidias 61, 1;
insidias 71, 15.

decollare 42, 25. 84, 1.

decoriare pelle exutum aliquem 61, 10.

decreta imperialia 16, 15. 33, 10.

decretistae 79, 4-5. — decretales 110, 25.

dedignari subdi alicui 55, 5. 59, 10;
suscipere aliquem 22, 5.

in dedicionem accipere 59, 5. 60, 1;
ad dedicionem cogere 7, 18, 1. 74, 15. — se dedere 33, 1.

dediticus 12, 15; dediticum facere 18, 1. 25, 10. 50, 30; dediticios se ostendere 33, 5, demonstrare 39, 5.

ad defensionem Romanae ecclesiae invitare 85, 10; in defensorem Romanae ecclesiae collaudare 79, 19-20; defensorem existere monasteriorum aliarumque ecclesiarum 86, 4-5; ecclesiarum et precipue patrimonii sancti Petri 87, 20; in defensorem imperii eligere 73, 1.

defluxus 52, 15.

delectabiliter 62, 1.

delegaliter 30, 15.

delegare 31, 5 (dignitatem). 84, 1 (reditus prediorum).

delibutus obsequiis 40, 5.

delictum imponere monastico ordini 86, 1.

deputare vinculis 66, 10.

designare regem post se 31, 1. 69, 10. 71, 20.

- desolari plurimum (divisione) 74, 1;
desolata imperatoris presentia
Germania 20, 1. — desolatio eccle-
siae transmarinae 44, 15.
desponsare lege Francorum per
manus cardinalium aliquam ali-
cui 86, 10.
dextras petere 19, 5. 50, 29 — 30.
dyaletici 79, 1.
dignitas imperii 37, 20; (principum)
38, 1; dignitates potestatum, (con-
sulum, iudicum) 16, 1. 70, 10; dig-
nitates conferre 46, 5; dignitati-
bus ditare 30, 20, privare 83, 25;
ad dignitates eligere 16, 5; digni-
tates in alios transferre 83, 25;
dignitatum excellenciis sublimare
30, 15; dignitatis statum recupe-
rare 36, 10; in dignitatis anti-
quae statum refluere 71, 10; in
dignitatem regiam extollere 41, 1.
ad digressa redire 68, 10.
diocesis 26, 20. 75, 1. 103, 10. 106, 30;
dyocesis 98, 10.
dispensare 85, 5.
dispensatio 85, 1.
dispensatorie 86, 1.
dissuasus ab aliquo 8, 1. 73, 10.
distinctim 107, 15.
districtio divina 67, 30. — distric-
tus iudex (Deus) 81, 25; districta
penitentia 68, 10.
disueta iura 15, 25.
diversicolor 38, 1.
diversorium 37, 25. 57, 10.
divisim 107, 20.
doctor 6, 10.
dogmatizare 4, 25.
dolo dolum vincere 61, 1.
donativa erogare 59, 1; pro dona-
tivo expetere 34, 1.
ducatus, *Herzogtum saepius*: duca-
tum accipere beneficii loco 6,
19 — 20; ducatus cedit alicui 7, 1;
ducatum concedere 4, 1. 36, 10.
57, 1. 70, 20; ducatus iure et no-
mine constare 7, 1; ducatu potiri
7, 5; ducatu sublimare aliquem
36, 15; in ducatu succedere 67, 1.
abbates); thesauri 19, 10. 58, 25;
ecclesiasticae traditiones 14, 5;
ecclesiastica sacramenta 13, 20.
edicere curiam generalem 14, *n. g.*,
expeditionem 84, 5.
edicto confirmare 16, 10; consti-
tuere 47, 10; edicta imperialia
16, 20.
efferatus indignatione in aliquem
60, 1; invidia 72, 5; in rapinam
efferati 81, 5. 83, 5.
electionem cassare 73, 10; facere
alicuius 73, 15, circa aliquem
72, 20; ratam habere 72, 20; elec-
tioni consentire 73, 14 — 15; elec-
tionibus interesse 74, 1. — eli-
gere in regem 71, 20. 73, in im-
perii defensorem 73, 1. — elec-
tores principes 114, 10.
eminencia turris 43, 10.
ens (*part. praes.*) 57, 20.
ensis portitor 74, 25; *cf.* gladius.
episcopatus 27, 5. 30, 5.
episcopium 9, 25.
erectis signis 11, 15. 24, 5.
ericius, *instrumentum bellicum* 32, 30.
erogare 52, 5. 78, 20.
exactiones pro imperii necessitate
exigere 16, 10.
excellenciis dignitatum sublimare
30, 15.
excommunicare 58, 15. 112, 35. —
excommunicacionis sententia
111, 20.
ex(h)alare spiritum 69, 5.
exhilarare 58, 1. 62, 10.
exicio dare (civitatem) 43, 5; reg-
num 41, 10; exicio involvere rem
publicam 10, 1. — exicali tabo
involvere aliquem 52, 10.
expediti milites 21, 1. 24, 15; expe-
dita militia 67, 5.
expeditio (Italica) 7; (transmarina)
3, 30. 44, 30. 56, 10. 57, 5. 60, 5.
66, 67, 10. 68, 20. 72, 10. 81, 20;
expeditionem edicere 84, 5, indi-
cere 7, 14 — 15. 84, *n. b.*, instau-
rare 11, 5, movere 86, 20; ex-
pediciones promoveri 74, 15; in
expeditionem ire 82, 20.
expugnare, *belagern* 2, 30. — ex-
pugnatio paganorum 51, 5.
exquisitis suppliciis afficere 61, 5.
exspirare, *sterben* 83, 1.
- e- cf. ae.**
ecclesiastici ordines 13, 1; prin-
cipes 14, 30. 30, 10 (episcopi vel

faleramentum (equorum, equestre) 38, 5. 62, 20. — **falerata frena** 63, 10.
falsitatis argui 58, 25.
fames 49, 20; **auri** 67, 15.
familia (ducis) 57, 20.
familiariter habere 61, 1; **pulsare** 82, 20.
fatalis locus et invisus 52, 10.
favorabiliter excipere 86, 25. — **favor Romanorum** 48, 15; **domni apostolici** 80, 20.
fenerator quidam (Paris.) 77.
feodali pena multatus 36, 5.
fidelitatem promittere alicui 111, 10; **in fidem suscipere** 61, 1. — **fides catholica** 4, 25; **vera** 6, 1. 42, 25.
filiali affectu salutare 87, 10; **filiale flagellum** 67, 30.
flebotomare 82, 10.
fortuito 57, 20.
fortunae salutem committere 69, 25; **fortuna prosperis successibus arridente** 84, 10; **fortuna meliori uti** 56, 20.
fossatum 18, 5. 54.
ex fragilitate timere casum 78, 15.
fratruelis, filius fratris 7, 5. 22, 1. 28, 20; **filius patruis** 28, 15.
frequencia sociorum stipatus 82, 19—20; **cum maxima principum frequencia generalem curiam habere** 10, 20.
per fumum signum ostendere 54, 10.

galin(ae) munit(ae) 70, 15.
gemmae diversae 63, 20.
generalis curia 9, 5. 10, 20. 14, 15. 15, 25. 22, 1. 37, 15. 39. 44, 10. 46, 1. 85, 10. 86, 20. 87, 1; **generale colloquium** 84, 5.
gladium maiestatis tenere 9, 20; **gladio accingi** 37, 15; **gladiotenus congregari** 32, 15; *cf.* **ensis**.
gratiam imperatoris, imperialem, adipisci 39, 20. 40, 5; **caesaris invenire** 12, 15; **regalem querere** 36, 9—10; **imperialem reportare** 39, 5; **in gratiam recipere** 33; **in gratiam caesaris liberaliter habere** 70, 1.
guerra 68, 5.

hereditas 30, 15. 56, 5. — **hereditarium regnum** 41, 10.
heresis Arriana 4, 25. — **hereticus** 4, 25.
sub hominio beneficia habere 30, 10; **sub hominio concedere regnum** 41, 1, **suscipere imperium** 9, 14—15; **sub iure hominii (multa contrahere)** 31, 5.
homo alicuius 20, 15.
hospes 27, 20. — **hospitari** 5, 5.
hostis ecclesiae 4, 25; **hostes imperii** 71, 1, **rei publicae** 35, 20; **hostes, hostem, pronunciare** 11, 10. 50, 1.

idioma 47, 20 (Teutonicum). 85, 20 (Latinum).
idoneum se preparare futuris cladibus 18, 5.
igne ferroque cuncta demoliri 16, 25; **instare alicui** 42, 10. 67, 10; **profligare** 4, 15. 11, 10. 18, 1. 21, 5. 27, 10; **ulcisci iniuriam** 20, 20; **vastare** 56, 10.
illustris, illustrissimus (scilicet princeps) 42, 20. 66, 20; **illustrissimus princeps (rex)** 85, 25.
imperator bellicosissimus 63, 25; **terra marique potens** 51, 20. 71, 4—5; **imperatoris honor** 35, 1, **ira** 10, 15; **imperatoris et augusti nomen sortiri** 7, 25. 48, 15. 110, 15.
imperium nostrum 55, 25; **occidentis** 49, 10; *cf.* **Romanum, Constantinopolitanum; imperii et sacerdotii concordia** 34, 25; **imperium et sacerdotium concordatur** 35, 1; **imperio acquirere possessiones** 29, 15, **reditus annuos** 16, 5; **imperio auferre** 39, 15; **imperio irrogatam calumniam conqueri** 9, 30; **imperium dehonore** 48, 21—49, 1, **dilatare** 70, 15; **contra imperium favere (hostibus rei publicae)** 36, 1; **imperium de manu apostolici recipere** 9, 10; **imperio obsequium alicuius recuperare** 39, 20; **imperio subiacere** 15, 30; **imperio subvenire** 33, 20. 34, 1; **imperium sub hominio suscipere** 9, 14—15; **imperii asilum** 48, 20,

- decus 71, 10; imperii dedecus ulcisci 9, 30; in imperii defensorem eligere 73, 1; imperii dignitas 37, 20, fines 17, 15, hostes 71, 1; imperii ignominiam conqueri 16, 25; ad ius imperii spectare 16, 4—5; imperii magnates 106, 20; imperii negocia 20, 5. 22, 20; imperii negocia disponere 10, 10. 70, 10. 86, 25, exercere iudicialiter 20, 10, expedire 15, 25, tractare 38, 20; imperii pondus 18, 10; imperii presidia ponere 86, 29—87, 1; imperii principes 37, 15; imperii statum exaltare 40, 10; imperii vis 31, 25, vires 17, 15. — imperatorios conventus, curias, celebrare 10, 10; imperatoria maiestas 14, 15; imperatoriae ultionis clades 31, 15; imperatoria virtus nobilis et inclita 52, 20. — imperialis benedictio 111, 25, consecratio 87, 10; imperiales salicae terrae curtes 103, 20; imperialia decreta 16, 15. 33, 10, edicta 16, 20; imperiali fastu suscipere imperatorem 62, 5; imperialis gloria et ornatus 63, 1; imperialis gratia 39, maiestas 33, 20; mos 36, 1; imperiales nuncii 16, 10; imperialis prepositura 103, 10; imperialia signa 62, 5; imperialia triclinia 63, 15.
- incidenciae hystoriarum 14, 5.
- incircumscisi 111, 20.
- incunctanter 60, 15.
- indicere curiam generalem 14, 18—20. 22, 1. 37, 15. 39, 20. 85, 10; indicare expeditionem 7, 14—15. 84, n. b; indicare penitentiam 44, 1. 77, 25.
- inducias dare 58, 15.
- industria: summa industria 48, 10. 62, 10. 64, 5; tota industria 18. 23, 25. 53, 30; industria cesaris artatus 11, 25; pro industria grates referre alicui 19, 30; de industria soldani fieri 50, 1; industria alicuius aliquem in deditionem accipere 59, 5; industria alicuius refflorescere 71, 10; industriam alicuius metuere 68, 20.
- infamiae nota 67, 25. — infamatus 10, 25.
- infausta morte consumere 52, 10.
- iniuriare 54, 30. 68, 5. 72, 10.
- inopinabiliter 52, 15.
- insecutus *pass.* 24, 25.
- insignia (civitatum Italiae) 39, 4—5. 84, 1; inter cetera virtutum eius insignia 77, 10.
- insigniri armis 37, 15.
- instaurare expeditionem 11, 5; militem 16, 25. 21, 1.
- instructus bellicus 20, 5. — instructus ad bellum exercitus 60, 14—15; exercitus omni militari apparatu instructus 46, 10; instructi bene armis milites 24, 10; instructissimi milites 11, 15; instructissimi ad bellum sariandi 23, 5; instructa militia 34, 10. 48, 5; instructae naves 70, 15; instructus tanta prudentia tantaque fortitudine 52, 25; instructum ambiciosissime tribunal 12, 15.
- insufflare 76, 20.
- insultus *subst.* 48, 20.
- sub interdicto terram ponere 56, 20.
- internuncius 23, 10.
- interpellare pro pace 23, 10.
- interpretem habere aliquem 85, 20.
- intronizare (papam) 14, 10.
- inungi a Coloniensi episcopo, ut moris est 71, 20.
- invasor 11, 5; ecclesiae 110, 15.
- investitura regaliū 30, 5.
- irremediabiliter 52, 1.
- iterato 77, 1.
- iudices constituere 70, 10; iudicum dignitates 16, 1.
- iudicialiter 15, 20. 20, 10. 83, 25.
- ad iudicium subeundum citare 36, 1; iudicia exercere 20, 5; iudicio (summi pontificis) subiacerere 15, 5. — iudicari a nemine 15, 5.
- iusticiae censura 35, 5; pro iusticia pulsus sede sua 35, 10.

k- v. c-.

- I(a)**etanter suscipere 51, 5.
- laicus, laici 14, 30. 15; laici principes 23, 1.
- lamentum 27, 15. 71, 15. — lamentabilis mors 71, 5, nuncius 43, 27—

- 44, 1. — lamentatio Hieremiae 52, 20.
 lantgravius 74, 4—5.
 in lancea et gladio sepulchrum Domini visitare 46, 27—47, 1.
 lapides preciosi 63, 20. 81, 25.
 letaliter vulnerare 82, 24—25.
 legionibus ordinatis erumpere 17, 1.
 e (ex) latere suo dirigere 64, 1. 80, 1.
 lectio, *Vorlesung* 79, 5.
 legatio 85.
 legatus 37, 1. 39, 1. 69, 20. 84, 1. 85, 15; (apostol.) 9. 10, 15. 44, 15; (imperatoris) 16, 20. 33, 15. 39, 10.
 lex Bavarica 83, 20; Francorum 86, 10; pacis 83, 15; legum domini 16, 1.
 liberi 26, 10; omnes liberae conditionis ordines 13, 1.
 liberaliter erogare 52, 5; largiri 20, 1 (dona). 63, 10; habere 70, 1.
 ad libitum inclinare 51, 10; pro libitu conferre 58, 20, consummare 7, 20, disponere 20, 5. 69, 15; pro libitu suo (pecunia recepta) 29, 1.
 linguarum vel regionum diversarum hominum multitudo 37, 20.
 liquido demonstrare 18, 15.
- m**achinae 12, 1. 18; bellicorum instrumentorum 12, 5; missilium 18, 10. 19, 1; machinarum instrumenta 32. 53, 15.
 magister, magistri 3, 1. 13, 15. 78, 25. 79: Alanus, Petrus cantor, Petrus Lombardus, Petrus Manducator, Petrus (de Rossiaco), Prepositinus.
 magnanimiter 24. 32, 15. 55, 15.
 magnates imperii 106, 20.
 maiestas imperatoria 14, 15; imperialis 33, 20; maiestati cedere 18, 15. 36, 5; maiestatis gladium tenere 9, 20; maiestatis reus 13, 5; l(a)esae maiestatis convictus 61, 10; maiestatis regiae sedes (Rom. imp. Aquisgr.) 103, 4—5.
 maiores (exercitus) 26, 1; terrae 22, 1 (Svev.). 26, 15 (Aleman.). 42, 1 (Terrae Sanctae). 58, 15 (Angl.).
- maltra tritici 77, 34—35.
 mancipare custodiam 58, 5. 66, 5.
 marca, *nummus* 45.
 marchia 6, 20; markia 12, 1. 22, 15. 29, 1. 46, 5 (Ungar.). — marchio 7, 5. 46, 10. 82, 15; markio 80, 20. 83, 20.
 maritima regio (Terrae Sanctae) 68, 30; maritima percurrere 70, 15.
 Marte (a)equo congrédi 49, 25.
 marscaldus (de Kallindin) 60, 10. 84, 10.
 in matrimonium accipere 5, 1. 84, 20; sibi matrimonio, in matrimonium coniungere 37, 1. 41, 15; matrimonium contrahere 85, 25; in matrimonio habere 29, 5.
 mediare, *vermitteln* 4, 20. 10, 15. 12, 5. 35, 1. 80, 5.
 mediotenus dividere 24, 20.
 mendicantes ordines seu religiones 115, 5.
 menia destruere 19, 10.
 mercatum conferre exercitui 49, 20.
 meretricum secta (Paris.) 78, 10.
 meritorie 66, 1.
 metalla *plur.* 63, 15; metallum sophisticum 67, 25.
 miles 27, 20; = *exercitus* 1, 20. 50, 15. 52, 10; militem instaurare 16, 25. 21, 1; milites 11. 17, 15. 19, 1. 20, 1. 21, 25 (Welfonis). 23, 20 (Teuton.) — 25, 20. 32. 47, 5 (sancti sepulchri). 55 (Templi 55, 5). 58, 1. 59, 1. 63, 10. 70, 25. 76, 25; milites expediti 21, 1. 24, 15, lectissimi 16, 30, stipendiarii publici erarii 64, 1, voluntarii 69, 24—25.
 miliaria Latina 12, 15.
 militaris apparatus 46, 10; militari concursu 24, 15; militari disciplina exercitum componere 62, 25; militari palestra exercitatus 38, 20; militari palestra exercitii gratia exercitum exhilarare 62, 10.
 milicia 18, 20. 19, 20. 21, 5. 22, 20; (Teuton.) 55, 1. 70, 1; (peregrinorum) 60, 5. 68, 20; in miliciam Christi coadunare exercitum 46, 5; milicia congregata 34, 5, expedita 67, 5, instructa 34, 10. 48, 5; milicia omni armorum splendore rutilans 63, 1; miliciam aggredi

- 69, 25; miliciae cingulum sumere 38, 20.
 ministeriales (ecclesiae) 68, 5; (principum) 26, 10.
 miraculorum gratia clarere 75, 5.
 miserabiliter atterere 43, 25; incendio consumere 60, 20; enecare 61, 5; miserabili morte finem vitae sortiri 51, 20. — ad ostendendam mundanae miseriae gloriam 38, 5.
 missarum sollempnia celebrare 38, 20.
 missilia 18, 19, 1. 32, 10.
 monasterium, *Kloster* 6, 10. 26, 15. 66, 5. 81, 20. 83, 5. 86. 102, 25. 103. 106, 30—109.
 monasticus ordo 86, 1.
 monetae (regalia civitatum Ital.) 16, 1.
 montana (Armeniorum) 51, 5.
 moralitatem inculcare 14, 5.
 multifarie 40, 5. 62, 1. 68, 5.
 municio 47, 5. 49, 20. 60, 5; munitiones (Colon.) 45, 15.
 murus duplex 64, 10; muro firmissimo cingere civitatem 45, 10; muris civitatem munire 18, 5; murorum ambitu maximo munitissima civitas 50, 10; murum, muros diruere 19, 25. 49, 1; murum rumpere 45, 15.
 musicae disciplinae instrumenta 62, 25.
 mutatione rerum animatus 27, 1.
 mutuacio anulorum 86, 15.
 myrra 62, 15.
 natatilia instrumenta 8, 5.
 naves instructae 70, 15.
 navigia (regalia civitatum Ital.) 16, 1.
 nepos, *filius fratris* 73, 1.
 nisus: toto nisu contendere 6, 20; impugnare 4, 15; moliri 16, 20; totis nisibus reedificare (urbem) 27, 5; summo nisu se instruere 18, 10.
 nobiles sive (et) ignobiles 15, 1. 112, 25; nobiles 29, 20 (Swev.). 60, 20, (Sicil.). 62, 20 (Palermi); nobiliores 17, 5 (Mediol.). 18, 20 (nostrarum partium); nobiles captivos in triumpho trahere 60, 20, triumpho reservare 65, 15; nobilissimos captivos trahere 63, 20.
 nostrae partes 4, 5. 18, 20. 66, 20.
 nuncius 24, 30. 33, 1. 45, 15; (caesaris, imperiales) 10, 5. 16, 10. 33, 10. 35, 15. 58, 10. 87, 5; (apostolici) 10, 5. — nuncius, *Nachricht* 44, 1. 84, 10.
 oblationes 15, 15. 64, 15.
 ob(o)edienciam firmare (papae) 31, 15; obedienciae reverenciam exhibere (papae) 15, 10; per obedientiam apostolicam precipere 85, 25.
 obsequio prono devotissimum habere aliquem 40, 15; ad obsequium suum illicere 63, 14—15; obsequium alicuius imperio recuperare 39, 20; obsequium regale 57, 10; obsequiis regalibus sepe-lire 5, 10. 38, 29—30.
 obtenebrare 24, 15.
 obtentu principum gratiam caesaris invenire 12, 15.
 occidentis imperium sortiri 49, 10.
 offerre se in manus caesaris 33, 5; offerre subiectionem 39, 4—5. 85, 15.
 officio privare 35, 15.
 omnimodus 7, 15. 13, 9—10 33, 5. — omnimodis 7, 15. 18, 5. 19, 10. 63, 10. 64, 15. 72, 20. 78, 15.
 opinatissimus 47, 10.
 opportunum tempus ratus 42, 10. 82, 15.
 oppidum 19, 30. — oppidani 32, 15. 54, 10.
 optimates regni 37, 15. 44, 25; terrae 59, 9—10 (Apul.). 60 (Sicil.).
 oratorium 37, 25 (amplissimum). 38, 10.
 ordinare aciem 34, 10. 60, 15; agmina 49, 25; legiones 17, 1; ordinati ad bellum cives 11, 15.
 ordines ecclesiastici 13, 1; ordo monasticus 86, 1; ordo uterque, Cluniacensis videl. et Cisterciensis 85, 30; ordines seu religiones mendicantes 115, 5.
 oriens 46, 15. 49, 10; oriens omnis 42, 10. 52. 81, 15.
 orientales episcopi (Teuton.) 72, 25; principes (Teuton.) 72, 20. 73, 15. — cf. Orientalis marchia, ducatus.

osculatus *pass.* 15, 15. — osculi
publici signum 86, 15.
ad ostendendam suae dignitatis
magnificenciam 38, 1; mundanae
miseriae gloriam 38, 5.
pro ostentatione pugnare 19, 1.

pabulatores 49, 25.

pagani (Sarraceni) 4, 15. 41, 5.
42, 25 — 44, 10. 45, 20. 47, 5. 49, 20
— 51, 5. 53, 25. 54, 15. 55. 64.
67 — 69, 5. 81, 30. 82, 1; **paganus**
37, 1.

palatium, palacium (imperatoris)
37, 25. 38, 10; **regale** (Herbipolis)
85, 15.

palatinus (Reni) 67, 5. 73, 10. 74;
(de Tuingin) 2. 20 — 22, 5; (de
Witilisbach) 8, 20. 9, 20. 10, 5.
36, 10. 82, 10. 83, 20. 84, 10.

palestra militaris 38, 20. 62, 10.

parrochianus, Pfarrer 75, 1.

paterne condolare 3, 20.

patibulo suspendere v. suspendere.
patriarchalis sedes 55, 15.

patrimonium (S. Petri) 79, 15. 87, 20.

patrocinium Romani imperii 44, 20.

patronus 19, 20.

pacis legem promulgare 83, 15;

pacis violatores 84, 1; **pro bono**

pacis et concordiae 85, 24 — 25;

gratia pacis et concordiae 85, 4 — 5;

pacem reformare 40, 5. 44, 15.

pecunia inestimabilis auri argenti-
que 63, 15; **pecuniam infinitam**
conferre 12, 10, **recipere** 29, 1;
pecuniam non modicam in dotem
dare 78, 19 — 20; **pecuniae quanti-**
tatem exigere 28, 20; **pecunia**
corruptus 67, 15.

penitentia districta conversationis
68, 10; **penitentiam indicere** 44, 1.
77, 25, **iniungere** 86, 1, **predicare**
76, 10; **ad penitentiam invitare**
75, 5.

in pera et baculo (sepulchrum
Domini visitare) 46, 25.

peregrinationis crucem accipere
2, 24 — 25. 4, 1. 44, 20. 48, 5. 59, 10.

peregrini 68, 25. 69, 5. 81, 25;
gentis Teutonicae 72, 10; **se-**
pulchri Domini 52, 25; **peregrinus**

sepulcri dominici, sancti sepul-
chri 58; **peregrinorum exercitus**
46, 5. 63, 25. 68, 10, **milicia** 60, 5.
68, 20. — **peregrina mors** 53, 10;
peregrinus rex 58, 15. — **Pere-**
grinorum Hystoria 93 n.

perfidiam perfidia vindicare 61, 1.
periclitatus insidiis 72, 1.

pervasa preda 60, 5; **terra** 67, 10.

pestis dira 26, 5. — **pestilencia**
26, 10. 52, 10; **pestilenciae filii,**
Graeci 81, 30.

pincerna 74, 30.

placita habere cum 20, 10.

plateae (civitatis) 62, 15; **plateas**
circumstare 63, 5.

plenarie 40, 5.

pompalis 76, 25.

pontifex (papa) 20, 15; **pontifex**
summus (papa) 3, 20. 15. 58, 15.

pontificatum (Romanum) **suscipere**
1, 10.

portitor ensis 74, 25.

pro posse 16, 25. 25, 15. 45, 1. 70, 1.
72, 5. 86, 5. 88, 1.

in potestate (*Herrschaftsgebiet*) ali-
cuius manere 15, 20; **potestatum**
dignitates, Podestat 16, 1. 70.

potestative possidere 30, 10.

in precipicium compellere 8, 25.

predicare penitentiam populo 76, 10;
ad predicandum vadere 78, 25. —

ad predicationis officium accin-
gere 3, 25, **assumere** 78, 30; **pre-**
dicacionis onus imponere 3, 20,
opus assumere 76, 5; **predicationis**
verbo convertere 78, 15, **verbo**
instare 75, 1. — **iusti predicatoris**
modo 78, 25.

predia acquirere 29, 10; **contradere,**
tradere (imperator) 29; **predio-**
rum possessio 28, 15. 36, 5,
possessiones 74, 10, **reditus** 46, 5.
80, 10. 83, 25. 84, 1; **prediis et**
beneficiis cedentibus (imperator)
36, 10.

prepositura imperialis 103, 10; **re-**
galis 98, 10.

presagire, vermuten 28, 25.

se presentare 15, 1.

presidere concilio 15, 10.

presidia disponere 18, 30; **presidia**
imperii ponere 86, 29 — 87, 1.

presules (archiepiscopi) 24. 25, 1.

presumptio 11, 20. 31, 10. 62, 25
(Teutonica). — presumptor 56, 20.
primatum habere 66, 20.
primitiva ecclesia 44, 5.
principes 4, 20. 6, 5. 7, 30. 9, 10.
12, 13, 5. 16, 19, 30. 20, 5. 21, 25
— 23, 1. 26, 33. 36, 1. 39, 15.
40, 1. 46, 15 (et episcopi). 47, 15.
53, 15. 55, 1. 63, 71. 72, 20. 73, 5.
74, 79, 20. 80. 83 — 85. 111, 10;
ecclesiastici 30, 10; ecclesiastici
et seculares 14, 30; laici 23, 1;
electores 114, 10; totius imperii
37, 15; regni 14, 15. 73, 25; no-
strarum partium 4, 5 (et epi-
scopi). 66, 20; orientales (Teuton.)
72, 20. 73, 15; (Franc.) 4, 5;
(regni Hierosol.) 41; Italiae
10, 10. 87, 1; principes, princeps
(Armeniorum) 51; principum
consensus 71, 20, consilium 6, 20.
14, 15, conventus maximus 15, 25,
domus 38, 1, ministeriales 26, 10,
sententia 36, 5. — princeps illu-
strissimus (rex) 85, 25 (cf. illu-
stris); princeps, 'Fürst' 10, 25
(ac comes Burgund.). 26, 5 (de
Sulzbach). 28, 15 (Fridericus dux
de Rotinbure). 42 (Antiocensis);
principis iure sublimatus 7, 1.
principatus, *Fürstentum* 29, 1.
39, 10; pro principatu suo (sc.
regno) satis agere 74, 5.
privilegiatus specialiter ad aliquid
74, 20.
proceres 37, 20. 42, 15.
processionis dies 62, 5.
procinctim incedere 50, 5.
procinctum movere 4, 15. *saepius*;
in procinctu constitutus 60, 9—10.
82, 10.
profligare igne ferroque (terram)
4, 15. 11, 10. 18, 1. 21, 5. 27, 10;
profligare regionem 47, 15. 60, 10.
81, 4 — 5, totam terram 109, 35.
promerere iram regis 7, 15.
promotio (regis) 3, 15; (papae)
15, 15.
pronunciare hostem 11, 10. 50, 1.
propugnaculum 18, 25.
proscribere (terram) 50, 5; aliquem
sententialiter 83, 20.
protelare bellum civile 74, 5.
provincia 11, 10. 30, 15. 42, 25; in

provinciam redigere 60, 10. 63, 25.
— provinciales 71, 15.
publicum (a)erarium 63, 15. 64, 1;
publico bello congregari 54, 10; tam
publicas quam privatas congres-
siones habere 68, 15; publici signo
osculi mutuacioneque anulorum
subarrare aliquam 86, 15. —
publice denunciare 44, 24 — 25,
rebellare 68, 4 — 5.
pugnatores 18, 20. 22, 30. 23, 20.

quantitas pecuniae 28, 20.
quantocius 42, 5. 43, 15.
quaeverum 83, 5.
quoadusque 73, 1.

rationabiliter allegare 85, 20.
ratum et legitimum statuere (conu-
bium) 85, 5.
rebellatio 1, 25.
recompensare 11, 25. 32, 15.
recompensatio 58, 5.
sine recuperationis spe 83, 25.
redituum facultates 30, 15; reditus
annuos imperio acquirere 16, 5;
reditus prediorum accipere 80, 10,
dividere 46, 5, heredibus delegare
83, 27 — 84, 1; reditibus predio-
rum privare 83, 25.
reflorescere in antiquae dignitatis
statum 71, 10.
regia *sing.*, *Königsburg* 63, 5.
regnum terrenum, c(a)eleste 53, 20.
regnum hereditarium (Hierosol.)
41, 10; regni caput indomitum
53, 1; regni civitates 111, 10; inter
regnum et sacerdotium contro-
versia (a. 1157) 10, 1; cum maximo
regni fastigio 40, 1; regni nego-
tia tractare 86, 15. 111, 5; regni
optimates 37, 15. 44, 25, partes
diversae 85, 10, possessiones sibi
attrahere 83, 15, principes 14, 15.
73, 25; omnes regni termini
9, 25; regni viscera 7, 10. 22, 15;
regno aspirare 61, 10; regnum
sub hominio concedere alicui
41, 1; contra regnum conspirare
68, 1; regnum deponere 80, 15;
regno inducere 41, 20; regno in-
ducere aliquem 41, 15; regnum

- obtinere 83, 10; regnum turbatum tranquillare 83, 15. — regem constituere 111, 10, creare 6, 5. 55, 20. 73, 20; in regem eligere 71, 20. 73; in regem eligere aliquem non consentire 79, 15; in regem ungere 74, 20. — regium castrum 100, 20; regia civitas, urbs *v.* Constantinopolis; regio cultu recondi, sepeliri 52, 5. 71, 15; regiae maiestatis sedes (Rom. imp. Aquisgrani) 103, 4—5; ius nomenque regium conferre alicui 41, 1; regium nomen deponere 80, 10, extorquere 39, 15, usurpare 8, 1; sub regio nomine tyrannidem arripere 56, 5; regii thesauri 63, 15; regia via 9, 25. 46, 20. — regalis abbatia 103, 20. 106, 30. 109, 30; regali ambitione suscipere 85, 15; regalis cocus 57, 20; regale conubium 85, 20; regalia dona conferre 63, 10; regalem gratiam querere 36, 9—10; regalis hortus (prope Palermum) 61, 25; regale obsequium dimittere 57, 10; regalibus obsequiis sepelire 5, 10. 38, 29—30; regale palatium 85, 15; regalis pompa 40, 1; regalis prepositura 98, 10.
- regalia (insignia) 2, 25. 46, 5. 74; regalia (iura episcopatum) 30, 5; (civitatum Ital.) 16, 1; regalia loca et iura 74, 20.
- religio simulata 78, 20; religionis habitu induere 78, 15; religio ordinis s. Benedicti 106, 30; religiones mendicantes 115, 5.
- reliquiae dominicae 81, 20; sanctorum 12, 1. 19, 15. 81. 82, 1.
- repatriare 4, 30. 8, 30. 9, 1. 20, 1. 33, 10. 53, 25. 55. 65, 15. 66, 10. 68, 1. 71, 15. 83, 1.
- repatriacio, repatriatio 1, 5. 3, 1. 56, 15.
- representare 9, 10 (litteras). 44, 15.
- reprobare 6, 1.
- rem publicam exicio involvere 10, 1; rei publicae hostes 35, 20; rei publicae negocia disponere 87, 4—5, tractare 44, 15.
- residere potenter 69, 15.
- respectu 23, 20. 24, 30. 49, 30; respectu iuris subiacere alicui 7, 1.
- responsales, *Vertreter*, *Bevollmächtigte* 15, 10.
- sacra dies (pentecostes) 38, 15; sacra nox (pentecostes) 38, 10.
- sacerdotalis reverentia 15, 15. — sacerdotalia 12, 25. — sacerdocii et imperii concordia 34, 25; imperium et sacerdocium concordatur 35, 1; *cf.* regnum.
- sacramentum dare 87, 15; sacramento, sacramentis subiectionem firmare 7, 15. 13, 9—10; sacramenta ecclesiastica 13, 20.
- s(a)eculares principes 14, 30.
- sagittarii 17, 20. 24, 15. 32, 10.
- salica terra 103.
- sancti antiqui 76, 5; sanctorum merita 81, 30, reliquiae 12, 1. 19, 15. 81. 82, 1.
- sanitatem conferre laborantibus 76, 1; sanitatum gratia 76, 10.
- sarcophagi (trium Magorum Colon.) 19, 25; sarcofagi lapidei subterranei 107.
- sariandi *v.* seriandi.
- scandalizatus 68, 10. 79, 10. — omni scandalo remoto 85, 5.
- scisma (ecclesiae a. 1159) 1, 20. 2, 15. 14; scisma sedare 14, 15. 35, 10. — scismatici 35, 15; scismatici episcopi 35, 1; scismaticus papa 34, 25.
- scolares (Paris.) 78, 20.
- scripto presentare 25, 4—5.
- securissimus 64, 10.
- sedes (episc.) 35. 68, 1; patriarchalis 55, 15; belli 18, 5. 55, 10.
- sellae aureae 63, 10.
- senator (Urbis) 113, 30.
- sententia principum 36, 5. — sententialiter 83, 20.
- sepulchrum, sepulcrum, Domini, dominicum, sanctum 43, 15. 47. 52, 25. 53, 10. 55, 15. 58. 64, 10. 68, 33—69, 1. 111, 20; sancti sepulchri et sanctae crucis honor 53, 10; sancti sepulchri milites 47, 5; sepulchri Domini peregrini 52, 25; sepulchri dominici canonici 55, 15.
- serenissimus dux 5, 1.
- seriandi 69, 25; sariandi 23, 5.

- sericum 63, 10.
servilis conditio 13, 5. — servi habitus 28, 1.
signa triumphalia affigere 54, 20;
signis imperialibus turrens insignire 62, 5; signis erectis 11, 15, 24, 5.
socer 39, 10.
soldanus, soldanus rex (Icon.) 37, 1. 45. 49. 50.
sollemniis *abl.* 38, 20.
sophisticae disputationes 79, 5; sophisticum metallum 67, 25.
sororius 29, 5; = *filius sororis* 4, 30. 28, 25. 67, 5.
species ex auro, argento sericoque diversae 63, 10; conflatae 59, 1. — species odoriferae 62, 15.
stacionario ordine in obviam procedere 62, 20.
stipendiarii publici erarii milites 64, 1. — egregie stipendiatus exercitus 59, 4—5.
strepam tenere (papae) 15, 15.
subarrare 86, 15.
subdi dedignant (alicui) 55, 5. 59, 10.
subiectionem firmare 7, 15 (sacramento). 13, 9—10 (sacramentis); offerre 39, 4—5. 85, 15; profiteri 84, 5; promittere 73, 5; subiectione imperatori consociatus 40, 10.
subitaneo incursu 50, 19—20.
sublimare dignitatum excellentiis 30, 15. 36, 15; sublimatus principis iure et ducis nomine et honore 7, 1.
subsidiarii 24, 20. — ad subsidium in insidiis collocare 34, 15.
substantia, *fahrende Habe?* 28, 15.
subventio 58, 20.
suffossio 32, 25.
sumptus ambiciosissime conferre, *die Kosten wetteifernd bestreiten* 38, 1.
superducere (uxorem) 10, 25.
superfluitas 76, 25.
supersedere (curiam) 36, 5.
pro supplemento exercitus legatos dirigere 33, 15.
suscipere quasi iure beneficii imperium sub hominio 9, 14—15; suscipere iure beneficii dignitates de manu imperatoris 16, 5; suscipere in fidem aliquem 61, 1.
suspendere 27. 84, 1; patibulo 8, 30. 60, 1.
synodus (Rem. a. 1148) 1, 5. 5, 10; synodum congregare 5, 10; *cf.* concilium. — synodaliter 4, 25 (examinare). 6, 1 (reprobare).
taberna 57, 20.
tabum exiciale 52, 10.
talpa, *instrumentum bellicum* 32, 30.
tapetia *pl.* 62, 10.
telonea *pl.* 16, 1.
telorum omni genere aggredi 19, 1; impugnare 32, 10. 54, 10.
temperare manibus 9, 15.
temporalis mors 67, 1.
terra marique potens (imperator, augustus) 51, 20. 66, 10. 71, 5.
terrenum regnum 53, 20.
territorium 31, 15; territoria (Welfonis) 21, 20.
theologi 79, 5.
thesauri ecclesiastici 19, 10. 58, 25; (imperatoris) 74, 10; inestimabiles 81, 5; infiniti 63, 20; patrum 52, 5; regii 63, 15.
thus 62, 15.
tempora (= tempora) *pl.* 61, 10.
titulum victoriae sibi ascribere 54, 20; titulum victoriae obtinere 53, 10.
tormenta balistarum 53, 15.
tradere per condicionem civitatem 43, 15; se tradere sine omni conditione in manus alicuius 22, 5.
transalpinare 18, 20. 35, 15. 40, 5. 60, 10. 111, 10.
transfretare 67, 10. 113, 40.
transgressor 64, 15.
de transitoriis desperare 65, 20.
transitus = *mors* 79, 10.
transmarina ecclesia 3, 20. 43, 20. 44, 15. 58, 20. 59, 15. 64, 1. 67, 9—10; transmarina expedicio 44, 30. 56, 10. 57, 5. 60, 5. 72, 10; (a. 1147) 3, 30; tertia (a. 1196—97) 3, 1. 66, 15; transmarinae partes 61, 15; transmarina terra 44, 1.
transmigratio (Iudaeorum in Babyloniam) 13, 30.
transmittere, *überschreiten* 8, 30.
transcribere 76, 15.
treugae 35, 5.

- tribunal 12. 85, 15.
 triclinia imperialia 63, 15.
 triumphalia signa 54, 20. — triumphalis pompa 62, 10; cum triumpho discedere 51, 1; *cf.* nobiles.
 tumba 108, 1.
 turmae (exercitus) 12, 20.
 turris 43. 62, 5; turrium proceritate munitissima civitas 50, 10; turribus se munire 18, 5; in turrium multitudine confidere 17, 20; turres deicere 17, 24—25. 19, 25, diruere 49, 1; turres ecclesiae 21, 10. — turres lignae, *instrumenta bellica* 32, 25.
 tutor viduarum et orphanorum (imperator) 87, 15.
 tyranni 56, 5. — tyrannidem arripere 56, 5.

 ultima desperatione adactus 60, 25.
 ultronea subiectio 39, 1.
 unanimiter conspirare contra 59, 10.
 urbs 4, 15. 11, 25. 27, 1. 48, 5. 55, 10. 56, 10. 68, 1. 101, 20. 102. 104, 30; *cf.* Roma, Constantinopolis.
 usura 75, 5; usurae 77, 25.

 validum, validissimum, exercitum contrahere 7, 20. 31, 29—30. 87, 5.
 vallare obsidione 11, 25. 50, 24—25. 56, 10.

 variando 80, 25.
 variis preliorum eventibus decertare cum aliquo 82, 5.
 vectigalia (regni Ital.) 16, 10; vectigales facere insulas maris 70, 14—15.
 pro velle suo 46, 5; pro velle suo disponere 55, 1. 70, 10; pro velle augusti 50, 30; pro velle principum 4, 20.
 veredarii 50, 1.
 vexillum affigere (turri) 54, 20; imponere 43, 5; deicere 43, 10. 54, 25.
 vicinia 27, 1.
 vicissim 55, 20. 81, 10.
 victualia 49. 50, 15. 54, 5.
 vicus 55, 10.
 villae 83, 5.
 a vindicta se continere 11, 20; in vindictam exardescere 82, 15.
 vires: totis viribus impugnare 48, 10, invadere 54, 15.
 viscera: ex omnibus regni visceribus exercitum congregare 22, 15, contrahere 7, 20.
 voluntarii milites 69, 24—25.
 pro voluntate sua disponere 7, 19—20.
 pro voto succedere alicui 68, 20.
 vulgus 13, 5; vulgi multitudo (de exercitu) 26, 10.
 vulpecula, *instrumentum bellicum* 32, 30.

desumpsisse. Fortasse rectius hi omnes, quos enumeravimus, ex communibus tunc temporis in Suevia vulgatis traditionibus pendere putandi sunt.

Circa medium saeculum XIII. Ottonis Chronica Turingum allata¹ et paulo post integra fere in Chronicam universalem Turicensem recepta est². Eodem fere tempore in vicino S. Trudperti monasterio in Annalibus condendis exscripta est³. Gobelinum Person in Cosmidromii de colloquio Clavennensi loco celeberrimo⁴ ad Ottonem nostrum aliquo modo redire⁵ non cum viris clarissimis P. Scheffer-Boichorst⁶, F. Güterbock⁷, I. Haller⁸ prorsus negaverim, etsi certi quicquam statuere non audeo. Annales Bebenhusani saeculo XVI. compilati⁹ sua iam ex Chronica impressa Naucleri desumpserunt, qui primus, quod sciam, praeter Iohannem Fuchsmagen¹⁰ inter recentiorum temporum viros doctos Ottonis librum in usus suos convertit¹¹.

§ 5. De codicibus Chronicae.

Superest, ut de codicibus pauca dicamus. Archetypus auctoris codex aetatem non tulit. Quem a. 1768. Iul. 23. cum ipso monasterio S. Blasii flammis consumptum esse

codicis nr. 455. circiter a. 1227. scriptae de aedificatione Laudensis civitatis ad a. 1161. et Alexandriae ad a. 1170, quas propter annorum errorem ex Ottonis de S. Blasio c. 15. et 22. desumptas putat C. Henking, 'Mittheilungen zur vaterländ. Gesch.' XIX ('N. F.' IX), St. Gallen 1884, p. 326, n. 283.

1) Vide infra p. XIX, sub codice 1. Monasterium S. Blasii in pago Turicensi et in ipsa civitate non pauca bona possidebat; curiam ante muros Turicensis apud Stampfenbach ad Limmat fluvium a. 1224. acquisivit; cf. Enderle, 'Studien über den Besitz des Klosters St. Blasien', p. 66. Cf. etiam A. Nabholz, 'Geschichte d. Freiherrn v. Regensburg' (infra p. XIX, n. 2). 2) Vide infra p. 89 sqq. 3) MG. SS. XVII, p. 291—293. 4) Ed. M. Jansen, Münster 1900, p. 41; cf. infra c. 23, p. 33, l. 21 sq. 5) Quod putavit G. Waitz, 'Götting. Gelehrte Anzeigen' 1870, p. 1792. 6) 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XI, p. 496 sq. ('Gesammelte Schriften' II, p. 285 sq.); 'N. Archiv' XXVII, p. 681. Quem A. Hagemann, 'Über die Quellen des Gobelinus Persona', dissert. Halle 1874, et M. Jansen secuti sunt. 7) 'Der Prozess Heinrichs des Löwen', Berlin 1909, p. 10, n. 2. 8) 'Archiv für Urkundenforschung' III, p. 326. Quem secutus est K. Hampe, 'Histor. Zeitschrift' CIX, p. 65 sq. 9) Apud Ger. Hess, Monumentorum Guelficorum pars historica. Typis Campidonensibus 1784, p. 254. ad a. 1166. 1169. Apud K. Pfaff, 'Württembergische Jahrbücher für vaterländische Geschichte, Geographie etc.' 1855, fasc. 2 (Stuttgart 1857), p. 172 sqq., prior Annalium pars, quam minus recte totam ex Chronica Urspergensis compilatam putavit, omissa est. — Ab impresso quodam libro etiam Annales Bartholiniani saec. XVII. ad a. 1156 (cf. infra c. 8, p. 9, l. 1 sqq.), apud Langebek, SS. rerum Danicarum I, p. 340, pendent. 10) Vide infra p. XXI, sub codice 2. 11) Vide infra p. XVIII.

*pridem conieci*¹. Sed cum Caspar I. Molitoris abbas, qui a. 1541—1571. monasterio praefuit, in praefatione Libri originum S. Blasii², Ottonem apud Nauclerum aliosque auctores laudatum Chronicam ab incarnatione Domini usque ad a. 1332. conscripsisse dicat³ neque quicquam ex Chronica nostra, quae neque ab incarnatione Domini incipit neque ultra a. 1209. producta est, ullo loco desumpserit, nunc apud me quidem constat, iam medio saeculo XVI. Chronicæ nostræ neque autographum neque apographum in monasterio S. Blasii exstitisse, immo, quicquid antea exstabat, iam periisse aut ablatum fuisse. Et monasterium quidem cum libris suis iam a. 1322. April. 30. igne adeo deletum est, ut, qui post id temporis res S. Blasii conscriberent, antiquiorem traditionem domi scriptam vix reperirent⁴. Sed cum et codex 2 optimæ notæ a. demum 1482. in regione Brisingariae, nescio an ex ipso autographo⁵, transcriptus sit et circiter a. 1500. Iohannes Nauclerus vel ipso autographo vel apographo eius satis diligenter facto, quod a codicibus 1 et 2 recedit⁶, usus sit, magis crediderim non ante annum fere 1500. codicem autographum periisse, sive Naclero commo- datum nec monachis restitutum sive a. 1525. a rusticis monasterium devastantibus deletum⁷.

1) In praefatione ad Ottonis Frisingensis Chronicam p. XLVII. et LXXI. Ita etiam, ut videtur, P. Lindner, *Monasticon metropolis Salzburgensis antiquae*, Salzburg (Kempten) 1908, p. 517. Cf. supra p. IX. 2) Qui exstat in codice monasterii S. Pauli in valle Lavantina Karintiae, quo monasterio S. Blasii a. 1806. suppresso monachi cum parte librorum a. 1809. transmigraverunt, chartaceo nr. XXa (98 (saec. XVI), ad cuius folia numeri infra positi respiciunt, et in codice archivii generalis Karlsruhensis chartaceo nr. 490 (saec. XVI); cf. F. I. Mone, 'Quellensammlung der Badischen Landesgeschichte' I, p. (73) sqq. II, p. 56 sqq. 3) Mone l. c. I, p. (75). II, p. 56. Cf. supra p. IX fin. 4) Caspar abbas f. (1v, non numerat.). 269 sq., in-prin- cipis f. 270: In summa, was von anfang des gotzhauses biss zu der zeit zesamen gepracht ist von vil gelerten scribenten, ist man uff dise stund darumb khommen. 5) Cf. praefationem meam in Ottonis Frisingensis Chronicam p. LXXVII, n. 1. LXXIX, n. 7; infra p. XXII. 6) Pauca tantum, quae ad genuina auctoris verba perspicienda facere videbantur, attuli. Cf. ex. gr. p. 21, n. a (ubi Nauclerus non codice nusus, sed coniciendo rectum ponere videtur); p. 22, n. k; p. 24, n. f; p. 28, n. s; p. 61, n. e; p. 62, n. b; p. 63, n. c. g; p. 66, n. a. Nauclerum non codice 2 (Ottonis Frisingensis C4) usum esse, probatur etiam singulis Ottonis Frisingensis locis, ex. gr. p. 182, n. m: Sed Nacl., Si C4: p. 182, n. n: nec Nacl., non C4; p. 362, n. p: nullumque Nacl., nullum C4. — De codice a Naclero exscripto cf. etiam infra p. XXII, n. 2. 7) Caspar abbas f. 418v, Mone l. c. II, p. 62: Die köstlich unnd hupsch liberey, so uff dem creutzgang stünd, ward mit buechern und aller zierdt zu grund gericht.

Ad autographum iam deperditum duo apographa nullo codice, qui superstes sit, intercedente redeunt, quorum alterum (1) paulo post medium saeculum XIII. pulcherrime sed neglegenter scriptum, alterum (2) a. 1482. satis diligenter exaratum est.

1) *Codex Turicensis bibliothecae cantonalis (universitatis) 'Stiftsbibl.' C. 33. membranaceus in fol., saec. XIII. inter a. 1254. et 1273, fortasse ante a. 1261. Alexandro papa IV. superstite, scriptus. Primo fratrum ordinis Praedicatorum Turicensium, deinde maioris monasterii Turicensis fuit. De quo in praefatione Chronicae Ottonis episcopi Frisingensis pluribus egi¹. Ottonis de S. Blasio Chronica Ottoni Frisingensi nulla distinctione facta auctorisque nomine non adscripto f. 103^r — 124^v. subiuncta est. Menda, quibus textus scatet, ex parte a scriba et ab alio vel aliis paulo posterioribus non ex alio quoquam codice, sed suo ingenio ita emendata sunt, ut non semel verba auctoris mutata inveniantur. Fortasse etiam Liutoldus de Reginsberg ord. Praed., quem codicem a. 1277. in manibus habuisse constat², huic labori operam dedit, cui complures earum, quae marginibus aliis manibus adpersae sunt, notarum deberi videntur; nec tamen semper certo distinguere potest, qua manu hae notae scriptae sint³. Hunc codicem Berolini contulit B. Schmeidler, ipse identidem examinavi.*

Ex 1 descriptus est codex 1a. Praeterea ad 1 codices Chronicam universalem Turicensem exhibentes redeunt⁴, de quibus vide infra p. 89 sqq.

1a) *Codex Parisinus bibl. nat. nr. 4895 A (olim Colbertinus), membranaceus in fol., saec. XIV⁵, cui inscri-*

1) P. LXXI sqq. Ubi signatus est C3. Ad p. LXXIV, l. 33. adde, ad a. 1282. Andrean 'sacerdotem incuratum' et decanum S. Petri inveniri apud Sal. Hess, 'Geschichte der Pfarrkirche St. Peter in Zürich', Zürich 1793, p. 75. 2) L. c. p. LXXIII. Non in omnibus recte A. Nabholz, 'Geschichte der Freiherrn von Regensburg', diss. Zürich 1894,

imprimis p. 30, n. 1. 3) Vide p. 6, n. *; p. 7, n. *; p. 26, n. *; p. 29, n. *; p. 33, n. * et **; p. 35, n. * et **; p. 46, n. *; p. 65, n. i; p. 73, n. *; p. 74, n. *; p. 80, n. * et **; praeterea ad c. 6, p. 7, l. 2 (constaret) manu quae Liutoldi videtur in margine adscriptum est: Nota originem ducatus Austriae, qui prius marchia fuit. Cf. etiam in Ottonis Frisingensis Chronica p. 162, n. *; p. 178, n. *; p. 185, n. *; p. 194, n. *; p. 262, n. *; p. 281, n. **; p. 311, n. ***; p. 384, n. *; p. 385, n. **.

4) Itaque Ussermannus cum interdum, num ea quae in codice 1** deessent (ex. gr. c. 47, Germ. sacrae prodr. II, p. 509, n. 167) auctori iure tribuerentur, subdubitarit, longius a recto tramite aberravit. 5) De quo cf. Catalogus codicum manuscriptorum bibliothecae regiae IV, Parisiis 1744, p. 15; 'Archiv' I, p. 302. 308. 500; G. Waitz, 'Archiv' XI, p. 330 — 332, et SS. XXII, p. 16 sq.

bitur: Liber iste cronicorum est domini Iohannis cancell. domini regis Romanorum¹. *Continet f. 1 sqq.*: *Gotifredi Viterbiensis Pantheon* (C 8); *f. 118^v*: *libellum de ortu Pilati et alia complura, imprimis de Carolo Magno et ex operibus s. Hildegardis*: *f. 150*: *ex Gilberti qui dicitur* 5 *Chronica pontificum et imperatorum continuata, ex codice Turicensi (supra 1) exscripta* (C 2)²: *f. 151 — 161*: *Ottonem de S. Blasio in c. 5. incipientem*: *Fridericus I. dux Sueviae rex creatur. Anno dominicae incarn. 1153. Fridericus dux Suevorum mortuo Chuonrado patruo suo a* 10 *principibus rex creatus etc.*: *in fine c. 52, f. 161, alia manu add.*: *Hic liber est vocatus liber cronicorum; f. 161 — 162. sequuntur alia manu pauca ex opusculis s. Hildegardis excerpta. Hunc codicem a v. cl. Wilmans* 2 *signatum ante multos annos contulit v. d. Faerber b. m.*³. 15

1 b) *Codex bibl. Karlsruhensis Sanblas. nr. 18, saec. XVIII, chartaceus in fol.*⁴, *qui continet: f. 1^r. Ottonis Frisingensis Chronicae librum VII*⁵, *f. 31^r. Registrum de curia Romana, quod vocatur provinciale Tancredi, utrumque ex codice 1 exscriptum: f. 41^r—84^v. Ottonis de S.* 20 *Blasio Chronicam, ex editione Muratoriana exscriptam, cui varia lectio ex codicibus Turicensi (1) et Vindobonensi (Chron. univ. Turic. 1**) et notae ex Chron. S. Blasii et Chron. S. Georgii*⁶ *adscriptae sunt: f. 84^v: Explicit Otto de S. Blasio in codice Turicensi et Urstisio; f. 85^r—118^r.* 25 *complura 'ex cod. Weingartensi' exscripta. Hunc codicem a v. cl. A. Holder benigne indicatum et descriptum postea ipse evolvi*⁷.

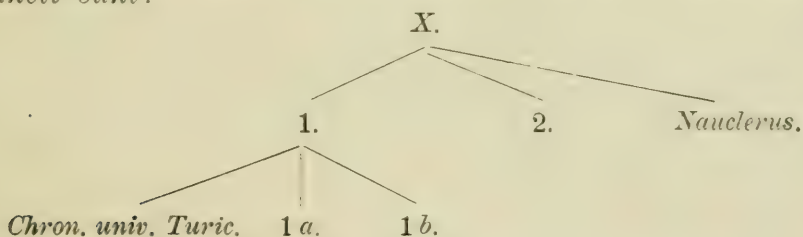
1) *Quis fuerit, nondum exploratum est. De Alberti I. regis cancellario, episcopo Eichstadensi (a. 1305—1306), postea Argentinensi* 30 *(a. 1306—1328), cogitavit Waitz.* 2) *Ed. O. Holder-Egger, SS. XXIV, p. 117 sqq.; cf. SS. XXII, p. 359 sqq.* 3) *Codex 1a ex 1 descriptus esse probatur his locis: infra p. 6, n. c. g et n. *; p. 26, n. *; p. 35, n. **; p. 80, n. ** (SS. XX, p. 305, n. e; 306, n. a; 313, n. n; 316, n. g; 331, n. i).* 4) *In praefatione Chronicae Ottonis Frisingensis* 35 *p. LXXIV, n. 2. signatus C 3a.* 5) *F. 27^r. haec habes: In scheda recentioris manus sec. XVI. initio affixa haec leguntur: Hic codex perantiquus — protrahantur, ut credam — sunt, quae Ussermannus, Germ. sacrae prodr. II, p. 451 sq. ex codice Turicensi affert, cf. praefationem meam Chronicae Ottonis Frisingensis p. LXXV.* 6) *Quas habes* 40 *apud Ussermannum, Germ. sacrae prodr. II, p. 438 sqq. et in notis ad editionem Ottonis de S. Blasio; cf. MG. SS. XVII, p. 275 sqq. (Annales S. Blasii et Engelbergenses), p. 295 sqq. (Annales S. Georgii in Nigra Silva).* 7) *De quo cf. etiam E. Ettlinger, 'Die ursprüngliche Herkunft der Handschriften' etc. ('Beilage III' ad 'Die Handschriften der* 45 *Hof- und Landesbibliothek in Karlsruhe'), Heidelberg 1901, p. 26.*

2) *Codex Vindobonensis bibl. palat. nr. 3334* (*Univ. 838, Schw. I, 611*), *chartaceus in fol., foliorum 183, a. 1482. una manu Iohannis Fuchsmagen doctoris¹ impensa scriptus, qui f. 126^r—153^v. Ottonem de S. Blasio exhibet; f. 126^r. eadem manu in margine: Hactenus Otto Frigisen eps. Abinde Otto de Sancto Blasio; f. 153^v: Hactenus Otto de Sancto Blasio. Et finis Deo gracias 1482. De quo codice in praefatione Chronicae Ottonis Frisingensis uberius egimus². Codicis satis diligenter scripti, nec tamen omnino mendis carentis marginibus manu scribae pauca adscripta sunt³. Hunc codicem optimae notae ipse Berolini contuli.*

Codex S. Pauli in valle Lavantina Karintiae chartaceus nr. XIX. d. 80 (saec. XVIII⁴, in fol.), f. 183 sqq. apographum Chronicae Ellenhardi inde ab Ottone IV. imperatore⁵ exhibens, ad Ottonem de S. Blasio nihil pertinet, quamquam f. 183^r. ad titulum Ex Cod. Magni Ellenhardi a. 127⁶ scripto in margine adscriptum est: ceu continuatio Ottonis de S. Blasio; f. 225—252. ad textum Ellenhardi repetitum multa sub nota Chron. S. Georgii vel Chr. S. G. ab a. 1224. usque ad a. 1308.⁷ adnotantur, ex quibus pars posterior Annalium S. Georgii in Nigra Silva, qui MG. SS. XVII, p. 295 sqq. ex Gerberti et Ussermannii libris impressis collecti sunt, nonnullis locis emendari et suppleri potest⁸.

Codices Ottonis de S. Blasio hoc modo inter se coniuncti sunt:

1) *Friburgi Brisgaviae immatriculatus a. 1469. Oct. 25* (Iohannes Fusmag de Hallis Brixens. dioc.), *bacc. a. 1471, mgr. a. 1472 73. dec. fac. art. 1478, canon. lic. 1484, secundum Herm. Mayer, 'Die Matrikel der Universität Freiburg i. Br.' I (1907) p. 44.* 2) *P. LXXVI sqq. Ubi signatus est C 4.* 3) *Infra p. 40, n. *; cf. in Ottonis Frisingensis Chronica p. 215, n. * et p. 256, n. *. De notis longe posteriore manu ad c. 8. et c. 52. adscriptis vide praefationem meam Chronicae Ottonis Frisingensis p. LXXVII, n. 2.* 4) *Minus recte saeculo XVII. tribuitur in 'Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins' XLIII ('N. F.' IV), p. 53.* 5) *MG. SS. XVII, p. 120, l. 55 sqq.* 6) *Ita c.* 7) *Quae finiunt in verbis: est occisus. Explicit Fragmentum Chronici S. Georgii.* 8) *Cf. etiam supra p. XX, l. 23 sq.*

Quo stemmate genuina auctoris verba, si felicissime cesserit, non nisi ex consensu codicum 1 et 2 restitui posse evincitur; quae si X ipsius auctoris codicem ponis, non semel mendosa fuisse patet. At si, quod, etsi necessaria causa suaderi vix videtur, non omnino negandum esse censebis, codices 1 et 2 non ad ipsum auctoris codicem, sed ad idem eius apographum non post medium saeculum XIII. exaratum redire malueris, haec menda ex parte saltem librario tribuere ampliusque coniciendo studere licebit. Quod tamen minus elegerim¹. At ubi 1 et 2 inter se discrepant, nisi, quod saepius evenit, aut lectio codicis 1 ex lectione, quam 2 servavit, manifesto depravata aut, quod paucis tantum locis fit, in codice 2 mendum latere perspicuum est aut Naucerus² alteri suffragatur aut similibus locis comparatis alter praestare evincitur, uter praefendus sit, certo diiudicari vix poterit. Itaque his locis plerumque lectionem 1 in textu posui, quamvis eam sola antiquitate, non auctoritate superiore esse non ignoraverim. Utriusque codicis 1 et 2 variam lectionem integram fere enotari, ut, quid de iis iudicandum sit, per se quisque explorare possit. Nec loci desunt, quibus et 1 et 2 una minus recta, si regulas Latini sermonis respexeris, tradere non negabis. Quos tamen plerosque emendare non meum duxi, cum auctorem ipsum ita labi potuisse non semel patere putarim, paucis exceptis, quae, si in auctoris codice ita fuerint, quin non consilio sed mero calami errore orta sint, quaeque quomodo emendanda sint, dubium esse non potest. Ea quae in 1 vel in 2 manu scribae vel aliis manibus addita sunt, quae quantulumcumque ad rem facere videbantur, in notis asteriscis signatis posui; quae cave ne ullo modo ad auctorem referenda esse credas.

In re orthographica codicem 1, utpote auctoris aetate non nisi plus minus 50 annos posteriorem secutus sum, paucis exceptis, ubi nimis peculiariter procedere videbatur; quae tamen omnia enotari³.

1) Cf. supra p. XVIII. 2) Quem tamen, sive X autographum sive autographi apographum ponimus, ad idem X, communem codicum 1 et 2 fontem, redire suoque Marie coniciendo mendum expunxisse, ubi ab 1 et 2 recedens rectum praebere videtur, putaverim; cf. p. 21, n. a; p. 66, n. a. 3) Semper necessitas, necessarius scripsi. Codex 2 semper Bauaria etc., Irlm, Ihos. etc. (pro Ierusalem, Ierosol. etc.) habet, quae singulis locis afferre supersedi.

§ 6. De editionibus Chronicae, et qui de ea egerint.

Editiones priores hae sunt:

1) *Princeps, quam, cum Pithoeus Ottonis Sanblasiani continuationis integrae recuperandae spe aliquamdiu, sed frustra oblectatus fuisset*¹, *curavit Christianus Urstisius in Germaniae historicorum illustrium tomo I, 'Francofurdi, Apud heredes Andreae Wecheli', 1585, p. 197 — 227, codicem Turicensem (1) a. D. Ludovico Lavater sibi transmissum secutus*².

2) *Urstisii Germaniae historicorum illustrium tomi duo recusati sunt Francofurti ad Moenum, sumptibus Iacobi Godofredi Seyler, 1670, nihil nisi erroribus typothetarum hic illic emendatis.*

Novam Urstisiana collectionis 'diligenter recognita, maximam partem cum codicibus mscr. collata, novis accessionibus aucta et adnotationibus passim adpersis illustrata' editionem parabat G. Chr. Ioannis Argentorati impensis Ioannis Reinholdi Dulseckeri a. 1728. proditura, quae prelo nunquam subiecta, sed omnibus modis absoluta in codicibus Monacensibus Latinis nr. 709. et 710. nobis servata est³. *Chronicae nostrae nihil nisi variam lectionem codicis Chronicae universalis Turicensis 1** ex editione Muratoriana desumptam et adnotationes ad res pertinentes adscripsit.*

3) *Urstisium secutus L. A. Muratori Chronicam tomo VI. Scriptorum rerum Italicarum, Mediolani 1725, col. 865 — 910. inseruit, adhibito etiam codice Vindobonensi nr. 540 (Chronicae universalis Turicensis 1**), cuius variam lectionem Pio Nicolao Garellio debebat.*

4) *Denuo codice Turicensi (1) ipse usus novam editionem paravit P. Aemilianus Ussermann in tomo II. Germaniae sacrae prodromi seu Collectionis monumentorum res Alemannicas illustrantium, Typis San-Blasianis 1792, p. 453—514. Qui etiam textum suo ingenio emendare conatus praescriptiones capitum 21—52. et adnotationes plurimas et pro tempore utiles adiecit.*

1) P. Pithoeus, *Ottonis episcopi Frisingensis Chronicon*, Basileae 1569, in fine; sed cf. infra p. 90. 2) Cf. ea, quae Urstisius p. 196. exposuit; vide etiam praefationem nostram in *Ottonis Frisingensis Chronicam* p. LXXIV sq. et XC. Cf. ex gr. infra p. 5, n. e. h. k. o; 6, n. *; 35, n. *; 73, n. *; 77, n. e. 3) Cf. Docen, 'Archiv' II, p. 187 sqq.

5) *Ussermannii editionem repetiit I. F. Böhmer in tomo III. Fontium rerum Germanicarum, Stuttgart 1853, p. 582—640.*

6) *Novam editionem R. Wilmans codicibus 1, 1a¹ et Chronicae universalis Turicensis 1*a, 1**² usus instituit³, 5 quae a. 1865. absoluta a. 1868. in Mon. Germ. SS. XX, p. 304—337. prodiit, eodem tempore una cum Ottonis Frisingensis Chronica inter Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum recusa, Hannoverae 1867 (!), p. 422—492.*

Quae editiones cum omnes ad unum tantum codicem 10 Turicensem (1) vel eius propaginem redeant neque ipsum codicem Turicensem satis diligenter excusserint. Chronica Ottonis de S. Blasio hic primum ad plenam codicum fidem restituta et critice recognita prodit, multis locis codice 1 accuratius demum collato et codice 2 optimae notae hic pri- 15 mum adhibito emendata.

Chronicam Germanice vertit H. Kohl in 'Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit', Leipzig 1881, '2. Gesamtausgabe' t. LVIII (saec. XII, t. X).

De ratione operis, de fide eius, de fontibus, unde sua 20 auctor desumpserit, cum et antea et postea multi in singula quaeque inquisivissent⁴, H. Thomae, 'Die Chronik des Otto von St. Blasien kritisch untersucht', dissert. Leipzig 1877, sobrie quidem et utiliter egit, nec tamen penitus rem absolvit, et nimis acerbum iudicium de auctoris fide tulit⁵. 25

1) Quos signavit '1', '2'. 2) Quos signavit '1*', '3'. 3) Ex cuius adnotationibus perpauca quas repetivimus littera 'W.' apposita indicavimus. 4) Cf. imprimis I. F. Böhmer in praefatione, *Fontes rerum German.* III (1853), p. LXXVI sq.; R. Wilmans in praefatione editionis, *MG. SS. XX* (1868), p. 302—304; W. Wattenbach, '*Deutschlands Geschichts- 30 quellen im Mittelalter*', 6. ed., t. II (1894), p. 284 sq.; W. de Giesebrecht, '*Geschichte der deutschen Kaiserzeit*' VI (1895), p. 294. et saepius; W. Gundlach, '*Heldenlieder der deutschen Kaiserzeit*' III (1899), p. 313—322; C. Varrentrapp, '*Erzbischof Christian I. von Mainz*', Berlin 1867, p. 30 sqq. (de rebus Romae a. 1167. gestis, c. 20); Th. 35 Toeche, '*Kaiser Heinrich VI.*', Leipzig 1867, p. 585 sq. ('*Otto v. S. Blasien über Heinrichs 2. und 3. italienischen Zug*'); E. Winkelmann, '*Kaiser Otto IV. von Braunschweig*', Leipzig 1878, p. 485 sq. ('*Über die angeblichen Hoftage zu Hagenau und Frankfurt im März 1209*') et p. 487 sqq. ('*Zu Otto's IV. Romfahrt*'); H. Bloch, '*Die elsässischen 40 Annalen der Stauferzeit*', *Regesten der Bischöfe von Strassburg* I, 1, Innsbruck 1908, p. 126—128 ('*Die Hohenburg-Neuburger Chronik und die Continuatio Sanblasiana des Otto von Freising*'). Minoris momenti sunt, quae E. Michael, '*Zeitschrift für katholische Theologie*' XXVI (1902), p. 521 sq. de Ottone exposuit. 5) Quem, quamquam aequius 45 ex. gr. L. de Ranke, '*Weltgeschichte*' VIII, p. 193 sq., Wattenbach l. c.

Nos cum et in annotationibus et in hac praefatione Chronicae nonnulla ad hoc negotium pertinentia attulerimus, plenam investigationem, quippe quae longiore dissertatione egeat, in aliud tempus reservamus.

5   Restat, ut grato animo eos commemorem, qui in hac
 editione paranda me adiuverunt, imprimis praefectos biblio-
 thecarum Turicensis, Vindobonensis, Monacensis, Karls-
 ruhensis, S. Pauli in valle Lavantina Karintiae, archivi
 10   generalis Karlsruhensis, qui codices custodiae suae commis-
 sos summa cum liberalitate Berolinum miserunt nec quae-
 renti mihi humanissime satisfacere unquam omiserunt, nec
 minus eos, qui vel opera vel consilio mihi semper benignissime
 adfuerunt, imprimis O. Holder-Egger b. m., quo ductore
 haec editio inchoata est, tum B. de Simson Berolinensis,
 15   H. Bresslau Argentinensis, cuius auspiciis liber prelo sub-
 iectus ad finem perductus est, B. Schmeidler Lipsiensis,
 E. Perels Berolinensis, qui etiam plagulas mecum correxe-
 runt, W. Levison Bonnensis, G. Leidinger Monacensis,
 I. Werner, H. Nabholz Turicenses, V. Samanek Vindo-
 20   bonensis, F. Güterbock Berolinensis.

aliter iudicaverunt, secutus est F. Güterbock, 'Der Prozess Heinrichs des Löwen', Berlin 1909, p. 19 sqq., quem refutavit I. Haller, 'Archiv für Urkundenforschung' III, p. 316 sqq. 324, n. 3 (sed cf. supra p. XI, n. 5 fin).

Berolini, mense Iulio a. 1912.

ADOLFUS HOFMEISTER.

Abbonis de bello Parisiacolibri III. Ed. G. H. Pertz. 1871	—	45
Adami Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum. (In Neubearb.)	—	—
*Alberti de Bezanis abbatis S. Laurentii Cremonensis Cronica. Primum edidit O. Holder-Egger. 1908 . .	2	70
Annales Altahenses maiores. Ed. altera. Recog- novit E. L. b. ab Oefele. 1891	1	60
Annales Bertiniani. Recensuit G. Waitz. 1883 .	2	10
Annales regni Francorum inde ab a. 742 usque ad a. 829, qui dicuntur Annales Laurissenses maiores et Einhardi. Post edit. G. H. Pertzii recognovit Fr. Kurze. 1895	2	40
Annales Fuldenses sive Annales regni Francorum. Post edit. G. H. Pertzii recognovit Fr. Kurze. 1891 . .	2	20
Annales Hildesheimenses. Ed. G. Waitz. 1878	—	75
Annales Marbacenses qui dicuntur. (Cronica Hohen- burgensis cum continuatione et additamentis Neobur- gensibus). Recognovit Hermannus Bloch. Accedunt Annales Alsatici breviores. Cum tabula. 1907	2	50
Annales Mettenses priores. Primum recognovit B. de Simson. Accedunt addit. Annalium Mettensium posteriorum. 1905	2	—
Annales Poloniae. Ex recens. Arndtii et Roepellii. 1866	1	20
Annales Xantenses et Annales Vedastini. Recogno- vit B. de Simson. 1909	1	80
Arnoldi Chron. Slavorum. Ex rec. Lappenbergii. 1868	1	80
Brunonis de bello Saxonico liber. Editio altera. Recognovit W. Wattenbach. 1880	1	50
Burchardi et Cuonradi Urspergensis Chronicon. (In Neubearbeitung)	—	—
Carmen de bello Saxonico. Ex rec. O. Holder-Egger. Acced. Conquestio Heinrichi IV. imp. 1889	—	60
Chronica regia Coloniensis cum continuationibus in monasterio S. Pantaleonis scriptis aliisque historiae Co- loniensis monumentis. Recensuit G. Waitz. 1880 . .	4	50
Chronicon Moguntinum. Edidit Carolus Hegel. 1885	2	—
*Chronicon Novaliciense. Ex rec. Bethmanni. 1846	1	25
Cnutonis regis Gesta sive Encomium Emmae reginae auct. monacho S. Bertini. Ed. G. H. Pertz. 1865 .	—	60
*Codagnelli Annales Placentini. Recognovit O. Hol- der-Egger. 1901	2	—
Einhardi Vita Karoli Magni. Editio sexta. Post G. H. Pertz recensuit G. Waitz. Curavit O. Holder- Egger. 1911	1	25
*Gesta Federici I. imperat. in Lombardia auct. cive Mediolanensi. Recognovit O. Holder-Egger. Acce- dunt Gesta Federici I. in expeditione sacra. 1892 . .	1	40
Gesta abbatum Fontanellensium. Recensuit S. Loe- wenfeld. 1886	—	90
Gisleberti Chron. Hanoniense. Ex rec. W. Arndt. 1869	1	80
*Gotifredi Viterbiensis Gesta Friderici I. et Heinrichi VI. imper. metricè scripta. Ex editione Waitzii. 1870 .	—	45
Heinrici Chron. Lyvoniae. Ex rec. Wilh. Arndt. 1874	1	80
Helmoldi presbyteri Bozoviensis Cronica Slavorum. Edit. altera. Recognovit B. Schmeidler. Accedunt Versus de vita Vicelini et Sidonis epistola. 1909 . .	4	80
Herbordi Dialogus de vita Ottonis episcopi Baben- bergensis. Ex recensione Rudolphi Köpke. 1868 . . .	1	20

Iohannis abbatis Victoriensis Liber certarum historiarum. T. I, Libri I—III. Edidit F. Schneider. 1909	<i>M</i>	7	—
T. II Libri IV—VI. Edidit F. Schneider. 1910		5	—
Ionae Vitae sanctorum Columbani, Vedastis, Iohannis. Recognovit Bruno Krusch. 1905		5	—
Lamperti monachi Hersfeldensis opera. Accedunt Annales Weissenburgenses. Recogn. Osw. Holder-Egger. Inest tabula. 1894		6	—
Liber de unitate ecclesiae conservanda. Recognovit W. Schwenkenbecher. 1883		2	40
* Lindprandi episc. Cremonensis opera omnia. Editio altera. Recognovit E. Dümmler. 1877 (In Neubearbeit.)		—	—
Monumenta Erphesfurtensia saec. XII. XIII. XIV. Ed. O. Holder-Egger. 1900		9	—
Monumenta Welforum antiqua. Ed. L. Weiland. 1869		—	45
Nithardi Historiarum libri IIII. Ed. tertia. Post G. H. Pertz recogn. E. Müller. Accedit Angelberti Rhythmus de pugna Fontanetica. 1907		—	75
Ottonis episcopi Frisingensis Chronica sive Historia de duabus civitatibus. Editio altera. Recognovit A. Hof- meister. 1912		11	—
Ottonis et Rahewini Gesta Friderici I. imp. Editio tertia. Curavit B. de Simson. 1912		6	75
Ottonis de S. Blasio Chronica. Ed. A. Hofmeister. Accedunt ex Chronica universali Turicensi excerpta. 1912.		2	75
* Pauli Historia Langobardorum. 1878		3	—
Reginonis abbatis Prumiensis Chronicon cum Conti- nuatione Treverensi. Recognovit Fr. Kurze. 1890		2	40
Richeri Historiarum libri IIII. Editio altera. Recog- novit G. Waitz. 1877		2	70
Ruotgeri Vita Brunonis archiepiscopi Coloniensis. Ed. G. H. Pertz. 1841		—	60
* Ryccardi de Sancto Germano notarii Chronica. Ed. G. H. Pertz. 1864		1	50
Thietmari Merseburgensis episcopi Chronicon. Post ed. Ioh. M. Lappenbergii recogn. Fr. Kurze. 1889		3	—
Vita Anskarii auct. Rimberto. Accedit Vita Rim- berti. Recensuit G. Waitz. 1884		1	50
Vita Bennonis II. episc. Osnabrugensis auct. Nor- berto abbate Iburgensi. Recogn. H. Bresslau. 1902		—	50
Vitae sancti Bonifatii archiepiscopi Moguntini. Recogn. Wilhelm Levison. 1905		5	—
Vita Heinrici IV. imperatoris. Ex recens. Watten- bachii. Ed. III. Curante W. Eberhard. 1899		—	50
Widukindi monachi Corbeiensis Rerum gestarum Saxonicarum libri III. Editio quarta. Post Georgium Waitz rec. K. A. Kehr. Accedit Libellus de origine gentis Swevorum. 1904		2	—
Wiponis Gesta Chuonradi II. ceteraque quae super- sunt opera. Editio altera. Rec. H. Bresslau 1878. (In Neubearbeitung)		—	—

FONTES IURIS GERMANICI ANTIQUI.

* Determinatio compendiosa de iurisdictione imperii. Edidit Marius Krammer. 1909		2	—
* Edictus ceteraeque Langobardorum leges. Cum con- stitutionibus et pactis. Ed. Fr. Bluhme. 1869		1	80
Lex Ribuaria et Lex Francorum Chamavorum. Edidit Rud. Sohm. 1883		2	40
Hincmarus de ordine palatii. Ed. Viet. Kränke. 1894		—	50
Leges Visigothorum antiquiores. Ed. Carolus Zeu- mer. 1894		6	—

Die mit * bezeichneten Werke enthalten italienische Quellen.

DD
145
086
1912

Otto von St. Blasien
Ottonis De Sancto Blasio
Chronica

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY
